Buk Baibel long Anuki

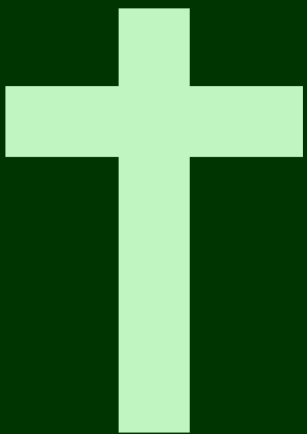

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua New Guinea

Buk Baibel long Anuki

Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e

Contents

-credits- 1
Genisis 3
Exodas 39
Livitikas 66
Nambas 70
Diutoronomi 81
Josuwa 87
Judges 89
1 Samwel 91
2 Samwel 104
Kiikiiwawo bukana dagudaguna 109
Kiikiiwawo bukana wiibatana 126
2 Kronikols 136
Esra 138
Niyamaiya 139
Job 140
Psam 147
Wonawiiyoyowana (Proverbs) 160
Ekalesiyestis 165
Aisaiya 173
Jerimaiya 187
Nuwapoya Ayidi 192
Igikel 195
Deniyel 199
Hoseya 201
Emos 202
Jona 203
Maika 207
Jakaraiya 208
Mrk 210
Apasol (Acts) 254
Sisiya basudi 326

God Warana Miisena Mak Igirumi

The book of Mark in the Anuki language of Papua New Guinea

Mak long tokples Anuki long Niugini

[aui]

Translation: © 2010-2016, Wycliffe Bible Translators

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Genisis

Wonawiiakowa

Mmko bukana na dagudaguna yisisiyeni. Yisisiya da metagha kubura itubugha, bi metagha wawaya situbugha da kate metagha dam Isrel itubugha. Mmko bukana sitoreyarayi da bata:

Chapter 1 da inagho 11 yawonawona da metagha God kubura da dagudaguna wawayidi iberadi. Mma takabiyawa da Adam da Eve waragututudi, Kein da Eibol, Nowa da kutukutuwa bi kate Babel barena gekirakiina.

Chapter 12 da inagho 50 yawonawona da metagha dam Isrel itubugha. Mma takabiyawa da Abraham waragututuna, natuna Aisik, tubuna Jeikap da kate Jeikap natunatuna yadi 12, nokona dam Isrel kadi dam yadi 12 kayekikidi.

Wawaya iiyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawoneda bi akowa damdi korotodi sigeruwana da Mosis mmkodi waragututudi igiruma Isrel damdi kiiravidiye bi toudi akowa siyakabi da metagha God ivineyidi da touna yana wawaya bi awaki beradi ibera toudi kiiravidiye. Mosis mmko bukana memeda 1500 BC da 1230 BC basudiye igirumi.

Dagudaguna

1 Ghuyoghuyone na, God abama da kubura ibera.

2 Kubura na kanakita gegha torewiikayokayowanina bi kwebuna, wiididibara rarima wautapudi isowomumudi, bi God kanumina rarima wowodigha iyaghanoghanowa.

3 Bi God iwona bo, “Yeghana nama inarumaghatara” da yeghana irumaghatara.

4 God yeghana ikita da imiise; na yeghana da wiididibara ivibogabogaedi.

5 God yeghana ikwatuveni *Raghani* bi wiididibara ikwatuveni *Nubabasu*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara dagudaguna.

6 Wasina bi God iwona bo, “Taraboga nama rarima basune da inibogabogaedi.”

7 Bi God taraboga ibera da rarimina ivibogaedi da bata situbugha. Bi tarabogine ibera, da rarima rogune bi kiidamove. Na itubugha.

8 Taraboga kiidamove ikwatuveni *Abama*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara wiibatana.

9 Noko murine God iwona bo, “Rarima abama rogune gawara tanagha initaghomi, bi tanawa kanakanana inarumaghatara,” na itubugha.

10 Bi God tanawa kanakanana ikwatuveni *Kubura* bi rarima wiiwiitaghomidi ikwatuveni *Yegii*. Na God ikita da imiise.

11 Bi noko murine God iwona bo, “Kubura sawara bogaebogae inigogodi, pei kiidi, da kiiuwa kiidi mma kubure sinagogo bi sinuwagha da ere peidi. Yadi tubugha nunudigha,” na itubugha.

12 Wasina bi kubura kiiuwa bogaebogae ivigogodi, yadi tubugha nunudigha na God ikita da imiise.

13 Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiarobina.

14 Bi God iwona magha bo, “Yeghana abame sinarumaghatara bi raghani da nubabasu sinibogabogaedi, bi toudi sinimatakira da raghani meyani gabudara, bodu da kwamra sinadagu,

15 bi abame sinakarata da kubura yeghana sinavereni,” na itubugha.

16 Na God yeghana ghamadi bata iberadi - gabudara raghani inibadeni bi
nawaravi nubabasu inibadeni, bi kate bada kewokewo iberadi.
17 Na mmkodi abame itoredi na yeghana kubura sinavereni,
18 da raghani bi nubabasu sinibadedi, na yeghana wiididibarama ivibo-
gaeni. Bi God ikita da imiise.
19 Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiruwamaruvina.
20 Wasina bi God iwona bo, “Sawara yawayawiidi bogaebogae rarima
sinibonuvi bi manu kiidamo sinibonuvi.”
21 Na God yegii ighanidi ghamanakidi da gisigisidi mekodi rarime
samakamake na iberadi, yadi tubugha nunudigha, bi kate bada manu
roworowoyidi tupadi yadi tubugha nunudigha. Bi God ikita da imiise.
22 Na ivimiiseyedi bi iwonedi bo, “Ighana kovituwa wiipeyara da yegii
konibonuvi bi manu bada kovituwa wiipeyara kiidamove.”
23 Na ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiimiikovina.
24 Wasina bada God iwona bo, “Kubura ribiribi bogaebogae ini-
tubuyidi, yadi tubugha nunudigha: ananamanidi da gegha ananamanidi,
ghamanakidi da gisigisidi” na itubugha.
25 Bi God awaki tupadi iberadi, na ikita da imiise.
26 Wasina bi God iwona bo, “Bi katana wawaya tanabera mekeyudae,
naboni touda mayimayiyida bi toudi kubura tupana sinibadeni da kate
ighana, manu kiidamove, ribiribi tupadi, ananamanidi da gegha anana-
manidi, ghamanakidi da gisigisidi, bi kate sawara mekodi tanave sasasadi.”
27 Na God wawaya ibera tounamani mekeyune,
da touna naboni.
Tomogha da wasike iberadi.
28 Wasina bi God ivimiiseyedi bi iwona wiiyoyowanedi bo, “Kovituwa
da natunatumi sinakoroto, da kubura konibonuvi da konakoyayi, bi yegii
ighanidi da manu kiidamove bi kate ribiribi tupadi mekodi tanave sasasadi
konibadedi.”
29 Bi God iwona bo, “Tagu kii tupadi ere peidi da kiiuwa ere peidi
bogaebogae avereveremi da toudi tami kamikam, mmko kuburina debane,
30 bi kubura ribiribidi tupadi da kiidamo manudi da kate sawara
yawayawiidi tupadi mekodi tanave sasasadi - kiimatagha uwadi
avereveredi kadikam,” da itubugha.
31 Wasina bi God sawara tupadi ibera na ikita da imiise kirakii. Ravidi
inagho bi didibara ipiika - noko gabudara kana wiisix.

2

1 Na mmkona metagha God abama da kubura iberadi bi kate sawara
tupadi yawata ivitubuyidina ivikovini.
2 Na God awaki iyaberaberana ikabitore, bi gabudara kana wiiseven na
yana bagibagi tupadima iviyawiitaveyana.
3 Bi gabudara kana wiiseven ivimiiseyeni da ririmonina, basuna noko
gabudarine awaki bagibagina iyaberaberana tupana ikabitore bi iviyawi-
itaveyana.

Yawe wawaya iberadi

7 Wasina bi Yawe God tanawa dobodobona ikabi da tomogha ibera bi
yawa-yawiina gigha bonayine iuvenarughuveni, na tomoyina irupapara.

1:27: Mrk 10:6 **2:2:** Exo 20:11

8 Bi Yawe God raghani matane, Eden kubura kamone kwabu tana
ikabununayi; da name tomoyina iberana itore.
9 Bi noko gawarine ibera da dobodoboma kii warawaratetedi sigogo -
kadi kita sivinuwakayowana bi kadi kam simiise. Tanavina basukiine na
kii bata, yawa verevereyana kiina da akowa verevereyana kiina meko
wawaya uwana sinakani na akowa sinakabi awaki miisena da berona.

15 Wasina bi Yawe God - tomoyina ikabi da Eden kwabuna kamone itore
da iyabigeni bi iyakoyayi.
16 Bi Yawe God - tomoyina iwonawiiyoyowani bo, “Kwabu kamone kii
tupadi uwadi na kunakam,
17 bi kii meko wawaya inaberadi da awaki berona da awaki miisena
sinakovina gegha uwana kunakanina, memeda uwana kunakanina ro-
tomanina tam kunarabobo.”
18 Bi Yawe God iwona bo, “Mmkona gegha iyamiise da tomogha tanad-
uma inamakena. Kana gwabigwabiyana anabera da iniwiiteni.”
19 Wasina bi tanawa dobodobo nama kwabu ribiribidi tupadi da kiidamo
manudi tupadi iberadi. Bi kate ipiikedi bi iyakita da metagha tomoyina
iyiwaghawaghayedi; bi metagha ribiribi tupadi iviwaghawaghayedi na
wasina kadi waghawagha naboni.
20 Na tomoyina ribiribi tupadi, kiidamo manudi da kate ribiribi tupadi
gegha ananamanidi iviwaghawaghayedi, bi gegha ribiribi tana rubana da
tomoyina iyagwabiyeni da kanawiiwiita.
21 Na Yawe God ibera da tomoyina ikenayakuka, bi raghanina iyakenake-
nana, ghabaghabana irikena tana ikabitaveni bi gawarina vighoma igudu.
22 Wasina bi Yawe God tomogha ghabaghabana irikena ikabitavenina
tounama wasike ibera, bi ikabi ipiikeni tomoyina biidi.
23 Na tomoyina iwona bo,
“Eka! Katada tagu mayimayiyigu -
irike tagu irikeguma, bi vigho tagu vighoguma,
na kana waghawagha *Wasike*,
basuna touna tomogha gwabinama ikanibu.”*
24 Na noko kiiravine tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi bi
inanagho wavinena teya sinikapudi, da toudi tubugha tanagha.
25 Bi tomoyina wavinena teya na ighanidigha, bi gegha siyisini-
mayaghana.

3

Wawaya yadi anibekuna

Raghanina God Kubura ibera, na sawara tupadi miisedi, da wawaya miisedi. Mmko waragututuna na metagha berona irughu kubure. Waragutu-tuna na mota gwabinama idaguni.

1 Wasina bi mota touna wiiyaba iyakowa kirakii gegha ware ribiribi
dipa mekodi Yawe God iberadina naboni. Bi raghani tana mota ipiika da
wasikena iwoneni bo, “Wiisuwona God iwona da, ‘Mmko kwabuna kamone
kii tupadi uwadi gegha konakamna?’ ”
2 Na wasikena mota iwonenabodeni bo, “Gegha, toumii kii tupadi mmko
kwabuna kamone uwadi kanakam,

* **2:23:** Hibru gamodima sisiya *tomogha da wasike kiiravidiye na waiyanidi mayimayiyidi. Tomogha sawoneni da is bi wasike sawoneni da issah.* **2:24:** Mrk 10:7,8

3 bi God iwonemii bo, ‘Kii kwabu basukiine yamiimiirina uwana gegha
konakanina, da konakabitowoyina, bi konaberana konarabobo.’ ”
4 Na mota iwona bo, “Noko wiiyaba, kate gegha konarabobona!
5 God noko iwonenina, basuna iyakovi da raghanina uwana konakanina
inaberami da matami sinaruyeghana, da tami naboni God na awaki
miisena da berona na konakovi.”
6 Na wasikena ikita da kii uwana kanakam ivinuwakayowana bi kiina
ivimatakonakona, da kate kiina nuwagiura iyavereni, na uwana mududi
iyouna bi ikam; da kate mududi moghanena nama yawata na ivereni, da
touna bada ikam.
7 Wasina bi yadi batabata matadi siruyeghana, da sakowa bi sinoghota da
ighanidigha; na bidogo rugurugudi siwaturatawatawana naboni kwama da
sivikasibabara.
8 Bi ravidi duduvine na tomoyina wavinena teya Yawe God kwabu ka-
mone iyapepepewa na kwarituna siwaiyaneni, na toudi kii dughudughudi
kamodiye Yawe God sikowoyeni da gegha iyakitadina.
9 Bi gegha, Yawe God tomoyina ikwatuwiidagu bo, “Tam meme
barasina?”
10 Tomoyina iwonabodeyana bo, “Kwabu kamone kuyapeepewa na
awaiyanem bi anaghara kiiravine na akowogha, basuna tagu ighanigugha.”
11 Na Yawe God iwona bo, “Iiyabo iwonem da tam ighanimgha? Bo noko
kiina uwana meko avigesiyem da gegha kuyakani na kukani?”
12 Tomoyina iwona bo, “Wasike gwabiguve kutore na touna kiina uwana
iveregu na akani.”
13 Wasina bi Yawe God wasikena iwoneni bo, “Mmko awaki berana tam
kubera?”
Na wasikena iwona bo, “Mota iviyabegu na uwana akani.”

Yawe God metagha aro iveredi

14 Na Yawe God mota iwoneni bo,
“Tam mmko berana kubera kiiravine na aro kunakabi;
ribiribi tupadi ananamanidi da gegha ananamanidi kamodiye,
na tam kawagha aro kunakabi:
kata da nabo inagho na tam dobodobo debanagha kamokamomma
kunasasa,
bi popoku kunakamkam yam yawa kamone.
15 Bi anaberam da wasike teya nonowa koninuwapughu kabivivirana;
kate anabera da touna nosinosina da tam nosinosim nonowa siniaviya.
Touna nosina gayamim initugudaguda bi tam touna nosina kayegiduna
kunarutarayi.”
16 Bi kate wasikena iwoneni bo,
“Tagu yam ropeya nuwapoyina aniragasi da
sinivisi teya bi simira gisigisi kuni tubuyi.
Bi yam wiina da moghanem kuni badeni,
bi gegha,
da touna tam inibadem.”
17 Bi kate bada tomoyina iwoneni bo, “Wavinem gamona kukabisisireni
da kii uwana kukani, meko avitarababaranem awona bo,
‘Gegha uwana kunakani,
na noko biidi tam yam bera kiiravine na mmko tanavina iimimagi.
Bi yam yawa tupane na sinivisiye kunabagibagi bi kunawawa ku-
nakam.

18 Bi tanavina dinamona iyiyodi da modimodidi inigogodi yam kwabu
kamone kiiravimve,
bi karayaba dipa kunakam.
19 Bi bada kunabagibagi kirakii kukuma inaturim da kamkam kunabanani,
patana da kunaveramagha dobodobove,
basuna tounama kutubugha.
Na tam dobodoboma kutubugha kiiravine,
na bada kunidobodobo magha.' "
20 Wasina bi Adam wavinena iviwaghawaghayeni Eve, basuna touna wawaya tupadi kiiravidiye na katare inisinada.*
21 Bi Yawe God ribiribi ghunighunidima kwama ibera Adam wavinena teya kiiravidiye, bi ivikotedi.

Yawe God, Eden kwabunama Adam ivikanibuveni

22 Wasina bi Yawe God tounamani iwonena mayeni bo, "Aa, katana tomogha touda naboni, na iyakowa da awaki miisena bi berona. Na touna gegha wiiwaghasina inakabi da imana inakoghasi bi kii meko yawa yaverevereyana na uwana inakiyapuri da inakanina, kate bi inamake waghata."
23 Na Yawe God noko kiiravine tomoyina wavinena teya Eden kwabunama ivikanibuvedi da dobodobone inawawa mekonama touna itubughana.
24 Wasina bi Yawe God iviporadi bi murine, na Eden kwabune raghani matane serubim† ivikoyayidi bi kate seri wiibububuna wiikuwamiwamirina, nabo da mabo itore da yawa verevereyana kiina kana keda sinakoyayi bi sinitarababareni, da wawaya kiine gesiyapiikana.

4

Kein da Eibol

1 Adam, wavinena Eve teya sivimumurana, da iropeya bi ivituwa da Kein itubugha. Na Eve iwona bo, "Yawe God yana wiiwiita kamone natugu tomogha avitubuyi," na kana waghawagha ikwatuveni da Kein.*
2 Bi muriye ivituwa magha da natuna ivibata bi ikwatuveni da Eibol.
Bi sivimagura murine, Eibol, na ribiribi kadi waghawagha sip iyakoyakoyagha, bi Kein na kiiuwa iyawawawa tarana kamodiye.
3 Raghani tana, Kein yana kiiuwa muduna ipiikedi da Yawe God biidi isuwara,
4 bi Eibol na yana ribiribi kamodima nigenige mududi iyiyarokodi ivikasunughana bi taridi miisedi ipiikedi da Yawe God biidi isuwara. Yawe God na Eibol yana suwara teya kiiravine iviwaghasineni,
5 bi Kein yana suwara teya kiiravine na Yawe God gegha iyiwaghasineni. Na Kein nuwanuwana ipughu kirakii, bi ibera da mayiyina ibero da touna ivinuwapoya.
6 Wasina Yawe God, Kein iwoneni bo, "Awaki biidi nuwanuwam ipughu? Awaki biidi mayiyim kanakita ibero?
7 Memeda bera miisedi kuyaberabera na ayiwaghasinem. Bi meboda bera beroberodi kwaberabera na, kukita yapori! Basuna berona nama ririmve, ikowogha naboni ware ribiribi dipa yikoyakoyagha da tam

* **3:20:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Eve waiyanina naboni sisiya yawa.* † **3:24:** Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iiyawogha gawara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha. * **4:1:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Kein yana basuna avitubuyi.*

inagogonakurim. Yana wiina da inibadem, bi tam kunimaragata da kunagetawani.”

8 Wasina muriye na Kein tiinaru Eibol iwoneni bo, “Tana kanibu wareregha tana pepewa.” Raghanina toudi name warereye, na Kein tiinaru igogonakuri da ikasunuyi.

9 Noko berana murine Yawe God, Kein ivitarakiiyaneni bo, “Tiiru Eibol meme?”

Na Kein iwona bo, “Gegha ayakovi da meme. Bi tagu gegha touna kanakoyakoyaghana.”

10 Bi, Yawe God iwona bo, “Awaki biidi mmko berana bero kirakiina kubera? Tiiru kukasunuyi, bi akitana iikanighughuveni, da ware ganiganina dobodoboma iyakwatukwatu da kanarabobo biwana kabina biidi.

11 Bi katana mma naboni animagim. Tiiru kukasunuyi na ibera da dobodobo ganiganina yasususu, na katana gegha rubana mmko tanavine kunawawana.

12 Bi katana mmko tanavine kunawawana kate kam gegha miisedi inaveremna. Wasina, kata da nabo inaghona gegha ere yam meyagiina bi tam kedakedagha kunapeepewa wapawapa.”

13 Wasina Kein, Yawe God iwoneni bo, “Kagu aro na iragata kirakii da tagu anipiiyeni.

14 Tam kata mmko tanavinama kuvikanibuvegu da mayiyimma kwiikowoyigu. Da tagu anikedakeda mmko kuburine, bi wawaya iiyawogha sinabananigu na sinakasunuyigu.”

15 Wasina Yawe God iwonena bo, “Gegha tana! Iiyabo inakasunuyimna, wiisuwona da kambiwa kiiravine, na iiyabo inirabobom na vita ghamakirakiina inakawari.” Bi Yawe, Kein debane matakira ivikarapasi, da iiyabo inabanani na gegha inakasunuyina.

25 Bi Adam, wavinena teya sivimumurana magha, da tomogha ivitubuyi. Bi ikwatuveni da kana waghawagha Set,† basuna Eve iwona bo, “God, wawaya tana iveremayegu da Eibol kana wiitaparara kiiravine, basuna Kein tiinaru ikasunuyi.”

26 Wasina bi Set bada ivituwa da natuna tomogha itore, bi ikwatuveni da Inosi. Noko raghanine Inosi iyamakamakena, wawaya sidagu Yawe God siyakabekabepepi.

6

Wawaya yadi bera beroberodi

5 Yawe God ikita da wawaya yadi bera beroberodi iragata kirakii, bi bada awaki nonowa siyanoghonoghota, bo awaki siyigiugerogerora na ibero kirakii.

6 Na noko kiiravine Yawe God ivinuwabero bi inoghota da wawaya mmko kuburine itoredi, na kiiravine ivinuwapoya.

7 Bi iwona bo, “Wawaya tupadi mmko kuburina debane anagigirataveni, iinuwapoya da aberadi. Na noko kiiravine tagu, wawaya tupadi da ribiribi ghamadi da gisigisidi, sasasadi mmko kuburina debane da manu tupadi kiidamove saroworowogha na aniberodi.”

8 Bi Nowa kabikuwaye imake yapora na Yawe God ivinuwamiise touna biidi.

† **4:25:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Seti yana basuna iveremayegu.*

Nowa waragututuna

9-10 Nowa, natunatuna teya waragututudi naboni:
Nowa kawagha na tomogha kabikabikuwayina bi kate gegha ere yana berona mmko kuburine nokodi raghanidiye, na God yawata siyiturana yapora. Touna ivituwa da natunatuna yadi aroba, kadi waghawagha Sem, Hem da Jeipet.
11 Bi kata God mmko kuburina ikita da ibero kirakii bi wawaya meghamegha na wiikayotaketowana kamone siyamakamake.
12 God ikita da wawaya tupana yawa beroberodi kamodiye siyamakamake na mmko kuburina sivibero kirakiiyeni.
13 Na God, Nowa iwoneni bo, “Wawaya yadi berawapawapae na kubura tupana sivibero kirakiiyeni, noko biidi awiiwiini da wawaya tupana nama samakamake na aniberodi. Bi kate sawara tupadi mmko kuburine bada anagigiratavedi.
14 Bi mmkona awaki kunabera: Waga ghamanakina kiiravimve kunayoghani. Kii maragasidi bi kakokakodima kunayoghani. Kamona tupana kunatupayarayarayi. Bi wagana kubuna da kamona pakima kunapasidi.
15 Naboni kunayoghani: da yanaguri 140 mitas, yananaba 22 mitas, bi yanagae 14 mitas.
16 Bare kubu kubera, bi bonagha gegha ghamadi bare kubu bi papa basudiye kunabera da wagana kunikenavivivireni. Waga papana nawanawane matamketa kutore. Bi wagana kamone na kawii guridi aroba kuberadi: Tana wowone, tana basune bi tana rogune.”
17 God iwona bo, “Kuwaiyana, tagu kutukutuwa ghamana anipora da mmko kuburina tupana inakutuvi, bi sawara tupana yawayawiidi bo samakamakena iniberodi.
18 Bi yagu wiisuwona ghamana gwabimve atoretore. Tam, wavinem, natunatum, da natunatum natuwavinedi yawata tupami wagae konarughu.
19-20 Ribiribi mayiyi bogaebogae batabatighate wagae kunuwana, tam yawata. Manu tomoyina tana da wasikena tana bi ribiribi ghamanakidi bada naboni, bi kate ribiribi gisigisidi sasasadi tupadi, da yawayawiidi sinamake.
21 Bi kate kam bogaebogae kunuwana kiiravimve, yam rakaraka, da ribiribi tupadi kiiravidiye.”
22 Wasina Nowa bera tupana metagha God iwonenina naboni ibera.

7

Kutukutuwa idaguni

1 Yawe God, noko kiiravine Nowa iwoneni bo, “Yam rakaraka yawata wagae korughu, basuna akita da wawaya tupadi kamodima na tam kabikuwaya kirakiim.
2 Bi ribiribi miisedi tupadi mekodi iiwaghasinem na makidi yadi seven bi yagaridi bada yadi seven kunakabidi. Bi nokodi ribiribi dadabudi na bata kawagha kabidi - makina da yagarina.
3 Bi kate bada manu roworowoyidi tupadi bogaebogae kuyouna, tomotomoyidi yadi seven bi kadi wiibatabata wasiwasikedi yadi seven. Mmko kunabera na ribiribi da manu bogaebogae tupadi mmko kuburine sinamake bi sinituwawiipeyara magha.
4 Bi gabudara yadi seven murine na, amra aniporani inayowogha da mmko kuburine inakiyara da gabudara 40 da nubabasu 40, bi mmko kuburina debane sawara tupadi yawayawiidi aberadi na anagigiratavedi.”

5 Wasina Nowa bera tupana metagha Yawe God iyawonewonenina ibera.

17 Kutukutuwa inowiiwoneni da gabudara 40 na, rarimina isisiragasi da iviwautapu na waga irutenam igae da kubura igetawani.

23 Wasina bi, Yawe God mmko kuburine sawara tupana iviberodi. Wawaya tupadi, ribiribi ghamadi da sasasadi da manu roworowoyidi tupadi sirabobo. Wasina Nowa, yana rakaraka bi ribiribi bogaebogae da manu tupadi nama waga kamone na toudi kawagha simakae.

8

Kutukutuwa imama, bi tanawa ikanakana murine na.

Kutukutuwa tughurina

15 Na God ivisisiya Nowa biidi iwona bo,
16 "Wavinem, natunatum da natuwavinedi teya waga kokanibutaveni koyowogha.
17 Sawara yawayawiidi tupadi yawata kabitavedi sinayowogha - manu, ribiribi da mekodi tanave sasasadi - da sinituwa wiipeyara da mmko kuburina tupana sinibonuvi."
18 Wasina, Nowa, wavinena, natunatuna da natuwavinedi teya waga sikanibutaveni.
19 Bi kate ribiribi tupadi, manu da mekodi sasasadi kadirokone waga sikanibutaveni bada siyowogha.
20 Wasina bi Nowa, suwara gibugibu gawarina ibera bi ribiribi da manu miimiisedi mekodi Yawe God iviwaghasinedi suwara kiiravinena, yadi tubugha nunudigha tatadigegha iyouna bi ere tupadi igibu da Yawe biidi isuwara, suwara gibugibu debane.
21 Raghanina Yawe God mmko suwarina pughuna imaghani da ighabu, na nuwanuwana kamone iwona bo, "Akovi da wawaya na ededa raghanine noghota berodi nuwanuwadiye sanoghonoghota na sadaguni, bi Tagu kate gegha meyani mmko kuburina anakasiwiibero mayenina, bagune akovi da wawaya awaki siberana. Bi bada kate gegha sawara yawayawiidi aniberodi da ware kata aberana naboni.
22 Raghanina kubura inamakamakena,
wawa da yaba,
bodu da kwamra,
kiyara da gabudara
raghani da nubabasu,
sinanagho wiikarukaru, da gegha sinakovi."

9

God yana Wiisuwona Nowa biidi

1 Wasina bi God, Nowa da natunatuna teya ivimiiseyedi bi iwonedi bo, "Kovituwa da yami koroto inaragata bi mmko kuburina tupana konibonuvi.
2 Bi ribiribi ghamadi, gisigisidi bi sasasadi mmko kuburine, bi manu da kate ighana, anaberadi da tami sinanagharena kirakiiyemi. Bi tupadi na konibadedi.

9:1: Gen 1:28

3 Sawara yawayawiidi tupadi na kamikam. Ware naghove kii matagha
uwadi averemina naboni, bi katana sawara tupadi avereveremi da
kamikam.
4 Bi tami iyuwa ere ganiganina gekonakani, basuna ganigani touna yawa
kayena, bi memeda kanina konawiinina ganiganina inadiororotaveni bi
muriye konakani.
5 Bi ribiribi tana wawaya inaburavi na noko ribiribina aro inakabi. Bi
mmko naboni, memeda iiyabo wawaya turana inakasunuyi, na tagu, noko
wawayina aro anavereni.
6 Tagu, God, wawaya aberadi da mayimayiyigu noko kiiravine iiyabo
wawaya turana tana inakasunuyi na touna wawayina sinakasunuyi.
7 Bi kata tami, kovituwa bi yami koroto inaragata da mmko kuburina
tupana konibonuvi."
8 Wasina God, Nowa, natunatuna teya iwonedi bo,
9 "Kowaiyana, mmko raghanine yagu wiisuwona tami biidi atoretore bi
bada raghani murine nosinosimi kiiravidiye
10 bi kate ribiribi yawayawiidi mekodi tami yawatana - manu, meyagii da
garagara ribiribi tupadi - kate mekodi tami yawata wagama kokanibuna,
tupadi raghani murine mmko kuburine sinamake na kiiravidiye.
11 Yagu wiisuwona tami gwabimiye atoretore, da gegha meyani kutuku-
tuwa tana anawona inatubugha da sawara tupadi yawayawiidi inirabo-
bodi, bi kate mmko kuburina iniberona."
12 Bi God iwona bo, "Mmkona wiisuwona matakirina tagu bi tami
basudaye, da sawara tupadi yawayawiidi kiiravidiye raghani muriye.
13 Yagu wurere, uwaye anatore da wiisuwona inimatakireni da tagu bi
sawara yawayawiidi kiiravidiye mmko kuburine.
14 Raghani nonowa abama, karekarewama anasowo bi wurere inaru-
maghatara na uwaye konakita,
15 bi inabera na ananoghosi da yagu wiisuwona matakirina tagu bi tami
da sawara yawayawiidi tupadi biidi, na gegha muriye kutukutuwa yawa
tupana iniberona."

11

Babel barena kiidamo kirakiina

1 Dagudagune, na wawaya tupana mmko kuburine na yadi gamo
tanagha, bi sisiyidi mayimayiyidi siyisisiya.
2 Noko raghanine na wawaya sivikedakeda raghani matana kubure
sitaveyana, da gawara tana ruwiipikapikana sibanani Sainai kubure da
name sikwanatu bi simake.*
3 Bi toudimani sivisisiya da siwona bo, "Kopiika, dobodobo tana youna
tana kabiwiipakipaki brik tanabera bi tanagibu da sinakakokako." Bi
naboni sibera, da toudima bare siyayoghana akima wasadi bi pakima
siyapasi da siyakabitawana.
4 Bi toudimani siwonena mayedi bo, "Kwanatu ghamana kiiravidaye,
bi bada bare tana teya tanayoghani inagee kirakii inanagho abame.
Naboni tanabera da kada waghawagha inaragata bi gegha mmko kuburine
tanimosaredana."
5 Bi gegha Yawe God iyowogha da, kwanatuna da barena geekirakiina
yawata, mekona wawaya siyayoghayoghani na iyakita.

9:4: Lev 17:10-14 **9:6:** Exo 20:13; Gen 1:26 **9:7:** Gen 1:28 * **11:2:** Babilon kuburina

6 Bi iwona bo, “Meboda mmko na dam tanagha bi gamo tanagha sisisiya.
Bi kata mmkodi beradi sidagu sinabera na raghani muriye na awaki
sinawiiwiini berana, rubana sinabera.
7 Noko biidi, tanayowogha da yadi gamo tanawamiri bi sininago-
nagowana kabivivirana.”
8 Wasina Yawe God ikasiwiimosaridi na sivibogabogae kubura tupane da
kwanatuna siyayoghayoghanina sikabitore.
9 Wasina, noko kiiravine kwanatuna sikwatuveni da Babel, basuna
Yawe God name, wawaya tupana yadi gamo iwamiri,† bi bada name
ikasiwiimosaridi da sivibogabogae kubura tupane.

12

Raghani iguri inagho muriye na Nowa, natuna Sem nosinosina kamodima, Abram itubugha.

Yawe God, Abram ikwatuveni

1 Bi Yawe God mma naboni, Abram iwoneni, “Yam kwanatu, yam dam da
yam rakaraka kukuyovedi bi kunagho da gawara tana avineyina bi muriye
aniyevevemna nabo.
2 Da nosinosim korotodi anaverem bi sinituwa wiipeyara da yadi koroto
inaragata. Bi animiiseyem da kam waghawagha inaragata da wawaya
sinakabikarawayem. Bi tamve na wawaya bada miisena sinakabi.
3 Raghanina wawaya sinimiiseyem na,
animiiseyedi.
Bi memeda wawaya sinisisiya berovem na,
tagu aro anaveredi.
Tamve na dam tupadi, mmko kuburine animiiseyedi.”
4-5 Noko raghanine Abram kana bodu 75, bi wasina metagha Yawe God
iwonenina naboni ibera, touna, wavinena Serai bi tiinaru natuna, Lot,
Haran kuburina sikuyoveni. Yadi sawara tupadi sikawara da ribiribi bi
yadi wiibagubagurana wawayidi Haranne siyounana, da Kenen kubure
sitouya sinagho.
Bi sipiika kubura kana wiibarabarate,
6 na Abram, yana dam teya noko kuburina sipepewa rughuwoneni
sinagho gawara tana, Sikem kwanatuna ririne. Bi name tomogha kana
waghawagha More yana kii ghamanakina ririne sivitaki.* (Noko raghanine
na Kenen damdi patana nama siyamakamake).
7 Name Yawe God ivimaghatara mayeni Abram biidi bi iwona bo,
“Mmko, Kenen tanavina tam nosinosim anaveredi.” Na Abram,
suwara gabugabuna gawarina ibera, meme Yawe ivimaghatara mayenina
gawarine.

Kenen kuburena, Abram yana wawaya teya siyapeepewa wapawapa, meyagii bi meyagii. Toudi bare gegha siyayoghana bi kiregoru sabera bi rogudiye samake. Bi raghanina satouya gawara tane make biidi, na yadi kiregoru sanokutavedi, bi ribiribi kadi waghawagha kamel debadiye satoura, da sakawara sanagho.

Toudi gegha pei siyawawawana, bi ribiribi siyakoyakoyagha. Yadi ribiribi mududi siyakamkam bi wawaya biidi kam kiiravine mududi siyigimona.

---

† **11:9:** Hibru gamodima *Babel waiyanina yana basuna naboni wamira.* **12:1:** Acts 7:2,3 * **12:6:** Kenen damdi kadi makoya mmko kiina rogune siyapepepetedi. **12:7:** Acts 7:5

Abram yana wawaya teya na wit wawaya bogae gwabidima siyagimogimona. Mmkodi witdima parawa siyaberabera bi bred siyagibugibu.

13

Abram da Lot sivibogabogae

5 Noko raghanine, na Lot patana Abram teya siyapeepewa. Bi yana sip da
kau na peyaridi bi yana rakaraka da wiibagubagurana.
6 Toudi ribiribi sivirapeneyana na sipeyara kirakii da kadikam gegha
rubana, bi kate yadi bata na gerubana da gawarina tanagha siyamakena.

8 Na Abram, Lot iwoneni bo, "Kuwaiyana, touda rakarakada bi
gegha tanikawakereyana, bi yada ribiribi kadi koyakoyagha bada gegha
sinirouwa kabivivirana.
9 Wasina tani bogabogae bi tananagho gawara mududiye tanamake.
Noko kuburina naghodaye kukita, meko nawana kunawiiwiini na ku-
vineyi, da kunagho name kunamake. Memeda katiiyamve kunanagho na,
tagu dugemve ananagho. Bi dugemve kunanagho na, tagu katiiyamve
ananagho."
10 Nokona Yawe God, Sodom da Gomora kwanatudi gegha iyiberodi
raghanine, bi muriye iviberodi. Wasina bi Lot ikayogagawa bi ikitawiivera
da Jodan tanavina ruwiipikapikadi tupana ikita, patana da Jor kwanatune
na ere rarimidi bi moumouridi ware Yawe God yana tarana Iden kwabuna
mayimayiyina,* bo Ijiptne tanawa miisedi naboni.
11 Na Lot, Jodan rarimina ririne, tanawa ruwiipikapikana tupana ivineyi
kiiravine bi yana wawaya teya raghani matane sitaveyana. Bi mmko
kedane, sivibogabogae.
12 Abram, Kenen kubure ikwanatu, bi Lot, kwanatu viya ruwiipikapikaye
riridiye imakeyowogha, bi Sodom ririne ivitaki.
13 Sodom damdi yadi bera ibero kirakii, bi bera berokirakiidi Yawe God
matane siyaberabera.
14 Lot, aghunanaki ivibogaeni bi murinena, Yawe God, Abram iwoneni bo,
"Kukita wiiveravera yapoyapora inanagho da meme matam inatupona.
15 Mmko tanavina kwakitakitana tupana, tam da nosinosim teya
anaveremi, da konirapenena waghasi.
16 Nosinosim korotodi anaveremna gegha rubana da wawaya
sinakabiyawa, naboni ware egha mmko kuburine, na gegha tana iiyabo
rubana da nosinosim inakabiyavidina.
17 Mmko tanavina tupana tam avereverem, na wasina kunagho, ku-
napepewa wiikenavivireni bi kunakita yapoyapori."
18 Wasina Abram itouya ikanibau da Hebron kubure, Mamri yana kii
kabikabikarawayidi gwagwaridiye ivitaki. Bi name suwara gabugabuna
gawarina tana ibera da Yawe God iyapepeteni.

Raghanina Lot, Sodom kwanatune iyamakamakena, kiikiiwawo ruwamaruwa sigogona sipiika Sodom da Gomorama. Nokodi kiikiiwawo ruwamaruwa, Sodom da Gomora kana wiiwiiyogha tomotomoyidi sigeiwayidi.

14

Lot sirutayini bi Abram ikabimayeni

---

* **13:10:** Iden tarana (Genisis 2:8). **13:15:** Acts 7:5

11-12 Kiikiiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata, Sodom da Gomora
damdi yadi sawara tupadi sikawara, da kadikam yawata. Bi kate Abram,
tiinaru natuna, Lot, na Sodomne iyamakamake na sirutayini da yana
sawara yawata sikawara, bi sitouya sinagho.
13 Bi tomogha tana wiirouwa kamonama ivikanibu iveraipiika Abram
biidi, da awaki wiirouwa kamone itubugha na tupana iwoneni, bi noko
raghanine na Abram, touna Hibru tomogha, bi Amori dam tomogha kana
waghawagha Mamri yana kii kabikabikarawayidi gwagwaridi riiridiye
iyamakamake. Bi Mamri yana rakaraka Iskol da Ena yawata na Abram teya
siyitoghatii, bi wiiwaghasina sibera da wiirouwa raghanine na siyiwiita
kabivivirana.
14 Na raghanina Abram iwaiyana da kiikiiwawo ruwamaruwa, natunaru
Lot sirutayini na yana wiiyogha tomotomoyidi yadi 318 nama yana dam
kamone situbugha siyamakamakena ikwatu wiitaghomidi bi kiikiiwawo
ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirukwavinidi sinagho patana da Dan
kwanatune.
15 Nubabasuve na Abram yana wiiyogha tomotomoyidi iyarayidi ribay-
eribaye, bi keda bogaebogaema sigogona kiikiiwawo ruwamaruwa yadi
wawaya yawata biiyadi da sigeiwayidi. Bi siverataveyana na sirukwavinidi
sinagho patana da kwanatu kana waghawagha Hoba, nokona Damaskas
kwanatuna bi nabo.
16 Da sawara siyapina tupadi bi kate natunaru Lot na yana sawara iyouna
magha bi bada yawata na wasiwasike da wawaya iiyawogha kiikiiwawo
ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirutayinidina iviveramayidi.

Melkisidek, God ivibabiini da Abram iyimiiseyeni

18 Wiirouwa murine Melkisidek, Salem kwanatuna kana kiiwawo bi God
Kiidamo Kirakiina yana **prist**, Abram verabodenina biidi, na bred da wain
ikawara ipiika bi ivereni.
19 Bi ivimiiseyeni mma naboni iwona,
“Abram, God Kiidamo Kirakiina,
iiyabo abama da kubura ibera,
na inimiiseyem.
20 God Kiidamo Kirakiina,
iiyabo iviwiitem da kam aviya kugeiwayidi
na tanakabepepi.”
Wasina, Abram sawara aviya damdi gwabidima iyouna, na riba yadi ten
iberadi, bi tanaikabitaveni da Melkisidek ivereni.

15

Yawe God, yana Wiisuwona Abram biidi ibera

1 Raghani muriye Yawe God mimeu kamone Abram biidi ivisisiya iwona
bo, “Abram, gegha kunanagharana. Tagu na kam babara, bi puyo
ghamanakina anaverem.”
2-3 Bi Abram, iwona bo, “Yawe God yagu Bada, tagu natunatugu gegha
bi yam puyo ghamanakina kate gegha iniwiiteguna. Tam gegha natugu
tomogha kuyavereguna, bi anarabobo murine, na Damaskas tomogha kana
waghawagha Eliyesa, yagu wiibagubagurana, buderigu tupana inayouna.”
4 Wasina bi Yawe God, Abram iwonena mayeni bo, “Gegha, noko
tomoyina buderim gegha inayouna, bi natum tomogha tam gwabimma
inatubugha, na buderim tupana inayouna kuna rabobona murine.”
5 Bi Yawe God, Abram irutayini sikanibu maghatare bi iwoneni bo, “Kayo-
gagawa abame bi kuberatowoyi da kewokewo kunakabiyawa - Memeda

tam rubana na! Raghani muriye na nosinosim na naboni ware mmkodi
kewokewodi bi getana iiyabo rubana da inakabiyavidina."
6 Abram, Yawe God yana sisiya ivigeruveni na Yawe God matanama
ikita na iviwaghasineni iwona, da Abram na gegha awaki berona tana
gwabinena.

12 Gabudara iyayoyo, na Abram ikena yowogha da ikenayakuka, na
wiididibara da kumararagha ipiika na mimeu ikita na iyarewarewa.
13 Bi Yawe God ivisisiya touna biidi iwona bo, "Mmko kwakowa yapori!
Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediyena.
Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye
sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi.*
14 Bi noko kuburina damdi, iiyawogha kiiravidiye sinabagibagiyedina,
raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi damdi gwabidiye anakabi da
aro anaveredi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sawara miisedi
peyaridi yawata sinakawara.
15-16 Abram, bi tam, na kunamoraba kirakii bi nuwamiiseye kunarabobo
da sinadogum. Bi nosinosim na gegha mmko kuburine sinaveramagha
yaininagha, da kimta ruwamaruwa murine bi sinaveramagha, basuna
Amori damdi mmko kuburine katana samakamake, bi raghanina yadi
makamake yawana inabero kirakiina, noko raghanine aro anaveredi bi
anarukwavinidi mmko tanavina sinakanibutaveni."

16

Serai da Heiga

1 Abram, wavinena Serai ivigagara da gegha tana iyituvenina, bi gegha
da touna Ijipt wasike nada waghata ikabi yana wiitamariyana kana
waghawagha Heiga,
2 na Serai, Abram iwoneni bo, "Yawe God ivigagarigu da geayituwa, na
kunagho da yagu wiitamariyana yawata konimumurana. Memeda inituwa
na noko pepeyina aninatuneni."
Abram, wavinena metagha iwonana iviwaghasineni
3 na Serai, yana wiitamariyana ikabi da moghanena Abram ivereni da
naboni iviwowowara, (Mmko berana itubugha na raghanina Abram, Kenen
kubure bodu 10 imakae bi murine na).

15 Muriye na Heiga, Abram natuna tomogha ivitubuyi bi Abram iviwagha-
neni Ismel.

17

Yawe God yana matakira torena

1 Raghanina Abram kana bodu 99, na Yawe God, irumaghatara touna
biidi bi iwoneni bo, "Tagu God Maragata Kirakiigu. Kaye warubigugha
kupepewa da gegha bera berodi kunaberana,
2 na yagu wiiwaghasina tam biidi maragasina anabera da nosinosim
gerorina sinakoroto kirakii."
3 Abram ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobo
iyakasikasitowoyi na God iwoneni bo,

15:13: Exo 1:1-14; Acts 7:6 * **15:13:** Mmko berana na Exodas waragututuna kamone itubugha.
15:14: Exo 12:40,41; Acts 7:7

4 “Mmko kuwaiyanena yapori, bi tagu yagu nawae na, yagu wii-
waghasina maragasina tam yawata: Iisuwona da kuninosina dam korotodi
kiiravidiye.
5 Anaberam da dam korotodi nosidinaki, noko biidi kam waghawagha
awamiwamiri da gegha Abram* bi katana Abraham.†
6 Anabera da kunituwa wiipeyara da nosinosim korotodi anaverem, bi
mududina sinikiiwawo. Tam nosinosim sinakoroto kirakii da dam bi dam
korotodi sinatubugha.
7 Yagu wiisuwona anakabitawani da mmko wiiwaghasina maragasina
anabera na makewaghawaghasina tam da nosinosim biiyadi raghani
muriye da yam God bi nosinosim muriye bada yadi God.
8 Kenen tanavina tupana, meko kata kopeepevenina, anavereyana
naboni yami sawara makewaghawaghasina tam da nosinosim yawata
raghani muriye da tanavina sinirapenena waghasi, bi tagu na yadi God.”
9 God, Abraham iwonena mayeni bo, “Bi tam yam nawae, na yagu wii-
waghasina maragasina kunakabisisireni, da kate nosinosim bada naboni
sinakabisisireni.
10 Da tami wiiwaghasina maragasina sirana kunakabisisireni da tam kuni
sinibori, bi kate nosinosim kamodiye tomotomogha tupadi bada naboni.
11 Toudi mayinaghodi matabekadi sinaboritavedi, da noko wiiwaghasina
maragasina kana matakira tami da tagu basudae.
12-13 Pepeya tomoyina, inatubugha bi gabudara 8 sinakovi, na yagu
matakira naboni gwabine konatore. Natunatumi biiyadi konabera bi
bada yami wiibagubagurana natunatudi biiyadi - tomotomogha tupadi
yam kunukunu kamone. Wasina bi tomotomogha yam kunukunuve
sinatubugha bi kate kunukunu wiibata tomotomogha meme konagimonidi
yami wiibagubagurana, na yagu matakira gwabidiye konabori. Noko
inimatakira da yagu wiiwaghasina maragasina tubuyimi kamone inamake
nonowa.
14 Bi meko tomoyina wiiwaghasina maragasina matakirina tubuyine
gegha na getagu yagu wawaya, touna yagu wiiwaghasina maragasina
ivikasigiiyeni na noko damnama sinikanibuveni.”

Yawe God, Serai ivisuwoneni da ininatuna, da Aisik

15 Yawe God, Abraham iwonena mayeni bo, “Wavinem Serai na gemuriye
kunakwatuveni Serai, bi kata kana waghawagha na Sera.‡
16 Bi animiiseyeni da natum tomogha touna gwabinama anaverem. An-
imiiseyeni bi inisinada dam korotodi kiiravidiye bi nosinosina kamodima
kiikiiwawo sinakanibu.”
17 Abraham ivituwapore oghogheyana bi mayiyina iyowogha do-
bodobove, da imaniwa bi nuwanuwana kamone iwona bo, “Tomogha kana
bodu 100 rubana inituwa bo? Bi Sera na 90 - rubana inituwa bo gegha?”
18 Bi Abraham, God iwoneni bo, “Rubana da Ismel kuyimiiseyeni da kagu
tupataveyana.”
19 Bi God iwona bo, “Gegha! Wavinem Sera inituvem da tomogha
bi kuniwaghaneni da Aisik.§ Yagu wiiwaghasina maragasina gwabine

---

* **17:5:** Hibru gamodima *Abram waiyanina naboni Tamada Kabikabikuwayina.* † **17:5:** Hibru gamodima *Abraham waiyanina yana basuna naboni Dam tupadi kayekikidi.* **17:8:** Acts 7:5 **17:10:** Acts 7:8 ‡ **17:15:** ***Serai, Sera:*** Hibru gamodima mmkodi waghawagha yadi basuna tanagha da *kiiwawo natuna wasikena. God, Serai waghawagha wouna ivereni bi iyiyeveveyana da touna wawaya yadi kunukunu da kiikiiwawo sinadinaki.* § **17:19:** Hibru gamodima *Aisik waiyanina yana basuna Imaniwa.*

anabera bi kate nosinosina gwabidiye touna murine, da wiiwaghasina
maragasina makewaghawaghasina.
20 Bi yam wiina, Ismel kiiravine na awaiyaneni. Animiiseyeni bi
natunatuna korotodi anavereni bi bada nosinosina sinakoroto kirakii.
Bi babada ghamaghamadi yadi 12 touna gwabinama sinatubugha, bi
nosinosina anaberadi da yadi dam inaragata kirakii.
21 Bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina, na Aisik gwabine anatore,
iiyabo, Sera muriye initubuyina mmko nawaravine bi viko bodune.”

18

Tomotomogha aroba Abraham sivikiiwageni

1 Yawe God, irumaghatara Abraham biidi Mamri kiina kabikabikar-
awayidi riridiye na waragututuna mma naboni.
Da gabudara yana muyamuya kirakii raghanine na Abraham yana
kiregoru matamketane iyamakamake.
2 Bi iyakayogagawa na tomotomogha aroba nama ririne, gegha
rabarabae siyamiimiiri. Iyakitakitadi, na kiregoru matamketana ikuy-
oveni, bi ivera inagho da iyikiikiivedi na ipepeta iyowogha dobodobove.
3 Bi iwona bo, “Yagu bada, memeda konanoghosi da tagu miisegu, na
gegha konaveratupiiregu.
4 Bi rarima anakawari anapiika da kayemi konakogha, bi mmko kiina
rogune koniyawiitaveyana.
5 Bi kam bada anakawara anapiika konakam da maragata inaveremi, bi
muriye da yami wagawaga konadagu mayeni. Bi kokabikarawayeguna,
wasina anabigemi.”
Na siwona bo, “Wasina, awaki kuwonenina kubera.”
6 Wasina bi Abraham yaininagha inagho irughu kiregoruve bi Sera
iwoneni bo, “Yaininagha, yam kabikabiwiitaghoma ma parawa miisena
kabi da bred benabenana kugabuni.”
7 Bi bada ivera inagho kau borudiye da natudi takukuna tana ivineyi, bi
yana bagibagi wawayina ivereni da iyakabununagha yaiyaineni.
8 Wasina bi Abraham, ribiribi susudi miidi bi kam susu miidima siwami-
rina da kate iyouwa ikawara ipiika bi kii rogune, tomotomoyidi naghodiye
iririini, bi siyakamkam na riridiye iyakoyakoyayidi.
9 Na sivitarakiiyaneni bo, “Wavinem Sera meme?”
Na iwonabodedi bo, “Kiregoru kamone.”
10 Tomoyina tana Abraham iwoneni bo, “Wiisuwona mmko nawaravine,
bi viko bodune anaveramagha, na wavinem inituwa da natuna tomogha.”
Bi Sera na tomoyina iyisisiyana murine, kiregoru matamketane, iyawai-
waiyana.
11 Abraham da Sera na simoraba kirakii, na Sera kubuwiipum kabina
ikabitore da wiituwa kedana gegha.
12 Bi imanivena mayeni iwona bo, “Tagu amoraba da kata anoganoga, bi
moghanegu bada imoraba bi rubana da wawaya wiitubuyina aninuwami-
iseyeni?”
13 Yawe God, Abraham ivitarakiiyaneni bo, “Awaki biidi Sera imaniwa bi
iwona bo, ‘Tagu amoraba - bi rubana da wawaya anitubuyi bo?’
14 Sawara tana meme ipiropiro da Tagu Yawe God gegha anaberana
bo? Bi nada awona, anaveramagha tam biidi mmko nawaravine, bi viko
bodune, da wavinem Sera inituwa da natuna tomogha.”

15 Sera inaghara, na ikeeyeni bi iwona bo, “Geayamaniwana.”
Bi Yawe God iwona bo, “Gegha, kumaniwa.”

Sodom kwanatuna waragututuna

16 Nokodi tomotomogha aroba sigeghomiiri, sitouyana na Abraham yawata sipepewa sinagho da ivitutavedi. Sikita iyowogha da Sodom tanavina sikita,
17 Bi Yawe God iwonena mayeni bo, “Awaki pinimina bi anabera, na gegha Abraham gwabinama anikowoyina,
18 touna kana dam na inaragata bi inimaragata kirakii bi tounae na dam tupadi mmko kuburine animiiseyedi.
19 Na avineyi da natunatuna, bi nosinosina murine inawonedi da kaye warubigugha sinapepewa bi bera rotomanidi sinabera, da kate miisena sinabera, na awaki avisuwoneni na anabera.”
20 Na Yawe God imiiriwamira da Abraham biidi iwona bo, “Sodom da Gomora kwanatudi sisiyidi awaiyana bi wawayidi yadi tamumu na iragata kirakii.
21 Ayowoyowogha anakita da mmkodi gwinidi na wonawaghata bo gegha, da anakovi.”
22 Wasina tomotomogha bata sitouya na Sodomma sitaveyana, bi Yawe God, na Abraham naghone imiiriwaghata.
23 Abraham imiiririya Yawe God biidi bi iwona bo, “Wonawaghata da wawaya miisedi da berodi yawata kunakasiwiiberodi?
24 Meboda kwanatu kamone wawaya miisedi yadi 50, rubana kuniberodi? Bi gegha kwanatuna kunanuwatotoveni da nokodi wawaya miisedi yadi 50 kiiravidiye nama kamonena bo?
25 Wonawaghata kate gegha wawaya miisedi, berodi teya kunikasunughana na. Noko gewasina, bi gerubana da kunabera. Bi memeda kunabera na wawaya miisedi, berodi yawata kunikamowana da aro sinakabi, nokona wawaya miisedi kunikasunughana wawaya beroberodi yadi berae. Noko gebera miisena. Gegha, Tamna wawaya kadi wiitupawamiwamira kubura tupana debane - na kayowiiyayeyane kunibademii, bo?”
26 Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 50 Sodom kwanatune anabananidi na, Tagu kwanatuna ananuwatawani basuna toudi kiiravidiye.”
27 Abraham iwonabodeyana bo, “Yagu Bada, tagu na tomogha wapawapa, bi tam biidi mmko wiisisiyenina adaguni na anitarakiiyana magha.
28 Memeda wawaya miisedi yadi 50 kamodima yadi 5 sinawapana - rubana da kwanatuna tupana kunibero basuna wawaya miisedi 5 sinawapana?”
Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 45 nama anabananidi na gegha aniberoni.”
29 Abraham ivitarakiiyana magha bo, “Memeda nama wawaya miisedi yadi 40 kunabananidina?”
Yawe God iwona bo, “Memeda 40 nama, na gegha anaberana.”
30 Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu biidi, bi anisisiya magha - meboda yadi 30 namana?”
Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 30 anabananidi, na gegha anaberana.”
31 Abraham iwona bo, “Mmko wiisisiyenina avidaguveni tam biidi, rubana da anisisiya magha - meboda yadi 20 nama kunabananidina?”

Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 20 anabananidi, na gegha aniberona.”
32 Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu biidi, kayowiiyayegu da raghani tanagha anisisiya magha - meboda wawaya miisedi yadi 10 nama kunabananidina?”
Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 10 anabananidi, na gegha aniberona.”
33 Wasina Yawe God, Abraham teya sivisisiya ikovi, na itouya inaghotaveyana, bi Abraham iveramagha yana gaware.

19

Sodom kwanatuna yana berona

1 Nokodi aneyaneya yadi bata sinagho bi ravidiye na Sodomma siverakanibu, na Lot kwanatu matamketane iyamakamake* bi raghanine ikitadi na igeghomiiri inagho da iyikiikiivedi, na ipepeta iyowogha da mayiyina dobodobove.
2 Bi iwona bo, “Yagu babada, kopiika yagu bare kamone konarughu, bi anabigemi. Kayemi konakogha, da mma konakena bi raghani inaborina didibarawote konageghomiiri da konanagho.”
Bi siwona bo, “Gegha, toumii mma debakiikave kanakena kwanatu kamone.”
3 Bi gegha, da ivibaba tupetupedi, da yawata sinagho bi sirughu yana bare kamone. Bi kepo gisina ibera, da bred gegha yist teya igibu kiiravidiye, bi ikabununagha da sikam.
4 Bi muriye da kiiwaga siyarughu siyakena, na Sodom kana tomotomogha bare sikousi sivikenavivireni, kwanatu kana tomotomogha tupadi, yaraga bi magura,
5 bi Lot siyakwatukwatuveni bo, “Nokodi tomotomogha iiyawogha, kata ravidiye tam biidi sipiika na meme? Kurutayina kanibuvedi toumii biiyadi, yama wiina da kanakenedi!”
6 Wasina Lot ikanibu maghatare da bare naghone imiiri bi murinama matamketa igudu.
7 Bi iwonedi bo, “Turaturagu, gegha mmko berana berona konaberana.
8 Kowaiyanegu! Natunatugu wasiwasikedi bata, wabuwabudi bi gegha tomotomogha teya siyakenatowoghana. Mmkodi wasiwasikedi woudi anarutayina kanibuvedi tami biiyadi, da yami wiina toudi biiyadi konabera. Bi mmkodi tomotomogha apiikedi yagu bareye, na gegha awaki tana konabera.”
9 Bi Sodom tomotomogha siwona bo, “Kumiiri irana! Tam wawaya wiibata mma, bi kata yam wiina kunabera da tam bada ghamam. Bi kata kanabera da kunakabikwarakwara kirakii gegha naboni nokodi bata!” Na Lot sirutuvena tagutagureni, bi yadi wiina da ware matamketa siyagawowori.
10 Na aneyaneya yadi bata bare kamove imadi sirorona sikanibu, da Lot sitayina rughuveni toudi biiyadi, bi matamketa sigudu.
11 Bi namanamarama tomotomoyidi maghatare sirouvidi da matadi sidididibara raghani tupona, na gegha rubana da matamketa siyabananina.

---

* **19:1:** Noko raghaninena kwanatu kadi papa na kiidamo kirakiidi bi akimama siyayoghayoghana wiikenaviviredi, bi kadi matamketa na tanagha bo bata. Tomotomogha na name matamkete sinamake raghanina yadi wiina wiigimogimona na bo sisiya (bera) ghamanakidi wiisisiyedi bo beradi biidina.

12-13 Bi aneyaneya yadi bata, Lot siwoneni bo, “Pinimina bi mmko
kuburina kanibero, Yawe God, mmko kwanatuna wawayidi yadi berabero
sisiyidi peyaridi iwaiyana kiiravine na iviporamii da kaniberoni. Bi yam
rakaraka mududi mma bo? Natunatum tomotomogha da wasiwasike, natu-
natum kadi kabibabara, tomotomoyidi: mmko gawarinama kabitavedi
kokanibu konanagho!”
14 Na Lot ikanibu da natunatuna wasiwasikedi kadi kabibabara iwonedi
bo, “Yawe God pinimina bi mmko kwanatuna inibero, yaininagha, mmko
gawarina kokuyoveni.” Bi sinoghosi da ware iyiyaba.
15 Bi raghani kana didiguba iyoghoyeni, na aneyaneya yadi bata, Lot
siwoneni da iyiyaininagha. Siwona bo, “Gegha iyamiise da kunamomogha,
raghanina Yawe God mmko kwanatuna iniberona. Kuviyaininagha,
wavinem, bi natunatum wasiwasikedi bata kabitavedi.”
16 Bi Lot ikayowiiwiiyupe na Yawe God inuwatotoveni, na nokodi
aneyaneya yadi bata, imana sikabi, wavinena bada imana sikabi da natu-
natuna wasiwasikedi bata imadi siyouna, da sivinaghovedi kwanatuna
sikanibutaveni.
17 Raghanina sivikanibuvedi murine, na tana iwona bo, “Kovera da
konayawa! Gegha kona rusinimurana bi bada gegha meme anagha
kamone koniraborabobona. Koya kadivera kovera, gegha iyamiise da
konamomogha.”

23 Wasina gabudara iyageegee bi Lot yana rakaraka yawata Jor
kwanatune siverakanibu raghanine,
24 na Yawe God ibera da salfa† keyamina karakarasina, kiyara mayi-
mayiyina Yawe God gwabinama iyowogha Sodom da Gomora ikarasidi.
25 Wasina naboni nokodi kwanatudi da tanawa ruwiipikapikana tupana
bi wawaya tupadi nokodi kwanatudiye da kate sawara tanave siyagogog-
ona tupadi iviberodi.
26 Bi Lot murine, na wavinena irusinimura na iviwamiwamira da
ivimadasoru yegii pakoridi totokina naboni.

21

Aisik itubugha

1 Wasina bi Yawe God, Sera iviwiiteni da metagha ivisuwonana naboni
da Sera iyituwa da natuna tomogha.
2 God metagha gabudarina iyatoretorena naboni ibera, da Sera iropeya
bi Abraham natuna tomogha ivitubuyi, Abraham yana moraba raghanine.
3 Sera, tomogha ivituveni bi Abraham iviwaghaneni da Aisik.
4 Raghanina itubugha bi gabudara 8 sikovi, na Abraham, Aisik **sinina**
ibori da ivimatakira, metagha God naghove iwoneni, na naboni ibera.
5 Mmko berana itubugha na raghanina Abraham kana bodu 100 bi
natuna Aisik itubugha.

Abraham, Heiga natuna Ismel teya iviporatavedi

8 Raghanina Aisik ivimagura bi siyikarataveni, na gabudarine Abraham
kepo ghamana ibera.
9 Noko raghanine Abraham natuna Ismel, touna Ijipt wasike ivituveni, na
Aisik iyinamayeni na Sera ikita.

---

† **19:24:** Salfa na sawara tana bi tana gabunina muyana iragata kirakii bi kate pughuna ibowa kirakii. **21:4:** Gen 17:12; Acts 7:8

10 Na noko biidi Abraham iwoneni bo, “Noko wiitamariyana wasike
natuna teya kudaru ketoketodi sinanagho! Basuna gegha yagu wiina da
natuna buderim muduna inayoyo, wasina natugu Aisik kawagha buderi
inirapeneyana.”
11 Na Abraham mmko sisiyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, basuna Ismel
na touna wosina natuna.
12 Bi gegha, God iwoneni bo, “Tomogha gisigisi da sinananaki, yam wiita-
mariyana wasike gekuninuwapoyedina. Bi Sera awaki yawonewonem na
kubera, basuna iisuwona da Aisik gwabinama nosinosim sinatubugha.
13 Bi gegha da wiitamariyana wasike natunama na nosinosina korotodi
anavereni da dam tana kate inatubugha, basuna touna na tam natum.”
14 Na raghani ibori didibara wote, Abraham igeghomiiri bi kam mududi
da rarima, kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima siberana kamone iy-
ouna, bi Heiga katiiyane ivikawari bi tomogha gisigisi teya iviporatavedi.

22

Yawe God, Abraham yana wiitumaghana irubuni

1 Raghani viya sikovi murine na God, Abraham yana wiitumaghana
irubuni, ikwatuveni bo, *Abraham*!
Na Abraham iwona bo, “Tagu mma.”
2 Na God iwona bo, “Tam, natunuwam Aisik kabi, meko kuvin-
uwayuyunena kirakiiyenina, bi kunagho Moriya kubure. Bi name koya
tana anawonem na debane, kunigeni da ere tupana kugabuni naboni
suwara tagu biidi.”
3 Na raghani ibori didibara wote Abraham igeghomiiri. Da yana
donki ikabununayi, bi keyama ibiga suwara gabunina kiiravine, bi yana
wiitamatamariyana bata da natuna Aisik irutayinidi bi sitouya sinagho
meko gawarina God iwonenina nabo. 4 Wasina bi sipepewa siyanono da
gabudara wiiarobine na Abraham rabarabama ikitarorona da gawarina
ikita.
5 Na yana wiitamatamariyana iwonedi bo, “Mma donki teya komakae, bi
tagu da tomogha gisigisi kanatowawona vibo da God kanakabikuwayeni.
Bi kate kanaveramagha tami biiyadi.”
6 Na Abraham suwara kana gabugabuna keyamidi iyouna da natuna
Aisik ivikawari bi touna kiirupatuma da ipaga ikawara bi sinagho. Bi
raghanine siyanono patapata,
7 na Aisik ikaradeba tamananaki biidi iwona bo, “Tamada?”
Abraham iwona bo, “Kisisiya, natugu.”
Na Aisik iwona bo, “Keyama da kiirupatuma na mma, bi suwara
gabunina kana nigenige na meme?”
8 Na Abraham iwonabodeyana bo, “Natugu, God kawagha nigenige
inavereda suwara gabunina kiiravine.” Bi yadi bata sinagho patapata.
9 Bi raghanina God gawarina iwonenina name sikanibu, na Abraham
akima ivitaghotaghoma da suwara gabunina gawarina ibera bi debane
keyama iririni. Bi natuna Aisik iyaghiratawatawani da suwara gabugabuna
gawarina debane, kii debadiye ivikeneni.
10 Wasina bi imana ikoghasi ipaga ikabi da natuna iyagwarunuyi.
11 Bi Yawe God yana aneya abamama ikwatuveni iwona bo, “Abraham!
Abraham!”
Abraham iwonabodeyana bo, “Tagu mma.”

12 Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Gegha imam tomogha gisigisi
debane kunatorena, bo awaki berona tana kunabera touna biidi. Kata
akovi da wiisuwona Tagu, God kwakabikabikuwayegu basuna natunuwam
gwabiguma gekuyanuwatotovenina.”
13 Wasina bi Abraham ikitarorona da sip makina ikita, doghana kii
gisigisi ragharaghane sikira. Na inagho da sip na ikabi, ikasunuyi bi ere
tupana igabuni da God biidi isuwara, natuna wasana. 14 Mmko itubugha
kiiravine na Abraham gawarina ikwatuveni “Yawe God inavereyana.”
Noko raghanine da patana kata wawaya mma naboni sawona bo, “Yawe
God yana koya debane inavereyana.”
15 Wasina bi Yawe God yana aneya abamama Abraham ikwatuvena
mayeni raghani wiibatana,
16 iwona bo, “Yawe God iwona, ‘Tam kukabisisiregu da natunuwam
gwabiguma gekuyanuwatotoveni, na tam biidi iisuwona da kagu
waghawaghae
17 animiiseyem bi nosinosim korotodi anaverem. Yadi koroto naboni
kewokewo abame bi egha kikire. Na nosinosim kadi aviya sinageiwayidi
da yadi kwanatu sinirapeneyana
18 bi nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi,
basuna tam kukabisisiregu na mmko anabera.’ ”
19 Wasina bi Abraham natuna Aisik teya siveramagha yana wiitamata-
mariyana biiyadi, bi tupadi sitouya siveramagha Biasibama. Bi Abraham
name itourawiipikapika imakae.

Raghanina Sera kana bodu 127, na irabobo. Abraham wavinena idouveni. Bi gawara gegha tana da iyadogu, na tanawa muduna wawaya iiyawogha noko kuburine siyamakamake na gwabidima igimoni, bi name wavinena idoguni.

Bodu yadi 3 sikovi murine, Abraham natuna Aisik, Haran wasike irawayi. Wasikena kana waghawagha Rebeka bi Abraham waresina Naho natuna. Aisik kana bodu 40 bi inayi. Raghanina Abraham kana bodu 175 na irabobo, na natunatuna yadi bata tubuyina, wavinena karawagina ririne sidogu.

25

Isso da Jeikap situbugha

19 Abraham natuna Aisik da natunatuna yawata waragututudi mma
naboni. Aisik tamananaki na Abraham
20 bi raghanina Aisik kana bodu 40, na Rebeka irawayi. Touna Betuwel*
natuna, bi Leiban tiinaru wasike, na toudi Aram damdi bi Mesapotemiya
kubure siyamakamake.
21 Bi Rebeka ivigagara na Aisik, Yawe God biidi irupari da wavinena
iyiwiiteni. Wasina bi Yawe God, Aisik yana rupari iwaiyaneni na wavinena
wawaya bata imakeyedi.
22 Bi muriye da siyatubugha na ededidi sinadinaki kamokamone siyike-
tokabivivirana, na Rebeka, Yawe God biidi ruparima ivitarakiiyana bo,
“Awaki kiiravine bera naboni yatubutubugha tagu biidi?”
23 Na Yawe God iwoneni bo,
“Nokodi ededa bata kamokamomve na kate dam sinatubugha
wawaya bata kunituvedi, bi siniaviya kabivivirana.
Tana inimaragata kirakii genaboni tana

22:18: Acts 3:25 * **25:20:** Betiuel na Leiban da Rebeka tamadinaki.

Iyarokona touna murimurina inabigeni.”
24 Raghanina Rebeka yana wiituwa gabudarina ipiika, na tomotomogha
wawaya bata situbugha.
25 Bi iyarokona itubugha na sinina idurina bi ere ghunighunina, ware
kwama ghunighunina, noko biidi kana waghawagha sikwatuveni Isso.†
26 Bi noko murine na tomoyina tana itubugha imanama toghanaru
kayegidune ikabikikita, na sikwatuveni Jeikap.‡ Aisik kana bodu 60 bi
wavinena mmkodi tomotomogha bata ivituvedi.

Isso iyaroko routotona miisena Jeikap ivereni

27 Raghanina tomotomoyidi bata sivimagura murine, na Isso yebaye na
wasina na nonowa iyanono garagaraye. Bi Jeikap na tomogha wawumina
bi nonowa bareye iyamakamake.
28 Aisik yana wiina, na Isso yayebagha na iyuvidi kam, noko biidi Isso
ivinuwayuyunena kirakiiyeni bi Rebeka, na Jeikap ivinuwayuyuneni.
29 Raghani tana gabudare Jeikap kiipeni monamonana iyimuyamuya, bi
Isso garagarama iveramagha, vitonana irabobo da iyamameyeni.
30 Na Jeikap iwoneni bo, “Tagu vitonana arabobo. Noko kiipenina idurina
katota kuveregu anakani!” (Noko biidi sikwatuveni *Idom*).§
31 Bi Jeikap iwona bo, “Tamna iyarokom, muriye tamadanaki yana
mourama reregha ghamana kunakabi. Kata kunawonegu da noko rereyina
kunaveregu, na mmko kiipenina monamona anaverem.”
32 Wasina Isso iwona bo, “Tagu vitonana araborabobo, na noko iyaroko
rereyina kate gegha iniwiitegu! Na tam kabi.”
33 Bi Jeikap iwona bo, “Katota wota kuwonakasiyaragha da noko iyaroko
rereyina kunaveregu.” Na Isso wonakasiyaragha ibera da noko iyaroko
rereyina Jeikap ivereni.
34 Wasina bi Jeikap kiipeni monamonana muduna iyepataveni da Isso
ivereni, bred viya teya, bi ikam iniuna bi igeghomiiri da inaghotaveyana.
Wasina noko naboni kiiravine, Isso iyaroko rereyina miisena geiyakabikar-
awayenina da isinighiiyeni.

26

Yawe God ivisuwona da Aisik inimiiseyeni naboni Abraham

1 Kapoe ghamana ipiika magha Kenen kuburine. Bi noko kapoena, na
ware naghove Abraham yana raghaniye itubughana. Na Aisik inagho Gera
kwanatune, meme Abimelek, Pilistain damdi yadi kiiwawo, iyamakamak-
ena.
2 Wasina bi Yawe God irumaghatara Aisik biidi bi iwona bo, “Gegha
kunanagho Ijipt ma, bi gawara anawonem na name kumakae.
3 Mmko gawarine kunamake raghani gisina, bi tagu na tam gwabimve
da animiiseyem. Tagu mmko tanavina tupana anaverem bi kate nosinosim
yawata, bi kiiravimve anabera da awaki tamamnaki Abraham biidi avisu-
woneni na inatubugha.
4 Nosinosim korotodi anaverem, yadi koroto naboni ware kewokewo
abame, bi mmko tanavina tupana anaveredi. Nosinosimve na dam tupana
mmko kuburina debane animiiseyedi

† **25:25:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Isso* waiyanina naboni sisiya *ghunighuni ma isowo.*
‡ **25:26:** Hibru yadi gamoma *Jeikap* yana basuna *touna kayegidu ikabitawani.* Mmkona miiba sisiyina, yana basuna *wiiyaba.* § **25:30:** Hibru yadi gamoma *Idom yana basuna ididurina.* **26:3:** Gen 22:16-18

5 noko biidi mmko anabera, basuna Abraham gamogu iwaiyaneni, bi
yagu sisiya tupadi ikabisisiredi, kate yagu wiiyeveveyana da yagu gwara.”
6 Na Aisik nama Gera kwanatune imakae.

28

Muriyena, Aisik inagho kubura Biasibane iyamakamake bi raghanina imoraba kirakii da matana sibero na natuna murimurina kana waghawagha Jeikap igeghomiiri da iviyabeni. Mmko ibera na tamananaki Aisik wiimiiseyana miisenama ivimiiseyeni da touna naboni iyarokona. Raghanina natuna iyarokona Isso mmko iwaiyanenina nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da Jeikap iyakasunuyi.

Jeikap naghara ivera inagho Leiban biidi

1 Wasina bi Aisik, Jeikap ikwatuveni ipiika da ivimiiseyeni bi sisiya
bagibaginama iwoneni bo, “Gegha Kenen wasike* kunarawayina.
2 Bi kunagho Mesapotemiyama, sinamnaki tamananaki Betuwel yana
kubure. Bi name wasike kiiravimve kunakabi da wavinem, sinamnaki
nughunaru, Leiban natunatuna kamodiye.
3 Bi God Maragata Kirakiina inimiiseyem kunituwa da yam koroto
inaragata, bi kunitamada dam peyaridi kiiravidiye!
4 Bi bada tam da nosinosim wiimiiseyana inaveremi naboni Abraham
iverenina, da kate mmko tanavina kunirapeneni meme wawaya wiibata
naboni tam kwamakamakena, tanawa meko God, Abraham iverenina.”

Jeikap imimeu da Yawe God iyisisiya touna biidi

10 Wasina bi Jeikap, Biasiba kwanatuna ikuyoveni bi itouya iyanono
Haranma.
11 Raghanina ipiika da gawara tane ikanibu na nama ivitaki, basuna
gabudara nada imakepowa. Bi ikenayowogha da kena biidi, na akima tana
ikabi da ivikasepa.
12 Bi iyakenakena na imimeu da kedawaga ikita, kayena kubura de-
bane ivitupeni bi damona igae inagho abame, na God yana aneyaneya
debanagha siyayoyo bi siyageegee.
13 Bi nama wowone na Yawe God iyamiimiiri, na iwona bo, “Tagu Yawe
God, tubumnaki Abraham yana God da tamamnaki Aisik yana God. Mmko
tanavina debane kwakenakena, na tam da nosinosim anaveremi.
14 Nosinosim sinakoroto kirakii ware kubura popokuna naboni. Keda
tupane sinimosaredi, bi wawaya tupadi mmko kuburina debane tamve da
nosinosimve na animiiseyedi.
15 Tagu na tam gwabimve bi meghamegha kunanono na
anakighukighum, da anakabim kunaveramagha mmko tanavine. Bi
gegha anakuyovem patana da awaki avisuwonem da ayabera na anabera.”
16 Raghanina Jeikap igeghomiiri na iwona bo, “Wiisuwona Yawe God
mma, mmko gawarine bi akovina geayakabina.”
17 Wasina bi inaghara na iwona bo, “Mmko gawarina ririmonina
iraghata! Bi mmko God yana bare, ware abama kana matamketa.”
18 Raghani ibori bi didibara wote, Jeikap igeghomiiri da noko akimina
ivikunuwaneni na ikabiwiimiiri naboni matakira. Bi oliv miina debane
iwayi, da God biidi na kabikabikuwayina.

---

* **28:1:** Kenen wasiwasike na gegha Isrel damdi bi toudi tarabiibiisaka sapeepetedi. **28:4:** Gen 17:4-8 **28:13:** Gen 13:14,15 **28:14:** Gen 12:3, 22:18

19 Bi noko gawarina ikwatuveni Betel (Naghove kwanatuna siyakwatuk-
watuveni Lus).
20 Wasina bi Jeikap wiisuwona maragasina ibera Yawe God biidi iwona
bo, “Memeda tam gwabiguve bi mmko wagawagana akabikabi bi kunakoy-
ayigu bi kam da kwama kunaveregu,
21 bi yawayawiigu anaveramagha tamagunaki yana kubure, na tamna
yagu God.
22 Bi mmko matakira akimina meme akabiwiimiiri na tam yam bare,
kabepepa gawarina. Bi sawara tupadi mekodi kunavereguna, riba yadi 10
anabera, bi tana anakabitaveni da anaverem.”

35

Jeikap inagho Haranma bi Leiban natunatuna wasiwasike bata kadi waghawagha Liya da Reitsel irawayidi. Leiban kiiravine bodu 14 ibagibagi da kiiravidiye iyimiisana. Bi Liya yana wiitamariyana wasike Zilpa, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana bi bada Reitsel yana wiitamariyana wasike Bilha, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana. Bi God iwoneni da rawananaki yana kubura iyakuyoveni bi iyaveramagha tamananaki yana kubure. Raghanina iyaveraveramagha, na Isso yana wawaya teya inagharedi basuna yana rakaraka teya siyakayowiiaviyedi. Bi raghanina sivibanana, na Isso genuwanuwana iyapughana bo gesiyirouwa kabivivirana.

God, Jeikap ivimiiseyeni

9 Jeikap, Mesapotemiyama* iveramagha, bi Betel kwanatune iyamaka-
make na God irumaghataramagha touna biidi da ivimiiseyeni.
10 Bi iwona bo,
“Tam kam waghawagha Jeikap,
bi gegha muriye sinakwatuvem Jeikap.
Kam waghawagha na Isrel.”†
Na ikwatuveni Isrel.
11 Wasina bi God iwona bo,
“Tagu God Maragata Kirakiigu.
Kuvituwa da natunatum sinakoroto.
Tam nosinosim na sinidam kiitowana bi dam mududi
bi kiikiiwawo tamve sinatubugha.
12 Tagu tanawa anaverem,
noko Abraham da Aisik averedina
bi bada mmko tanavina
nosinosim murimve anaveredi.”
13 Wasina bi God, noko gawarine Jeikap yawata sivisisiya, na ikuyoveni
inagho.
14 Bi gawarina meme God touna biidi ivisisiya, na Jeikap akima ikabiwi-
imiiri bi wain iwayi debane da naboni yana suwara.‡ Wasina bi oliv miina
bada debane iwayi.§

---

* **35:9:** Mesapotemiya na kubura Padam Aram kana waghawagha tana. **35:10:** Gen 32:28
† **35:10:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Jeikap yana basuna kayegidu ikabitawani, bo wiiyaba. Bi waghawagha Isrel yana basuna God teya sirouwa.* **35:11:** Gen 17:4-8 **35:14:** Gen 28:18,19
‡ **35:14:** Suwara nininina na touna suwara rarimina nonowa na wain. Mmko suwarina na nonowa suwara tana teya sakabiwiikapu sasuwara. Jeikap ikayoveni da wiimayimayiyi iyiyeveveyana da yana wiitumaghana God biidi. § **35:14:** Jeikap mmko gawarina iyaberabera da kabikabikuwayina da God biidi pepeta.

15 Bi noko gawarina ikwatuveni Betel,** basuna God name ivisisiya touna biidi.

Reitsel yana rabobo

16 Noko murine Jeikap yana dam yawata Betel sikuyoveni bi siwagawaga siyanono, na boga gisina rabarabana bi muriye da Ifareit kwanatune siyakanibu. Na Reitsel wawaya idaguni. Bi yana wiituwa ipiropiro
17 na patana iyibusura da sinivisi ghamana iyidami bi pepeya iyatubu-tubugha. Na wiiburaburawa wasikena iwona bo, "Gekunanagharana! Tomogha tana kuvitubuyi."
18 Raghanina Reitsel yawiina itavenatughureni - bi rabobo biidi na pepeyina ikwatuveni *Benoni*.†† Bi tamananaki ikwatuveni *Benjiman*.‡‡
19 Wasina bi Reitsel irabobo na name Ifareit (kata sakwatuveni Betlihem) kedana ririne sidogu.
20 Bi Jeikap wavinena karawagine akima ikabiwiimiiri. Noko akimina na kata patana nama da Reitsel karawagina yimatakireni.

Jeikap natunatuna bi Aisik yana rabobo

(22b) Wasina bi Jeikap natunatuna yadi 12 kadi waghawagha mma.
23 Liya natunatuna:
Rubin na Jeikap natuna iyarokona,
Simiyon, Livai, Jiuda, Isaka bi Jebulan.
24 Bi Reitsel natunatuna:
Jousep da Benjiman.
25 Reitsel yana wiitamariyana wasike, Bilha natunatuna:
Dan da Neptalai.
26 Liya yana wiitamariyana wasike, Zilpa natunatuna:
Ged da Aser.
Mmkodi na Jeikap natunatuna Mesapotemiya kubure natuwavinena sivituvedi.
27 Wasina bi Jeikap iveramagha Mamrima, Kiriyat-Aba (kata sakwatuveni Hebron) ririne, tamananaki Aisik biidi. Bi mmko kuburine Abraham imake, bi bada muriye Aisik imake.
28 Bi Aisik imakae da kana bodu 180.
29 Touna imoraba da ikabipipin bi irabobo, na kayekikina muridigha inagho. Wasina bi natunatuna Isso da Jeikap tubuyina sidogu.

37

Jousep da kana makewona iyiyarokodi yawata

1 Wasina bi Jeikap yana dam yawata Kenen kubure simakae, tanawa meme tamananaki Aisik imake ware naboni wawaya wiibata.
2 Mmkona Jeikap natunatuna teya waragututudi.
Raghanina Jousep wabuwabuna kana bodu 17, na tamananaki natuwavinena Bilha da Zilpa natunatudi yawata sip da gout siyakoyakoyagha.* Bi Jousep kana makewona iviwara berovedi tamananaki biidi.

** **35:15:** Hibru yadi gamoma *Betel yana basuna God yana bare bo God yana gawara.* †† **35:18:** Hibru yadi gamoma *Benoni yana basuna yagu nuwapoya tomoyina.* ‡‡ **35:18:** Hibru yadi gamoma *Benjiman yana basuna waghata na katiiyagu tomoyina (miiba sisiyina) yana basuna abawiiwiita maragasina.* **35:27:** Gen 13:18 * **37:2:** Dan, Neptalai, Ged da Aser.

3 Wasina bi Jeikap, Jousep ivinuwayuyunena kirakiiyeni gegha naboni
natunatuna mududi, basuna Jeikap yana moraba raghanine bi itubugha,
na kwama katukatuyina ibera bi ivereni.
4 Raghanina kana makewona iyiyarokodi sikita da tamadinaki yana
nuwayuyuna iragata Jousep biidi, bi gegha toudi biiyadi, na yadi nuwavisi
iragata da genuwayuyune siyisisiya touna biidi.
5 Nubabasu tana Jousep imimeu bi raghanina kana makewona iwonedi,
na yadi nuwavisi iviragata kirakiiyeni.
6 Jousep iwonedi bo, “Kowaiyana bi yagu mimeu anawonemi.
7 Touda kwabu kamone wit ere taghodi tayapetopeto, tayiitaghotaghoma
da tayaginaginaba. Bi noko raghanine yagu ginaba igeghomiiri da imiiri
rotomana. Bi yami ginaba yagu ginaba simiiri gwagwari da situwayowa-
neni.”
8 Wasina bi kana makewona iyiyarokodi siwona bo, “Da
kwanoghonoghosi tam kunikiiwawo? Bi kwanoghonoghosi da
kunibademii, bo?” Na Jousep yana sisiya da yana mimeu kiiravine na
yadi nuwavisi touna biidi iragata kirakii.

Jousep, Ismel damdi biiyadi sivigimoneni

12 Raghani tana Jousep kana makewona sinagho Sikem kubure tamadi-
naki yana sip da gout siyakamkam na siyakoyakoyayidi.
13 Na Jeikap iwoneni bo, “Warewaresim Sikem kubure sip da gout
sakoyakoyagha. Awiiwiini da aniporam kunanagho toudi biiyadi.”
Na Jousep iviwaghasina iwona bo, “Wasina, ananagho.”
14 Na Jeikap iwona bo, “Kunagho da kam makewona kunakitadi wasina
samakamake bo gegha bi kate sip da gout yawata, bi kunaveramagha na
kuniwaraveregu.”
Wasina bi Jeikap Hebron anayinama Jousep iviporataveni inagho.
Raghanina ikanibu Sikemma,
15 bi muriye na tomogha tana Jousep ibanani guburagha iyapeepewa
wapawapa na ivitarakiiyaneni bo, “Awaki kwiininogha?”
16 Na Jousep iwona bo, “Kagu makewona ininoyedi, yadi sip da gout
sakoyakoyayidi. Rubana da kuyawonegu toudi meme barasina?”
17 Bi tomoyina iwona bo, “Nada sinagho bi awaiyanedi siwona bo,
‘Tanatouya tananagho Doten kubure.’ ” Wasina bi kadi makewona Jousep
muridigha ikivinidi, inagho da Doten kubure ibananidi.
18 Bi muriye da iyakanibu toudi biiyadi, na vimenaki rabarabae sikita na
sinuwakapiyeni da siyakasunuyi.
19 Na sivisisiya siyawonawona bo, “Kokita, mimeu badana yapiipiika!
20 Kopiika, tanakasunuyi bi tubuyina mmkodi dogu tana kamone tani-
tavenayowoyeni. Bi tamadanaki tanawoneni da ribiribi dipa itarunuyi. Bi
tanakita yana mimeuma awaki inatubugha.”
21 Bi Rubin mmko yadi sisiyina iwaiyaneni na iberatowoyi da Jousep
iyiyawiini. Na iwona bo, “Gegha yana yawa tanaborina,
22 bo tanakasunuyina. Bi mma mayabe, doguve tanitavenayowoyena
wosi, bi gesinina taniberona.” Rubin mmko iwonenina kiiravine
iyanoghonoghota da Jousep iyiyawiini bi iyakabi iyanaveni tamananaki
biiyadi.
23 Wasina raghanina kadi makewona Jousep ipiika toudi biiyadi, na
sikabitawatawani da kana kwama katukatuyina meko tamananaki ibera
bi ivereni iyakotekotenina siroukiyakiyani.

24 Bi sikabi sinagho da dogu kwebuna kamone sivitavenayowoyeni.
25 Bi sivitavenayowoyeni ikovi. Na muriye simakeyowogha siyakam, na
sikitarorona da dam Ismel boruna yadi kamel teya siyapiipiika na sikitadi.
Yadi kamel na sawara sikawara bi sawaridina: kam kadi wiiwiimetewa,
sawara ghabughabudi mududi da myrrh, bi Giliyed kwanatunama sipiika
siyanono Ijiptma.
26 Na Jiuda yana rakaraka iwonedi bo, “Memeda tiidaru tanakasunuyi
bi yana rabobo warana tanikowoyi, na muriye yana miisena awaki tana-
banani?
27 Kopiika, Ismel damdi biiyadi tanigimoneni bi geimada debane tana-
torena. Kiiravine touna waresida waghata, bi tubuyida da ganiganida
tanagha.” Na wasina Jiuda yana rakaraka yana sisiya siviwaghasineni.
28 Na raghanine wiigimona damdi Giliyed kwanatuna, Midiyan kubura
kamonama† siverakanibu na Jousep yana rakaraka sigeghomiiri sinagho
da doguma sitayinageeyeni bi sivigimoneni da silva pinipinimidi 20 rubana
Ismel damdi biiyadi. Bi sikabi sinagho Ijipt kubure.
29 Bi noko murine, raghanina Rubin iveramagha doguve na iyakita da
Jousep genama na ivinuwapoya kirakii da kana kwama itainagosiri.
30 Bi iveramagha yana rakaraka murimuridi biiyadi da iwona bo, “To-
mogha gisigisi gedogu kamonena! Tagu awaki anabera?”
31 Wasina bi Jousep, yana rakaraka gout sikasunuyi bi kana kwama sikabi
da ganiganine sisirakutuvi.
32 Bi kwamana sikabi sinagho tamadinaki biidi bi siwona bo, “Mmko
kwamana kabanani, kabikitakita, meboda natum kana kwama bo?”
33 Na Jeikap akovina ikabi na iwona bo, “Wasina, mmkona natugu kana
kwama! Ribiribi dipa itarunuyi. Oo-o, natugu! Ribiribi itainamiimiini.”
34 Wasina bi Jeikap ivinuwapoya kiiravine na kana kwama itainagosiri,
bi wiirowarowa **kwamana ribiribi ghunighunidima** sibera, na ikoteni bi
natuna kiiravine idou da sinina irudavero.
35 Bi natunatuna tupadi tomotomogha da wasiwasike sikayoveni da
siyiororoyi, bi gegha, touna isinighai. Na iwona bo, “Tagu patana anadu-
udu, da ere duudugu anayowogha anano Tanamama, natugu biidi.” Na
natuna Jousep kiiravine idou wiiwoneni.

39

Potipa wavinena Jousep ikita kiroroveni

1 Wasina bi Ismel damdi Jousep sikabi, sinagho Ijipt kubure da sivigimo-
neni na Potipa igimoni da yana wiitamariyana. Potipa touna na Ijipt kana
kiiwawona yana ababagibagi wawayina ghamana tana, bi kate yana bare
kanakoyakoyagha kadi bada.
2 Yawe God na Jousep gwabine, na iviwiiteni bi bera tupana iyaberabera
na miisena. Bi yana bada Ijipt tomogha yana bareye iyamakamake.
3 Raghanina yana bada Potipa ikita da Yawe God na gwabine bi iyiwiiteni
da bera tupana iyaberabera na miisena,
4 na ivinuwamiise bi iwoneni da touna wosina yana wiitamariyana. Na
Jousep itore da yana bare da kate sawara tupadi rapene, na ima debane
itoura da inakoyagha.
5 Noko raghanine bi nabo inaghona, Jousep nama kiiravine na Yawe
God, Potipa yana bareye wawaya wadubodi ivimiiseyedi na miisena

37:28: Acts 7:9 † **37:28:** Abagirugiruma wawayina waghawagha bata igirumi, Ismel damdi da Midiyan, bi gegha, da dam tanagha yisisiyeni. **39:2:** Acts 7:9

siyabanabanani. Yana sawara tupadi, bare kamove da kwabuve na Yawe
iyiimiiseyedi.
6 Bi bera tupadi Jousep ima debane itoura da iyibadedi bi iyakoyayidi, na
Potipa getana awaki iyinuwapoyenina wasina kam iyakamkam na touna
kawagha.

Bi Jousep na ere tubuyina bi komerowanina.
7 Na nama imake gegurina bi yana bada wavinena ikita kiroroveni na
igagari iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!”

8 Bi Jousep isinighii na iwoneni bo, “Kukita, yagu bada yitumaghanegu
na getana awaki yana bare kamone iyinuwapoyenina basuna tagu mma.
Sawara tupadi rapene na imaguve itoura da anakoyagha.
9 Bi mmko barena kamone getana iiyabo iyageekirakii da tagu naboni,
na getana awaki iyanuwatotoveni da wasina tam kawagha, basuna tamna
wavinena. Na metagha bi bera berona anabera da God biidi tamumu
anabera?”

10 Bagune wasike gabudara patepatena iyigagarana, bi Jousep iyasin-
isinighii, na geyawata siyiragoba bo siyamake patapata.

11 Gabudara tana Jousep irughu bare kamone yana bagibagi iyabera, bi
noko raghanine na bare kana wiitamariyana getana nama kamone.
12 Na Potipa wavinena ipiika Jousep biidi da kana tarasowo ikabitawani
bi iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!” Bi gegha, Jousep kana kwama
wasikena gwabine ikuyoveni bi bare kamonama ivera ikanibu maghatare.

13 Raghanina wasikena ikita da Jousep kana tarasowo imadebane ikuy-
oveni bi ivera ikanibu maghatare,
14 na yana bare kana wiitamatamariyana damdi ikwatuvedi sipiika bi
iwona bo, “Kokita! Moghanegu mmko Hibru tomoyina meko ipiikeni
bareye na ivibera berowaneda! Irughu yagu tupayaraye bi iberatowoyi da
iyakenegu, na arakapara da ghamana.
15 Bi raghanina iwaiyanegu arakapara, na kana kwama ririguve ikuy-
oveni, bi ivera ikanibu maghatare.”

16 Wasikena tarasowona gwabine ikabitawani patana da Jousep yana
bada iveramagha bareye.
17 Wasina bi moghanena bada sisiyina mayimayiyina iwoneni bo, “Noko
wiibagubagurana Hibru tomoyina meko kupiikeni mabo, na irughu yagu
tupayaraye bi iwiini da iyibera berowanegu.
18 Bi raghanina arakapara na, kana tarasowo ririguve ikuyoveni bi ivera
ikanibu maghatare.”

19 Wasina bi Potipa wavinena yana sisiya iwaiyana na nuwanuwana
ipughu kirakii
20 da iwona, na iyo damdi Jousep sikabitawani bi biwa gawarine sitore-
rughuveni, meme kiiwawo yana biwa damdi satutoura, na nama imakae.

Bi raghanina Jousep biwa gawarina kamone iyamakamake,
21 na Yawe God na gwabine; bi ivinuwayuyuneni da ivimiiseyeni, na biwa
gawarina kana bodaboda ivinuwamiise kirakii touna biidi.
22 Na Jousep itore da iiyawogha nama biwa gawarina kamone na kadi
bada, bi awaki bagibagidi name siyaberabera na iyakoyakoyayidi.
23 Na biwa gawarina kana bodaboda bagibagi mekodi Jousep iyirutam-
ariyeni na iyakoyakoyagha gegha iyanoghosidina, basuna Yawe God na
gwabine, bi wiiwiita ivereni da bera tupana iyaberaberana miisena.

40

Redu kana verevereyana da kam kadi gabugabuna

1 Raghani viya murine, na Pero* yana redu verevereyana badana† da kam
gabugabuna badana bera berodi mududi sibera yadi kiiwawo biidi.
2 Na nuwanuwana ipughu nokodi yana bagibagi damdi bata biiyadi,
3 da biwa gawarina, bare kana koyakoyagha kadi bada yana bareye
sitorerughuvedi, gawarina tanagha meme Jousep sitorena.
4 Bi biwa gawarine simake raghani iguri, na koyakoyagha kadi bada,
Jousep irupoyedi da yadi wiitamariyana. Bi biwa gawarina kamone
siyamakamake.
5 Da nubabasu tana tomotomoyidi bata - redu verevereyana badana da
kam gabugabuna badana simimeu, bi yadi mimeu na basudi bogaebogae.
6 Didibare raghanina Jousep ipiika toudi biidi na ikitadi da siyinuwabero.
7 Na ivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine kata mayiyimi sibero kirakii?”
8 Bi siwonabodeni bo, “Toumii kamimeu, bi getana iiyabo mma da yama
mimeu basudi iyawonemii.”
Na Jousep iwona bo, “Wasina, God kawagha yiwiita da mimeu yawon-
awiiakowa. Yami mimeu kowonegu.”
9 Wasina bi redu verevereyana badana iwona bo, “Yagu mimeu kamone
na *greip* uravina naghoguve akita,
10 debane na ragharaghana aroba. Bi raghanina rugurugudi siru-
maghatara, da sipopo bi suwagha da simeni.
11 Na uwana ayouna bi kiiwawo yana redu imaguve na arubotoboto
kamone bi kiiwawona avimakabi.”
12 Wasina bi Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi ragharagha aroba
na yana basuna gabudara aroba.
13 Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da yam gawara
inaverem, bi yana redu imane kuni imakabi ware yana redu kana
verevereyana roro kuyaberaberana naboni.
14 Bi raghanine bera inarotomana tam biidi na kunoghosigu bi yam
miisena anakita, da kiiraviguve; kiiwawo biidi kunikawa da mmko gawari-
nama anikanibutaveyana.
15 Kiiravine wawaya tupeyenama Hibru damdi tanavidima sipiikegu,
bi bada mma Ijiptne, na gegha awaki berona ayabera da biwa gawarine
sitorerughuvegu.”
16 Wasina bi kam kadi gabugabuna badana iwaiyana da redu
verevereyana badana yana mimeu kana wonavereyana irotomana na
Jousep iwoneni bo, “Tagu teya naboni amimeu da bred irigidi aroba
gayamiguve akunapa.
17 Bi iriga wowone na kam gibugibudi bogaebogae kiiwawo kiiravine, bi
manu irigina kamonama siyakamkam.”
18 Na Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi iriga aroba na yana
basuna gabudara aroba.
19 Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da kanighom
sinakasiyarayi! Bi tubuyim kiiye sinakuwiirorogi bi manu vighom
sinakani.”

---

* **40:1:** Ijipt damdi yadi kiiwawo sakwatuveni *Pero. Mmkona gegha kana waghawagha waghatana. Sikabigubawosi.* † **40:1:** Mmko tomoyina yana bagibagi na kiiwawo kana rarima da kam inakaratowogha yaininagha da gegha wawaya, kiiwawo tuwamorobama sinaburavina, muriye na kiiwawo inavereni inaniuna.

20 Wasina bi gabudara aroba murine, na kiiwawo yana tubugha gabudarine, na kepo tana ibera yana ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi kiiravidiye; redu kana verevereyana badana da kam kadi gabugabuna badana ivikanibuvedi yana ababagibagi damdi kadi babada naghodiye.
21 Redu verevereyana badana yana gawara iveremayeni, da kiiwawo imane bada redu inimakabimayeni,
22 bi iwonana kam kadi gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi bi sikuwiirorogi, metagha Jousep yana wonawiiakowa iwonedi na naboni itubugha.
23 Bi redu kana verevereyana badana gegha Jousep iyanoghosina; touna Jousep ivinuwawapi.

41

Kiiwawo yana mimeu

1 Bodu bata sikovi murine, Ijipt kana kiiwawo imimeu. Yana mimeu mma naboni: Da touna Nail rarimina ririne iyamiimiiri,
2 bi kau miisedi bi takutakukudi yadi 7 rarimama sigae da siviya siyakamkam.
3 Bi muridigha na kau berodi kirakiramidi yadi 7 bada Nail rariminama sigae, da kau takutakukudi simiiri tawanidi rarima kawabarane.
4 Nokodi kau berodi bi kirakiramidi, kau miisedi takutakukudi yadi 7 sikamkovidi. Wasina bi kiiwawo ivitunoka na imataka.
5 Bi ikena nuwawapa magha na bada imimeu. Da wit kuvedi miisedi tavetaveyana yaporidi yadi 7 nama kiina tanagha sirukewakewa.
6 Wasina bi muridigha na kuvedi yadi 7 sikarapumka sigae, da uwadi na kumararayidi, bi nada raghani matana yanununa muyamuyana ivikarunughana.
7 Nokodi kuvedi kumararayidi, kuvedi miisedi bi ruruvidi yadi 7 sivitonanidi. Wasina bi kiiwawo imataka na inuwagiura da touna iyamimeu.
8 Didibare igeghomiiri na ivinuwabero, na sisiya idaru mimeu kadi wonawonavereyana Ijipt kamone da kate akowa damdi tupadi siyapiika touna biidi. Kiiwawo yana mimeu iwonedi, bi getana iiyabo rubana da nokodi mimeu bata basudi iyawonaverenina.
9 Wasina bi redu verevereyana badana kiiwawo iwoneni bo, “Tagu, kata yagu berona anoghosi.
10 Da naghove noko raghanine nuwanuwam ipughu kam gabugabuna badana da tagu biidi, bi biwa gawarina Potipa yana bare kamone kutorerughuvemii.
11 Toumii tatadigegha nubabasu tana kamimeu, bi mimeudi yadi basuna bogaebogae.
12 Name na Hibru tomogha yaragina toumii yawata, tounana Potipa yana wiitamariyana. Yama mimeu kawoneni, na yadi basuna iwonaveremii.
13 Metagha iwonemii na naboni itubugha, da yagu gawara kuveremayegu, bi kuwona na kam gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi da sivirorogi.”
14 Wasina bi kiiwawo yana sisiya idaru Jousep biidi na yaininagha biwa gawarinama sivikanibuveni. Raghanina ivimura ikovi bi kwama miisedi ivikote murine na, sikabi sipiikeni kiiwawo biidi.
15 Da kiiwawo ivisisiya Jousep biidi iwona bo, “Tagu nubabasuve amimeu, bi getana iiyabo rubana da yagu mimeu basudi iyawonavereguna.

Bi awaiyana da raghanina mimeu kwawaiyana, na yadi basuna kwawon-
avereyana.”
16 Na Jousep iwona bo, “Tagu gerubagu da anabera, bi God kawagha
wonabodeyana miisena kiiwawo inavereni.”

25 Wasina bi Pero yana mimeu yadi bata ivisisiyedi ikovi na Jousep iwona
bo, “Kiiwawo, nokodi mimeu yadi bata na mayimayiyidi bi basudi tanagha.
Bi God awaki pinimina bi inabera na kiiwawo biidi ivimaghatari.
26 Nokodi kau miisedi yadi 7 na toudi bodu miisedi yadi 7, bi kate
wit kuvedi miisedi yadi 7 na bada bodu miisedi yadi 7; bi mimeudi na
mayimayiyidi da basudi tanagha.
27 Bi nokodi kau kirakiramidi yadi 7 murigha sigae na bodu 7, da kate
wit kumararayidi kuvedi yadi 7 raghani matana yanununa ikabisisi na
ivikarunughana na sivivi: Na toudi kapoe bodudi yadi 7 yirupatanedi.
28 Kiiwawo, mmko metagha awonem na inatubugha: basuna God pinim-
ina bi awaki inabera na iviyevevem.
29 Bodu yadi 7 kamone na moura ghamanakina yapiipiika Ijipt kuburina
tupane,
30 bi gegha da kapoe bodudi bada yadi 7 murigha sinapiika, na wawaya
Ijipt kubure moura raghanina sininagonagoveni, basuna kapoe kubura
tupana inakabimumu.
31 Da moura ghamanakina raghanina kate gegha sinanoghosina, basuna
kapoe muriye yapiipiika, na inabero kirakii.
32 Yana basuna naboni kiiravine na kiiwawo nokodi mimeu yadi bata
kukita bi mmko noghosina na God tounamani ikayoveni, na pinimina bi
berana inabera.
33 Na kiiwawo, memeda kata na tomogha akakovina bi nuwanuwagiu-
rina kuninoyeni bi kunatore da Ijipt kuburina tupana inibadeni.
34 Bi kate Ijipt kubura kamone babada mududi kunavinegha. Bi moura
raghanine na kabipura ribadi 5 kamodima tana sinakabitaveni da maghara
bareye sinatoura.
35 Mmkodi babada moura raghanine kam tupadi sinituwiitaghoma. Bi
tam gamomve na kwanatu nunudigha kam sinimaghara bi sinakighudi da
nokona wawaya kadi kam.
36 Bi mmko kamna sinanuwatawani da wawaya kadi kabiwiitete raghan-
ina kapoe bodudi yadi 7 sinapiika Ijipt kuburena. Da mmko kedane na
wawaya gegha vitonana sinarabobona.”

Jousep Igipt kamone yibada

37 Wasina bi kiiwawo da yana ababagibagi damdi kadi babada tupadi
Jousep yana nuwagiura miisena kiiravine siviwaghasina.
38 Na yana wiitamariyana iwonedi bo, “Wiisuwona God kanumina Jousep
gwabine; touda gerubana wawaya tana nuwanuwagiurina tana banani
ware mmko tomoyina naboni.”
39 Na kiiwawo imakewamira iwona bo, “Jousep, God mmkodi bera
tupadi tam biidi ivimaghataridi kiiravine, na memeda getana iiyabo meme
akakovina bo nuwanuwagiurina tam naboni.
40 Anatorem yagu kubura kunibadeni, bi yagu wawaya tupadi
sinawaiyanem bi gamom sinakabisisireni. Bi tagu kawagha kiiwawo,
kiiravine na yagu wiibadana inagee kirakii gegha tam naboni.
41 Tagu kata avineyim da Ijipt kuburina tupana kana wiibadana.”

41:40: Acts 7:10

42 Wasina bi kana imakwaki kiiwawo yana matakira debane* na tounamani imane ikabitaveni da Jousep imane iviyagha. Bi kiikiiwawo kadi kwama yeyeghaninama ivikoteni bi gould posaru kanighone iviruvivireni.

45 Wasina bi kiiwawo Ijipt gamodima Jousep waghawagha ivereni Jepenet-Paniya.† Bi bada wasike ivereni da wavinena; kana waghawagha Esenet. Bi tamananaki na Potipera bi On kuburina kana prist.‡ Wasina Jousep Ijipt kuburina tupana ivibadeni.
46 Noko raghanine na Jousep kana bodu 30, bi kiiwawo wiibadana ivereni. Na kiiwawo gwabinama ikanibutaveyana da Ijipt kuburina tupana ipepewawiiwoneni.
47 Moura bodudi yadi seven kamone, na tanawa kam ghamana ivereyana.
48 Nokodi bodudi yadi 7 kamone, na Jousep Ijipt kuburina tupane kam ivituwiitaghoma, da kwanatu nunudigha ivimaghara. Kwanatu nunudigha, na kwabu name riridiye na kam nama ivituwiitaghoma.
49 Jousep wit kamdi riba kiikiitowana ivitubugha ware egha kikire naboni na gerubana da iyakabirubata maghana.

53 Wasina bi moura bodudi yadi 7 Ijipt kubure ipiika tughura,
54 bi bada kapoe bodudi yadi 7 idagu, metagha Jousep ivisisiyana. Kapoe ghamana kubura mududiye bada itubugha, bi Ijipt kuburina tupane na kam nama.
55 Bi raghanina Ijipt damdi vitonana sidagu siyaraborabobo, na kiiwawo siyibabiini da kam iyaveredi. Na iwonedi bo, “Konagho Jousep biidi da awaki inawonemina kobera.”
56 Kapoe kubura tupana ikabimumu bi Ijipt kubure na ibero kirakii da Jousep maghara baredi ikabitavetaveyana bi wit iyigimona Ijipt damdi biiyadi.
57 Kubura mududiye na bada kapoe ibero kirakii, na wawaya nokodi kuburidima sipiika Ijiptma da Jousep gwabinama wit siyagimona.

42

Jeikap natunatuna iviporadi Ijiptma

1 Raghanina Jeikap akowa ikabi da wit name Ijiptne, na natunatuna iwonedi bo, “Awaki tana konabera bo gegha?
2 Na mma naboni! Tagu awaiyana da name Ijiptne na wit samakamake. Koyowogha konanagho nabo da wit konagimona kiiravidae, da tanayawa bi gegha tanarabobona!”
3 Wasina bi Jousep warewaresina iyiyarokodi yadi 10 siyowogha Ijiptma da wit siyagimona.
4 Bi Jeikap inaghara na Jousep tiinaru waghata Benjiman gegha iyiporana basuna kate bi awaki berona touna biidi inakayotubugha.
5 Kenen kubure kapoe ibero kirakii na Jeikap natunatuna, wawaya mududi yawata siyowogha Ijiptma da wit siyagimona.
6 Wasina bi Jousep, Ijipt iyibadeni na raghanine, wawaya biiyadi wit iyigimona kuburina tupane. Na raghanina warewaresina siverakanibu na sipepeteni da mayiyidi siyowogha dobodobove.

---

* **41:42:** Wiibada matakirina bi wiisuwona da Jousep na kiiwawo yana wiibadane da yana sisiye iyabagibagi. † **41:45:** Ijipt yadi gamoma waghawagha *Jefenet-faniya yana basuna God yisisiya bi yamakamake.* ‡ **41:45:** On na kwanatu Hiliopolis kana waghawagha tana. Noko kuburine na wawaya gabudara sapepepeteni. **41:54:** Acts 7:11 **42:2:** Acts 7:12

7 Jousep warewaresina iyiyarokodi ikitarutavedi da iyakovidi bi ibera
da ware iyinagonagovedi na iwonaghakighakiyedi bo, “Tami mema kopi-
ika?”*
Na warewaresina siwona bo, “Kenen kuburama kapiika da kam kanagi-
mona.”
8 Jousep warewaresina iyiyarokodi iyakovidi, bi toudi, touna sivinago-
nagoveni.
9 Bi naghove waghata imimeuvedina inoghosi na iwona bo, “Tami
na kitawiikighu dammi! Bi yama kubura mekodi noganogadi konakita
kiiravine kopiika.”
10 Bi warewaresina iyiyarokodi siwona bo, “Gegha, bada, toumii na yam
wiitamariyana bi kapiika kam kanagimona.”

21 Na toudimani sivisisiya siwona bo, “Wiisuwona touda awaki tabera
tiidaru biidi, kiiravine na mmko arona takabikabi. Basuna yana nuwavisi
metagha na takita bi raghanine yana yawa kiiravine ikabida touda biiyadi,
na getayawaiyaneni, noko biidi mmko nuwapoyina tabanabanani.”
22 Rubin iwona bo, “Roro na tagu awaki awonemi, ‘Tomogha gisigisi
gegha koniberoni!’ Bi yagu sisiya gekoyawaiyanenina! Na katana yana
rabobo miisanina takabikabi.”
23 Bi sinoghosi da Jousep yadi gamo geiyawaiwaiyanana basuna Ijipt
gamodima iyisisiya bi wawaya tana iyiwaraveredi.
*Jousep warewaresina wit gwabinama sigimona bi sikawara siveramagha
Kenen kubure tamadinaki biidi. Muriyena siveramagha da wit siyagimona
magha.*

45

Jousep ividebena mayeni
4 Wasina bi Jousep warewaresina iwonedi bo, “Maboda kopiika ririguve.”
Bi sipiika ririne na iwona bo, “Tagu waresimi Jousep, iiyabo kovigimoneni
Midiyan damdi da toudi sikabigu sinagho Ijipt damdi biiyadi.
5 Na genuwanuwami sinavisi bo tamimani koniwawuvivirana da mabo
kovigimonegu, basuna God tounamani iviporagu avinagho da wawaya
ayiyawiidi.
6 Kiiravine kata na bodu bata gomara mmko kuburina kamone. Bi bodu
yadi 5 kamodiye na kwabu beradi da kabipura gegha.
7 Na God iviporagu avinagho da mmko berakayowiiwiiyakinama
ayiyawiimi da nosinosimi viya mmko kuburine sinamake.
8 Na getami koyiporagu mabo, bi gegha da God. Na itoregu da kiiwawo
yana bada ghamanakina tana, yana wawaya kadi koyakoyagha da kate Ijipt
kuburina tupana kana wiibadana.
9 Na konagho yaininagha, tamagunaki biidi bi kowoneni bo, ‘Natum
Jousep iwona da, “God iberagu da Ijipt kuburina tupana kana bada. Na
kuyowogha yaininagha tagu biidi bi gekunimetewana.
10 Bi Gosen kubure kunamake, da tagu ririguve - tam, natunatum,
tubutubum, yam ribiribi gisigisidi da ghamaghamadi da kate sawara
rapemve na tupadi.

---

* **42:7:** Touna gegha Hibru gamodima iyisisiya toudi biiyadi bi wawaya tanama iyawonawonavereyana. **42:9:** Gen 37:5-10 **42:22:** Gen 37:21,22 **45:9:** Acts 7:14

11 Da name na tagu kam anavereveremi, basuna gomara bodudi yadi 5
katare bada sinapiika. Bi meboda gekonayowogha na tam, yam rakaraka
da yam ribiribi yawata tupami vitonana konarabobo." ' "

25 Wasina bi Jousep warewaresina iyiyarokodi Ijipt sikanibutaveni
siveramagha Kenen kubure tamadinaki biidi.
26 Raghanina sipiika na siwoneni bo, "Jousep patana yawayawiina, bi
wiisuwona Ijipt kuburina tupana yibadeni." Jeikap yadi sisiya iwaiyana
na nuwanuwana irugaogaowori da gegha iyigeruvedina.
27 Bi raghanina sisiya tupadi metagha Jousep iwonedi na siwoneni, bi kate
ikita da Jousep weigon iviporapora da siyigeru siyaveramagha Ijiptma. Na
tamadinaki Jeikap yana noghota inoveramagha.
28 Na iwona bo, "Wonawaghata! Natugu Jousep patana yawayawiina.
Ananagho anakita bi muriye da anarabobo."

46

Jeikap iyowogha Ijiptma

1 Wasina bi Jeikap yana sawara tupadi rapenena iguguwa itouya
Ijiptma, bi raghanina Biasibama ivera kanibu, na ribiribi tana igabuni da
tamananaki Aisik yana God biidi isuwara.
2 Bi nubabasuve na God mimeu kamone ivisisiya Jeikap biidi iwona bo,
"Jeikap! Jeikap!"
Jeikap iwonabodeyana, "Tagu mma."
3 Na God iwona bo, "Taguna God, bi tamamnaki yana God, na gegha
Ijiptma yowogha kunanagharenina, kiiravine name anabera da nosinosimi
inidam kiitowana.
4 Tagu yawata tanayowogha Ijiptma, bi muriye na wiisuwona nosinosimi
anakabidi sinaveramagha mabo Kenenma. Bi raghanina kuna rabobona
natum Jousep inakabununayim bi inadogum."
5 Wasina Jeikap Biasiba kuburina ikuyoveni, na natunatuna sigeghomi-
iri tamadinaki, bi toudi natuwavinedi da natunatudi yawata weigonye
sivigerudi mekodi kiiwawo iviporaporana.
6-7 Bi kate yadi ribiribi tupadi da sawara rapediye mekodi Kenen kubure
siyounana bi siyowogha Ijiptma. Na Jeikap yana rakaraka tupana yawata
sinagho natunatuna tomotomogha da wasiwasike da tubutubuna tupadi.

Jeikap yana rakaraka yawata sipiika Ijiptma

28 Gosen kubura siyitutukabikabi na Jeikap natuna Jiuda ivipora, iv-
inagho da Jousep iyitarakiiyaneni da Gosen kubura kedana iyiyeveveni. Bi
raghanina Gosen kubure siverakanibu,
29 na Jousep yana seriyot* ikabununagha bi inagho da tamananaki Jeikap
iyaverabodeni. Bi ibananidi, na Jousep tamananaki itaraghuni bi iduu
kirakii.
30 Wasina Jeikap iwona bo, "Jousep, katada akitam bi akovi da
yawayawiim na wasina bi nuwamiiseye anarabobo."

46:6-7: Acts 7:15 * **46:29:** Seriyot na dedewaga kayena bata bi wawaya tanagha yageru bi ribiribi kana waghawagha hosi yatayitayini. Bi geaviya kawagha kamone siyagerugeruna bi wagawaga wote yawata.

48

Jeikap, Ifreim da Manasa ivimiiseyedi

1 Raghani viya murine na Jousep siwoneni bo, “Tamamnaki igubaga.”
Na natunatuna bata Manasa da Ifreim irutayinidi, bi sinagho da Jeikap
siyakita.
2 Raghanina wawaya Jeikap siwoneni bo, “Natum Jousep kitam kiiravine
ipiika,” na Jeikap (kana waghawagha tana Isrel) ivimaramaragateni da
yana kenakena gawarinama ikena geghomiiri.
3 Wasina bi Jeikap, Jousep iwoneni bo, “God Maragata Kirakiina iru-
maghatara tagu biidi Biasiba (kana waghawagha tana Lus) kwanatune,
Kenen kubura kamone da ivimiiseyegu,
4 bi iwonegu bo, ‘Natunatum korotodi anaverem, bi nosinosim anaberadi
da kadi dam sinakoroto bi Kenen tanavina nosinosim anaveredi, da
sinirapenena waghasi.’ ”
5 Bi Jeikap iwona bo, “Natunatum yadi bata, Ifreim da Manasa kiira-
vidiye, iiyawogha Ijipt kubure situbugha yainagha bi muriye apiika mabo,
na tagu rapeguve ware natunatugu Rubin da Simiyon naboni.
6 Bi natunatum muriye sinatubughana, tam rapemve bi tanawa sini-
rapeneyana na turadi iyiyarokodi, Ifreim da Manasa kadi waghawaghae
sinayoyo.”

13 Jousep natunatuna bata ipiikedi, da Ifreim, na Jeikap dugenama ikabi
wiimiiri, bi Manasa na, Jeikap katiiyanama ikabi wiimiiri.
14-21 Bi gegha, Jeikap imana ivikasiruwireni, da katiiyana Ifreim
gayamine itore bagune touna murimurina, bi dugena Manasa gayamine
itore bagune touna iyarokona. Bi raghanina Jousep ikita da tamananaki
katiiyana Ifreim gayamine itore, na geiyinuwamiisena. Na tamananaki
imana ikabi, ware Ifreim gayaminama iyakabitaveni bi Manasa gayamine
iyatore* na iwona bo, “Gegha, tamada! Manasa iyarokona, katiiyam
gayamine kutore.”
Bi tamananaki isinighii na iwona bo, “Natugu, akovi awaki aberabera.
Manasa kana waghawagha inaragata bi nosinosina inidam kiitowana, bi
gegha da, tiinaru inage kirakii bi nosinosina kadi dam sinakoroto.” Na noko
gabudarine ededidi bata ivimiiseyedi iwona bo,
“Yagu God, iiyabo tamagunaki Aisik da tubugunaki Abraham siyapeepeten-
ina,
God, iiyabo yagu yawa tupane ikoyayigu ware sip kadibodaboda naboni,
Yam aneya, iiyabo bero tupadi gwabidima ivitarababaranegu,
na mmkodi tomotomoyidi inimiiseyedi.
Basuna mmkodi tomotomoyidi kiiravidiye na,
wawaya kagu waghawagha da tamagunaki Aisik kana waghawagha
da tubugunaki Abraham kana waghawagha sinanoghota wiiwoneni,
bi anoghonoghosi da nosinosim korotodi mmko kuburine sinatubugha.
Isrel damdi kami waghawaghae raghanina
wiimiiseyana sinaberabera, na sinawona bo
‘Karurupari da God wiimiiseyana inaverem naboni Ifreim da Manasa
iveredina.’ ”

---

* **48:3:** Gen 28:13,14 **48:14-21:** Hibru damdi yadi noghote na katiiya touna iragata kirakii gegha naboni dugeduge, na tomogha gisigisi meko Jeikap katiiyana debane itorena, touna wiimiiseyana miisena inakabi. Noko kiiravine Jousep inokeni raghanina Jeikap katiiyana tomogha murimurina debane itorena.

Na Jeikap noko kedane Ifreim kana waghawagha itore ivinagho bi Manasa kana waghawagha ivimuri.

Wasina bi Jeikap, Jousep ivimiiseyeni iwona bo, “Jousep, kukita, pinimina bi anarabobo, bi God na gwabimiye, da inakabimi konaveramagha Kenenma nosinosinakimi yadi tanave.”

49

Jiuda wiimiiseyana ikabi

Wasina bi Jeikap natunatuna ikwatuvedi sipiika touna biidi, bi ivimiiseyedi iwonedi da raghani muriye awaki beradi sinatubugha toudi biiyadi. Bi natuna Jiuda mma naboni iwoneni:

8 “Jiuda, warewaresim sinakabepepim da sinapepetem, basuna kam aviya kanighodiye kwayouna da kwageiwayidi.

9 Tam ware laiyon natuna, tam kunimaragata da wawaya kunibadedi. Bi ware laiyon meko kana iyuwa yaburavi yakani, bi yaveramagha yakenayowogha da yiyawiitaveyana. Bi iiyabo rubana inanagho da inakasiwiimataki? Getana da iiyabo!

10 Bi Yawe God yana wiikiiwawo matakirina dighonina, na Jiuda imane inamake bi nosinosina nonowa sinibada patana da iiyabo noko wiibadana rapene inapiika na dam tupadi sinakabikuwayeni.”

33 Raghanina Jeikap natunatuna iwonawiiyoyowanedi ikovi, na kayena itourageegeeyana yana kenakena gawarine bi ikenayowogha. Da yawiina itavena tughureni bi irabobo.

Jeikap bodu yadi 17 Ijipt kamone imakae, bi yana yawa bodudi tupana na 147.

50

Jousep warewaresina iwonawiiyoyowanedi

15 Raghanina Jousep warewaresina sakovi da tamadinaki irabobo, na toudimani sivisisiya bo, “Memeda Jousep patana nuwanuwana touda biiyadi inapughu da awaki bera berodi naghove tabera touna biidi na kana biwa inakabi.”

16 Na sisiya sidaru Jousep biidi, siwona bo, “Tamadanaki mmkodi wonawiiyoyowanama iwonemii bi muriye da irabobo.

17 ‘Mma naboni Jousep konawoneni, “Ibabiim da warewaresim yadi tamumu da kate berona sibera da sivikayotaketowanem na kunoghotatavedi.” ’ Na katana kiibabiim da toumii na tamamnaki yana God yana wiiwiitamariyana, na yama berona kunoghotatavedi.” Raghanina Jousep mmko sisiyina iwaiyaneni na idou.

18 Wasina bi warewaresina sipiika da naghone sipepeta siyowogha dobodobove, bi siwona bo, “Kita, toumii na yam wiiwiitamariyana.”

19 Bi gegha da Jousep iwonedi bo, “Gekonanagharana, tagu na gegha God, bi gebiwa anaveremina.

20 Naghove yami kayowana da koyiberogu, bi God ikayoveni na iwamiri da miisena ibera, da wawaya korotodi gegha sinarabobona, bi yawayawiidi sinamake naboni kata takitakitana.

49:33: Acts 7:15

21 Na noko biidi gekonanagharana, tami da natunatumi gisigisidi ana-
bodami.” Noko naboni, iwonawiiyoyowanedi bi nuwamiimiiseye ivisisiya
toudi biiyadi.

Exodas

Wonawiiakowa

Waghawagha *Exodas* yana basuna "kanibutaveyana," yiakovida da bera ghamanakina Isrel damdi kamodiye, yadi kanibutaveyana Ijipt kuburama, meme toudi sivibagubaguranana. Bukana itoreyarayi da rowa ruwamaruwa:

God wiibagubaguranama Hibru damdi iviyawiidi;
Hibru damdi sipepewa sinagho Sainai Koyane;
God *wiiwaghasina maragasina* ibera yana wawaya yawata Sainaine, bi kabepepa, aviya da kabikuwaya gwaradi iveredi; bi kate
Isrel damdi kabepepa gawarina sibera.

Jeikap nosinosina sikoroto kirakii Ijipt kamone

1 Raghanina Jeikap inagho Ijiptma na natunatuna, ere natuwavinedi da natunatudi yawata sinagho, na kadi waghawagha na:
2 Rubin, Simiyon, Livai, Jiuda
3 Isaka, Jebulan da Benjiman,
4 Dan, Neptalai, Ged da Aser.
5 Noko raghanine Jeikap natunatuna tomotomoyidi da tubutubuna tomotomogha tupadi na yadi 70. Bi natuna Jousep na nada name Ijiptne iyamakamake.
6 Bi noko murine, na Jousep warewaresina teya tupadi, da kate bada wawaya iiyawogha noko raghanine siyamakamake na sirabobo.
7 Bi nosinosidi, Isrel damdi, sivituwa wiipeyara da ividam kiitowana. Toudi sivikoroto kirakii da noko kuburina sivibonuvi.

Ijipt kana Kiiwawo nuwapoya ghamana Isrel damdi iveredi

8 Bodu viya murine na kiiwawo wouna, iiyabo touna Jousep geiyakovina, idagu Ijipt kuburina iyibadeni.
9 Na yana wawaya iwonedi bo, "Kowaiyana, Isrel damdi sikoroto bi sivimaragata kirakii da yadi koroto ikasiwoneda genaboni touda.
10 Memeda touda biiyadi aviya inatubugha, na kada aviya sinirukapuvedi siniaviyeda da sinagetawanida bi sinavera sinanagho yada kubura sinakuyoveni. Na keda taninoyeni bi yadi koroto tana yarayi da gegha sinakoroto kirakiina."
11 Wasina bi Ijipt damdi sibera da bagibagi ghamana Isrel damdi siyaberabera kiiravidiye, bi wiibagubagurana kadi babada sitoura da siyibadedi. Nokodi babada siberadi da kwanatu ghamaghamadi yadi bata siyoghana, kadi waghawagha Pitom da Ramesis naboni wiimaghara kwanatudi, meme kiiwawo kana kam da sawara mududi iyatoura.
12 Bagune Ijipt damdi bagibagi ghamadima Isrel damdi siyikayotaketowanedi, bi gegha da, Isrel sikoroto kamokamogha da noko kuburina tupana sivibonuvi. Na Ijipt damdi parapa siyanaghanaghara.
13-14 Bi siberadi da sibagibagi kirakii da parapa sikabikwarakwara. Bi siyatupetupedi na brik siyaberabera da kate dobodobo siyawamiwamira brik pasitawanidi kiiravine. Bi bada siyawonewonedi na kwabu bagibagidi tupadi siyaberabera. Ijipt damdi nuwapoya ghamana Isrel siyavereveredi yadi bagibagi kamone bi gesiyanuwaghanedina.

1:7: Acts 7:17 **1:8:** Acts 7:18 **1:10:** Acts 7:19

22 Wasina bi Ijipt kana kiiwawo yana wawaya iwonedi bo, “Raghanina
Hibru damdi natunatudi tomotomogha sinatubugha, na Nail rarimine
konitavena yowoyowoghana. Bi raghanina wasiwasike sinatubugha, na
wasina sinamake.”

2

Mosis yana tubugha

1 Noko raghanine bera siyatubutubugha, na tomogha tana kana dam
Livai bi dam turanama wasike irawayi,
2 da wasikena iropeya bi ivituwa da natuna tomogha. Bi ikita da pepeyina
komerowanina, na Ijipt damdi nagharidi na ivikowoyi da nawaravi aroba
sikovi.
3 Bi raghanina gerubana iyikowogha wiigurina na tobo, rei kana
waghawagha papairasma sibera na ikabi bi pakima ipasibodaboda. Wasina
bi pepeyina iuveni kamone bi Nail rarimina kawabarane siviya kamodiye
ivitenamni.
4 Pepeyina toghanaru wasike kana taraboga imiiri bi iyaruruwiitete da
awaki iyatubugha pepeyina biidi.
5 Bi noko raghanine kiiwawo natuna wasike iyowogha rarime wiiyeka
kiiravine, na yana wiitamariyana wasiwasikedi rarima kawabaranagha
siyitutubata siyanono bi siyapiipiika. Bi tobona siviya kamodiye ikita, na
yana wiitamariyana wasikena tana ivipora da rarimama iyatayinageeyeni.
6 Bi raghanina tobona iyarukwouve, na pepeya ikita, iyaduuduna ivin-
uwapoyeni, na iwona bo, “Aki-i-i-i, mmkona Hibru damdi natudi tana.”
7 Wasina bi pepeyina toghanaru inagho da kiiwawo natuna iwoneni bo,
“Rubana da ayanagho Hibru wasike tana ayinoyeni da mmko pepeyina
iyakoyayi da kiiravimve iyisusu?”
8 Na kiiwawo natuna iviwaghasina iwona bo, “Wasina, kunagho!” Na
wasikena inagho da pepeyina sinananaki waghata irutayini ipiika.
9 Na kiiwawo natuna iwona bo, “Mmko pepeyina kabi da kiiraviguve
kunisusu, bi animiisanim.” Na wasikena natuna ikawari inagho bareye na
ivisusu da ikoyayi.
10 Raghanina pepeyina ivimagura bi wiikaratavenina kiiravine, na ik-
abi inagho kiiwawo natuna biidi da iyayabiyi naboni natuna. Na ivi-
waghawaghayeni Mosis, iwona bo, “Tagu rarimama atayinageeyeni.”*

Mosis, Ijipt ikuyoveni ivera inagho Midiyanma

11 Raghanina Mosis nada ivimagura, bi bodu viya sikovi murine, na
kiiwawo yana bare ikanibutaveni inagho da yana wawaya iyarubodadi, na
Ijipt damdi ikitadi da metagha Hibru damdi siyabagubaguredi bi bagibagi
ghamadi siyaberabera. Noko raghanine, ikita da Ijipt tomogha tana Hibru
tomogha iyarurouvi, yana wawaya waghata tana.
12 Na Mosis ikita wiiveravera, da wawaya gesiyakitakita, na yaininagha
Ijipt tomogha ikasunuyi bi tubuyina eghae itouna wiikowoyi.
13 Raghani iborina Mosis ikanibu magha da yana wawaya iyarubodadi,
na Hibru tomotomogha bata siyirouwa na ikitadi. Bi tomogha mekona iber-
abero na ivitarakiiyaneni bo, “Awaki kiiravine dam turam kwarourouvi?”

1:22: Acts 7:19 **2:2:** Acts 7:20 **2:10:** Acts 7:21 * **2:10:** Hibru gamodima sisiya *Mosis waiyanina ware rarimama atayiinageyeni.* **2:11:** Acts 7:23-28

14 Tomoyina iwonabodeni bo, “Awaki, iiyabo itorem da kunibademii
bi kama wiitupawamiwamira? Bo kwanuwanuwagiura da kunirabobogu
ware Ijipt tomogha kukasunuyina naboni?”
Na Mosis inaghara bi inuwagiura da, “Wawaya nada sibananigu bi sakovi
da awaki abera.”
15 Raghanina Ijipt kana kiiwawo mmko warana iwaiyaneni, na iberatowoyi da Mosis iyakasunuyi. Bi Mosis, kiiwawo gwabinama iverataveyana
inagho Midiyan kubure da name imakae. Bi iverakanibu na dogu tana
ririne itourawiipikapika imakae.

3

Mosis nama prist tana yawata simakae, bi natuna, Jipora irawayi.

God ivisisiya Mosis biidi

1 Mosis rawananaki Jetro yana sip da gout iyakoyakoyagha. Jetro
na Midiyan kubura kana prist tana. Bi gabudara tana ribiribidi iv-
inaghokedaridi sikanibu mayabe da Sainaima siverakanibu, koya kabik-
abikuwayine.*
2 Noko gawarine Yawe God yana Aneya irumaghatara Mosis biidi, kana
kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika.
Mosis ikita da kiikiirukuna iruwiinawa bi gegha iyakarataveni.
3 Na Mosis inuwagiura, “Awaki biidi mmko kiikiirukuna geiyakaratavenina? Ananagho wiitupo da anakita.”
4 Raghanina Yawe God ikita bi Mosis iyapiipiika wiitupo na kiikiiruku
kamonama ikwatu bo, “Mosis! Mosis!”
Bi Mosis iwona bo, “Uu, tagu mma.”
5 Na God iwona bo, “Gegha kunapiika wiitupo kiikiiruku ririnena. Mmko
gawarina debane kwamiimiiri na tanawa kabikabikuwayina, na kam kaye
turababara kabitavetaveyana.”
6 Bi iwona bo, “Tagu nosinosiminakim yadi God - Abraham, Aisik da
Jeikap yadi God.” Raghanina Mosis mmko iwaiyaneni na inaghara da gegha
God kitana iyakayoveni, na mayiyina ikasibabari.
7 Wasina bi Yawe God iwona bo, “Tagu akita da metagha Ijipt yagu
wawaya siberaberowanedi na yadi dou, yagu wiiwiita sikayoveni kiiravine
awaiyana na kadi tupetupeyana damdi gwabidima ayiyawiidi. Yadi
kabikwarakwara na akovi.
8 Na ayowogha da Ijipt damdi gwabidima aniyawiidi da anakabidi
Ijipt sinakanibutaveni bi sinanagho kubura miisene, mekona ghamana bi
moumourina, meme katana dam Kenen, Hitti, Amori, Periji, Hivi bi kate
dam Jebusi nama samakamakena.
9 Wiisuwona, yagu wawaya yadi dou nada awaiyana. Bi akita da Ijipt
damdi metagha sikayotaketowanedina.
10 Na kata iiporam, kunanagho Ijipt kana kiiwawo biidi, da yagu wawaya
Isrel damdi kuninaghovedi bi Ijipt sinakanibutaveni.”
11 Bi Mosis, God iwoneni bo, “Tagu na gerubagu. Metagha ananagho
kiiwawo biidi da Isrel damdi aninaghovedi Ijipt sinakanibutaveni?”
12 Bi God iwona bo, “Tagu na tam gwabimve. Bi noko raghanine
wawaya kuninaghovedi da Ijipt sinakanibutaveni, na mmko koyane kon-
akabikuwayegu. Noko berana inimatakira da kunakita bi murine, na
wiisuwona tam kunakovi da taguwosina aviporam.”

2:15: Acts 7:29 * **3:1:** Sainai kana waghawagha tana na Horeb. **3:2:** Acts 7:30-34

13 Bi Mosis iwona bo, “Raghanina ananagho Isrel damdi biiyadi anawona
bo, ‘Nosinosidanakim yadi God iviporagu tami biiyadi,’ na sinitaraki-
iyanegu, ‘Kana waghawagha metagha?’ Na awaki anawonedi?”
14 Na God, Mosis iwoneni bo, “Tagu Makewaghawaghasigu, da gegha
tughurina.” Na Isrel damdi kunawonedi, Noko, kana waghawagha na,
“Tagu Makewaghawaghasigu,”† touna iviporagu tami biiyadi.
15 Isrel damdi kuwonedi, Yawe, nosinosidanakim yadi God - Abra-
ham, Aisik, da Jeikap yadi God, iviporagu tami biiyadi. Mmkona kagu
waghawagha makewaghawaghasina. Mmko kimtina tupadi na kagu
waghawagha naboni sinakwatuveni.

Noko murine Mosis iveramagha yana gaware, muriye nokodi beradi tupadi toghanaru Eron iwoneni, da kate Isrel damdi kadi babada. Bi muriye toghanaru Eron teya sinagho Ijipt kana kiiwawo biidi siwona bo, “Yawe God iviporamii tam biidi da kanawonem bi Isrel damdi kuniwaghasinedi sinanagho mayabe da touna biidi suwara sinagabuni.”

Ijipt kana kiiwawo iwona bo, “Gegha aniwaghasinedi da naboni sinabera. Toudi patana sinabagibagi wiikaru.”

Na God beraberodi peyaridi Ijipt damdi biiyadi iyaberabera, bi gegha, Ijipt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da siyanagho. Rarima iviwami-wamira da ganigani, bi gegha, Ijipt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da siyanagho. Ijipt damdi yadi ribiribi peyaridi sirabobo bi kate wawaya korotodi sivinotanota, bi gegha, patana Isrel damdi geiyiwaghasinedi da siyanaghona.

11

Ijipt natunatudi tomotomogha tubugha-yainidi sinarabobo

1 Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Tagu aro raghani tanagha Ijipt kana
kiiwawo da yana wawaya teya anaveremayedi. Noko murine na kate
kiiwawo iniwaghasinemi da konanagho, bi raghanina iniwaghasinemi, na
inikanibuvena waghasimi.
2 Na kunagho Isrel damdi kunawonedi bo, ‘Tami tupami konagho Ijipt
damdi biiyadi, mekodi ririmiye samakamakena, bi awaki sawaridi gould
da silvama sibera, na kiiravidiye konibabiidi.’ ”
3 Na Yawe God, Ijipt damdi iberadi da Isrel damdi sikabikuwayedi. Bi
wiisuwona, Mosis kana waghawagha Ijipt kamone iragata kirakii, kiiwawo
yana bagibagi damdi ghamaghamadi matadiye da yana wawaya tupadi.
4 Wasina bi Mosis inagho da kiiwawo iwoneni bo, “Yawe God iwona bo,
‘Kata pomkam basune, Ijipt tupana anaverarughuwoneni,
5 da ededa tomotomoyidi tubugha-yainidi tupadi Ijipt kamone
sinarabobo. Dagudagune na kiiwawo natuna gwabinama inadagu, meko
wiikiiwawo gawarina iyakabina, bi inayowogha inanagho bagibagi damdi,
mekodi wit sagudaguda, na natunatudi tubugha-yainidi biiyadi. Ribiribi
tupadi natunatudi tubugha-yainidi bada sinarabobo.
6 Meghamegha Ijipt kamone na wawaya sinaduudu siyapa. Bi siyapa
mma naboni naghove na gegha, bi muriye na bada kate genaboni
inatubugha maghana.
7 Bi getana awaki inatubugha Isrel damdi biiyadi, bo bero gisina tana
inatubugha toudi biiyadi, daghasi kate gegha Isrel damdi bo yadi ribiribi

† **3:14:** Hibru yadi gamoma sisiya *Tagu makewaghawaghasigu waiyanina naboni Yawe God.*

inakawonedina. Wasina bi tami Ijipt dammi konakovi da, Tagu Yawe God,
Isrel damdi avibogaedi tami gwabimima.'
8 Yam ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi sinapiika
naghoguve sinapepeta sinayowogha bi sinawona bo, 'Tam da yam wawaya
tupadi yawata, konagho!' Bi noko murine, tagu ananagho." Bi Mosis
nuwanuwana ipughu kirakii na kiiwawo ikuyoveni inagho.
9 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Kiiwawo kate gegha gamom
inawaiyaneni. Bi mmko mma naboni na Tagu kate Ijipt kamone
berakayowiiwiiyaka mududi bada anabera."
10 Mosis da Eron mmkodi berakayowiiwiiyaka tupadi Ijipt kana kiiwawo
matane sibera, bi Yawe God ibera da kiiwawo nuwanuwana ikotakii, na
Isrel damdi geiyiwaghasinedi da Ijipt siyakanibutavenina.

12

Koughanu dagudaguna

1 Yawe God Ijiptne Mosis da Eron biiyadi mma naboni iwonedi,
2 "Mmko nawaravina konatore kiiravimiye da bodu dagudaguna nawar-
avina.
3 Isrel damna tupana kowonedi da gabudara yadi 10 mmko nawaravina
kamone tomogha tupadi nigenige bo gout tana sinavineyi yadi rakaraka
kiiravine, bare nunudigha na tanagha.
4 Bi meboda tomogha tana yana bareye wawaya gekorotodi sinamaka-
make bi gerubana da noko ribiribina tupana sinakani, na turadi teya
sinikamvereyana, mekodi nama riridiye samakamakena. Bi ribiribina yadi
koroto rubane sinarereyi da wawaya rubadiye sinakam.
5 Tami sip bo gout tanagha konavineyi, bi makina, kana bodu tanagha bi
tubuyina miisena.
6 Kokoyagha yapora patana da gabudara 14 mmko nawaravine, bi noko
raghanine gabudara inamakepowa na Isrel damna tupana nokodi ribiribidi
sinikasunughana.
7 Wasina bi ganiganina muduna yami bare matamketadi koghoridi
nawanawadiye konakwamira da kate matamketa wowodiye, meme tami
kamone konakamkamna.
8 Noko pomne iyuvidi konawatara keyama wowone, bi kiimatagha
kawagabegabedi da parawa gegha yist teya konakam wiikaninigha.

11 Mma naboni konakam: Tami pepewa kiiravine konakounagha,
kamikaye turababara konakoteyana bi yami dighona imamiye kon-
akabitawana. Konakam kabiyaininagha. Mmkona **Koughanu** porayina da
Tagu, Yawe God konakabepepigu.
12 Noko pomna tanagha, Ijipt kuburina tupana anaverarughuwoneni da
tomotomogha tubugha-yainidi tupadi anunugha, wawaya da ribiribi. Tagu
na Yawe God, bi god gisigisidi kadi waghawagha anatourayowoeyana, noko
mekodi Ijipt damdi sapeepetedina.
13 Bi ganigani matamkete na yami bare kana matakira, bi iniyevevegu da
nokodi barediye na nama kamone komakamake; bi raghanina ganiganina
anakita, na anaveratupiiremi. Bi getana awaki berona tami biiyadi
inatubughana raghanina Ijipt kuburina biwa anavereverenina.
14 Mmko porayina bodu nununagha konabera gabudarina mayimayiy-
ina, na Tagu Yawe God awaki abera na nonowa konanoghonoghosigu.
Kimta muriye sinapiikana, tami mmko porayina raghani nonowa konaber-
abera, bi konakabikabitawani."

Parawa Gegha Yist Teya porayina

15 “Bi gabudara 7 kamodiye na parawa gegha yist teya sinabera na konakam. Poragha gabudarina dagudagune na yist tupadi yami barema kovitavena kanikanibuwana. Bi iiyabo parawa yist teya sibera bi mmkodi gabudaridi yadi 7 kamodiye inakamkam na dam Isrel kamonama sinikanibuveni.
16 Gabudara dagudagune da kate poragha gabudarina tughurine na konitaghomimi kabikuwaya kiiravine. Mmkodi gabudaridi kamodiye na getana bagibagi konaberana, da kam kawagha konakabikuya.
17 Tami **Parawa Gegha Yist Teya** porayina konabera na yami noghota sinaveramagha da metagha noko gabudarine yami rakaraka da kami dam avinaghovedi Ijipt kuburina sikanibutaveni. Noko gabudarine mmko porayina konaberana naboni poragha naghowiikarukaruna.”

21 Wasina bi Mosis, Isrel kana babada tupadi ikwatuwiitaghomidi bi iwonedi bo, “Konagho yaininagha da sip bo gout natuna tana konavineyi yami rakaraka kiiravidiye bi konakasunuyi da Koughanu porayina konakam patapata.
22 Bi kii kana waghawagha hisop konayouna da gumba konabera bi ribiribi ganiganine kaboma kamone konasirakutuvi, bi ganiganinama yami matamketa wowone da nawanawadiye kiiye kokasikwamikwamira. Bi getana iiyabo bare inakanibutavenina patana da raghani inabori.
23 Raghanina Yawe God kubura tupana inaverarughuwoneni Ijipt damdi kasunuyidi kiiravine, na ganigani matamketa wowone da nawanawadiye inakita, na noko barena inakoughanuni, bi gegha yana kasunugha Aneyina iniwaghasineni da yami bare kamodiye inarughu da natunatumi tomotomoyidi tubugha-yainidi inirabobodina.
24 Mmkodi wonawiiyoyowana konakabisisirena nonovedi kiiravimiye, tami da nosinosimi.
25 Raghanina Yawe God meko tanavina ivisuwona da inaveremi na name konarughuna, mmko porayina bodu nunudigha konaberabera.
26 Raghanina natunatumi sinitarakiiyanemi bo, ‘Mmko porayina yana basuna awaki tami biidi?’
27 Na konawona bo, ‘Mmkona **Koughanu** suwarina Yawe God biidi, iiyabo naghove Ijiptne yada bare iverakoughanudi da inuwatawanidi bi Ijipt damdi natunatudi tomotomogha tubugha-yainidi iunugha raghanine.’ ” Wasina bi wawaya sipepeta Yawe biidi da sikabepepi.
28 Na Isrel damdi sinagho da metagha Yawe God, Mosis da Eron iwonedi na naboni sibera.

Ededa tomotomogha tubugha-yainidi sirabobo

29 Pomkam basuve na Yawe God Ijipt kubure tubugha-yainidi tupadi iunugha, dagudagune na kiiwawo natuna tomogha tubugha-yainina gwabine idagu, iiyabo wiikiiwawo gawarina iyakabina, bi iyowogha inagho biwa kabikabina biwa gawarina kamone, natuna tubugha-yainina, da kate ribiribi natunatudi tubugha-yainidi tupadi.
30 Bi nubabasuve na kiiwawo, yana bagibagi babadidi ghamaghamadi yawata da kate Ijipt damdi tupadi simatakana sigeghomiiri, bi nama Ijipt kamone na duu siyapa ghamana, kiiravine getana bare nama wawaya raborabobona iyakabiwiiadina.

Kanibutaveyana

31 Wasina bi Ijipt kana kiiwawo nubabasuve Mosis da Eron ikwatuvedi
sipiika bi iwonedi bo, “Kogeghomiiri! Yagu wawaya kokuyovedi, tami
da Isrel damdi! Konagho, yagu kubura kokanibutaveni da Yawe God
konakabepepi metagha kovibabana.
32 Yami sip, gout da kau tupadi korutayina, konagho, metagha kowonana.
Bi kate yami God kovibabiini da wiimiiseyana inaveregu.”
33 Na Ijipt damdi siruwiiyaininagha da Isrel damdi yadi kubura
siyakanibutaveni, siwona bo, “Meboda gekonanona, toumii tupamii ka-
narabobo.”

37 Wasina noko raghanine Isrel damdi Ramesis kwanatuna sikuyoveni bi
kayegha sitouya siyanono Sukot kubure. Na tomotomogha yadi 600,000, bi
wasiwasike da ededa na gegha kabikabiyawa wiikapudina.
38 Wawaya korotodi iiyawogha gegha Isrel damdi na yawata sinagho, sip,
gout da kau peyaridi yawata.
39 Raghanine Ijipt damdi sikwavinidi na toudi siviyaiyainagha da gegha
taraboga meme da kadi kam siyakabikuya, bi parawa wamiwamiridi gegha
yist teya sikawara. Na nokodi parawa wamiwamiridi gegha yist kamodiye
na toudima bred benabenadi sigibu.
40 Isrel damdi na bodu yadi 430 Ijipt kubura kamone simakae bi muriye
sikanibutaveyana.

Koughanu porayina siradi

43 Yawe God, Mosis da Eron iwonedi bo, “**Koughanu** porayina siradi
mmakatanidi: kuburawiibata wawayidi gesinakanina.
44 Yami wiibagubagurana mekodi manema kogimona na sinakani, bi
dagudagune na **sinibori** konaveredi.
45 Kuburawiibata damdi iiyawogha samakamake gubaguba kamomiye
da kate bagibagi wawayidi iiyawogha kwiimiisanidi na, gesinakanina.
46 Tami Koughanu nigenigena bare tanagha kamone konakani, bi iyuvina
getana noko barenama konakawari konakanibu maghatarena, bo gegha
irikena tana konagiinina.
47 Isrel dammi tupami mmko Koughanu porayina konakani.”

13

Ededa tubugha-yainidi tore iriredi

1 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo,
2 “Tomotomogha tubugha-yanidi tupadi kutoura irirana kiiraviguve. Bi
Isrel damna kamodiye na tomotomogha tubugha-yainidi tupadi, meboda
wawaya bo ribiribi, na tagu rapeguve.”

Mosis, Isrel damdi iwonedi.

11 “Yawe God inakabimi, konanagho Kenen damdi yadi kubure da
inaveremi, metagha nosinosiminakim ivisuwonedina. Raghanina mmko
berana inaberana
12 tami natunatumi tubugha-yainidi da ribiribi natunatudi tubugha-
yainidi na Yawe God konapuyoni. Ribiribi makidi mekodi tubugha-yainidi
tupadi na rapene.
13 Bi donki tubugha-yainina wasana na nigenigema Yawe God konimi-
isaneni naboni donki kanamiisana da konakabi mayeni. Bi memeda
donki tubugha-yainina gegha konimiisana da konagimona mayeni na

12:40: Gen 15:13

kanighona koturaviroyi. Bi natunatumi tomotomogha tubugha-yainidi na konimiisana da konagimona mayedi.

14 Raghani muriye natunatumi sinitarakiiyanemi, ‘Awaki kiiravine mmko berana tabera?’ Na konawonedi bo, ‘Yawe God yana maragata ghamanama Ijipt kuburinama irutayinida takanibutaveyana, bi noko kuburine tabagibagi naboni bagubagurana.

15 Bi Ijipt kana kiiwawo nuwanuwana ikotakii na geiyiwaghasineda da taya kanibutaveyana, na Yawe God tomotomogha tubugha-yainidi Ijipt tanavina kamone iunugha, wawaya da ribiribi tupadi yawata. Noko kiiravine touda tomotomogha tubugha-yainidi tupadi Yawe God biidi tasuwasuwara, bi natunatuda tubugha-yainidi tagimogimona da tiiveram-aghamayedi.’

16 Mmko berana na wonawiinoghota, naboni matakirina imamiye bo kounagha maitepamiye, da Yawe God yana maragata ghamanama Ijipt tanavinama ivikanibuveda.”

20 Noko murine Sukot kubura sikuyoveni sinagho mayaba kawabarane kubura Itemne sivitaki.

21 Yawe God na iyinaghonagho, gabudare na uwa ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono, bi nubabasuve na keyama pepana ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono da yeghana iyavereveredi. Bi mmko kedane na rubana gabudare da nubabasuve siyapeepewa.

14

Ijipt kana Kiiwawo Isrel damdi irukwavinidi

5 Wasina, raghanina kiiwawo siwoneni da Isrel damdi sivera, na yana bagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi teya yadi noghota siwamiri siwona bo, “Mmko awaki berana tabera? Nokodi Isrel damdi tavi-waghasinedi sinagho na kata gesinabagibagiyena mayedana!”

6 Wasina bi kiiwawo yana seriyot ikabununagha da iyo wawayidi iyouna.

7 Bi nuwanuwana seriyotidi miisedi yadi 600 iyouna da kate Ijipt kana seriyot mududi, tatadigegha na ere aviya badana.

8 Bi Yawe God, Ijipt kiiwawona iberani da nuwanuwana ikotakii, na Isrel damdi iverakwavinidi inagho. Bi Isrel damdi na nuwanuwadi torane bi siyakanikanibutaveyana.

9 Na Ijipt damdi siverakwavinidi sinagho - kiiwawo, yana seriyot, iyo tomotomogha hosiye tupadi, da iyo tomotomogha kayegha bi kubura Pi-ahirotne sikabitawanidi, Yegii Idurina ririne meme sivitakina, kubura Baal-Jipon ririne.

10 Raghanina Isrel damdi sikita bi Ijipt kana kiiwawo yana aviya damdi yawata nada siyitutuwiikabikabidi, na sinaghara kirakii da wiiwiita ki-iravine Yawe God biidi sidou.

11 Na Mosis siwoneni bo, “Ijiptne karawaga gegha, kiiravine na mabo kupiikemii mayabe da kanarabobo? Awaki berana kubera da Ijiptma kuvikanibuvemii?

12 Raghanina Ijiptne taya makamakena kawonem bo, ‘Kuyovemii, da Ijipt damdi kana bagibagiyedi!’ Bi Ijipt damdi yadi wiibagubagurana kayamakae na iyamiise, bi gemayabe rabobo biidi!”

13 Bi Mosis iwonedi bo, “Gegha konanagharana! Yami miimiiriye komiiri bi konakita da awaki Yawe God inabera da kata iniyawiimi. Bi mmkodi Ijipt damdi kata kokitakitadi, na gekonakita mayedina.

14 Yawe God kiiravimiye inirouwa, bi getana awaki konaberana, komake
wiiraborabobo.”

Isrel naghara sivera yegii sivera rughuwoneni

15 Wasina bi Yawe God Mosis iwoneni bo, “Awaki kiiravine Tagu biidi
kwaduudu? Isrel damdi kuwonedi sinanagho.
16 Yam dighona kurukabepi bi yegiiye kukoghasi inakanibu da yegii
inatupayarayi bi Isrel dammi tanawa kanakananagha konapepewa rughu-
wona.
17 Kukita, tagu, Ijipt damdi nuwanuwadi anikotakiidi da murimigha
sinakivinimi sinayowogha yegiiye. Bi Ijipt kana kiiwawo, yana seriyot, iyo
tomotomogha hosiye anageiwayidi, na wawaya sinakabepepigu.
18 Raghanina kiiwawo, yana seriyot da iyo tomotomogha hosiye anagei-
wayidi na Ijipt damdi sinakovi da Taguna Yawe God.”
19 Wasina bi God yana Aneya, Isrel damdi naghodiye iyanono, na ivitu-
ramiiriyeni bi iveramagha muridiye. Bi uuwa ware madasoru naghodiye
iyanono, na bada ivimuritayina da muridiye imiiri.
20 Bi uuwa, Ijipt damdi da Isrel damdi basudiye imiiriyarayidi. Noko
nubabasune wiididibara Ijipt damdi iveredi, bi yeghana Isrel damdi
iveredi, kiiravine na noko nubabasu gurigurina Ijipt damdi da Isrel damdi
gerubadi siyimiiriruriya kabivivirana.
21 Wasina bi Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, na Yawe God raghani
matana yanununa maragasina ivipora, da noko nubabasu gurigurina yegii
itapini da ivibogabogae, da tanawa kanakanana itubugha.
22 Bi Isrel damdi tanawa kanakanane sipepewa rughuwona, bi rarima
ware papa naboni katiiyadiye da dugediye siyamiimiiri.
23 Wasina bi Ijipt damdi Isrel siverakwavinidi - kiiwawo yana hosi, seriyot
da iyo tomotomogha hosiye tupadi muridigha siyowogha yegii kamone.
24 Bi raghani boriboriye Yawe God uuwa da keyama madasoru kamod-
ima, ikayogenara Ijipt damdi biiyadi da ikasiwiineghaneghadi.
25 Yadi seriyot kayedi ibera da sitamotavetaveyana, da gerubana siyav-
erana. Na Ijipt damdi siwona bo, “Yawe God na Isrel damdi yiwiitedi, da
touda Ijipt damda yiaviyeda, na kokayotanavera magha!”
26 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Imam kukoghasi
inakanibu yegiiye da yegii inanoveramagha, bi Ijipt damdi yadi seriyot da
iyo tomotomogha hosiye inakutuvidi.”
27 Na Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, bi raghani ibori na yegiina
iveramagha kana gaware da ikasiwiikapu mayeni. Ijipt damdi sivimatipo
da siyaveratavеyana, bi gegha, Yawe God yegiiye ivitavenayowoyowoyedi.
28 Rarimina iveramagha ikasiwiikapu da kana gaware na Ijipt damdi
mekodi Isrel damdi sikivinidi siyowogha yegiiye na tupadi ikutuvidi.
Nokodi seriyot, iyo tomotomogha hosiye da iyo damdi getana da
siyayawana.

31 Raghanina Isrel damdi Yawe God yana maragata ghamana sikita, da
metagha Ijipt damdi igeiwayidi, na sikabikuwayena kirakiiyeni bi yadi
wiitumaghana touna da yana wiitamariyana Mosis gwabidiye sitore.

15

Mosis kana ayi

1 Wasina bi Mosis da Isrel damdi Yawe God biidi mmko ayinama
sikabepepa, mma naboni sitawora,

“Tagu, Yawe God anakabepepi,
basuna kana aviya parapa igeiwayidi;
bi hosi da seriyot ere aviya badadi
yegiiye ivitavenayowoyedi.
2 Yawe God na kagu wiiwiita maragasina na
ayima anakabepepi;
touna iviyawiigu.
Touna na yagu God na anakabepepi,
bi tamagunaki yana God na anakabikuwayeni.
3 Kana waghawagha na Yawe God
bi touna wiiyogha tomoyina.
4 Ijipt kana kiiwawo yana seriyot da iyo tomotomogha
yegiiye ivitavenayowoyedi;
bi kiiwawo yana babada miisedi
Yegii Idurine iviniudonadi.
5 Bi rarima wautapudi isowodi;
na sinibuka siyowogha sinagho
yegii dibune ware akima.

6 Oo Yawe God, katiiyam na ivimaragata kirakii;
bi yam maragatama na aviya damdi kuvitugaogaoworidi.
7 Tam wiisuwona kugekirakii na
noko biidi kam aviya kugeiwayidi.
Yam nuwapughu kuvikanibuveni na
iviberodi ware keyama rei iyakarakarasina naboni.
8 Yawiimma yegii kuveni na
rarima ivitaghotaghoma mayeni,
bi yabarata simiirikikita ware papa;
bi rarima wautapudi yegii nuwanuwane na sikakokako.

9 Bi aviya damdi siwona bo, ‘Kanaverakwavinidi,
da kana kabitawanidi,
yadi moura tupadi kanayouna
bi kate awaki kakayokayowana na kanayouna,
yama seri kanatayina kanikanibuwana da kanunugha.’
10 Bi gegha da, yawiimma yegii kuvenatatabi
na isowomumudi;
da yabarata maragasidi kamodiye
sinibuka ware akima vitadi.

11 Yawe God, god tana meme tam naboni bo? Gegha!
Tam wiisuwona kabikabikuwayim,
yam maragata iragata na kanaghanagharem,
bi **berakayowiiwiiyaka** kwaberabera!
12 Tam katiiyam kukoghasi ikanibu,
na kubura kawana itatari da kam aviya ivitonanidi.

13 Yam nuwayuyuna nuwakayowaninama, kuvisuwona na naboni da,
yam wawaya kuvinaghovemii,
toumii kama aviya gwabidima kuviyawiimiina.
Tam yam maragatama kuvinaghovemii tanagho
gawara kabikabikuwayine meme kwamakamakena.
14 Dam mududi awaki kuberana sisiyidi siwaiyana na naghara ikabidi.

Pilistiya damdi naghara ghamana ivibonuvidi;
15 Idom kubura kana dogadogara sinaghara kirakii;
bi Moab kubura kana babada ghamaghamadi
sinaghara na siyakirokiroro;
bi Kenen damdi tupadi yadi noghota ibeku da gesiyimaragatana.
16 Naghara ghamanakina tupadi debadiye ibeku.
Oo Yawe God, yam maragata ghamana sikita
na simiiri waghata ware akima,
patana da toumii yam wawaya
kapepewa da kaveratupiiredi,
nokodi wawaya wiibaguranama kugimona mayemiina.
17 Yawe God, tam kunakabirughuvedi
da koya rapemve debane sinamake,
meko gawarina kuvineyi da kunamakena,
gawara kabikabikuwayina touna imamma kuberana.
18 Yawe God na inikiiwawo waghata.”

19 Isrel damdi yegii sirughuwoneni tanawa kanakananagha sipepewa. Bi raghanine Ijipt kana kiiwawo yana hosi da seriyot bi kate seriyot kadi babada yegii kamone siyowogha, na Yawe God rarima ikabiwiiveramayi da tupadi isowomumudi.

Miriyam kana ayi

20 Eron toghanaru Miriyam na **peroveta** wasikena tana. Bi inawa gisina ikabi bi wasiwasike mududi yawata sikanibu da inavidi gisigisidi siyarourouwa bi siyarikuriku.

21 Miriyam mma naboni itawora,
“Yawe God ayima tanakabepepi,
kiiravine kana aviya parapa igeiwayidi,
basuna hosi da seriyot ere aviya badadi
yegiiye ivitavenayowoyedi.”

Rarima berona imiise magha

22 Wasina bi Mosis, Isrel damdi ivinaghovedi da Yegii Idurina sikuyoveni bi sinagho sirughu Sur mayabine. Bi gabudara aroba mayabe sipepewa bi getana rarima siyabananina.

23 Bi raghanina sipiika Mara kubure na rarima sibanani, bi damina na ibero kirakii na gerubana siyaniuni (Noko biidi gawarina sikwatuveni Mara).*

24 Na wawaya Mosis biidi siyagwinigwini, siyawonawona bo, “Katana awaki tananiuna?”

25 Na Mosis wiiwiita kiiravine irupari Yawe God biidi na kii raghana gisina iviyeveveni. Raghanina Mosis kiina raghana ivitavenayowoyeni rarima kamone, na rarimina iwaratete ninina kiiravine.

Noko gawarine Yawe God wawaya yadi makamake siradi iveredi, bi iruyaghadi da iyakita memeda siyakabisisireni bo gegha.

26 Na iwona bo, “Memeda yagu sisiya konawaiyana wiimasi bi yagu noghota miisedi konakivina da yagu gwara konakabisisiredi, na gubagidi mayimayiyidi gegha anaveremina ware Ijipt damdi averedina. Tagu na Yawe God, iiyabo yaberami da koyawa.”

---

* **15:23:** Hibru yadi gamoma *mara yana basuna tomatoma.*

27 Muriye na sipiika Elim kubure. Noko gawarine na wusira yadi 12 bi
kate notuveya kiidi yadi 70. Bi nama rarima ririne sivitaki.

16

God mayabe kam ivereyana

1 Wasina bi Isrel damdi tupadi Elim kubura sikuyoveni bi sikanibu
sinagho mayaba kana waghawagha Sin, nama Elim da Sainai Koyana
bi basudiye. Noko gawarine na gabudara 15 nawaravi wiibatane bi
siverakanibu, nokona nawaravi tana ikovi Ijipt kubura sikuyoveni bi
murine.*
2 Isrel damdi noko gawarine Mosis da Eron biiyadi bada sigwinimagha.
3 Siwonedi bo, "Kakayoveni da Yawe God naghove iyiunuyimii raghanine
Ijiptne kaya makamakena. Name kamakeyowogha da iyuwa kakam bi kate
yama kayowana kamdi mududi. Bi gegha da kokabi kanibuvemii mabo
mayabe na vitonanama kanarabobo."
4 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Kuwaiyana! Tagu abamama
kam anipora kiiravimiye inayowogha ware amra. Gabudara patepatena
wawaya sinakanibu da noko gabudarina kawagha rubane kam sinameka.
Mmko kedane na anarubudi bi anakita, memeda gamogu sinakivini bo
gegha.
5 Bi gabudara 6 na kam sinameka kirakii gabudara 2 rubadiye bi
sinakabikuya."

11 Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,
12 "Isrel damdi yadi gwini awaiyaneni. Na kuwonedi, 'Ravidi pompomve
tami iyuwa konakam, bi didibare na kam tupadi kokayokayowana na
konakam. Wasina bi konakovi da Tagu na Yawe, yami God.' "
13 Noko ravidine manu gisigisi kadi waghawagha kweal† peyaridi
sirowogha sirughu da meme wawaya siyamakamake na name sitowa, bi
didibare na youra tanawa tupana ivibedibedi.
14 Raghanina yourina ikanakana, na sawara tana ware yapukare bi
nenanenadi sirumaghatara dobodobo debane.
15 Raghanina Isrel damdi sikitana, gesiyakovi da awaki na sivitarakiiyana
vivirana bo, "Mmko awaki?"
Na Mosis iwonedi bo, "Kamna makatanina Yawe God iveremi da kon-
akani.
16 Mmkodi na Yawe God yana wonawiiyoyowana, 'Wawaya tanagha
kamdi rubane inameka da inakam. Bi oma tanagha irigina wawaya
tanagha rubane inayouna da yana kiregoru kamone kiiravidiye.' "‡
17 Na Isrel damdi God metagha iwonedina naboni sibera, da wawaya
mududi simeka kirakii, bi mududi na viyagha.
18 Bi raghanina sikabirubatadi, na wawaya tupana wasina rubadiye.
Iiyawogha simeka kirakii na gesiyipuwatana, bi iiyawogha viyagha simeka
na rubae. Rakaraka nunudigha na awaki sikayovenina sikabi.
19 Wasina bi Mosis iwonedi bo, "Getana iiyabo kamdi inakabitawana
maram kiiravine."

---

* **16:1:** Isrel damdi na gabudara yadi 15 nawaravi tana kamone bi Ijipt kubura sikuyoveni.
† **16:13:** Kweal touna manu tana kana kita ware kivivi bi Isrel damdi mayabe siya peepewa na siya kanikani. ‡ **16:16:** Hibru yadi sisiya oma tanagha na 2 litas rubana.

20 Bi gegha da, Isrel damdi gesiyawaiyaneni. Na wawaya viya kam
muduna sivipuwata patana da raghani ibori, bi gegha, kamdi simotamota
da siyabowabowa, na Mosis nuwanuwana ipughu wawaya biiyadi.

21 Didibara nunudigha wawaya kamdi rubae siyamekameka da kam
kiiravine, bi raghanine gabudara iyamuyamuya na kamdi mekodi
gesiyamekana sitamoguda da simomogha.

22 Bi gabudara 6 kamone na wawaya kam simeka kirakii gabudara 2
rubane bi wawaya tatadigegha na oma 2 rubadiye. Wawaya kadi babada
ghamaghamadi tupadi sipiika Mosis biidi da mmko berana kiiravine
siwoneni.

23 Na Mosis iwonedi bo, "Mmkona Yawe God yana sisiya bagibagina,
'Maram na gabudara meko Yawe God tana kabikuwayeni, bi gabudarina
na kabikabikuwayina da taniyawiitaveyana pom. Awakigha konagibu, na
kata kogibu bi awakigha konitawogha, na kata kovitawogha. Bi mekodi
konakabitoura na kokabitawana da maram didibare.' "

24 Na nokodi kam kabiwiiririyidi wawaya sikabitawana patana da
raghani ibori, metagha Mosis iwonedina, da gesiyabowa bo siyamota-
motana.

25 Wasina bi Mosis iwona bo, "Kata konakani, basuna katana
wiiyawiitaveyana gabudarina Yawe God biidi na kam kate gegha taki
kubune konabananana.

26 Tami gabudara 6 kamodiye kam konituwiitaghoma, bi gabudara 7 na
wiiyawiitaveyana gabudarine na kate gegha kam konabanana."

27 Bi gabudara 7 na wawaya mududi sikanibu kam siyameka, bi getana,
sirubodakawa.

28 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Wawaya kuwonedi, Raghani viya
yagu wiiyeveveyana da yagu gwara kivinidi konasinighiiyana?"

29 Konoghosi da wiiyawiitaveyana gabudarina na Yawe God yana puyo
tami biiyadi. Noko kiiravine gabudara 6 kamone na gabudara 2 kanayaku
ikabi kiiravine na kam iveremi, na gabudara 2 rubadiye konakam. Bi
wiiyawiitaveyana gabudarine, na tupami bareye konamake. Bi gegha tana
iiyabo gabudara 7 kamone na kam inamekana.

30 Wasina bi gabudara 7 kamone wawaya getana kam siyamekana.

31 Isrel damdi mmko kamna sikwatuveni da *mana.*§

35 Na Isrel damdi bodu 40 kamone mana sikani, patana da Kenen
tanavine siverakanibu, kubura meme siyamakewaghatana.

17

Akimama rarima iwusira ikanibu

1 Wasina bi Isrel damdi mayaba kana waghawagha Sin sikuyoveni. Bi
Yawe God gamone, na gawara siyamakamake wiipepewa. Da Repidim
kubure sivitaki, bi name na rarima gegha da wawaya siyaniuna.

2 Na Mosis teya sivigamowana siwona bo, "Rarima kuvereda tananina!"
Bi Mosis iwona bo, "Awaki biidi tagu yawata tiigamowana? Bi awaki
kiiravine Yawe God koruburubuni?"

16:23: Exo 20:8-11 § **16:31:** Hibru yadi gamoma *Mana waiyanina naboni sisiya "Mmko awaki?"*
16:35: Jos 5:12 **17:1:** Num 20:2-13

3 Bi gegha da wawaya kanighodi sirugaowora kirakii, na Mosis biidi
sigwini siwona bo, “Awaki kiiravine Ijipt kuburinama kukabi kanibu-
vemii? Bo, toumii, natunatumii da yama ribiribi kanigho rugaoworama
kunirabobomii?”
4 Wasina bi Mosis, irupari wiimaragata Yawe God biidi, “Awaki anabera
mmkodi damdi biiyadi? Bi sikabunagha da akimama sinarouvigu.”
5 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Yam dighona kabi, mekoma Nail
rarimina kurouvina bi wawaya kimuriyedi naghodiye kupepewa. Bi Isrel
kana dogadogara mududi kuyouna da sinikapuvem, bi konanagho.
6 Na Sainai kubure naghomiye akima debane anamiimiiri. Na akimina
kunarouvi, da rarima inakanibu wawaya kiiravidiye da sinaniuna.” Mosis
mma naboni Isrel kana dogadogara matadiye bera ibera.
7 Na gawarina ikwatuvedi Massa* da Meriba,† basuna name Isrel damdi
Mosis teya sivigamowana da Yawe God sirubuni, siyawonawona bo, “Yawe
God mma touda yawata bo gegha?”

Dam Isrel, Amelek damdi teya siniyogha

8 Wasina bi Amelek damdi sigogona sipiika Repidimne Isrel damdi
biiyadi.
9 Na Mosis, Josuwa iwoneni bo, “Tomotomogha kiiravidae kuvinegha. Bi
konagho da Amelek damdi teya konirouwa. Bi maram, na Yawe God yana
dighona na imaguve bi koya debane anamiiri.”
10 Mosis metagha iwona, na naboni Josuwa ibera, bi Amelek yadi
wiiyogha damdi teya sivirouwa. Bi raghanina tanagha, bada Mosis, Eron
da Hur sinagho sigae koya debane.
11 Raghanina Mosis imana da dighona irukabekabepa sigae kiidamove
simakewiiguri, na Isrel wiiyogha damdi turadi siyageegeeiwayidi, bi ragha-
nine imana iyatutoura yowoghana, na Amelek wiiyogha damdi turadi
siyageegeeiwayidi.
12 Bi raghanina Mosis imana siyamameyana, da gerubana iyarukabepa
siyagae, na Eron da Hur akima sikabi da Mosis rogune sitore da debane
iyamakekira bi ririne sivimiiri nawaneni da imana sirukabekabepa, na
imana gesiyidagudagu patana da gabudara imakepowa.
13 Bi mmko kedane na Josuwa yana wawaya teya yadi serima Amelek
wiiyogha damdi sigeiwayidi.

18

Jetro ivikiiwaga Mosis biidi

1 Mosis rawananaki Jetro, na Midiyan kubura kana prist bi sisiya
iwaiyana da Yawe God awaki tupana ibera Mosis da Isrel damdi kiiravidiye,
bi kate metagha ivinaghovedi raghanine Ijipt sikanibutavenina.

5 Bi Jetro, na Mosis wavinena da natunatuna tomotomoyidi yadi bata
yawata sipiika mayabe Yawe God yana koyaye, meme Mosis iyamakamak-
ena.
6 Muriye da iyaverakanibu na Mosis yana sisiya iwonataveni iwona bo,
“Tagu, Jetro, rawamnaki bi wavinem da natunatum tomotomoyidi yadi
bata yawata kapiipiika kana kitam.”

---

* **17:7:** Hibru yadi gamoma sisiya *Massa yana basuna na rubu.* † **17:7:** Hibru yadi gamoma sisiya *Meriba yana basuna na wiigamowana.*

7 Bi raghanina siverakanibu, na Mosis ikanibu da rawananaki iyikiiki-
iveni, na naghone ipepeta iyowogha, bi imaghani. Wasina sivikiikiiwa
kabivivirana, bi sirughu Mosis yana kiregoru kamone.
8 Mosis, rawananaki iwoneni da awaki beradi tupana Yawe God ibera
Ijipt damdi da yadi kiiwawo biidi, da Isrel damdi iyiyawiidi na kiiravine.
Bi kate iwonena mayeni da kedae wawaya nuwapoyaye sikabikwarakwara
na kiiravine bi kate metagha Yawe God iviwiitedina.
9 Wasina bi Jetro bera miisedi sisiyidi tupadi iwaiyana bi kate Yawe
God awaki ibera dam Isrel biiyadi raghanina Ijipt damdi yadi maragatama
iviyawiidi kiiravine, na ivinuwamiise.
10 Na Jetro iwona bo, “Tagu, Yawe God akabekabepepi basuna Ijipt damdi
gwabidima da Ijipt kana kiiwawo gwabinama iviyawiimina. Bi wiisuwona
Ijipt damdi yadi maragatama na Isrel iviyawiimi.
11 Bi kata akovi da Yawe God na ivimaragata kirakii genaboni god
tupadi mekodigha wawaya sapeepetedina, basuna Ijipt damdi siyatore-
toregeegeeyedi da yana wawaya siyikayotaketowanedi raghanine, na
iviyawiidi.”

Jetro, Mosis iwonawiiyoyowaneni

13 Raghani ibori, na Mosis wiitupawamiwamira abamakamakene
imakeyowogha da wawaya yadi wiikawakereyana iyawaiyana, toudi kana
didibara naghone simiiri patana da iravidi.
14 Raghanina rawananaki ikita da awaki tupana iyaberabera wawaya
biiyadi na iwona bo, “Mmko awaki kwaberabera wawaya kiiravidiye?
Awaki biidi mmko bagibagina tamduma kwaberabera, na wawaya kana
didibara siyamiimiiri patana da iravidi?”
15 Na Mosis iwonabodeyana bo, “Mmko aberaberana basuna wawaya
sapiika tagu biidi bi akowa sakabi da awaki Yawe God yawiiwiinedi da
sinabera.
16 Raghanina wawaya yadi 2 sikawakereyana, na sapiika tagu biidi bi
anuwagiura da mekona wasina, bi Yawe God yana wiiyeveveyana da sira
awonaveredi.”
17 Wasina bi Mosis rawananaki Jetro iwona bo, “Mmkona gebera miisena
kuyaberaberana.
18 Mmko bagibagina na ivita kirakii da tamduma kuyabera. Tam da
wawaya tupadi konamameyemi.
19 Na kuwaiyanegu bi anawonawiiyoyowanem, bi Yawe God na yawata
gwabimve. Bi wawaya wasadi na imiise kirakii da tam kiiravidiye na Yawe
God biidi kunisisiya bi yadi wiikawakereyana kunimaghamaghatareni.
20 Yawe God yana wiiyeveveyana da sira kuwonaveredi, bi makamake
yawana kunawonawiiyevevedi da awaki kate sinabera.
21 Bi kate wawaya tupadi kamodima tomotomogha nuwanuwagiuridi
kuvinegha bi kutoredi da wawaya sininaghovedi: mududi wawaya yadi
1,000 sinibadedi, mududi yadi 100, mududi yadi 50 bi mududi yadi 10
sinibadedi. Tomotomogha mekodigha God sakabikabikarawayenina ku-
vineyidi, iiyawogha kwiitumaghanedina bi gegha wiinuwatayina manedi
kabiwiikowoye wawaya gwabidima sinayouna wapawapana.
22 Bi nonowa wawaya yadi wiikawakereyana sinanuwagiureyana. Wi-
ikawakereyana piropirodi na sinapiikedi tam biidi, bi wiikawakereyana
gisigisidi na toudi wosina sinanuwagiureyana. Bi siniwiitem da vitana
konakawari, na berana inatekateka tam biidi.

23 Mmko kunaberana Yawe God ininaghovem, da gegha
kunamameyemna, bi mmkodi wawaya tupadi sinanagho yadi bareye
da nuwaruririye sinamakae.”
24 Na Mosis rawananaki Jetro yana wonawiiyoyowana iwaiyaneni da
berana ibera.
25 Dam Isrel kamonama tomotomogha nuwanuwagiuridi mududi
ivinegha, bi itoredi da wawaya siyinaghovedi: mududi wawaya yadi
1,000 siyibadedi, mududi 100, mududi 50, bi mududi na wawaya yadi 10
siyibadedi.
26 Mmkodi babadidi na nonowa wawaya yadi wiikawakereyana siyak-
abikabi wiirotomana. Bi wiikawakereyana piropirodi na siyapiipiikedi
Mosis biidi bi toudi wosina na wiikawakereyana gisigisidi siyanuwanuwag-
iureyana.
27 Wasina bi mmko murine, na Mosis rawananaki ivikukuveni bi Jetro
iveramagha yana kubure.

19

Yawe God ividebena mayeni Sainai koyane

2 Wasina bi Isrel damdi Repidim kubura sikuyoveni bi sinagho mayaba
kana waghawagha Sainaima. Da name Sainai Koyana kayene sivitaki,
3 bi Mosis igae koyae da God yawata siyibanana. Yawe God koyama
ikwatuveni da Jeikap nosinosina, Isrel damdi iyawonedi bo,
4 “Tami wosina kokita da Ijipt damdi biiyadi awaki abera bi kwakovi da
metagha akawarimi ware kakaka natunatuna mabenama yakawakawaridi
na naboni, da apiikemi mabo tagu biidi.
5 Meboda konakabisisiregu bi yagu wiiwaghasina maragasina kon-
akabitawani, na wasina tami na tagu wosina yagu wawaya. Kubura tupana
na rapeguve bi gegha da dam tupadi kamodima na anavineyimi da yagu
wiivinevinegha wawayimi.
6 Bi konabigegu da naboni **prist** bagibagina konabera patapata, bi kami
dam na atoretaveni kiiraviguve da tagu kawagha yagu wawaya. Wasina
mmkodi sisiyidi Isrel damdi kuwonedi.”
7 Na Mosis koyama iyowogha bi Isrel damdi kadi babada ikwatu wiitagho-
midi, bi bera tupana iwonedi metagha Yawe God iwonenina.
8 Wasina bi wawaya tupana siwonabodeyana bo, “Bera tupana kanabera
metagha Yawe God iwonana.” Na Mosis yadi wonabodeyana Yawe God
biidi iwonavereni.
9 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Tagu karekarewa kamodigha anapiika
kurim, bi wawaya sinawaiyanegu tam teya tanisisiya na nonowa sinigeru-
vem.” Wasina bi Mosis, Yawe God ivimaghamaghatareni da metagha
wawaya siwonabodeyana.
10 Na Yawe God iwona bo, “Kuyowogha wawaya biiyadi bi kuwonedi da
kabepepigu kiiravine kata da maram sinakabununagha mayedi. Kadi gara
sinakogha
11 bi sinakabunagha gabudara wiiarobina kiiravine, basuna noko gabu-
darine wawaya tupana matadiye bi anayowogha Sainai Koyane.
12 Koyana barata kutore da wawaya gesinighanunina. Bi kuwonedi da
sinakoyagha yaporidi! Da gegha koyane sinage bo sinanagho ririnena.
Iiyabo inanagho koyane bi kayenama initutowoyi na inarabobo.

19:5: Deu 7:6

13 Memeda wawaya bo ribiribi barata inighanuni, na gekona kabitowoy-
ina, bi iyoma bo akimama kona kasunuyi. Bi gegha, raghanina gisumani
gamona konawaiyaneni, na wasina bi wawaya sinanagho koyana kayene.”
14 Wasina bi Mosis koyama iyowogha bi wawaya iwonedi da kadi gara
sinakogha da siyakabununagha mayedi God kabepepina kiiravine.
15 Na iwonedi bo, “Gabudara wiiarobina kiiravine kokabununagha bi
kata da inanagho noko gabudarine na gekonimumuranana.”
16 Gabudara wiiarobine, didibare na namanamara da warikeyakeya
sidagu, bi koyae karekarewa sirumaghatara, da gisumani gamona
ghamana siwaiyaneni, na wawaya nama makamakedi naghara ikabidi na
sikiroro.
17 Mosis ivinaghovedi taki sikanibutaveni da God teya siyibanana, na
koyana kayene simiiri.
18 Sainai Koyana tupana buu isowomumu, basuna Yawe God debanagha
iyowogha keyama naboni. Bi buuna igae na ware brik sagabugabuna na
naboni, da koyana tupana ivinukenuke,
19 bi gisumani gamona iragata kamokamogha. Wasina bi Mosis ivisisiya,
na God gamo ghamanama iwonabodeyana warikeyakeya naboni.
20 Yawe God iyowogha Sainai Koyana debane bi Mosis ikwatuveni bo,
“Mabo kugae,” na Mosis igae koya debane da Yawe God teya siyibanana.

20

Gwara yadi ten

1 Wasina bi God mmkodi sisiyama ivisisiya bo,
2 “Taguna Yawe yami God, bi Ijipt kuburama akabikanibuvemi, meme
tami koyibagubaguranana.
3 Tami god mududi gegha konakabepepidina, tagu kawagha kon-
akabepepigu.
4 Gegha tarabiibiisaka kiiravimiye konabera mekodi kadikita naboni
sawara abama kamone bo kubura debane bo rogune yegii kamonena.
5 Gekona pepetedi bo konakabepepidina, basuna Taguna Yawe yami
God bi geaniwaghasinemi da wasagu konakabepepidina. Tagu wawaya
sinisinighiighiiyegu na aro anaveredi bi mmko arona inanagho wiiwoneni
natunatudi bi tubutubudi da nosinosidi biiyadi.
6 Bi memeda koni nuwayuyunegu da yagu gwara konakabisisiredi na
aninuwayuyunena wiikaruvemi bi kate nosinosimi yawata kimta 1,000
murine kiiravidiye.
7 Gegha kagu waghawagha konabera da iniwaghawagha wapawapa,
kiiravine Tagu na, Yawe yami God, bi iiyabo kagu waghawagha inabera
da iniwaghawagha wapawapa na aro anavereni.
8 Konoghosi da **wiiyawiitaveyana gabudarina** kokabikarawayeni bi
konakabitawani da kabikabikuwayina.
9 Taparoro nununagha na gabudara yadi 6 kamodiye yami bagibagi
konabera.
10 Bi gabudara 6 sinakovi murine na Yawe yami God yana raghani,
wiiyawiitaveyana gabudarina. Noko gabudarine na getana iiyabo inabag-
ibagina - gegha tami, natunatumi, yami wiibagubagurana, yami ribiribi, bo
kubura wiibata damdi iiyawogha yami kubure samakamakena.

20:5: Exo 34:6,7; Deu 7:9,10 **20:8:** Exo 16:23-30

11 Basuna gabudara 6 kamodiye na Tagu, Yawe God, abama, kubura,
yegii da sawara tupadi kamodiye abera, bi gabudara 7 kamone na aviyawi-
itaveyana. Noko biidi Tagu, Yawe God, wiiyawiitaveyana gabudarina
avimiiseyeni bi atoreireni ivibogae da Tagu kiiraviguve.
12 Tamamnaki da sinamnaki kuna kabikarawayedi, na yam make inaguri
mmko tanavina debane meko Tagu, Yawe yami God avereveremina.
13 Gegha konakasunughana.
14 Gegha wawaya tana wavinena teya konimumurana.
15 Gegha konayapina.
16 Gegha wawaya tana wiiyabama koniwawuna.
17 Gegha kwiinam yana bare kuna kita kirorovenina. Gegha wavinena
kuna kirorovenina, yana wiibagubagurana, yana kau, yana donki, bo
sawara wapawapa kwiinam rapenena."

21

Gwara wawaya wiiberodi kiiravine

12 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, "Memeda wawaya
tana wawaya turana inarouvi bi inarabobo, na noko wawayina sinaka-
sunuyi."
13 Bi meboda inatubugha wapawapa bi geiyanoghosi da kasunuyina, na
Tagu gawara kiiravimiye anavineyi na nabo kasunugha wawayina inavera
inanagho da inayawa.
14 Bi memeda wawaya tana nuwanuwana yapughu na yanuwagiura
yakovi bi wawaya yakasunuyi, na bagune inavera inanagho yagu suwara
gabugabuna gawarine yawa kiiravine, bi gegha da sinakabi kanibuveni da
sinakasunuyi.
15 Memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inarouvi, na noko
wawayina sinakasunuyi.
16 Memeda wawaya tana tupeyane kwiinana inakabiyapi bi inigimoneni
bo patana inakabikabitawani gwabine, na noko wawayina sinakasunuyi.
17 "Bi memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inawona im-
imagi na noko wawayina sinakasunuyi."

22

Gwara yami makamake kiiravine

16 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, "Memeda tomogha
iniyaba, bi wasike wabuwabuna touna tomogha yawata gesiyakena-
towogha da getana iiyabo siyakabibabareni bi yawata sinimumurana, na
wasikena kiiravine na nayi miisanina inatore bi inarawayi.
17 Bi memeda wasike tamananaki inasinighii bi geiniwaghasina da
tomoyina, wasikena inarawayi na tomoyina, wasike tamananaki manema
inimiisani wasike wabuwabuna rubane nayi miisanina kiiravine.
18 Memeda wasike imapu inaberabera na sinakasunuyi.
19 Memeda wawaya, ribiribi teya sivimumurana na noko tomoyina
sinakasunuyi.
20 Memeda iiyabo suwara inagabuni god mududi biiyadi bi getagu
kawagha, Yawe God biidi, na noko wawayina sinakasunughataveni.

20:11: Gen 2:1-3 **20:12:** Mrk 7:10, 10:19 **20:13:** Gen 9:6; Mrk 10:19 **20:14:** Mrk 10:19
20:15: Mrk 10:19 **20:16:** Exo 23:1; Mrk 10:19 **21:13:** Num 35:10-34 **21:17:** Mrk 7:10
22:18: Deu 18:10,11 **22:19:** Lev 18:23

21 Kubura wiibata damdi gegha konitupaketowanedina, kiiravine tami
wosina na raghani tana kovi dam wiibata Ijipt kubure.
22 Gegha kwabura bo uwuwavi konitupaketowanedi.
23 Memeda konitupaketowanedi bi raghanina wiiwiita kiiravine sinibaba
Tagu biidi, na Tagu Yawe God rubana anawaiyanedi da aniwiitedi
24 bi nuwanuwagu inapughu kirakii na aviya kamone anunuyimi.
Natuwavinemi sinakwabura, bi natunatumi siniuwuwavi.
25 Memeda mane kwavereyana yagu wawaya moyamoyakidi biiyadi,
na gegha kunabera da mane verevereyana damdi naboni da awaki ku-
vereyana na kunawona da debane mane pinimina inatore bi inaverem.
26 Memeda wawaya tana mane kunavereni bi inisuwona da muriye
inimiisana mayem, na kana kwama kunakabitawani naboni kabivereyana
matakirina kiiravine, na kunavere mayeni muriye da gabudara inamake-
powa,
27 basuna nokona wasina yanasowo keyakeya da sinina inakabiwiimuya-
muya. Na awakima bada kamone inakena? Memeda gekuniveramayi bi
kwiinam wiiwiita kiiravine inibaba tagu biidi, na anawaiyaneni, basuna
Tagu na wiinuwanuwaghana tomoyigu.”

23

Rotomana da wiinuwanuwaghana gwaradi

1 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Gegha wawaya
mududi kiiravidiye sisiya wiiyaba konakabirereghana. Gegha wiitu-
pawamiwamira wawayina naghone koniyaba da wawaya kawakeekeena
koniwiiteni.
2 Wawaya korotodi berona sinabera na gegha konigubegubedina.
Raghanina wiitupawamiwamira wawayina naghone kunisisiya, bi wawaya
korotodi mududi siniyabana, gekonabera da toudi naboni. Gegha ro-
tomana kedana naboni konakiyawiiriwana.”

24

Wiiwaghasina Maragasina dagudaguna

3 Wasina bi Mosis inagho da Yawe God yana gwara da wiiyeveveyana
tupadi iverenina wawaya iwonedi, na tupadi gamo tanagha bi siwon-
abodeyana bo, “Yawe God awaki beradi tupana ivisisiyedi, na toumii
kanabera.”
4 Bi Mosis, Yawe God yana sisiya da gwara tupadi igiruma. Raghani
ibori didibare igeghomiiri da koyana kayene suwara gabugabuna gawarina
ibera. Bi kate akima ghamaghamadi yadi 12 ikabiwiimiiridi naboni
matakira, da Isrel kana dam ikabipatadi.
5 Wasina bi tomotomogha yaragidi dam Isrel kamonama iviporadi da
ribiribi sivikasunughana bi sigibu naboni puyo Yawe God biidi bi kate kau
woudi makidi sisuwara naboni wiiturana puyona.
6 Mosis mmkodi ribiribi sisuwara na ganiganidi muduna ikabi da kaboma
kamodiye iwagha bi ganiganidi muduna na suwara gabugabuna gawarina
iyeburi.
7 Wasina bi Wiiwaghasina Maragasina Bukana ikabi bi ikabiyavi na
wawaya tupadi siwaiyaneni. Raghanina siwaiyaneni na siwona bo, “Yawe
God kanakabisisireni bi awaki tupana ivisisiyeni na kanabera.”

23:1: Exo 20:16

8 Wasina bi Mosis ganigani kabomidi iyouna bi wawaya iyeburidi bi
iwonedi bo, “Kokita, raghanina Yawe God mmkodi gwara iveremina,
wiiwaghasina maragasina ibera tami biiyadi bi mmko ganiganina na
yimatakira da Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Isrel yawata
yadagudaguni.”

12 Bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Kugae koya debane
da yawata tanamake. Bi yagu gwara da sisiya akima benabenadi yadi
bata debadiye agiruma na anaverem, bi tam wawaya kuniyevevedi da
sinakabisisiredi.”
13-14 Wasina bi Mosis kana wiiwiita Josuwa teya sikabununagha da koya
siyaghiini. Na dogadogara biiyadi ivisisiya iwona bo, “Mma kokoyayimii
patana da kanaveramagha tami biiyadi. Bi Eron da Hur na tami yawata
mma. Memeda iiyabo wiikawakereyana nuwapoyina gwabine na inapiika
toudi biiyadi da sinakabiwiirotomani.” Wasina bi Mosis da Josuwa, Yawe
God yana koya aghiinina sidaguni.
15 Raghanina Mosis igae koya debane na uuwa dumadumana koya
isowomumu.
16 Bi Yawe God yana kiniwa yeghanina iyowogha Sainai Koyana debane.
Bi uuwa koyana isowomumu da gabudara 6 sikovi bi raghani ibori na God,
uuwa kamonama Mosis ikwatuveni da iyapiika.
17 Bi Isrel damdi na koya kayene bi raghanina sikayogagawa, na Yawe
God yana kiniwa sikita ware keyama ghamana gweyurina koya debane.
18 Wasina bi Mosis koyana iyaghiini iyageegee da uuwa kamone irughu
bi name gabudara 40 da nubabasu 40 imakae.

25

Kiregoru Kabikabikuwayina

God, Mosis iwoneni da wawaya ivikatayidi da siyiwiita sawara bogae-bogaema siyapuyo da God yana Kiregoru Kabikabikuwayina yoghanina kiiravine.

8 Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Wawaya Kiregoru Kabik-
abikuwayina sinabera kiiraviguve da Tagu nama kamodiye anamake.
9 Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara tupadi nuwagiuridi na
naboni mayimayiyina aniyevevemna kobera.”

Wiiwaghasina Maragasina dedewagina

10 “Wawaya kuwonedi da kii kana waghawagha akeisiyama dedewaga
sinabera. Kanakabirubata na yana guri 110 sentimita, yana naba na 66
sentimita bi yana gae na 66 sentimita.*
11 Kamona da kubuna gould wotama kopasi bi nawanawanagha gouldma
kikiru konatorewiikenavivireni.
12 Kwaki yadi ruwamaruwa gouldma kobera bi dedewagina kayena yadi
ruwamaruwa na tadigegha kovikaba, kwaki bata nawana tane bi bata bada
nawane.
13 Akeisiya kiinama paghodi kobera bi gouldma kopasi.
14 Paghodi dedewaga nawanawadiye kwakidiye konitupatete bi toudima
konakawari.

24:8: Mrk 14:24 * **25:10:** Hebrew gamodima kadikabirubata na kiubikma sikabiyavi, (yana guri 2.5 bi yana naba 1.5 da yana gae 1.5) kiubik na yana ruba na imakwarukwaruve da inagho imatupiye bo basune 44.5 - 45.7 cm.

15 Paghodi kwakiye kokuyowana; gegha konakabitavetavedina.
16 Raghanina dedewagina inakovi na Wiiwaghasina Maragasidi girumidi
akima benabenadiye anaverem, na kunuwana kamone.
17 Wasina bi taratawana gouldma konabera tamumu koghatavenina
gawarina, yana guri 110 sentimita, bi yana naba na 66 sentimita.†
18 Bi gould kokasigudaguda da Serubim‡ bata koberadi
19 bi taratawana debane konikarapasidi na toudi da taratawana na
tanagha, taratawanina pusiridiye na Serubim tadigegha kotoura.
20 Bi mabedi na sinarorona sinakanibu da taratawana sinarogutawani.
Sinimiiri karokaroneyana bi sinakayogenara taratawanine.
21 Bi Wiiwaghasina Maragasina girumina akima benabenadiye
dedewaga kamone kwuwana bi mmko taratawanina kabi da dedewaga
debane kutore.
22 Wasina bi taraboga Serubim bata basudiye da Wiiwaghasina Mara-
gasina Dedewagina debane, na noko gawarina kamone tam yawata tani
banana da yagu gwara anaverem Isrel damdi kiiravidiye.”

28

God, Mosis bada iwoneni da metagha kemakema kabikabikuwayina, gouldma wane ghabughabu gabugabuna gawarina, da kibe miimiiri ragharaghana yadi 7 meme kibe sinatourana sinabera. Bi kate Mosis bada iwoneni da metagha Kiregoru Kabikabikuwayina sinabera tupayaragha yadi bata yawata kamone, da bebera inibogabogaeni, bi gari kiregoru inikenavivireni. Bi kate iwoneni da suwara kiiravine ribiribi kadigabugabuna gawarina bronsma sinabera, bi kate dabira ghamana koghakogha kiiravine.

Prist kadi kounagha

1 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Waresim Eron da
natunatuna: Nadab, Abiu, Eliesa da Itama kwatuvedi yawata sinapiika.
Dam Isrel kamodima na toudi avineyidi da sinabagibagiyegu naboni **prist**.
2 Bi kounagha kabikabikuwayidi kobera waresim Eron kiiravine, da
ragahanina inikote na kanakita ininuwakayowana bi wawaya sinakabikar-
awayeni.
3 Wawaya akowa kirakiidi kuwonedi, iiyawogha nuwagiura averedi da
sawara sinabera. Na toudi kawagha prist kadikunagha sinabera Eron
kiiravine bi wawayina konakabireni da tagu inabagibagiyegu naboni prist
kiikiiwawona.”

31

God yana Kiregoru sawaridi kanaberabera wawayidi

1 Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo,
2 “Kuwaiyana! Tagu, Jiuda kana dam kamonama, Hur tubuna, bi Uri
natuna tomogha Besalel avineyi,
3 bi kanumiguma avibonuvi. Na noghota da nuwagiura miimiisedi
avereni, bi akowa yawata da sawara bogaebogae beradi:
4 Bi katugha wiinuwakayowanidi beradi bi kate gould, silva da bronsma
sawara beradi;

† **25:17:** Yana guri na 2.5 kiubik, bi yana naba na 1.5 kiubik. ‡ **25:18:** Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iiyawogha gawara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha.

5 akima sinabori bi sinataramumu sawara tupadi kadikounagha ki-
iravine da kii tarakatugha. Touna nuwagiura tupana inikapukapu bi
mmkodi bagibagi akowama inabera.
6 Bi kana wiiwiita, na Dan kana dam kamonama, Ahisamek natuna
tomogha Oholiyab avineyi. Bi kate bagibagi damdi akakovidi nuwagiura
averedi da awaki sawaridi awonem da kunabera na sinabera.
7 Sawaridi na mma: Yagu Kiregoru Kabikabikuwayina, Wiiwaghasina
Maragasina Dedewagina, da kate taratawanina, touna na tamumu
koghataveyana gawarina, da kate yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kana
sawara:
8 kiinabonabo bi kate kana sawara; kibe miimiiri gouldma sibera bi kate
kana sawara, da sikoko kana gabugabuna gawarina;
9 suwara gabugabuna gawarina da kana sawara, bi dabira ghamana
koghakogha kiiravine da kate kana abamiimiiri,
10 bi kounagha wiinuwakayowanidi katukatuyidi poopodi - nokodi na
Eron kana gara prist kiikiiwawona kiiravine, da kate gara natunatuna
sinakounagha bi sinabagibagiyegu naboni **prist**;
11 bi wawaya bo sawara toreiredi kana mayawaga; da kate sikoko
ghabughabu gawara Kabikabikuwayina kiiravine. Bi wawaya nuwagiura
kirakiidi mmkodi sawaridi sinabera metagha awonem na naboni.”

32

Kau natuna makina gouldma sibera

1 Wasina bi wawaya sikita da Mosis koyama geiyayowogha yaininagha,
na Eron sigwagwari bi siwoneni bo, “Geghomiiri da god kiiravidae kun-
abera da ininaghoveda bi inakoyayida. Noko tomoyina, Mosis iiyabo Ijipt
kuburama ikabikanibuveda, na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.”
2 Na Eron iwonedi bo, “Natuwavinemi, natunatumi tomotomogha
da wasiwasike taina yodi gouldma beraberadi siyagha na kokabitave-
taveyana, bi kokawara kopiika tagu biidi.”
3 Na wawaya tupadi kadi taina yodi sikabitavetaveyana bi sikawara
sipiika Eron biidi.
4 Bi gould iyouna da ivirararayidi na sivirarima bi ibera da kau natuna
makina igubani. Raghanina wawaya sikita na sirukwatu bo, “O Isrel, god
na mmakatanina meko Ijiptma ikabi kanibuvedana!”
5 Raghanina Eron ikita da wawaya sivinuwamiise, na kau natuna makina
naghone suwara gabugabuna gawarina ibera bi iviyonayona iwona bo,
“Maram na Yawe God biidi kepo tana tanabera.”
6 Raghani ibori na didibara wote wawaya ribiribi sikawara sipiika bi
puyo gabugabunidi da wiiturana puyodi sigibu. Wasina bi muriye na
simake yowogha sikam da siniuna, bi siniuna neghanegha na madawara
beradi siyaberabera.
7 Wasina bi Yawe God, Mosis biidi iwona bo, “Kuyowogha yaininagha,
basuna yam wawaya, iiyawogha kukabidi da Ijipt kuburinama kokanibu-
taveyana, na bera berokirakiina sibera.
8 Toudi siviyaininagha da keda metagha aviyevevedi da siyakivini na
sikuyoveni, bi kau natuna makina gouldma sibera na sipepeteni da
sisuwari. Bi siwona da nokona yadi god meko Ijipt kuburama ivikanibuve-
dina.”

32:1: Acts 7:40 **32:4:** 1 Ki 12:28; Acts 7:41

9 Bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Mmkodi wawaya akitadi na
akovi da nuwanuwadi sikotakii.
10 Katana kuyovegu bi nuwanuwagu ipugha kirakii toudi biiyadi na
anakasiwiiberodi. Wasina bi tam da nosinosim anabera da konidam
kiitowana.”
11 Bi gegha da Mosis, God nuwanuwana ikani iwona bo, “O Yawe God,
yam maragata ghamanama yam wawaya Ijiptama kukabi kanibuvedi, bi
noko kiiravine na gegha nuwanuwam inapughu da kuniberodina!
12 Memeda kuniberodi, na Ijipt damdi sinawona da yam noghota
berona bi Isrel damdi kupiikedi koyae, da kubura debanama kunibero
tuwanonoyidi. Na genuwanuwam inapughuna; yam noghota kuwamiri da
gekuna kasiwiiberodina.
13 Yam wiitamariyana Abraham, Aisik da Jeikap kunoghosidi, kiiravine
wiisuwona maragasina kam waghawaghae kuveredi raghanina kuwona
bo, ‘Anabera da nosinosim yadi koroto ware kewokewo abame naboni bi
kate avisuwona da kubura tupana ayaveredina sinirapenena waghasi.’ ”
14 Na Yawe God yana noghota iwamiri da awaki iyanuwanuwagiureni
Isrel damdi biiyadi, na ibera da geiyunuyidina.
15 Wasina bi Mosis koyama iveremagha iyowogha bi imane na akima
benabenadi bata. Akimidiye na God yana gwara karodiye da kubudiye
girugirumidi.
16 Mmkodi akima na God tounamani itarapaapadi, bi sisiyidi na touna
wosina igiruma.

19 Raghanina Mosis ipiika taki ririne da kau natuna makina bi kate
wawaya siyirikuwana ikitadi na nuwanuwana ipughu kirakii, na nokodi
akima benabenadi koya kayene dobodobove ivitavena yowoyowoghana da
igawoworidi.
20 Bi kau natuna makina meko wawaya siberana, ikabi da keyame
igabuni. Wasina bi ikasigudaguda da iviyapukare bi rarime ivitavenay-
owoyeni bi Isrel damdi itupedi da siniuni.
21 Wasina bi Mosis, Eron ivitarakiiyaneni iwona bo, “Mmkodi wawaya
awaki tam biidi sibera bi kuvinaghovedi mmko tamumuna ghamana
sibera?”
22 Na Eron iwonabodeyana bo, “O bada, genuwanuwam inapughu bi
mmkodi wawaya na kwakovidi da yadi wiina metagha bi berona siyabera.
23 Na siwonegu bo, ‘Geghomiiri da kiiravidae god kunabera da ini-
naghoveda bi inakoyayida. Bi noko tomoyina, Mosis iiyabo Ijipt kuburama
ikabikanibuveda na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.’
24 Na awonedi bo, ‘Iiyawogha taina yodi gouldma beraberadi gwabimiye
na kokabitavetaveyana.’ Wasina bi sikawara sipiika siveregu, na keyame
avitavenageegeeyana na mmko kau natuna makina nuwane iguba mayeni
da itubugha.”
25 Mosis ikita da Eron gerubana wawaya iyakabiwiidouvidi, bi sibera da
kadiaviya matadiye toudi neghanegha waghata.
26 Na taki matamketane imiiri bi irakapara bo, “Tam iiyabo Yawe
God yana nawae, na piika tagu biidi!” Na Livai kana dam kamonama
tomotomogha tupadi sivikasitaghomana bi sigwagwarawiikenavivireni.
27 Bi iwonedi bo, “Yawe God, Isrel dammi yadi God, mma naboni
iwona, ‘Tupami yami seri koyouna bi konagho konarughu da taki tupana

32:13: Gen 22:16,17, 17:8

konavera rughuwoneni nawana da nawana bi warewaresimi, turaturami
da maketurami kovikasunughana.' "
28 Na dam Livai tomotomogha Mosis yana sisiya sikabisisireni bi noko
gabudarine na tomotomogha yadi 3,000 sivikasunughana.
29 Wasina bi Mosis iwonedi bo, "Tami, Yawe God kokabisisireni bi
bera rotomanina kobera da warewaresimi, turaturami da maketurami
kovikasunughanedi, na kata Yawe God ivimiiseyemi bi yatoretoreiremi
naboni yana **prist** da konabagibagiyeni."
30 Raghani ibori na Mosis wawaya iwonedi bo, "Tami tamumu bero
kirakiina kobera. Na katana anaveramagha anagae koyae; da memeda
tamumu noghotataveyanina Yawe God gwabinama anakabi tami kiirav-
imiye."
31 Wasina bi Mosis iveramagha igae Yawe God biidi bi iwona bo, "Mmkodi
wawaya na bera berokirakiina sibera. Da toudimani kiiravidiye gouldma
god sibera na siyapeepeteni.
32 Bi katana, yadi tamumu kunoghotataveni, bi gegha na, memeda kagu
waghawagha yam buka kamonama kasunaghataveni."
33 Bi Yawe God iwonabodeyana bo, "Gegha, iiyawogha Tagu biidi tamumu
sinaberana, yagu buka kamonama kadi waghawagha anakasunayi.
34 Na kunagho, da yagu wawaya kuninaghovedi konanagho da gawara
meme awonem na nabo, bi yagu aneya ininaghovem. Bi gegha da raghani
inapiika na yadi tamumu kiiravine na aro anaveredi."
35 Wasina bi wawaya kau natuna makina, Eron ibera bi sipepeteni
kiiravine na Yawe God gubaga bero kirakiinama aro iveredi.

34

Akima benabenadi woudi

1 Raghani viya murine, na Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Akima ben-
abenadi bata kuboridi nokodi kugawoworana naboni, bi debadiye na
sisiyidi mayimayiyidi anagiruma ware naghove naboni.
2 Maram didibare na kabununagha, da kugae Sainai Koyane bi name
kunabananigu."

4 Na Mosis akima benabenadi bata iboridi, bi didibare pomsowae akimidi
ikawara igae Sainai Koyane, metagha Yawe God iwonenina naboni.
5 Bi Yawe God uuwa kamonagha iyowogha da nama yawata siyamiimiiri,
na Tounamani kana waghawagha iwonena mayeni, Yawe God.
6 Wasina bi Yawe God, Mosis naghone inomiiri bi irukwatu bo,
"Tagu, na Yawe, bi kayowiiyayeyana da nuwatotowana kana God, na
genuwanuwagu iyapughupughu yaininagha, bi nuwamonika da wiitu-
maghaneyana gwabiguve na aninuwayuyuna nonowa.
7 Bi nuwamonika gwabiguve da aninuwayuyuna nonowa kata da
inanagho kimta 1,000 murine, bi iiyawogha bera beroberodi da tamumu
sabera na ananoghotatavedi. Bi berabero wawayidi da natunatudi, tubu-
tubudi, bi kate nosinosidi na aro anaveredi."
8 Bi Mosis ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobove
bi God ikabepepi
9 iwona bo, "O Yawe God, memeda kuninuwamiise tagu biidi na arurupari da gwabimiiye kunamake. Wiisuwona mmkodi damdi nuwanuwadi

34:6: Exo 20:5,6; Deu 7:9,10

sikotakii, bi gegha da bagune, yama beraberodi da tamumu kunoghotatavedi bi kabimii da tamwosina yam wawaya.”
10 Wasina bi Yawe God iwonabodeyana bo, “Kuwaiyana! Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera Isrel damdi teya. Bi wawaya tupami naghomiye konakitagu bera ghamaghamadi anabera mekodi wawaya gegha naghove siyakita kubura mududiye siyatubughana. Basuna tami kiiravimiye na mmkodi anabera, na wawaya kamodiye komakamakena tupadi sinanaghara.”

28 Mosis gabudara 40 da nubabasu 40 name koya debane Yawe God yawata simakae, bi getana awaki iyakam bo iyaniunana. Bi touna wiiwaghasina maragasina sisiyidi - gwara yadi 10 akima benabenadi debadiye igiruma.

Mosis mayiyina iyayeyeghani

29 Wasina bi Mosis Sainai Koyanama iyowogha bi imane na Wiiwaghasina Maragasina akimidi benabenadi bata ikabitawana. Touna koya debane God teya sivisisiya bi raghanina iveramagha iyowogha, na mayiyina iyayeyeghani bi geiyakovina.
30 Eron da Isrel damdi sikita bi Mosis mayiyina iyayeyeghani na sinaghara da gesiyapiika ririnena.
31 Bi gegha da Mosis ikwatuvedi na Eron da Isrel dogadogara siveramagha bi ivisisiya toudi biiyadi.
32 Wasina bi noko murine, na Isrel damdi tupadi simiiririya bi Mosis gwara tupadi Sainai Koyana debane Yawe God iwoneni, na naboni wawaya iwonawiiakovidi.
33 Raghanina Mosis toudi biiyadi wiisisiya yakabitore, na mayiturababara garanama mayiyina yasowo.
34 Bi raghanina Mosis yanagho Yawe God yawata Kiregoru Kabikabikuwayina kamone wiisisiya biidi, na mayiturababara yakabitaveni patana da yakanibu. Bi ragahanina yakanibu na metagha God iwonawiiyoyowaneni na Isrel damdi yawonedi,
35 na Isrel damdi sakita da mayiyina na yayeyeghani. Wasina bi Mosis mayiturababara garanama mayiyina yasowo mayeni patana da Yawe God yawata wiisisiya magha biidi na yakabitaveni.

40

Wasina bi Mosis puyo kiiravine wawaya ivibabiidi. Mmkodi puyodina na Kiregoru Kabikabikuwayina sinayoghani da kana sawara bi kate **prist** *kadi kunagha kabikabikuwayidi. Wawaya puyo sipiikena kirakiiyeni da mmkodi sawaridi rubana siyabera. Dam Jiuda kamonama tomogha kana waghawagha Bejarel bi dam Dan kamonama na tomogha kana waghawagha Oholiyab, bi kadi kabiwiiwiita akakovidi, tomotomogha da wasiwasike mmkodi sawaridi sibera metagha God, Mosis iviyeveveni da iyaberana naboni.*

Kiregoru Kabikabikuwayina kabiwiimiirina

1 Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo,
2 “Nawaravi dagudaguna bi gabudara dagudagune na yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kona kabiwiimiiri.
3 Bi Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, mekona gwara yadi 10 kamone na Kiregoruna kamone kutore bi tupayarayina beberama naghona kutorebabari.

4 Bi kiinabonabo kawari kurughu da kate kana sawara kiiravine sibera,
na debane kutoura. Bi kate kibemiimiiri kawari kurughu bi kibedi debane
kutoura.
5 Wasina bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na Wii-
waghasina Maragasina Dedewagina naghone kutore bi bebera kirorogi da
Kiregoruna kunaguduni.
6 Bi suwara kadi gabugabuna puyo gabunidi kiiravine na yagu Kiregoru
naghone matamkete kutore.
7 Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine kabi da Kiregoru da suwara
gabugabuna gawarina basudiye kutore bi rarimama kibonuvi.
8 Bi gawarina na beberama kutayinaviviridi da kunagaridi bi bebera
siberana kuvirorogi da Kiregoru garina matamketana inagudu.
9 Wasina bi toreirana mayawagina kabi bi Kiregoru da kana sawara
tupadi kamone na debadiye kiwagha, bi kutoreireni, da touna kabik-
abikuwayina.
10 Bi suwara kadi gabugabuna gawarina puyo gabunidi kiiravine da kana
sawara tupadi, mayawagama kiwayidi bi kutoreireni da kabikabikuway-
ina.
11 Mayawagama dabira ghamana koghakogha kiiravine da kana miimiiri
kiwayidi bi kutoreiredi.
12 Bi Eron natunatuna yawata kupiikedi Kiregoru Kabikabikuwayina
naghone da rarimama kiyekidi.
13 Bi Eron gara kabikabikuwayidima kikounayi, bi mayawaga debane
kiwayi da kutoreireni tagu inabagibagiyegu naboni **prist**.
14 Natunatuna piikedi da prist kadi garama kikounayidi,
15 bi mayawaga debadiye kiwagha ware tamadinaki mayawagama kwi-
iwayi na naboni, da nonowa sinabagibagiyegu naboni prist. Toudi da
nosinosidi na kata da kimta muriye sinapiipiika na prist bagibagina
sinaberabera wiiwoneni.”
16 Mosis bera tupana metagha Yawe God iwonenina naboni ibera.
17 Wasina bi bodu wiibatane, na nawaravi dagudaguna bi gabudara
dagudagune, na Kiregoru Kabikabikuwayina sikabiwiimiirini.
18 Mosis, koghora kadi miimiiri akimama siberana name bonayidiye
koghoridi ikabiwiimiiridi bi riirii da tupoga itoura.
19 Wasina bi sowo siberana Kiregoruna irikena debanagha sitore bi
wowone na ribiribi bekadima sowo siberana tounama sikasitawani,
metagha Yawe God iwonana naboni.
20 Wasina bi Mosis akima benabenadi bata iyouna da Wiiwaghasina
Maragasina Dedewagine iuwana. Bi paghodi kwakiye sivitupateetee
Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina nawanawane, bi kanataratawana,
meko debane na tamumu koghatavenina gawarina ikabi da itaratawani.
21 Bi Dedewagina ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayine bi tu-
payaragha beberina tupatupana ivirorogi da Wiiwaghasina Maragasina
Dedewagina iyababari, metagha Yawe God iwonana naboni.
22 Bi kate kiinabonabo ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayina ka-
mone, bi tupayaragha beberina kubune kikiramutumutuba yana nawae
itore,
23 bi bred Yawe God biidi sipuyo na iyouna da debane itoura, metagha
Yawe God iwonana naboni.
24 Bi kibe miimiiri ikawari irughu Kiregoru kamone da
wareregubugubura yana nawae itore da kiinabonabo imiiri karoneni

25 bi kibedi Yawe God matane ivinawanawii, metagha Yawe God iwonana naboni.
26 Bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na ikabi da tupa-yaragha beberina naghone itore,
27 bi sikoko igibu, metagha Yawe God iwonana naboni.
28 Wasina bi bebera ivirorogi da Kiregoru matamketana iyagudu.
29 Bi suwara gabugabuna gawarina puyo gabuna kiiravine Kiregoru matamketana naghone itore, bi debane ribiribi da bred isuwara, metagha Yawe God iwonana naboni.
30 Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina bi basudiye itore bi rarimama ivibonuvi amagha kiiravine,
31 na Mosis, Eron da natunatuna yawata name imadi da kayedi samagha,
32 raghanina Kiregoru kamone rughu biidina, bo nagho suwara gabugabuna gawarine na, metagha Yawe God iwonenina naboni ibera.
33 Na Mosis, Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina beberama igari wiikenavivireni, bi gari matamketane bebera ivirorogi. Wasina bi Mosis bagibagi tughurina ibera da ivikovini.

Yawe God yana kiniwa

34 Wasina bi uuwa Kiregoru Kabikabikuwayina isowo, na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi.
35 Uuwa Kiregoru wowone itourawiipikapika na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi kiiravine, na Mosis gerubana da iyarughu kamonena.
36 Bi raghanina uuwa Kiregoru debanama inarukawari, na Isrel damdi sinaguguwa bi sinakivini sinanagho gawara tane.
37 Bi uuwa geinarukawari, na kate gesinanaghona - patana da inarukawa-rina gabudarine na wasina.
38 Na yadi pepewa gabudaridi tupana kamone, na Yawe God yana gwabig-wabiyana uuwa Kiregoru wowone gabudare siyakitakita, bi nubabasuve na keyama iyakarakarata na siyakitakita.

40:34: 1 Ki 8:10,11; Isa 6:4

Livitikas

Wonawiiakowa

Bariyawa gamodima (English) mmko bukana kana waghawagha na *Livitikas*, basuna mmko bukana na Livai kana dam yisisiyeni. Nokodi wawayidi ribana na **prist** siyiwiitedi, bi siyiwiita da Yawe God yana Kiregoru Kabikabikuwayina siyakoyakoyayi.

Tamumu wiimiisana suwarina

1 Yawe God, Kiregoru Kabikabikuwayinama Mosis ikwatuveni iwona bo,
2 "Mmkodi na suwara gabuna kadi wonawiiyeveveyana, na Isrel damdi mma naboni kuwonedi, raghanina wawaya iiyabo ribiribi kwasuwa-suwara Yawe God biidi na kau tana, bo sip bo gout tanagha kunakawari kunapiika yam suwara kiiravine.
3 Meboda yam suwara kau, na nokona ribiribi makina bi takutakukuna bi getana berona gwabinena. Kunakawari kunapiika Kiregoru Kabik-abikuwayina matamketane, da Yawe God matanena tam wasina.
4 Bi imam ribiribina gayamine kutore, da yana basuna noko ribiribina kam gawara inakabi inarabobo da Yawe God noko rabobona iniwaghasi-neni da kam gawara ikabi da yam tamumu ikabitaveni, bi inaberam da matane na tam rotomanim.
5 Yawe God naghone kunakasunuyi, bi Eron natunatuna toudi na **prist** noko ribiribina ganiganina sinayouna bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketane, suwara gabugabuna gawarina nawanawana yadi 4 sineb-uridi.
6 Wasina bi ribiribina bekana kunasikataveni, bi kunarigha da kunatara-mutu.
7 Bi prist suwara gabugabuna gawarine kii raberabega sinatoura bi sininawiini.
8-9 Bi ribiribina dimna da kayena kukoghadi bi prist kunaveredi, da taridi tupadi bi gayama da nanara teya suwara gabugabuna debane keyama wowone sinatoura, da noko ribiribina ere tupana sinagabuni. Mmkona suwara gabugabunina, kam suwarina, bi ghabuna iwaratete kirakii Yawe God biidi."

Yawe God kate bada Mosis iwoneni da rubana wawaya sip bo gout bo ayabo da buruku wouna kedana mayimayiyina sinasuwara naboni puyo gabugabunina. Mmkodi sawaridi gabunidi kiiravine na bada iwonawi-iyeveveni.

3

Wiiturana suwarina

1 Yawe God iwona magha bo, "Meboda kau kunapuyo naboni wiiturana suwarina, na noko makina bo yagarina bi takutakukuna getana berona gwabinena.
2 Bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone, imam ribiribina gayamina debane kutore bi kunakasunuyi. Bi Eron natunatuna toudi na **prist** ribiribina ganiganina sinakabi da suwara gabugabuna gawarina yadi nawanawana 4 sineburidi.
3-4 Bi dim kamonama nanara tupadi, da kubupisipisika yadi bata ere nanaridi da katekate gerena kuyouna bi kusuwara. Bi prist wiiturana

puyonama mmkodi dimdima inasuwara naboni kam suwarina Yawe God biidi.
5 Wasina bi Eron natunatuna suwara gabugabunidi debane sinatoura bi sinagibu wiikapu.* Mmkona kam suwarina, bi ghabuna na iwaratete kirakii Yawe God biidi.”

Noko wawayina iiyabo ribiribi rapene na yana rakaraka da turaturana yawata ribiribina iyuvina sinakani. Mmkodi na Yawe God yana sisiya kau kiiravine. Sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya sip bo gout sapuyo naboni wiiturana suwarina kiiravine.

13

Beka gubagidi kana wiiyeveveyana

1 Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis da Eron biiyadi iwona bo,
2 “Meboda iiyabo gubaga ghamana, nota bo sinina inaruyano bi yaberabera da beka gubagina ghamana, na yana wawaya sinapiikeni **prist** biiyadi, Eron, bo natunatuna tana.
3 Da prist gubagina sinakabikita yapori, bi ghunighuni gubagina kamone miimiiridi sinapoe bi gubagina inayokirakii sini kamone, na wasina nokona beka gubagina ghamana. Wasina bi prist wawaya inawonedi bo, ‘Mmko wawayina na God matene na idadabu.’

45 Iiyabo beka gubagina ghamana gwabine na gara tamogosigosiridi iniyagha, gayama ghunighunina geininasina, bi kawana inakasibabari bi wawaya biiyadi inarukwatu bo, ‘Tagu na dadabugu! Gekonapiika ririguvena!’
46 Raghanina gubagina gwabine inamakamake na touna patana dadabuna. Na tanaduma taki kubune inamakae, wawaya gwabidima inibogae.”

17

Ribiribi ganiganidi sisiyina

10 Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Raghanina wawaya ribiribi inakasunuyi, na ganiganina inororotaveyana bi noko murine inakani. Meboda Isrel wawaya tana bo kubura wiibata wawaya yawata komakamake bi iyuwa ere ganiganina inakani, na noko wawayina tagu anamiiri kubuteni da getagu yagu wawaya.
11 Sawara yawayawiidi tupadi yadi yawa na ganigani kamone, bi ganigani averemi da suwara gabugabuna gawarina debane yami tamumu iyakoghatavedi. Na ganiganina yana basuna na yawa, noko biidi na tamumu yakoghataveyana.”

18

Wiimumurana kana wonawiiyoyowana

1 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,
2 “Isrel damdi kuwonedi da Tagu na Yawe yami God.
3 Gegha konabera da ware Ijipt damdi siyaberaberana, iiyawogha yadi kubure koya makamakena naboni, bo konabera da ware Kenen damdi

* **3:5:** Didibara patepatena da ravidi patepatena prist puyo gabugabunidi sasuwara Isrel damdi kiiravidiye, bi wiiturana suwaridi sakabi da puyo gabugabunidi debane satoura. **17:10:** Gen 9:4

siyaberaberana, iiyawogha yadi kubure akabimi tanaghonagho na naboni.
Geyadi kedagha konanaghona.
4 Tagu na Yawe God, noko biidi yagu gwara da wonawiiyoyowana
kokabisisiredi da konabera.
5 Memeda yagu gwara konakabisisiredi bi wonawiiyoyowana konabera,
na yawa gwabidima konakabi, Tagu Yawe God.
6 Tagu Yawe God, na yagu sisiya kowaiyana, da getana iiyabo yana
rakaraka ririne yawata sinimumuranana.

19 Gegha wasike nawaravi yakabikabi, bi yawata konimumuranana,
basuna touna na dadabuna.
20 Gegha tomogha tana wavinena yawata konimumuranana - memeda
naboni konabera na konidadabumi.
21 Gegha natunatumi konapuyo, god Molek* yana suwara gabugabuna
gawarina debane. Tagu na Yawe yami God, bi memeda naboni konabera
na kagu waghawagha konisinimayamayayi.
22 Gegha tomogha tana tomogha turana yawata sinimumuranana, mayi-
mayiyina wasike teya; Mataguve na mmko ibero kirakii.
23 Gegha tomogha bo wasike tana ribiribi teya sinimumuranana, memeda
naboni konabera na tami konadadabu.
24 Gegha mmkodi beradi konabera da konidadabumi. Basuna nokodi
wawaya Kenen kubure samakamakena naboni sibera da mataguve na
sidadabu, noko biidi na kuburinama ivikanibuvedi bi tami konarughu
kamone.”

19

Nuwapoya vitadi gwaradi

1 Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo,
2 “Isrel damdi tupadi kukasi wiitaghomidi bi kuwonedi da Tagu Yawe
yami God na kabikabikuwayigu, na kobera da kabikabikuwayimi.

17 Iiyabo berona inabera tam biidi, na noko berana gegha nuwanuwam
kamone kunatorena, bi gegha da nuwamiiseye kisisiya wawayina biidi, bi
berana kuvirotomani wawayina yawata, da gegha iniberomna.
18 Gegha biwa kunakabina bo nuwanuwam patana inapughu yam
wawaya waghata biidi, bi gegha da maketuram kinuwayuyuneni naboni
tammani kwiinuwayuyunemna. Tagu na Yawe God.”

20

Raborabobodi kanumidi gegha yawata wiisisiya

6 Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Isrel damdi kuwonedi da
iiyabo sawara yana basuna kabina kiiravine, na Tagu, Yawe God ini-
tarakiiyanegu. Bi gegha wonawiiyoyowana kiiravine na inanagho iiyabo,
raborabobodi kanumidi yawata sisisiya na wawayina biidi. Memeda
wawaya naboni inabera, na anamiiri kubuteni da getagu yagu wawaya.”

24

Biwa kabina kana wonawiiyoyowana

* **18:21:** Molek na Amon damdi yadi god. **18:23:** Exo 22:19 **19:18:** Mrk 12:31

19 Yawe God, kate bada Mosis iwonena mayeni bo, “Isrel damdi kuwonedi
da iiyabo wawaya iniruberowaneni, na awaki ibera, na mayimayiyina
touna biidi konabera.
20 Meboda irikena inakasigiini, na touna bada mayimayiyina konabera
da irikena tana konakasigiini. Bi meboda wawaya matana tana inibero,
na mayimayiyina touna bada naboni matana tana kovibero. Bi meboda
wawaya nighona tana inakasirige, na mayimayiyina touna bada naboni
nighona tana kokasirige. Wawaya iiyabo nokodi bera berodi naboni
inabera, na mayimayiyina bada bera berodi naboni touna biidi konabera.
21 Iiyabo wawaya tana yana ribiribi inakasunuyi, na inimiisana da
initaparari. Bi iiyabo wawaya tana inakasunuyi, na mayimayiyina touna
bada kokasunuyi.
22 Tagu na Yawe yami God, noko biidi mmkodi gwara na tami tupami ki-
iravimiye, Isrel dammi da kate kubura wiibata damdi iiyawogha kamomiye
samakamakena.”

Nambas

Wonawiiakowa

Bariyawa gamodima na mmko bukana kana waghawagha na *Nambas* basuna yana chapter dagudagudi yadi ruwamaruwa na Isrel yana wiiyogha tomotomogha yadi koroto sikabiyavina da kate kadi dam yisisiyedi. Mmko bukana bada yawonawona da metagha Isrel damdi, bodu yadi 38 mayabe siyamakamakena, da awaki siyaberabera bi metagha Sainai Koyanama sipepewa sinagho Kenen kubura wiibarabarate.

6

Eron yana wiimiiseyana Isrel damdi biiyadi

22 Yawe God, Mosis iwoneni bo,
23 "Eron da natunatuna kuwonedi da Isrel damdi siniimiiseyedi na mmkodi sisiyidima sinawonedi.

24 'Yawe God inimiiseyemi,
bi inabodami.
25 Yawe God mayiyina inabera da inaruyeghani debamiye,
bi miisena inabera tami biiyadi.
26 Yawe God nuwamiiseye inakitakitami,
bi nuwaruriri inaveremi.'

27 Raghanina Eron natunatuna yawata kagu waghawaghae Isrel damdi siniimiiseyedi, na Tagu wosina toudi animiiseyedi."

13

Kitawiikighu damdi yadi twelve

1 Yawe God, Mosis iwoneni bo,
2 "Isrel damdi kadi dam yadi 12 kamodima, babada tadigegha kuvinegha dam nununagha kiiravidiye bi sinanagho da Kenen kubura, meko Isrel damdi avereveredina sinakitawiikighuni."
3 Na Mosis metagha Yawe God iwoneni na ibera. Da Isrel kana dam yadi 12 kamodima babada tatadigegha ivinegha, bi Paran mayabine yadi takima iviporadi sikanibu sinagho.

17 Raghanina Mosis iviporadi siyakanibu da Kenen kubura siyakitawiikighuni na iwonedi bo, "Kikiramutumutuba yana nawae kogae da Negeb kubura makewapana koverarughuwoneni bi korughu konagho koyakoya kubure.
18 Da kuburina akovina konakabi, bi wawaya viya name samakamake, bi meboda maragasidi bo noganogadi?
19 Bi tanawa akovina konakabi, miisena bo berona? Awaki kwanatudiye samakamake ere papadi bo debae gepaapadina?
20 Bi dobodobona kanakita metagha? Moumourina bo gomagomarina? Bi name kii bo gegha? Bi kovimatipo da kuburina kana kiiuwa mududi kokawara koveramagha." (Mmkona greip yadi meni dagudaguna irina).
21 Na tomotomoyidi kikiramutumutuba yana nawae sigae sinagho da tanawa sikitawiikighudi Zin mayabina wareregubugubura yana nawae bi

igae inagho patana da kubura kana waghawagha Reob, nokona kubura kana waghawagha Lebo-Hamat ririne kikiramutumutuba yana nawae.*

Kitawiikighu siveramagha

25 Kuburina sikitawiikighuni ikovi bi gabudara 40 sikovi murinena siveramagha,
26 Mosis, Eron da dam Isrel tupana biiyadi Paran mayabine, kubura kana waghawagha Kedesma. Bi yadi kitawiikighu warana dam Isrel biiyadi sivimaghamaghatara da kate noko kuburinama kiiuwa sikawara siveramagha na siviyevevedi.
27 Wasina bi tomotomoyidi, Mosis siwoneni bo, “Tam noko kuburine kuviporami kanagho, na tanavina moumourina, da kwabudi miisedi; bi kam wiiyeveveyana na kiiuwadi makatanina noko kuburinama.
28 Bi gegha da wawaya noko kuburine samakamake na toudi maragasidi, bi yadi kwanatu na ghamanakidi da papadi na bada maragasidi. Bi Anak nosinosina kakitadi, da wawayidina imaraguriguridi. 29 Bi Amelek damdi Negeb kubure samakamake, bi dam Hitti, Jebusi da Amori na koyakoya kubure samakamake, bi Kenen damdi yegii ririne samakamake da kate Jodan rarimina rurerenagha.”
30 Wasina bi Keileb iwona na wawaya, Mosis sigwagwari siyamiimiiri na siviraborabobo bi iwona bo, “Touda rubana nokodi wawaya tanageiwayidi bi tanavina tanakabi, na kata tanagae tananagho da kuburina tanakabi tanirapeneni.”
31 Bi gegha da tomotomogha iiyawogha yawata sigae sinagho na siwona bo, “Gegha, nokodi wawaya na sivimaragata kirakii, bi gerubana tananagho da yawata tanirouwana.”
32 Na noko tanavina sikitawiikighuni na kiiravine wara berona Isrel damdi biiyadi sivisisiya, siwona bo, “Tanawa meko kakitawiikighuni, na wawaya kamone samakamakena yiberodi. Nokodi wawaya name kakitadi na imaraguriguridi.
33 Bi kate Napili damdi bada name kakitadi. (Toudi na Anak nosinosina). Bi toumii kakita mayemii da toudi matadiye, na kagisi kirakii ware tatata naboni toudi riridiye.”

14

Wawaya sigwini

1 Wasina bi dam Isrel tupana sidagu gamo ghamanama sinasiyapa, da noko nubabasune na siduu raghani.
2 Da gwinima Mosis da Eron siviaviyedi, siwonedi bo, “Toumii kakayoveni da name Ijiptne kayarabobo! Bo meboda mma mayabe.
3 Bi awaki kiiravine na Yawe God yanavenaveda noko kuburine, da wawaya name sinikasunughaneda? Bi natuwavineda da natunatuda sinaroda naboni neneyana. Bi iyamiise kirakii da meboda tayaveramagha Ijiptma!”
4 Na siwonena mayedi bo, “Touda kiiravidae kada wiinaghowana tana tanavineyi bi tanaveramagha Ijiptma.”
5 Wasina bi dam Isrel tupana naghodiye bi Mosis da Eron sipepeta da mayiyidi siyowogha dobodobove.

---

* **13:21:** Mmko yana basuna mmkodi tomotomogha Kenen kuburina tupana sivitukitakita yegii ghamane da inagho Jodan rarimine bi wareregubugubura yana nawae barate da inagho kikiramutumutuba yana nawae barate.

6 Bi Nun natuna Josuwa da Jepune natuna Keileb, na kitawiikighu damdi
yadi bata sivinuwapoya na kadi gara sitayina gosigosira,
7 bi dam Isrel tupadi siwonedi bo, “Noko kuburina tupana kavera
rughuwoneni da kakita wiikighuni bi tanavina na imiise kirakii.
8 Memeda Yawe God ininuwamiise touda biiyadi, na noko kuburine
inakabida tanarughu da inavereda. Bi tanavina na moumourina da
kwabudi miisedi bi ribiribi peyaridi.
9 Bi gekonikuwamira da Yawe God koniaviyenina, gegha kuburina
wawayidi konanagharedina, basuna Yawe God na gwabidae bi toudina
gegha kadiwiiwita tana meme, bi rubana da tanageiwayidi, noko biidi na
gekonanagharedina.”
10 Wasina bi wawaya tupana siwona da Josuwa da Keileb akimama
siyarouvidi da siyikasunughana. Bi gegha da Yawe God yana kiniwama iru-
maghatara dam Isrel tupadi biiyadi, Kiregoru Kabikabikuwayina naghone.

God, Mosis iwoneni da iyikuwamira bi wawaya iyinaghovedi siyanagho mayabe, da Yegii Idurina kanarutayine siyataveyana.

God iwona da yana wawaya aro inaveredi

26 Wasina bi Yawe God, Mosis da Eron iwonedi bo,
27 “Raghani viya mmkodi wawaya kawakekedi gwinima siniaviyegu?
Isrel damdi yadi gwini Tagu biidi na awaiyana!
28 Na noko biidi mmko sisiyina kowonedi: Yawe God yawonawona bo,
‘Wiisuwona da awaki beradi sisiyidi awaiyana kovisisiyedi na nokodi bera
anabera tami biiyadi.
29 Bi iiyawogha sikabiyavimi da kami bodu 20 bi nabo igae, na mma
mmko mayabine konarabobo, basuna tupami gwinima koviaviyegu na
kiiravine,
30 bi kubura meme avisuwona da ayaveremi, na tupami kate gegha
konarughu da konamakena. Wasina Jepune natuna Keileb da Nun natuna
Josuwa, toudi kawagha sinarughu noko kuburine.
31 Bi natunatumi kiiravidiye mekodi kowona da kami aviya sinayouna
ware neneyana, na anakabidi sinarugha noko kuburine, meko kosinighi-
iyeni na name sinamake.
32 Bi tami na mmko mayabine konarabobo.
33 Bi natunatumi na bodu 40 mmko mayabine sip sinakoyakoyagha
patana da tupami konarabobo. Bi geyami wiitumaghana gwabiguve
kiiravine na sinakabikwarakwara.
34 Tami tanavina gabudara yadi 40 kokita wiikighuni kiiravine, na bodu
40 aro anaveremi bodu tanagha, na gabudara tana kiiravine. Bi koberagu
da kami aviya kiiravine na noko kabikwarakwarana damina konakabi.
35 Tagu, Yawe God iisisiya, da wiisuwona mmko berana anabera
mmko damna kawakekedi tupadi biiyadi, iiyawogha sivituwiikapukapu da
siaviyeguna. Bi mma mayabe yadi tughura sinabanani, da mma tupadi
sinarabobo.’ ”

20

Miriyam irabobo

1 Wasina bi nawaravi dagudagune, na dam Isrel tupana siverakanibu Zin
mayabine, da Kedes kubure sivitaki. Bi Miriyam name irabobo na sidogu.

Dam Isrel sigwini magha

14:33: Acts 7:36

2 Bi noko kuburine rarima gegha kiiravine, na wawaya tupadi Mosis da
Eron sigwagwaridi bi siviaviyedi.
3 Da gwinima Mosis siwoneni bo, “Toumii kakayovena kiirakiiyeni da
warewaresimii yawata kayarabobo, Yawe God matane sirabobona naboni.
4 Awaki kiiravine touda Yawe God yana wawaya mabo kukabi
kanibuveda mmko mayabine, da yada ribiribi yawata tanarabobo?
5 Awaki kiiravine kubera da Ijipt kubura kakuyoveni bi kapiika mmko
kuburina berone? Mma na getana wit bo kogheya, greip bo pomegrenate,*
bi getana rarima da niuna.”
6 Wasina bi Mosis da Eron, wawaya tupadi sikuyovedi bi sinagho Kire-
goru Kabikabikuwayina matamkete bi mayiyidi siyowogha dobodobove.
Na Yawe God yana kiniwa yeghanina irumaghatara toudi biiyadi,
7 bi Mosis iwoneni bo,
8 “Yam dighona kabi bi waresim Eron yawata Isrel tupadi kokwatu
wiitaghomidi. Bi wawaya matadiye noko akimina kuwoneni da rarima
inaveremi. Noko kedane na tam akimama rarima kunapiikeni toudi
kiiravidiye, da yadi ribiribi teya sinaniuna.”
9 Na Yawe God, Mosis iwoneni na naboni ibera da naghone bi dighonina
ikabi.

Mosis akima irouvi

10 Wasina bi Mosis da Eron wawaya tupadi sikwatuvedi na akima
ghamana naghone sivitaghomidi, bi Mosis iwona bo, “Kowaiyana, tami
wawaya kawakeekeemi, bo mmko akiminama rarima kanapiikeni kiirav-
imiye?”
11 Bi Mosis yana dighona imane na irukabepi da akimina irouvi raghani
bata, na rarima ivitosiyo ikanibu da wawaya tupadi da yadi ribiribi yawata
siniuna.
12 Bi gegha da Yawe God, Mosis da Eron iwonedi bo, “Tami Isrel
damdi matadiye gekoyitumaghanegu bi gekoyiyeveveyana da Tagu kabik-
abikuwayigu kiiravine, na mmko damna kate gekoninaghovedi meko
kuburina avisuwona da ayaveredina nabo.”

Eron yana rabobo

23 Bi Idom kubura kana wiibarabarate, Hor Koyane Yawe God, Mosis da
Eron iwonedi bo,
24 “Tami kubura Meriba rarimine gekoyakabisisiregu kiiravine, na Eron
gerubana noko kuburina Isrel damdi avereveredi na inarughuna, bi touna
mma inarabobo.
25 Na Eron da natuna Eliesa kurutayinidi kogae Hor Koyana debane.
26 Bi name **prist** garadi Eron gwabine na kabitavetaveyana bi natuna
Eliesa kikounayi, kiiravine Eron nama inarabobo da inanagho nosinosi-
nanakim biiyadi.”
27 Mosis awaki tupana Yawe God iwoneni na naboni ibera. Da wawaya
tupadi matadiye bi Hor Koyana saghiini sigae.
28 Mosis, Eron kana gara ikabitavetaveyana bi natuna Eliesa ivikounayi,
bi Eron name koya debane irabobo. Wasina bi Mosis da Eliesa koyama
siveramagha siyowogha,
29 bi raghanina dam Isrel akowa sikabi da Eron irabobo, na tupadi
gabudara 30 kiiravine sidou.

20:2: Exo 17:1-7 * **20:5:** Pomegrenate na kiiuwa tana bi Isrel damdi kadi kam tana. Bi kana kam na metemetevina, bi kana kita na ware pasiporo bi ghamanakina.

21

Bronsma mota sibera

4 Bi Hor Koyana sikuyoveni bi sitouyana Yegii Idurina kedana sikabi, da
Idom kubura siyaveravivireni. Bi gegha da kedae wawaya nuwanuwadi
sipughu basuna yadi wagawaga iyaguriguri.
5 Na toudi gwinima God da Mosis siviaviyedi siwona bo, “Awaki biidi
Ijiptma kokabikanibuveda da mma mayabe tana rabobo? Toumii kam da
rarima gegha! Bi kate geyama kayowana mmko kamna berona!”
6 Wasina bi Yawe God, mota googonidi iviporadi sirughu wawaya
kamobasudiye da siyakanikanidi, na dam Isrel korotodi sirabobo.
7 Na wawaya sipiika Mosis biidi bi siwona bo, “Toumii bera berona
kabera raghanina Yawe God da tam biidi kagwinina. Bi kiiravimiiye Yawe
God biidi kurupari da mmkodi mota gwabimiima inakabitavetaveyana.”
Na Mosis wawaya kiiravidiye irupari.
8 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Mota googonidi gubadi tana
kubera bi kiikera damone kiyatawatawani. Memeda mota, wawaya tana
inakani na inakayogagawa inakita na inayawa.”
9 Noko biidi Mosis, bronsma mota igubani bi kiikera damone ikiyatawani.
Da memeda mota, wawaya tana inakani na inakayogagawa da bronsma
mota beraberana inakita na inayawa.

Sinagho Moab kubure

10 Wasina bi dam Isrel sitouya sinagho da kubura kana waghawagha
Obotne sivitaki.
11 Bi Obot kubura sikuyoveni sitouya na sinagho mayabe kubura kana
waghawagha Iye-Abarim, Moab kubure raghani matana nawane.
12 Bi nama sitouya na sinagho viriri kubura kana waghawagha Jeredne
sivitaki.
13 Wasina bi nama sitouya magha na sinagho da kikiramutumutuba yana
nawae Anon rarimina rurerene sivitaki, mayabe dam Amori yadi kubura
kana wiibarabarate (Anon rarimina na barata, touna Moab kubura da
Amori kubura itupayarayidi).

Amori yadi kiiwawo Siyon sigeiwai

21 Wasina bi Isrel damdi sawariyonayona sidarudi dam Amori yadi
kiiwawo Siyon biidi da siyawoneni bo,
22 “Toumii yama wiina da yam kubura kanavera rughuwoneni. Bi gekeda
kanituirana da yami kwabuve kanarughuna, bo yami doguve rarima
kananiunana. Toumii Kiiwawo yana kedagha kawagha kananagho patana
da yam kubura kanaveratupiireni.”
23 Bi gegha, kiiwawo Siyon geiyiwaghasina da Isrel yana kubura siyavera
rughuwoneni. Touna yana aviya damdi ikwatu wiitaghomidi bi sikanibu
sinagho mayabe da dam Isrel teya siyiaviya. Raghanina kubura kana
waghawagha Jahasne siverakanibu na name dam Isrel teya sivirouwa.
24 Bi gegha da Isrel sigeghomiiri da yadi serima kiiwawo Siyon sigeiwayi
bi yana kubura sikabi, Anon rarimine da igae inagho Jabok rarimine, bi
gesiyano kirakii wasina Ammon damdi yadi barate, basuna yadi barata na
ere maragasidi siyakighukighu wiimasiyeni.
25 Dam Isrel sigeghomiiri da dam Amori yadi kwanatu tupadi sivi-
rapeneyana da kamodiye sitoura wiipikapika, yadi kwanatu ghamana
Hesbon da kate kwanatu gisigisidi ririnena.

21:9: 2 Ki 18:4

Basan yadi kiiwawo Og sigeiwayi

31 Dam Isrel, Amori damdi yadi kubure sitoura wiipikapika simakae.

32 Bi Mosis tomotomogha idarudi da Jasa kwanatuna siyakitawiikighuni, murine na dam Isrel sigeghomiiri da kwanatu gisigisidi ririne teya sivirapeneyana bi Amori damdi nama makamakedi sirukwavina sikanibu.

33 Wasina bi dam Isrel simiiri wamira da keda yageegee Basanma na sikabi sinagho. Bi Basan kana kiiwawo Og yana aviya damdi teya sikanibu da kubura kana waghawagha Edreine sivirouwa.

34 Bi gegha da Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Gekunanagharenina, kiiravine touna, yana wiiaviya damdi tupadi da kate yana kubura imadebamve atoretoredi. Bi Amori damdi yadi kiiwawo Siyon, iiyabo Hesbonne iyibada bi metagha kuberani na naboni mayimayiyina kunabera kiiwawo Og biidi.”

35 Na dam Isrel, kiiwawo Og, natunatuna da yana wiiaviya damdi sigeiwayidi, getana iiyabo siyakabiwiiadina. Wasina bi yana kubura sikabi sivirapeneni.

22

Balam isinighii da Isrel iyimagidi

1 Wasina bi Isrel damdi sitouya sinagho da Jodan rarimina ririne, Moab ruwiipikapikane sivitaki bi nawane na Jeriko kwanatuna.

2 Raghanina Jipo natuna Balak, Moab kana kiiwawo iwaiyana da Isrel damdi awaki sibera dam Amori biiyadi,

3 bi kate Isrel damdi yadi viya nama, na yana wawaya teya sinaghara kirakii.

4 Wasina bi Moab damdi Midiyan babada siwonedi bo, “Mmko korotona ghamana bi sawara tupadi sigwagwarida na siniberodi, ware metagha kau kwabuve rei tupadi yakamkovidi na naboni.”

5 Bi noko raghanine na Jipo natuna Balak, touna Moab kana kiiwawo kiiravine, na sawariyonayona iviporadi da Beo natuna Balam biidi, touna yana kubura wadubove Petone iyamakamake Euprate rarimina ririne. Na Balak wara idaru iwoneni da iyapiika touna biidi na iwona bo, “Dam tana Ijiptma ipiika. Toudi kubura tupana sakabikabimumu bi ririguve samakamake.

6 Bi sivimaragata kirakii getagu naboni, na piika kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na rubana anageiwayidi da anarukwavina yagu kubura sinakanibutaveni. Akovi da raghanina wawaya kwiimiiseyeni, na wiimiiseyana yakabi bi raghanina wawaya kwimagi, na noko wawayina yakabikwarakwara.”

7 Na Moab da Midiyan babada sitouya, na imaga kana wiimiisana manena sikawari da Balam siyavereni da Isrel iyimagidi. Raghanina sipiika Balam biidi, na Balak metagha ivisisiyana siwonavereni.

8 Wasina bi Balam iwonedi bo, “Kata nubabasuve mma yawata tanakena, bi maram yagu wonabodeyana metagha Yawe God inaveregu na anawonemi.” Na Moab babada nama Balam yawata simake.

9 Bi God ipiika Balam biidi iwona bo, “Noko awaki wawayidi tam yawata komakamake?”

10 Na Balam iwona bo, “Jipo natuna Balak, Moab damdi yadi kiiwawo wara idaru tagu biidi iwona bo,

11 ‘Kuwaiyana, dam tana Ijiptma sipiika. Toudi kubura tupana sakabik-
abimumu na piika da kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na
rubana da anagogona kuridi da anarukwavinidi.’ ”
12 Bi gegha da God, Balam iwoneni bo, “Geyawata konanona. Bi gegha
Isrel damdi kunimagidina, basuna toudi nada wiimiiseyana sikabi.”
13 Bi raghani ibori na Balam igeghomiiri da Balak yana sawariyonayona
iwonedi bo, “Yawe God geiyiwaghasinegu da yawata tananaghona, na
koveramagha yami kubure.”
14 Na Moab babada siveramagha Balak biidi bi siwoneni bo, “Balam
isinighii na geyawata kayapiikana.”
*Wasina bi Balak, babada ghamaghamadi iviporadi sinagho Balam biidi.
Bi Balak iwona da miisana ghamana Balam iyavereni memeda iyapiika da
Isrel damdi iyimagidina. Katana God, Balam iwoneni da tomotomoyidi
teya sinanagho Balak biidi, bi God metagha iwoneni da iyabera na naboni
kawagha inabera.*

Balam yana donki

21 Na Balam didibare igeghomiiri da yana donki ikabununayi bi Moab
babada yawata sinanagho Balak biidi.
22 Bi gegha da, God nuwanuwana ipughu Balam biidi basuna touna
nokodi babada yawata sinagho, na Yawe God yana aneya Balam yana keda
imiiriboda ware aviya naboni. Balam na yana donki debane iyamakamake
bi yana wiitamatamariyana tomotomogha yadi bata yawata siyanono.
23 Bi raghanina donki, Yawe God yana aneya ere serina keda basune ikita
iyamiimiiri, na kedama ivituirana irughu kwabuve. Bi Balam yana donki
irouvi bi ibera da iyiveramayi kedae.
24 Wasina bi Yawe God yana aneya wain kwabudi yadi bata basudiye keda
gidorona imiiriboda, bi nawana da nawana na papa akimama sibera.
25 Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, papae iviriya da Balam
kayena iwasiraturatu. Na Balam, donkina iroumayeni.
26 Bi Yawe God yana aneya ivinagho da taraboga gisina imiiriboda, bi
getana taraboga meme da wiikasiwamira katakatiiye bo dugedugeye.
27 Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, Balam rogune ikenay-
owogha. Na Balam nuwanuwana ipughu na yana dighonama irouvi.
28 Wasina bi Yawe God, donki kawana ikimotatari na Balam iwoneni
bo, “Tagu getana awaki berona ayabera tam biidi, bi awaki kiiravine na
kurouvigu da raghani aroba?”
29 Na Balam iwona bo, “Tagu kuberagu da wawaya matadiye na naboni
ware neghanegha. Tagu akayovena kirakiiyeni da memeda seri ayakabi
imaguve, na kata ayagwarunuyim!”
30 Wasina bi donki iwona bo, “Taguna yam donki, bi raghani nonowa
debaguve kwageru bi kwawagawaga. Bi naghove, naboni abera tam biidi,
ware kata abera na naboni, bo gegha?”
Na Balam iwona bo, “Gegha, getana naboni kuyaberana.”
31 Wasina bi Yawe God, ibera da Balam ikitarunagha da aneya ikita keda
basune iyamiimiiri bi imanena seri iyakabikabitawani. Na Balam ipepeta
da mayiyina iyowogha dobodobove.
32 Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Awaki biidi yam donki kurouvi
da raghani aroba? Kuwaiyana, mmko yam wagawagana mataguvena ibero
kiirakii, na apiika da aniaviyem.

33 Bi yam donki ikitaguna raghani aroba naghoguve ivikasirana. Bi
memeda noko geiyaberana, wiisuwona tagu ayakasunuyim, bi touna
iyayawa.”
34 Wasina bi Balam, Yawe God yana aneya iwonabodeni bo, “Tagu bera
berona abera, geayakovi da tam keda basune kuyamiimiiri wiiaviyegu
kiiravine. Noko biidi memeda mmko yagu wagawagana matamve inabero
na kata anaveramagha.”
35 Yawe God yana aneya iwona bo, “Mmkodi tomotomogha yawata
konagho, bi awaki anawonemna toudi kawagha kisisiya.” Wasina bi Balam,
na Balak yana babada yawata siveramagha sinagho Moab kubure.

23

Raghani aroba Balak da Balam suwara sibera, da meboda Balam Isrel damdi iyimagidi, bi nonowa na Balam gerubana iyimagidina. Touna wasina God kawagha iyisisiyeni da metagha miisena iyabera Isrel damdi biiyadi. Balam, God wonana raghani ruwamaruwa ivisisiyana. Mmkona yana sisiya wiibatana.

18 Wasina bi Balam mmko warana ivisisiyeni:
“Balak, Jipo natuna,
piika da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.
19 God touna gegha wawaya wotana, gemeyani iyiyabana.
Bi touna gemeyani yananoghota iyawamiwamirina, naboni wawaya saberaberana.
Bi nonowa yabera da awaki yawoneni na inabera.
Raghanina yisuwona da awaki berana inabera, na naboni yatubugha.
20 Tagu iwonegu da mmkodi wawaya animiiseyedi.
Touna ivimiiseyedi, na gerubana noko wiimiiseyanina anawamirina.

21 Yawe yadi God na gwabidiye,
Toudi rukwatuma sakabepepa da touna na yadi kiiwawo,
Bi piropiro bo nuwapoya ghamadi
gegha inapiikedi Jeikap nosinosina biiyadi,
toudi na Isrel damdi.
22 God, Ijipt kuburama ikabikanibuvedi,
bi yana maragata na ware garagara kau makina naboni geananamanina.
23 Wawaya gerubana dam Isrel sinimagidina
toudi kate gerubana imapuma siniberodina.
Kata na wawaya, Jeikap nosinosina sinisisiyedi, toudi na Isrel damdi:
‘Kokita awaki beradi ghamaghamadi God ibera yana wawaya kiiravidiye!’
24 Bi Isrel damdi na ware laiyon naboni maragasina
Yageghomiiri da kana aviya yunugha yakam
bi ganiganidi yaniuna.
Murine na yakena yowogha da yiyawiitaveyana!”

24

Wasina bi Balam yana wonakasiyaragha wiiruwamaruvina ivisisiyeni, iwona bo:

17 “God iviyevevegu da wawaya tana kate murigha inapiika,
tagu akitani, bi gekatota iyapiipiikana.
Bi kiiwawo tana inapiika, naboni kewokewo,

Jeikap nosinosina, toudi na Isrel damdi kamodima.
Touna, Moab damdi mayitepadi inarouwa
bi Set damdi deudeudi inagawowora.
18 Bi kana aviya, Idom damdi inageiwayidi,
da yadi kubura inakabi,
na dam Isrel inimaragata kamokamogha.
19 Wiinaghowana tana Jeikap nosinosina kamodima inapiika
bi Moab damdi toudi Ir kwanatune patana samakamake na iniberodi.”

25

Dam Isrel, Baal sipepeteni

1 Raghanina Isrel damdi Sitimne siyamakamake, na tomogha sidagu wiimumurana beradi siyaberabera Moab wasiwasike yawata.
2 Wasina bi mmkodi wasiwasikedi, tomotomogha siviyonedi da yadi god siyasuwasuwaridi, na Isrel tomotomogha, Moab wasiwasike yawata sikam da yadi god sipepetedi.
3 Mmko kedane dam Isrel, Moab damdi sivirukapuvedi da Baal-Peo sipepeteni, na Yawe God nuwanuwana ipughu kirakii na gubaga bero kirakiina ivipora Isrel biiyadi.
4 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Wawaya kadi wiinaghowana kabidi, da naghoguve bi gabudare koroto matadiye kikasunughana da Isrel damdi biiyadi genuwanuwagu inapughu maghana.”
5 Na Mosis dam Isrel kadi babada iwonedi bo, “Tami tatadigegha, tomotomogha iiyawogha yami wiibadana rogune bi sivirukapuwana da Baal-Peo siyapeepeteni na kovikasunughana.”
6 Wasina bi Mosis da dam Isrel na Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone siyiduduwana, bi matadiye Isrel tomogha, Midiyan wasike irutayini ipiika yana rakaraka biiyadi.
7 Raghanina Eron tubuna, bi Eliesa natuna Piniyas touna na **prist**, mmko ikitana igeghomiiri da koroto ikuyoveni, bi imane iyo ikabi
8 da Isrel tomogha ikivini irughu yana kiregoru kamone. Piniyas noko iyonama tomogha igwari da iyona ivikukupaghopagho inagho wasike kamokamone irughu na sirabobo. Noko raghanine gubaga bero kirakiina Yawe God ivipora Isrel damdi biiyadi na ikovi.
9 Bi gegha da noko gubaginama na wawaya yadi 24,000 nada sirabobo.
10 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo,
11 “Eron tubuna, Piniyas touna na prist yana berama iviyeveveyana da yana noghota tagu naboni, bi geiyiwaghasina da wawaya, god mududi siyapepetedina, wasina tagu kawagha. Nuwanuwagu ipughu Isrel damdi biiyadi bi ayanoghonoghota da ayiberodi, bi gegha da noko naboni na Piniyas yagu nuwapughu ivikovini da gegha aniberodina.
12 Na Piniyas kuwoneni da tagu wiiwaghasinina maragasina touna biidi aberabera, da yagu nuwaruriri averevereni.
13 Touna ikayovena kirakiiyeni da kagu waghawagha ghamana iyitarababaraneni, na Isrel damdi yadi tamumu ikoghataveni, noko biidi. Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera touna da nosinosina biiyadi. Da toudi na yagu prist raghani nonowa.”

27

Josuwa, Isrel ininaghovedi

18 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kanumigu na Nun natuna, Josuwa
gwabine na kabi bi imam gayamina debane kutore.
19 Bi Eliesa, touna na **prist** da kate wawaya tupana naghodiye kubera
da Josuwa inamiiri bi matadiye karadeba da touna wawaya ininaghovedi
naboni kam tupataveyana.
20 Bi yam wiibadana muduna kuvereni da Isrel damdi gamona sinakabi-
sisireni.
21 Bi Eliesa, touna na prist naghone inamiiri bi kiiravine na Eliesa
inibabiigu da yagu nuwagiura Urimve* inakabi. Bi yana sisiye, na Josuwa
da dam Isrel tupadi sinakanibu bi yana sisiyama na sinaveramagha.”
22 Na Mosis ibera da metagha Yawe God iwoneni na naboni. Josuwa ikabi
bi Eliesa da dam Isrel naghodiye ikabiwiimiiri.
23 Bi Mosis imana Josuwa gayamine itoura bi ikaradeba da wawaya
ininaghovedi, metagha Yawe God iwoneni na naboni.

33

God iwona da dam Isrel, Kenen kuburina sinakabi

50 Raghanina dam Isrel, Moab ruwiipikapikane, Jodan rarimina ririne
sivitaki siyamakamake, bi nawane na Jeriko. Noko raghanine, Yawe God,
Mosis iwoneni bo,
51 “Isrel damdi mmko sisiyina kuwonedi, ‘Raghanina Jodan rarimina
konatowawoneni bi konarughu Kenen kubure,
52 na iiyawogha kata nama noko kuburine samakamake na kurukwav-
ina sinakanibu. Yadi god akimama tarakatukatuyidi da yadi kabepepa
sawaridi kovikourikeyana.
53 Tagu noko kuburina averemi na kokabi kiiravimiye da kamone
konamakae.
54 Isrel kamone damve damve kuburina kokabirerei metagha
aviyevevemina naboni. Kubura ghamana, dam ghamana kovereni
bi kubura gisina, dam gisina kovereni. Nosinosiminakim kadi dam
nunudigha kokabireregha. Bi gegha da akima kabikabikuwayidima
wiirekwa* aviyevevemi dam nunudigha kiiravidiye, na naboni yadi
kubura sinayouna.
55 Bi meboda wawaya iiyawogha noko kuburine kata samakamakena
gekonarukwavinidi, bi kwiiwaghasinedi sinamake na nuwapoya ghamadi
sinaveremi, toudi na ware mugumugu matam kamone bo ware modi
ririwamve, bi siniaviyemi.
56 Bi meboda gekona rukwavina sinakanibu na tagu aro anaveremi,
kedana mayimayiyina ayanoghonoghosi da aro ayaveredina.’ ”

35

Wawaya kadi babara kwanatudi

9 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo,

27:18: Exo 24:13 * **27:21:** *Urim na sawara gisigisidi, memeda akima gisigisidi naboni. Bi toudima prist rubana da God yana noghota siyabanabanani. Bi getayakovi da kadikita metagha bo prist metagha bera toudima siyaberabera (Exodas 28:29-30 kokita).* * **33:54:** Mmkona Isrel damdi yadi kiki berana tana, raghanina sakayoveni God yana noghota kabina kiiravinena. Getayakovi da awaki sibera, bi meboda akima gisigisidi bo kii ere tarakatuyidi siyirekweyana. Raghanina sakita da metagha akimidi saririghana, noko naboni na God yana noghota yiyevevedi (Mak 15:24 da Apasol 1:26 kokita).

10 “Isrel damdi kuwonedi, ‘Raghanina Jodan rarimina konatowawoneni
bi konarughu Kenen kubure,
11 na kwanatu mududi kovinegha da wawaya babaredi kiiravine. Bi
meboda tomogha tana geiyanuwagiura da kasunugha bi wawaya tana
ikasunuyi na inavera inanagho noko kwanatune na inayawa.
12 Bi memeda wawaya raborabobona yana rakaraka sinakayoveni biwa
kabina, bi kasunugha wawayina inavera inanagho babara kwanatune, na
gerubana yaininagha sinakasunuyina. Dagudagune na wawaya tupadi
matadiye bi wiitupawamiwamira wawayina naghone inamiiri.’ ”

Diutoronomi

Wonawiiakowa

Mmko bukana kamone na dam Isrel pinimina bi Kenen kubure sinarughu da sinakabi sinirapeneni. Mosis gerubana yawata sinarughuna, noko biidi na yawonawona wiiyoyowanedi muriye da sinarughu. Na Mosis yawonawona wiiakovidi da metagha God, Ijipt kuburama ikabi kanibuvedi bi mayabe ikoyayidina. Bi kate iwonena mayedi da metagha God sinakabisisirena yapori raghanina sinarughu Kenen kuburena.

Grik gamodima, mmko bukana kana waghawagha yana basuna, na *Gwara Wiibatana* kiiravine Mosis, God yana gwara wawaya yawonewonena mayedi yibatani. Bi gwaradi na gegha woudi bo bogaena.

4

Mosis, Isrel iwonedi da God sinakabisisireni

1 Wasina bi Mosis, dam Isrel iwonedi bo, “Gwara tupadi kokabisisiredi mekodi awonewonemina, da konamake bi konarughu da kubura meko Yawe, nosinosiminakim yadi God yavereveremina, da konakabi kiiravimiye.

2 Bi Yawe yami God yana gwara awonemi na gegha gwara mududi woudima koniagagudina, bi kate gegha gwarana mududi konakabi tavetaveyanana, wasina kokabisisirena wosidi.

6 Mmkodi gwara kokabisisirena yaporidi da dam mududi yami nuwagiura bi yami akowa sinakita. Raghanina mmkodi gwara tupadi siwaiyanedi na sinawona bo, ‘Wiisuwona Isrel na dam maragasina bi kana wawaya na nuwanuwagiuridi da akakovidi!’

7 Yawe yada God na riridae bi yiwiiteda raghanina tarupari touna biidina. Bi dam mududi, ghamaghamadi bo gisigisidi god noko naboni gegwabidiyena.

8 Mmkodi gwara tupadi kata awonewonemi na rotomanidi bi miisedi, getana dam mududi ghamaghamadi bo gisigisidi, gwara rotomanidi mmkodi naboni gwabidiyena.

32-34 Raghanina maragata ghamanama bi Yawe yami God, Ijiptma ikabikanibuvemi, na **berakayowiiwiiyaka** da bera ghamanakidi matamiye ibera. Tami kiiravimiye na Ijipt damdi iviaviyedi, da kabikwarakwara ghamana iveredi. Bi iberami da yana wawaya waghata, bi Sainai Koyane keyama kamonama kowaiyana ivisisiya tami biiyadi, bi gegha da patana komakamake. Bi bera tana mmko naboni naghove itubugha bo gegha? Getana! Konoghota inaveramagha da ghuyoghuyone raghanina God kubura debane wawaya iberadina, kubura tupane kovinogha. Getana god meme mmkodi bera naboni iyaberana!

39 Kata kovigeruwana bi konakowa yapori da Yawe na God, abama kamone bi kubura debane, getana god meme.

40 Yana gwara tupadi kokabibisisiredi mekodi kata avereveremina. Wasina bi tami da nosinosimi makamake miisena konabanani, bi raghani gurina kuburine konamakae meko Yawe yami God yaverevere waghasimina.”

6

Yawe yami God koninuwayuyuneni

4 Wasina bi Mosis iwona bo, “Dam Isrel, kowaiyana! Yawe yada God, na
touna kawagha God.
5 Bi Yawe yami God, nuwanuwami tupana, kanumimi tupana da yami
maragata tupanama koninuwayuyuneni.
6 Mmkodi gwara kata awonewonemina na yami noghota kamone kok-
abitawana yaporidi.
7 Mmkodi gwara natunatumi koviyevevedi. Raghanina yami bar-
eye komakamakena, kedae kopeepewana bo nubabasuve kokenakena
yowoghana da kate raghani diidibare kogeghomiiri na konisisiyana.”

7

Isrel na Yawe God, touna wosina yana wawaya

1 Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedi bo, “Raghanina Yawe yami
God inakabimi konarughu meko kuburina konakabi konirapeneni, na
naghomiye dam yadi 7 inarukwavina sinakanibu: Damdi na mmakatanidi
dam Hitti, Gegasi, Amori, Kenen, Periji, Hivi da dam Jebusi. Nokodi dam na
ghamadi bi maragasidi getami naboni.
2 Yawe yami God nokodi dam yami maragate inatoredi bi raghanina
konageiwayidi, na kovikasunughana. Gegha konakayowiiyayedi da sina-
makena. Gewiiwaghasina yawata konabera da koniwiita kabiviviranana
da nuwaruririye konamakae.
3 Geyawata koninayi kabivivirana, bi genatunatumi wasiwasike koni-
waghasinedi da natunatudi tomotomogha sinarawayidina, bo natunatumi
tomotomogha, natunatudi wasiwasike sinarawayidina.
4 Bi memeda tami naboni konabera na nokodi dam sinageghomiiri da
natunatumi sinatainawamiridi da kivinigu sinakabitore bi god mududi
sinakabepepidi. Na Yawe God nuwanuwana inapughu kirakii na yaini-
nagha iniberotuwanonoyimi.
5 Mmko na awaki kunabera toudi biiyadi: Yadi suwara gabugabuna
gawaridi kiberodi, yadi akima kabikabikuwayidi madasorudi kuga-
wowora, yadi god wasikena Asera* kabepepina kiitupodi kitaragiiyana da
yadi tarabiibiisaka tarakatukatuyidi keyame kugibu.
6 Mmkodi beradi kunaberana basuna Yawe yami God itoreiremi touna
wosina kiiravine. Dam tupadi kubura debane kamodima na Yawe God tami
ivineyimi da yana wawaya. Tami na touna rapene.
7 Yawe God ivinuwayuyunemi na ivineyimi, bi ivineyimi na gegha tami
yami koroto iyaragatana kiiravine bi dam mududina gegha. Wiisuwona da
kami dam na igisi kirakii genaboni dam mududi kubura debanena!
8 Yawe God ivinuwayuyunemi bi ikayoveni na wiisuwona maragasina
ibera nosinosiminakim biiyadi na naboni inabera. Noko kiiravine
yana maragata ghamanama bi Ijipt kuburama ikabikanibuvemi. Bi
wiibagubagurana gawarinama iviyawiimi, Ijipt kana kiiwawo yana wi-
ibadana rogune.

6:4: Mrk 12:29 **6:5:** Mrk 12:30 **6:6:** Deu 11:18-20 **7:1:** Acts 13:19 * **7:5:** Asera touna na Kenen damdi yadi god wasikena, bi wasana na wawaya kiitupodi siyakabekabepepidi. **7:6:** Exo 19:5

9 Na kwakowa yapori da Yawe yami God na God waghata, touna
nonowa awaki yawoneni na naboni yabera. Wawaya iiyawogha sinin-
uwayuyuneni da yana sisiya sinakabisisireni, na ininuwayuyunena kirak-
iiyedi bi metagha ivisuwona na naboni miisena yabera, da kimta 1,000
kiiravidiye.
10 Bi gegha da iiyawogha gesiyakabikabisisireni na aro yaveredi
da yiberotuwanonoyidi. Iiyawogha sasinighiiyeni na yaininagha aro
yaveredi.
11 Na noko biidi kokoyagha yaporimi da kata mmkodi gwara da wi-
iyeveveyana tupadi mekodi awonewonemina kokabisisiredi.”

8

Yawe yami God gekoninuwawapina

2 Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedi bo, “Konoghosi da metagha
Yawe God vikodi bodudi 40 kamodiye ivinaghovemi mayabe kopepewa.
Bi genuwanuwami sinawapa da metagha piropiro iveremi da yana sisiya
koyakabisisireni, bi nokodi piropiroma na irubumi. Ikayoveni da yami
noghota iyakita bi kate akowa iyakabi da memeda yana gwara konakabi-
sisireni bo gegha.
3 Na ibera da vitonana korabobo da yana sisiya koyakabisisiredi, bi
muriye na mana iveremi da koyakani. Tami da nosinosiminakim noko
kamna gemeyani naghove koyakamtowoyina. Mmkona wiiyeveveyana
ibera da kam kawagha na gerubana wawaya inayawana. Wawaya yawa
inakayoveni na awaki sisiyidi tupadi Yawe God kawanama sakanikanibu
na toudi kawagha inakabisisiredi.

12 Raghanina kam konamoureni da konakamkam bi bare miisedi konayo-
ghana,
13 bi yami kau, sip da gout sinapeyapeyara, bi konamoumoura da yami
sawara sinapeyara,
14 na kokita wiimasi da gekona toregeegeeyemi da Yawe God konin-
uwawapina bi kate metagha Ijipt kubure, wiibagubagurana gawarinama
ikabikanibuvemina.
15 Bi nuwanuwami gesinawapa da touna ivinaghovemi mayaba ghamane
bi naghanagharine, meme mota googonidi da gwaghayagwaghaya yawata.
Noko kuburina na kanakanana bi gegha ere rariminana. Bi gegha da akima
kakokakonama ibera da rarima iwusira ikanibu kiiravimiye,
16 bi kate mana ivikanimi, touna nosinosiminakim naghove gesiyakam-
towoyina, bi mmko iberana irubumi da koyakabikuwayeni, bi damone na
miisena iyapiikeni tami biiyadi.
17 Bi kwakowa wiimasi da genuwanuwamiye konawona bo, ‘Tagu avik-
iiwawo basuna maragasigu bi abagibagi kirakii.’
18 Yawe yami God konoghosi, touna yana wiiwaghasina maragasina
nosinosiminakim teya sibera, na wiiwaghasinina yakabikabitawani, noko
biidi maragata iveremi da sawara peyaridi konayouna.”

11

God awaki ibera na konoghosi

7:9: Exo 20:5,6, 34:6,7

18 Wasina bi Mosis, dam Isrel iwonawiikatayidi bo, “Yawe God gamona
konoghosidi bi konuwagiurena nonovedi. Kwasiye kogiruma bi imamiye
kwaghira da kate maitepamiye koviyagha naboni matakira.
19 Natunatumi koviyevevedi; yami bareye konamakamake na Yawe yana
gwara konisisisyedi bo kedae konapeepewana, nubabasuve kena kiiravine
bo raghani diidibare kogeghomiirina.

26 Kowaiyana! Yami kayowana da Yawe God inimiiseyemi bo aro
inaveremi?
27 Kata yana gwara avereveremi. Memeda konakabisisiredi na inimi-
iseyemi.
28 Bi memeda yana gwara konasinighiiyedi bi keda iiyevevemi na kon-
amiiri kubutedi, da god mududi konakivinidi mekodi naghove gekoyakiv-
ina, na Yawe God aro inaveremi.

32 Na kobera yapori bi mmkodi gwara da wonawiiyoyowana kata
awonewonemi na konakabisisiredi.”

17

Metagha kiiwawo vineyina

14 Wasina bi Mosis iwona bo, “Yawe God, kubura yavereveremi bi
raghanina konapiika noko kuburine na kami aviya konageiwayidi bi yami
bare konayoghana da konatourawiipikapika murine, na mma naboni
konanuwagiura, ‘Dam turaturada ere yadi kiikiiwawo. Noko biidi na
kiiwawo tana kiiravidae tanavineyi.’
15 Yawe God kami dam kamonama tomogha tana inavineyi bi konatore
da yami kiiwawo. Gegha tomogha wiibata konavineyina, iiyabo na gedam
turamina.
16 Bi gegha hosi peyaridi inayouna tounamani kiiravine bo wawaya ini-
poradi Ijiptma da sinayouna bi sinarutayina sinaveramagha, basuna Yawe
God iwona da yana wawaya gemeyani noko kedanagha sinaveramagha
Ijiptma.
17 Bi kiiwawo genatuwavinena korotodi inayounana. Memeda inabera,
na kate nuwanuwana sinatayina wamiri da Yawe God geinakivinina; bi
bada moura geinituwiitaghomana.
18 Bi raghanina konabera da inikiiwawo, na mmko gwara bukana may-
imayiyina tana tounamani kiiravine inagiruma mayeni. Gwara bukana
dagudaguna na **prist**, toudi na dam Livai imadiye. Kiiwawo noko bukana
inakabi da inagiruma mayeni.
19 Bi yana yawa tupane, na gwabine inamake da nonowa inakabik-
abiyavi, bi akowa inakabi da Yawe yana God inakabikarawayeni bi mmkodi
gwara tupadi inakabisisredi.
20 Raghanina mmko inaberana, kate geinatoregeeyena mayeni da yana
wawaya inagetawanidina. Bi kate mmkodi gwarama geinamiiri wamira
katakatiiye bo dugedugeye bi touna da nosinosina teya raghani gurina Isrel
sinibadeni.”

18

Yawe God mmkodi kiki beradi geyanawiina

11:18: Deu 6:6-9 **17:14:** 1 Sa 8:5 **17:17:** 1 Ki 11:1-8

9 Mosis kate bada wawaya iwonedi bo, “Raghanina kubura meme Yawe
God yavereveremi bi konarughu, na gegha nama dam wiibata yadi kiki
beradi bero kirakiidi konigubegubeyana.
10 Gemeyani natum tomogha bo wasike suwara gabugabuna keyamine
kunagabunina.
Bi kate gegha kasiko bogaebogae kunaberana,
geimapuma kunawonakasiyaragha raghani murina kiiravine,
bo kiirapu da yapunema,
bo kuniimagana
11 da kate raborabobodi kanumidi bo kayekiki mekeyudi teya wiisisiya.
12 Yawe yami God geyana kayowana wawaya iiyawogha mmkodi bera
bero kirakiidi saberaberana. Wawaya noko kuburine samakamake na
mmkodi bera saberabera, noko biidi Yawe God pinimina bi inarukwavina,
raghanina kuburine konarughurughuna.
13 Tami nonowa Yawe yami God konakabisisireni.
14 Kubura meko pinimina bi konirapeneni, na wawayidi wonawiipusi-
pusiri imapu damdi da kate wawaya iiyawogha raborabobodi biiyadi
sisisiyana gwabidima sakabi, bi Yawe yami God geiyiwaghasina da nokodi
damdi yadi kiki beradi konaberana.”

Peroveta tana Mosis naboni

15 “Wasina bi Yawe God, **peroveta** tana inakabi wiimiiri kiiravimiye tagu
mayimayiyigu kami dam kamonama, na kobera da konawaiyaneni.
16 Kiiravine mmkona awaki Yawe yami God biidi kovibaba Horebne,
Sainai Koyana kayene kovitaghomimi na raghanine, bi kowona bo, ‘Gekun-
abera da Yawe yama God gamona kanawaiyana bo yana keyama kanakita,
geiyamiise da kanarabobo.’
17 Wasina bi Yawe God iwonegu bo, ‘Yadi wiibaba na imiise kirakii.
18 Na tagu, peroveta tana anakabi wiimiiri tam naboni nama yadi
wawaya kamodima. Bi anawoneni da metagha inisisiya, bi bera tupana
inawonedi metagha awoneni da iyisisiyana.
19 Bi perovetina waghawaghaguve inadimadima bi wawaya iiyabo ga-
mona geinawaiyaneni na tagu aro anavereni.
20 Bi memeda peroveta tana inatoregeeyena mayeni bi awaki geayawo-
neni da iyisisiya bi inisisiya, bo god mududi waghawaghadiye inisisiya, na
konakasunuyi.’ ”
21 Bi Mosis yana sisiya ivikiitayini bo, “Memeda konitarakiiyanena
mayemi bo, ‘Metagha tanakovi da yana sisiya na gegha Yawe God gwabi-
nama?’
22 Mmkona metagha konakovi. Raghanina peroveta tana waghawagh-
aguve inadimadima bi yana sisiya gesinatubughana, na wasina noko
sisiyina na getagu gwabigumana. Noko perovetina itoregeeyena mayeni
da yana noghotama ivisisiya, na gekonanagharenina.”

31

Josuwa, Mosis itupataveni

7 Wasina bi Mosis, Josuwa ikwatuveni ipiika da dam Isrel tupadi
naghodiye bi iwoneni bo, “Kimaragata da kitepatora, basuna mmkodi
wawaya kuninaghovedi da kubura meko Yawe God wiisuwona maragasina

18:10: Exo 22:18 **18:15:** Acts 3:22, 7:37 **18:19:** Acts 3:23

ibera nosinosidinakim iyaveredi na nabo konarughu. Bi kuniwiitedi da
kuburina sinakabi sinirapeneni.
8 Bi Yawe God touna wosina ininagho naghomve, bi yawata gwabimve;
kate gemeyani inakuyovem bo inakayosinighiiyemna. Gegha kunanaghara
bo kuninuwapoyana."

34

Mosis yana rabobo

1 Wasina bi Mosis, Moab ruwiipikapikanama itouya inagho da Nebo
Koyana iyaghiini bi igekamokamogha da igekawaruwana koyapokona
sakwatuveni Pisga, bi nawane na Jeriko kwanatuna. Bi Yawe God kuburina
tupana iviyeveveni; Giliyed kubura da inagho Dan kwanatune,
2 Neptalai kubura tupana, Ifreim da Manasa kuburidi, Jiuda kubura
tupana, bi inagho da Mediteriyen Yegiine.*
3 Yawe God kate bada Mosis, mayaba kubura kana waghawagha Negeb
iviyeveveni, Jodan viririna, bi yawata na Jeriko (kana waghawagha tana na
notuveya kwanatuna), bi ikitarorona inagho da Jor kwanatune.
4 Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Kuburina mmakatanina, noko
kiiravine wiisuwona maragasina abera Abraham, Aisik da Jeikap biiyadi
awona bo, 'Nosinosimi anaveredi.' Tagu aviwaghasinem da matamma
kuburina kukita, bi gegha da gekunarughu kamonena."
5-9 Wasina bi muriye na Mosis, imana Nun natuna Josuwa gayamine
itoura bi ikaradeba da touna na wiinaghowana, na God nuwagiura
ghamana Josuwa ivereni na dam Isrel sikabisisireni. Bi bera tupadi
siyaberabera metagha Yawe God, Mosis iwonenina naboni. Bi Yawe God
yana wiitamariyana Mosis nama Moab kubura kamone irabobo metagha
Yawe God ivisisiya naboni.

31:8: Jos 1:5 * **34:2:** Hibru gamodi na: yegiididina **34:4:** Gen 12:7, 26:3, 28:13

Josuwa

Wonawiiakowa

Mmko bukana yawonawona da metagha dam Isrel sirughu Kenen kubure da wawaya nama makamakedi sigeiwayidi. Bi kate bada yawonawona da metagha kuburina sikabirereyi kiiravidiye damvedamve, Isrel kana dam yadi twelve nunudigha. Mmko bukana kana waghawagha na *Josuwa* basuna dagudagune, na yawonawona da metegha Josuwa inakanibu da dam Isrel kanawiinaghowana, Mosis irabobo bi murine.

Yawe God, Josuwa iruwiitamariyeni

1 Raghanina Mosis yana yawa tupane iyamakamake na Yawe God iyabigebigeni bi Nun natuna Josuwa na iyiwiiteni. Bi irabobo murine na Yawe God,
Josuwa iwoneni bo,
2 "Mosis yagu wiitamariyana na irabobo. Na noko biidi kabunagha,
bi tam da dam Isrel tupana Jodan rarimina konatowawoneni konarughu
kubura avereveredina.
3 Tagu, kubura tupadi meme debadiye kayemi konitutughana anaveremi,
metagha Mosis avisuwoneni na naboni.
4 Yami kubura na Negeb mayabine inadagu bi inanagho da Lebinon
koyadiye kikiramutumutuba yana nawae, bi raghani matene Euprate
rarimine inadagu bi inanagho da dam Hitti yadi kubura tupana patana da
inanagho Mediteriyen Yegiine, gabudara yowoyinama.
5 Josuwa, yam yawa tupane kunamakamake, na getana iiyabo rubana
da inageebodem inageeiwayimna, kiiravine tagu na tam gwabimve ware
naboni Mosis gwabine na. Gegha meyani anasinighiiyem bo anakuyovemna.
6 Tagu yagu wiisuwona maragasina mmkodi wawaya nosinosidinakim
biiyadi abera da mmko kuburina ayaveredi. Na kimaragata da kisinitora,
bi wawaya kinaghovedi da kuburina konakabi konirapeneni.
7 Noko biidi kimaragata bi kisinitora kirakii, bi kayowiimasi da mmkodi
wonawiiyoyowana tupadi yagu wiitamariyana Mosis iveremna kunakabisisiredi. Bi yagu wonawiiyoyowana kunakivina yapora da gegwabidima
kunituirana katakatiiye bo dugedugeye na tam bera tupana kunabera na
wasina kawakawa.
8 Kubera wiimasi da mmko gwara bukana nonowa konakabiyavi. Gabudare da nubabasuve nonowa akovina kunakabikabi na girumina akovina
kunakabisisirena wiimasiyeni. Memeda naboni kunamake, na tam awaki
kunaberabera na wasina kawakawa."

5

Koughanu porayina dagudaguna Kenen kubure

10 Dam Isrel, Jeriko ruwiipikapikane kubura kana waghawagha Gilgalne
sivitaki siyamakamake raghanine, nawaravi dagudaguna bi gabudara 14
ravidine na **Koughanu** porayina sibera.
11 Bi Koughanu porayina ikovi murine bi raghani ibori na wit peidi
sisabeda bi parawa gegha yist teya sigibu bi sikam. Nokona kabipura
kamna noko kuburinama da sikam.

1:5: Deu 31:6,8 **1:6:** Deu 31:6,7,23 **5:10:** Exo 12:1-13

12 Noko gabudarine, kam noko kuburinama sikam ikovi murine, na
getana mana siyarumaghatarana. Na dam Isrel getana mana siyakam
maghana, wasina noko gabudarine inagho na Kenen kubura kamna
siyakanikani.

Bodu peyaridi dam Isrel, wawaya Kenen kubure makamakedi yawata sivirouwa. Yadi kwanatu peyaridi siyouna sivirapeneyana da kamodiye sitourawiipikapika. God iviwiitedi da kadi aviya sigeeiwayidi bi kuburina kadi dam nunudigha sikabireregha.

24

Dam Isrel sivisuwona da Yawe God sinabigeni

1 Wasina bi muriye na Josuwa, Isrel dogadogara tupadi damvedamve
iwonedi da Sikem kwanatune siyitaghomidi. Raghanina name sivitagho-
midi na Josuwa, dogadogara, wiinaghowana, wiitupawamiwamira da
babada ikwatuvedi sipiika da God naghone siyamiiri.

2 Bi Josuwa, wawaya tupadi iwonedi bo, "Yawe God, dam Isrel yadi God
iwona bo, 'Naghove waghata kayekikimi Tera da natunatuna Abraham da
Naho, Euprate rarimina nawane siyamakamake, bi god mududi siyapeep-
etedi.

3 Bi gegha da nosiminaki Abraham noko kuburinama akabi da
avinaghokedari da Kenen kuburina tupana kaverarughuwoneni. Bi natuna
Aisik gwabinama na nosinosina korotodi avereni.

13 Kubura ere kwabudi averemi, meme getami koyawawana bi kate
kwanatu getami koyayoghana na averemi, kwanatudi meme kata komaka-
makena. Bi greip da oliv uwadi kokamkam, bi nokodi uravidi da kiidi
getami koyawawana.' "

14 Wasina bi Josuwa, Isrel damdi iwonena mayedi bo, "Noko biidi Yawe
God kokabisisireni da nuwanuwami tupanama kobagibagiyeni. Tarabi-
ibiisaka mekodi kayekikimi siyapeepetedina, raghanina Euprate rarimina
nawane siyamakamake da kate Ijiptne na kovitavetaveyana, bi Yawe God
kawagha konabagibagiyeni.

15 Bi memeda Yawe God bigenina konasinighiiyeni, na kata
konivinevinegha da meko godna konabigeni, nokodi Eupratene kayekikimi
sibigedina bo nokodi god, Amori damdi sibigedina, bi kata yadi kubure
komakamakena. Bi tagu da yagu rakaraka yawata, na Yawe God kana
bagibagiyeni."

16 Wasina bi wawaya siwona bo, "Toumii gemeyani Yawe God kanakuy-
oveni bi god mududi kanabigedina.

17 Kiiravine Yawe yada God, na touna kayekikida iviyawiidi da
kate touda teya, raghanine Ijipt kubure tayibagubaguranana. Bi
berakayowiiwiiyaka maragasidi matadaye ibera, bi kate raghanina
mayabe kada aviya kamodiye tayapeepewana ikoyayida.

18 Bi dam Amori da dam mududi mmko kuburine siyamakamake bi
kiiravidaye na irukwavina sikanibu. Noko biidi na toumii teya, Yawe God
kanabigeni, kiiravine touna kawagha na yada God."

5:12: Exo 16:35 **24:3:** Gen 12:1-9, 21:1-3

Judges

Wonawiiakowa

Judges bukana yawonewoneda da Josuwa yana rabobo raghanine bi inagho Samwel yana tubugha gabudarine. Mmkodi giruma mma na sawonawonavereda da nokodi raghanidi na kadikita metagha.

2

Josuwa irabobo murine raghanina metagha

7 Josuwa iyamakamake gabudaridiye na Isrel damdi Yawe God siyabige-
bigeni, bi irabobo murine na bada wawaya, Yawe God sibigena wiikaruveni
patana da Isrel kanababada yawayawiidi siyamakamakena, iiyawogha
Yawe God yana berabera Isrel damdi kiiravidiye ibera sikitana.
8 Yawe God yana wiitamariyana Josuwa, Nun natuna na kanabodu 110 bi
irabobo.
9 Na yana wawaya, kubura kana waghawagha Timnat Heresne tanawa
ivirapenenina name sidogu, dam Ifreim yadi kubure koyae, Gaas Koyane
kikiramutumutuba yana nawae.
10 Noko kimtana tupana sirabobo murine, na bada kimta tana itubugha
na Yawe God gesiyakovina bo Isrel damdi kiiravidiye awaki iberana.
11 Na toudi Yawe God matane bera berona sibera da Baal yana tarabiibi-
isaka siyapeepetedi.
12 Toudi tamadinakim yadi God, Yawe God sisinighiiyeni, iiyabo Ijipt
kuburama ikabikanibuvedi, bi sidagu wawaya wiibata iiyawogha nama
riridiye siyamakamake na yadi god siyapeepetedi, na Yawe God sivinuwa-
pughupughuni
13 basuna toudi Yawe God sisinighiiyeni bi Baal da Astoret* siyapeepetedi.
14 Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii Isrel damdi biiyadi bi ib-
era na wiikayotaketowana damdi sigeghomiiri da Isrel damdi tupeyanama
siyapiyedi bi aviya damdi nama riridiye iviruveredi da gerubana siyagee-
bodedi.
15 Raghanina Isrel damdi sanagho wiiaviya biidi, na Yawe God geiyiwi-
itedi da kadi aviya sinageeiwayidi. Touna iwonawiikatayidi da metagha
ivisuwona na ibera. Na Isrel damdi nuwapoya ghamana sikabi.
16 Wasina bi Yawe God babada ikabiwiimiiridi da Isrel damdi siyiyawiidi
iiyawogha siyayapiyapiyedi na gwabidima.
17 Bi gegha, Isrel damdi babadidi gesiyawaiyanedi da Yawe God kawagha
siyapepeteni, bi gegha da bada god wiibata sikirorovedi da sipepetedi.
Toudi yaininagha nosidinakim yadi kedama simiiri irana da Yawe God
gesiyakabisisireni.
18 Raghanina Yawe God, bada tana Isrel damdi yaveredi bi noko badana
yana make yawana kamone na God wawaya iyiwiitedi da kadi aviya siyi-
aviyedina gwabidima yiwiitedi. Basuna Isrel damdi yadi kabikwarakwara
da wiikayotaketowana kamodima siyakabikabida kiiravidiye na Yawe God
iyinuwanuwaghanedi.
19 Bi raghanina noko badana yarabobo na wawaya, Yawe God samiiri
kubuteni da saveramagha yadi yawa katamanidiye bi bera bero kirakiidi

* **2:13:** Baal touna Kenen damdi yadi god tomoyina bi wavinena touna Astoret. Kenen damdi situmaghana da mmkodi god wiituwa kedadi siyavereveredi.

sabera geware kimta katamanidi naboni, da god mududi sakivikivina bi sabigebigedi da sapeepetedi. Toudi geyadiwiina da bera beroberodi da kotakii beradi sinakabitourana.

Yawe God yana wiisuwona wiiwaghasinina Isrel damdi teya bi sivikasigiiyeni, na nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da iyaruyaghadi na wiiwiitedi kubura wiibata damdi, Isrel kuburama wiikanibuvedi ikabitore. Kubura wiibata damdi yadi bera beroberodima Isrel siruyaghadi, da memeda Yawe God siyakivini ware tamadinakim sibera bo gegha na naboni.

1 Samwel

Wonawiiakowa

Buka yadi 4 kamodima bi mmkona buka dagudaguna yawonewoneda da Isrel da Jiuda yadi wiibadana waragututuna. Samwel touna wawaya ghamana mmko bukana dagudaguna kamone, bi Isrel kana wiibadana tughurina tana bi touna wosina Isrel damdi yadi kiikiiwawo bata dagudagune ivituborodi (Sol da Deivid), na noko kiiravine mmko bukana siviwaghaneni. Mmko bukana na Isrel damdi yadi waragututu yisisiyeni patana da Sol yana rabobo.

Vinevineyidi

Samwel yana tubugha (1; 2:1-11; 3:1-21)
Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba (8:1-22a)
Samwel, Sol ivituboro (9:1-3, 15-16; 10:1-2, 5-24)
Sol yana wiibadana (11:14-15; 13:13-14; 15:1-4)
Yawe, Sol isinighiiyeni (15:7-23, 27-29, 34-35)
Samwel, Deivid ivituboro (16:1-7, 10-14)
Sol, Deivid inuwakapiyeni (18:5-9)
Deivid, Sol gwabinama iverataveyana (21:1-6)
Sol yana rabobo (31:1-5)

Samwel itubugha

1 Name na tomogha tana kana waghawagha Elkana, dam Ifreim kamonama bi Rama kwanatune iyamakamake Ifreim yadi koyakoya kubure. Touna Jeroham natuna bi Elihu tubuna bi Tohu yana rakaraka, Jup kana dam muduna.
2 Elkana natuwavinena yadi bata, Hana da Penina. Penina ivituwa ere natunatuna bi Hana na gegha.
3 Bodu nunudigha na yana kuburama iyatutuya iyananono Sailoma da Yawe God Maragata Kirakiina biidi iyakabikuwaya da iyasuwara. Bi name na Eli natunatuna yadi bata, Hopni da Piniyas na Yawe yana **prist**.
4 Raghanina Elkana yapiika suwara puyodi kiiravine, na iyuwa taridi rereyina tana wavinena Penina yavereni da kate bada natunatuna yaveredi.
5 Bi gegha da bagune Yawe God, Hana yana wiituwa kedana igudu. Elkana, Hana ivinuwayuyunena kirakiiyeni na kana reregha iyuwa taridi waratetena bada iyaverevereni.
6 Orananaki Penina, Hana nonowa na wiinamaghama iyisisiya beroveni basuna Yawe God ivigagari da geiyituwana.
7 Bodu patepatena mmko berana iyatubutubugha; raghanina sanagho Yawe God yana bareye, na Penina nonowa Hana yimarumaruveni na yinuwapoya kirakii da yadou na kam yasinighii.
8 Na moghanena Elkana iyitarakiiyaneni bo, “Hana, awaki kiiravine kwaduudu da geyamkayowana kam? Bi awaki biiyadi nuwanuwam ibero kirakii? Wiisuwona tagu ware natunatum tomotomoyidi yadi 10 naboni tam biidi!”

Hana da Eli

9 Gabudara tana, Sailone Yawe God yana bareye sikam da siniuna ikovi murine, na Hana igeghomiiri bi inagho da iyarupari. Noko raghanine Eli

touna **prist** na yana gawara God yana bare kamone matamketa ririne iyamakamake.
10 Hana ivinuwapoya kirakii da ere duuduna bi Yawe God biidi iyarurupari.
11 Na ruparima ivisuwona iwona bo, “O Yawe God Maragata Kirakiim, kitagu, tagu yam wiitamariyana! Yagu nuwapoya kita bi kunoghosigu! Gekuninuwawapiguna! Bi memeda natugu tomogha kunaveregu, na iisuwona da anatoreireni tam kiiravimve yana yawa tupane bi gemeyani gayamina inaborina.”*
12 Hana naboni iyarurupari wiiguriguri na Eli kawana iyaruruwiitete.
13 Touna nuwanuwana kamone iyisisiya na Eli gamona geiyawaiwaiyanenina, bi giburu kawanagha siyidagudagu. Noko kiiravine inoghosi da ware Hana iyaniuna neghanegha.
14 Na ikini iwoneni bo, “Awaki kiiravine kunina neghanegha? Yam niuna kabitore bi kimaragata!”
15 Bi Hana iwonabodeyana bo, “Gegha bada, tagu gegha ayaniuna neghaneghana, tagu nuwanuwagu ivisikirakii na yagu nuwapoya ayakarakaraiwayi Yawe God biidi.
16 Bi mma naboni arurupari basuna avinuwapoya kirakii, na gegha kunanoghosi da tagu wasike berogu.”
17 Na Eli iwonabodeni bo, “Nuwaruririye kunagho! Bi Isrel kana God gwabinama awaki kiiravine kwiibaba na inaverem.”
18 Na Hana iwona bo, “Avikiikiivem bada, bi kunoghota wiimasiyegu.” Wasina bi inagho ikam bi gemuriye iyinuwapoya maghana.
19 Raghani ibori, na Elkana yana rakaraka didibara wote sigeghomiiri da Yawe God sikabepepi bi siveramagha yadi bareye Rama kwanatune. Elkana wavinena teya sikena na Yawe God, Hana yana rupari iwaiyaneni.
20 Na wasina Hana iropeya da ivituwa natuna tomogha, bi iviwaghawaghayeni Samwel bi iwona bo, “Touna kiiravine Yawe God avibabiini.”†

Hana, Samwel ikabi da Yawe God ivereni

21 Raghanina puyo gabudarina ikabimayeni na, Elkana yana rakaraka yawata tupadi sinagho Sailoma, metagha ivisuwona na naboni da bodu tughurina suwarina siyapuyo Yawe God biidi.
22 Bi Hana geiyanagho, na moghanena iwoneni bo, “Tomogha gisigisi wiikaratavenina inakovi murine, na anakabi ananagho Yawe God yana bareye da name yana yawa tupana inamakae.”
23 Elkana iwona bo, “Wasina, awaki kwanoghonoghosi imiise tam biidi na kubera bi kumakae da tomogha gisigisi kunikarataveni, bi Yawe God yana sisiya inabera da inarumaghatara.” Na Hana bareye imakae natuna iyisusu patana da ivikarataveni.

---

* **1:11:** Buka katamanine, tomotomogha da wasiwasike wiisuwona siyabera bi siyiyeveveyana da toudi siveremayedi God biidi. Wawayina iiyabo mmko wiisuwonina ibera na sakwatuveni da “Nasarait” (meko yana basuna “wawaya wiibogabogayedi”) bi wiisuwonina siyakwatuveni da “Nasarait wiisuwona.” Mmko wiisuwona siradi na: (a) Nasarait gerubana wain siyaniuna bo wain tomatomana bo kam wapawapa greipma sabera na sinakam; (b) Nasarait gerubana gayamina iyabori bo gayamina iyasabu; (c) Nasarait gerubana iyanagho wawaya raborabobona riirine (Nambas 6:1-5 kokita). † **1:20:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Samwel* yana basuna na *avibaba.*

24 Samwel sivikarataveni bi murine, na sinananaki ikabi inagho Sailoma,
bi siyanono na bull wotuna kana bodu 3, parawa siripuna tana‡ da
wain kabikabiwiitaghoma kamone tana sikawara. Touna simira wouna
bi sinananaki ikabi sinagho Sailoma, Yawe God yana bareye. 25 Bi bull
sisuwara ikovi na tomogha gisigisi na sikabi sipiika Eli biidi
26 bi sinananaki iwona bo, "O bada! Iisuwonem da tagu noko wasikena
iiyabo rorowayinagha kukitagu Yawe God biidi ayaruruparina.
27 Tagu Yawe God avibabiini mmko simirina kiiravine na yagu wiibaba
iveregu.
28 Na kata Yawe God averevereni, yana yawa tupana na Yawe God
inabigeni." Wasina bi Yawe God nama sikabepepi.

2

Hana yana kabepepa ruparina

1 Wasina bi Hana ruparima iwona bo,
"Tagu, Yawe God biidi avinuwamiise;
Yagu maragata touna yavereveregu,
bi iviyawiigu na iinuwamiise,
noko kiiravine kagu aviya iinamayedi.

2 O Yawe God, getana iiyabo kabikabikuwayina ware tam naboni.
Getana god mududi meme
Getana miiribabara ware tam naboni, yama God.

3 Na anawona bo, 'Yami kabigeegeeyana kokabitoura;
yami noghota mayeyana sisiyidi tughuridi kotoura.
Basuna Yawe God bera tupadi iyakowa
bi yami bera initupawamiwamiredi.'

4 Yawe God, tam aviya damdi yadi riwariwa kugiidi;
bi wawaya noganogadi kukabi wiimaragasidi.
5 Iiyawogha roro simoura kirakiina, kata kam kiiravine sinabagibagi,
bi gomagomaridi katana sakamkam kirakii.
Wasike gagarina katana ivituwa da natunatuna seven
bi wasike wiituwa kirakiina na getana iiyabo da iyiwiiteni.

6 Tam rabobo kwiitubuyi bi yawa kwavereyana;
Wawaya karawage kwatoredi bi kwakabiwiigeghomiiridi.
7 Yawe God, kwabera na wawaya mududi sagomara bi mududi samoura;
kwabera na mududi kwatoreyowoyedi bi mududi kwatoregeeyedi.
8 Moyamoyakidi popokuma kwakabiwiimiiridi
bi wiikanighughuvidi yoghoma kwarukabepidi
da kiikiiwawo yawata samake
bi kabikuwaya gawaridi sirapeneyana.

Bi kubura tupana na tam Yawe God rapemve;
bi bera tupadi kadi gaware kutoredi.
9 Yam wawaya kabikabikuwayidi kwiitarababaranedi,
bi wawaya wiikawakeekeedi wiididibara kuburine sanagho.
Wawaya gemeyani yadi maragatama kadi aviya sinageeiwayidina

‡ **1:24:** Sisiya "epa" tanagha na 10 kilogrem rubana.

10 Kam aviya kwakasiwiiberodi,
yam nuwapughu abamama inaguguri na ware warikeyakeya naboni toudi biiyadi
Yawe God, tam kubura tupana kunitupawamiwamireni
bi yam kiiwawo kunakabiwiimaragasi,
bi yam wiivinevinegha kiiwawona maragata kunavereni.”

11 Bi Elkana yana wawaya yawata siveramagha yadi bareye Rama kwanatune, bi Samwel, Sailo kwanatune imakae da Yawe God ibagibagiyeni bi Eli touna prist yana wiibadana rogune.

Raghanina Samwel ivimagura na iyiwiita da God yana bare kamone iyabagibagi. Bi God da wawaya na Samwel siyakabikabigeegeeyena kirakiiyeni. Bi Eli natunatuna yadi bata na toudi prist kawakekedi. Na Yawe God, **peroveta** *tana idaru inagho Eli biidi bi iyawoneni da bera beroberodima natunatuna gegha iyitarababaranedi, na Yawe God inageghomiiri da Eli natunatuna yadi bata tomotomogha gabudarina tanagha inikasunughana. Bi noko murine na Eli natunatuna tupadi woudiye sinarabobo.*

3

Yawe God, Samwel ivineyi

1 Wasina bi raghanina Samwel, tomogha wabuwabune, na Yawe God iyabigebigeni Eli yana wiibadana rogune. Noko raghanine Yawe God gewawaya biiyadi iyiisisiyana bo wawaya biiyadi genonowa iyarurumaghatara mimeu kamodiye bi raghani tatadigegha siyatubutubugha.

2 Eli matana sibero kirakii na pinimina bi siyapota. Nubabasu tana yana gaware iyakenakena,

3 bi Samwel na Yawe God yana bare kamone Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina ririne iyakenakena. Bi raghani kana didiguba iyoghogheni na kibe gawara kabikabikuwayine patana iyakarakarata

4 bi Yawe God irukwatu bo, “Samwel!”
Na Samwel iwona bo, “Awaki, tagu mma!”

5 Bi igeghomiiri da iverainagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, tagu mma nada apiika.”
Bi Eli iwona bo, “Getagu ayakwatuvemna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

6 Wasina bi Yawe God ikwatumagha bo, “Samwel!”
Na Samwel igeghomiiri da inaghomagha Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, nada apiika.”
Bi Eli iwona bo, “Natugu, getagu ayakwatuvemna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

7 Noko raghanine Yawe God getana iyisisiya towogha Samwel biidi noko kiiravine na gamona iwaiyana wiinagonagoveni.

8 Wasina bi Yawe God ikwatu iviarobi, na Samwel igeghomiiri magha da inagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu?”
Wasina bi Eli noghota ikabi da nokona Yawe God tomogha gisigisi iyakwatukwatuveni.

9 Na Samwel iwoneni bi, “Kuveramagha kunakenayowogha, bi memeda wawaya tana inakwatuvena mayem na mma naboni kisisiya, ‘Yawe God, kisisiya, bi yam wiitamariyana yawaiwaiyana.’ ” Wasina bi Samwel iveramagha ikenayowogha.

10 Wasina bi Yawe God ipiika da imiiri bi Samwel ikwatuveni ware
dagudagune iberana naboni iwona bo, “Samwel! Samwel!”
Na Samwel iwona bo, “Kisisiya, tagu yam wiitamariyana awaiwaiyana.”
11 Na Yawe God iwona bo, “Isrel damdi kamodiye Tagu bera bero
kirakiina anabera. Raghanina wawaya sinawaiyaneni na sinakabinoka da
sinanaghara.
12 Tagu, aro Eli yana rakaraka teya anaveredi ware rorowainagha
awonedina naboni.
13 Touna natunatuna bera beroberodi siyaberabera, bi geiyakidi da
siyakabitore, na awoneni da yana rakaraka aro anaverewaghasidi.
14 Bi iisuwona da yadi tamumu geananoghotataveni, bagune memeda
sinasuwara tagu biidi bi kate geananoghotatavedina.”
15 Samwel ikenayowogha bi iyimatatete patana da raghani ibori, bi
igeghomiiri da Yawe God yana bare matamketana ikabitaveni. Bi Yawe God
awaki iwoneni na inaghara da gerubana noko yana mimeuna iyimagham-
aghatareni Eli biidi.
16 Bi gegha Eli ikwatu bo, “Samwel, natugu.”
Na Samwel iwona bo, “Tagu mma.”
17 Na Eli iwona bo, “Yawe God metagha iwonem? Na sisiyina tupana ku-
wonegu, bi memeda gekunawonegu, na God aro ghamanakina inaverem!”
18 Na Samwel, Yawe God yana sisiya tupana Eli ivimaghamaghatareni,
bi getana iyikowoyina. Wasina bi Eli iwona bo, “Yawe na God, bi awaki
yanoghonoghosi miisena touna biidi na inabera.”
19 Raghanina Samwel iyaragaragata na Yawe God, Samwel iyagwabig-
wabiyeni bi iberani da yana sisiya tupadi situbugha.
20 Na Isrel damdi tupadi, Dan kwanatune da inagho Biasiba kwanatune
sakovi da Samwel na Yawe God yana **peroveta**.
21 Yawe God raghani ipeyari Sailo kwanatune iyidebena mayeni da
iyiisisiya Samwel biidi.

8

Isrel kiiwawo kiiravine sivibaba

1-2 Samwel natunatuna yadi bata, iyarokona kana waghawagha Jowel bi
murimurina Abija. Raghanina iyamoramoraba na ivineyidi da Isrel damdi
siyibadedi, bi noko bagibagina Biasiba kwanatune siyaberabera.
3 Bi gegha da gebera miisedi siyabera da ware tamadinaki iberana
naboni. Toudi yadi wiina da bera berodima mane siyayouna, na wi-
inuwatayinama mane kabiwiikowoye wawaya gwabidima siyayuyouna
wapawapa bi gegha da keda rotomanina naboni sikiyawiiriwa.
4 Na noko kiiravine Isrel kana babada sivitaghomidi bi sinagho Rama
kwanatune Samwel biidi da yawata siyibanana.
5 Na siwona bo, “Tam nada kumoraba bi natunatum na gekayewaru-
bimgha siyanono bi geyam bera rotomanidi siyakivikivina. Na noko
biidi kiiwawo tana kuveremii da ininaghovemii ware kubura mududi
saberaberana naboni.”
6 Bi gegha da Isrel babadidi yadi wiibaba kiiwawo kiiravine na Samwel
geiyinuwamiiseyeni na Yawe God biidi irupari.
7 Na Yawe God iwona bo, “Awaki kiiravine sibabiim kuyabera na kubera.
Tagu sisinighiighiiyegu, gegha tam. Toudi geyadi kayowana da kata Tagu
kiiravidiye anikiiwawo maghana.

8:5: Deu 17:14

8 Raghanina Ijipt kuburama akabikanibuvedi gabudarine patana da kata
na samiimiiri kubutegu da god mududi sakivikivina ware rorowainagha
siyaberabera na naboni. Bi katana bada tam biidi naboni saberabera.
9 Na kuwaiyana, metagha sivibabiim na naboni kubera, bi dagudagune
na sisiya maragasinama kuwonawiikatayidi da metagha noko kiiwawona
inibadedi."
10 Na Samwel, iiyawogha kiiwawo kiiravine sivibaba na Yawe God yana
sisiya tupana ivisisiyena rutughutughuredi toudi biiyadi
11 bi iwona bo, "Memeda kiiwawo inibademi, na mma naboni inabera -
natunatumi tomotomogha viya inayouna da yana iyo damdi. Bi inabera
da mududi yana seriyot da hosi debadiye sinabagibagi, bi yana seriyot
naghodiye sinaveravera kiiwawo warana siniyoneyoneni.
12 Bi mududi inabera da iyo damdi yadi 1,000 kadi babada bi mududi
iyo damdi yadi 50 kadi babada. Mududi na yana kwabuve sinabagibagi da
yana kam sinituwiitaghoma. Bi kate mududi na yana wiiyogha sawaridi da
seriyot kadi sawara sinabera.
13 Noko kiiwawona natunatumi wasiwasike mududi inayouna bi inabera
da touna kiiravine wane ghabughabu sinabera bi mududi kana kam
sinitawogha da sinagibugibu.
14 Yami kam kwabudi, wain kwabudi da kate oliv kiidi sinawawa na
gawaridi miisedi inayouna da yana bagibagi wawayidi ghamaghamadi
inaveredi.
15 Raghanina yami kabeni da wain uwadi konituwiitaghoma bi riba
10 konaberadi, na riba tana inakabi da yana bagibagi wawayidi da
wiitamariyana yawata sinarereyi.
16 Yami wiitamariyana tomotomogha da wasiwasike, bi kau da donki
miisedi inayouna da touna wosina yana bagibagi sinabera.
17 Raghanina yami sip bo gout konayouna da riba 10 konaberadi bi
kamodiye na ribiribi yadi 10, na riba tana inakabitaveni touna kiiravine,
bi inaberami da touna wosina yana wiitamariyana.
18 Noko gabudarine, raghanine kiiwawo mmkodi bera inabera na tami,
Yawe God biidi konadou mmko kiiwawona kiiravine koyibaba na gwabi-
nama iyiwiitemi, bi gegha Yawe God kate geiniwiitemina."
19 Bi gegha da wawaya, Samwel yana sisiya maragasina gesiyawaiyaneni
bi siwona bo, "Gegha, toumii yama kayowana da kiiwawo inibademii.
20 Na wasina bi toumii ware kubura mududi naboni. Yama kiiwawo
inibademii bi ininaghovemii da ininagho kana kanibu da dam mududi
kaniaviyedi."
21 Na Samwel, wawaya yadi sisiya iwaiyana ikovi bi inagho da ivitowa-
woneni Yawe God biidi,
22 na Yawe God iwona bo, "Awaki sakayokayoveni na kubera da kiiwawo
kuveredi."

9

Sol, Samwel ibanani

1 Dam Benjiman kamonama na tomogha tana nama kana waghawagha
Kis, tamanananaki na Abiel, tubunanaki Jero bi nosinanaki na Bekoret, bi
kayekikidi na Apiya dam Benjiman tomogha bi moumourina.
2 Kis natuna Sol na tomogha komerowanina, geware tomotomogha
mududi Isrel kamone naboni. Bi kate bada igurikirakii da Isrel tomoto-
mogha imiiritawanidi.

3 Gabudara tana Kis yana donki sisiwana, na natuna Sol iwoneni bo,
“Wiitamariyana tana kurutayini bi konagho da donki koninoyedi.”

Sol da wiitamariyana tomoyina raghani gurina donki sivinoyedi bi getana siyabananidi. Na sitouya peroveta Samwel sivikiiwageni da siyitarakiiyaneni mebo siyanagho da donki siyinoyedi.

15 Gabudara raviravi naboni, muriye da Sol iyapiika Samwel biidi, na
Yawe God, Samwel iwoneni bo,
16 “Mmko raghanine maram, na dam Benjiman kamonama tomogha
tana anipora tam biidi. Bi oliv miinama kituboro bi noko iniyeveveyana
da avineyi yagu wawaya Isrel damdi inibadedi. Touna Pilistain damdi
gwabidima iniyawiidi. Yagu wawaya yadi kabikwarakwara akita bi
wiiwiita kiiravine yadi dou awaiyana.”

10

Samwel, Sol ivituboro

1 Wasina bi Samwel oliv miina verikokona ikabi bi Sol gayamine iwayi,
imaghani bi iwona bo, “Yawe God ivineyim da nuwanuwana wawayidi
Isrel damdi kunibadedi noko biidi mmko berana aberabera.
2 Raghanina kata kunakuyovegu, na tomotomogha bata Jelsane, Benji-
man kubura kana wiibarabarate Reitsel karawagina ririne kunabananidi.
Na sinawonem bo, ‘Nokodi donki kunagho wiinoyedi kiiravine, na nada
sibananidi. Na katana tamamnaki geiyanoghonoghosidina, touna tam
yinuwapoyem na patana yitarakiiyana yawonawona bo, “Metagha natugu
anabanani?” ’ ”

5 Bi bada Samwel, Sol iwonenamayeni bo, “Bi noko murine na
kunanagho God yana Koya Gibiyane,* meme Pilistain damdi sivitak-
ina. Bi kwanatuve kunarughurughu, na peroperoveta boruna kuna-
bananidi kabepepa gawarinama sinayoyo. Toudi kabepepa sawaridi kadi
waghawagha hap da laya, tambarin da durere sinirekwedi, bi sinawona-
wona kasiyaragha.
6 Noko raghanine na Yawe God kanumina inayoyom na toudi yawata
konawonawona kasiyaragha. Tam iniwuwamirem na yam bera inibogae.
7 Raghanina mmkodi bera sinatubugha, na Yawe God iniwiitem da awaki
beradi yakayokayovem da kuyabera na kunabera.
8 Wasina bi kuninagho kunayowogha Gilgal kwanatune, bi name tani-
banana da ribiribi anikasunughana bi anagibu naboni suwara Yawe God bi-
idi bi ribiribi mududi anaverewosi naboni wiiturana suwarina. Tam name
gabudara 7 kunikoyakoyagha patana da anaverakanibu, bi anawonem da
awaki kunabera.”

Sol ivikiiwawo

9 Raghanina Sol imiiri wamira bi Samwel iyakuyokuyoveni, na Yawe God
iviwuwamireni na yana bera ivibogae. Noko gabudarine Samwel sawara
tupadi Sol iwonena katamaneni na wiisuwona situbugha.
10 Berana mma naboni. Raghanina Sol da yana wiitamariyana Gibiya
kwantune siverakanibu, na peroperoveta boruna sikitadi siyapiipiika toudi
biiyadi. Wasina bi God kanumina Sol ivibonuvi, na inorughu da idagu
yawata siyawonawona kasiyaragha.

* **10:5:** Hibru gamodima na “Gibiya-elohim”.

11 Raghanina iiyawogha Sol sakowakatamaneni bi sikita mmko berana
iyaberabera, na sivitarakiiyana kabivivirana bo, “Wiisuwona? Da mmko
awaki berana itubugha Kis natuna biidi? Wiisuwona da Sol touna
peroveta?”
12 Wawaya tana nama iyamiimiiri na iwona bo, “Getamananaki
tananoghota kirakiiyenina, rubana da wawaya wapawapa iniperoveta.”
Na wonakayowiiwiiyaka mma naboni irumaghatara, “Wiisuwona bi won-
awaghata da Sol touna peroveta?”
13 Raghanina Sol iwonakasiyaragha ikovi na igae kabepepa gawarine.
14 Muriye na aghunanaki ipiika da ibananidi na touna da yana wiita-
mariyana teya ivitarakiiyanedi bo, “Tami meme koyamakamake?”
Na Sol iwona bo, “Toumii donki kayininoyedi, bi gekayabananidina. Na
kanagho Samwel biidi da kayitarakiiyaneni donkidi meme.”
15 Na aghunanaki ivitarakiiyana bo, “Bi metagha Samwel iwonem?”
16 Na Sol iwona bo, “Touna iwonemii da wawaya donkidi nada sibanana.”
Bi Sol aghunanaki geiyawoneni da Samwel iwona da touna inikiiwawo Isrel
damdi kiiravidiye.
17 Muriye na Samwel, Isrel damdi tupadi iwonedi da siyanagho Mispa
kwanatune da Yawe God yana sisiya siyawaiyana.
18 Raghanina siverakanibu, na Samwel iwonedi bo, “Yawe God, Isrel kana
God, mma naboni yawonewonemi, ‘Tami Isrel dammi, nosinosiminakim
Ijipt damdi maragasidima aviyawiidi, akabi apiikedi mmko kuburine bi
dam tupadi siyikayotaketowanemi na gwabidima aviyawiimi.
19 Bagune Tagu yami God, iiyabo yami nuwapoya da kabikwarakwarama
aviyawiimi, bi gegha da kata mmko gabudarine na kosinighiiyegu, kowona
bo, “Gegha, toumii yama kayowana da kiiwawo inibademii.” Noko
biidi Yawe yami God naghoguve kovitaghomimi, bi kami dam nunudigha
kokabiwiiborumi komiiri.’ ”
20 Na Samwel, Isrel tupana ikabikanibuvedi da kadi dam nunudigha
simiiri, bi Yawe God, dam Benjiman ivineyi.
21 Wasina bi Samwel, dam Benjiman kamonama rakaraka tupadi iwonedi
na simiiri kanikanibu, bi Yawe God, Metri yana rakaraka ivineyi bi
noko rakarakana kamonama Kis natuna Sol ivineyi. Bi gegha raghanina
wawaya, Sol sivinoyeni na gesiyabanani.
22 Na Yawe God sivitarakiiyaneni bo, “Bada wawayina mma bo gegha?”
Na Yawe God iwona bo, “Touna sawara kamodiye yakowokowogha.”
23 Na sivera sinagho Sol sininoyeni, bi raghanina sibanani na sirutayini
sipiika wawaya naghodiye sikabiwiimiiri, bi siyakita da touna igurikirakii
da tupana imiiritawanidi.
24 Wasina bi Samwel, wawaya iwonedi bo, “Tomoyina mmakatanina
Yawe God ivineyi da yami kiiwawo. Getana iiyabo touda Isrel damda
kamodae touna naboni!”
Na wawaya tupana sikarayewoveni bo, “Kiiwawo rubana inamake da
bodu peyaridi!”

11

Isrel siviwaghasina da Sol na yadi kiiwawo

14 Muriye na Samwel, Isrel damdi iwonedi bo, “Kopiika tana nagho
Gilgalma bi taniwaghasina da wiisuwona Sol na yada kiiwawo.”

15 Na tupadi sinagho Gilgalma, bi raghanina Yawe God siyakabek-
abepepina siviwaghasina magha da wiisuwona Sol na yadi kiiwawo. Name
ribiribi Yawe God siverewosi naboni wiiturana suwarina, meko tupadi
sikam patapata. Na Sol da Isrel damdi tupadi sivinuwamiise kirakii.

13

Sol, Yawe God geiyakabisisireni

Raghanina Sol kana bodu 30 na ivikiiwawo. Sol, Isrel wiiyogha damdi ivinaghovedi bi Ammon damdi yawata sivirouwa da sigeeiwayidi. Noko murine, na Pilistain damdi bada yawata siyirouwa, bi nokodi dam yadi wiiyogha wawayidi sikoroto kirakii, na Isrel damdi sinaghara. Sol na Samwel iyakoyakoyayi da iyapiika Yawe God biidi iyasuwara muriye da siyanagho siyirouwa, bi gegha Samwel ivimetewa, na Sol tounamani Yawe God biidi isuwara. Mmko berana kiiravine Yawe God nuwanuwana ipughu, bi muriye Samwel iverakanibu.

13 Samwel, Sol iwoneni bo, “Mmkona beraneghanegha kubera! Yawe
yam God yana sisiya bagibagina meko iverem na gekuyakabisisirenina. Bi
memeda kuyakabisisireni, na Yawe God, tam da nosinosim yawata iyabera
da Isrel koyibadena waghasi!
14 Bi kata da nabo inagho, na yam wiibadana geinano wiikaruna,
basuna yana sisiya bagibagina gekuyakabisisireni kiiravine. Na Yawe
God, wawaya tana nada ibanani iiyabo yana noghota na ware touna yana
noghota naboni, na ikabiguba ivineyi da kam tupataveyana yana wawaya
Isrel damdi ininaghovedi.”

15

Yawe God, Sol isinighiiyeni

1 Muriye na Samwel, Sol iwoneni bo, “Tagu wosina Yawe God iviporagu
avituborom da kuvikiiwawo Isrel kuyibadeni. Na noko kiiravine Yawe God
yana sisiya kuwaiyana.
2 Yawe God Maragata Kirakiina iwona da, ‘Raghanina Isrel damdi Ijiptma
siyapiipiika, na Amelek damdi nosinosidinakim sigeghomiiri da sigogona
kuridi, na kata Amelek damdi aro anaveredi.
3 Na konagho da Amelek kogogona kuridi, bi sawara tupadi rapediye
na koviberotuwanonoyidi. Gegha konanuwatotovedina bi tomotomogha,
wasiwasike, natunatudi da pepeya tupadi kovikasunughana. Bi kate bada
yadi kau, sip, kamel da donki tupadi kovikasunughana.’ ”
4 Wasina bi Sol yana wiiyogha tomotomoyidi yadi sisiya idaru da
siyapiika Telem kwanatune siyitaghomidi. Wiiyogha tomotomoyidi yadi
10,000 dam Jiuda kamonama sipiika bi 200,000 na Isrel kana dam mududi
kamodima sipiika.

7 Sol yana wiiyogha tomotomoyidi ivinaghovedi bi wiirouwa sidaguni
da Amelek damdi sigeiwayidi, wiirouvina na Havila kwanatune sidagu bi
sivirouwa wiikaru da Su, noko kwanatuna na Ijipt bi raghani matanama.
8 Toudi Amelek yadi kiiwawo Agag yawayawiina siburavi, bi wawaya
tupana na siviberotuwanonoyidi.
9 Bi Sol yana wiiyogha tomotomogha yawata gegha Agag siyakasunuyina,
da kate bada sip da kau miisedi, bi natunatudi takutakukudi da kate sawara

13:14: Acts 13:22 **15:1:** 1 Sa 10:1 **15:2:** Exo 17:8-14

miisedi tupadi. Bi ribiribi da sawara tupadi mekodi gesiyakayovedi, na
toudi kawagha siviberodi.
10 Muriye na Yawe God, Samwel iwoneni bo,
11 “Tagu iinuwabero da Sol atore ivikiiwawo, basuna imiiri kubutegu
da yagu sisiya bagibagidi geiyakabisisiredi.” Raghanina Samwel, Yawe
God yana sisiya iwaiyaneni na ivinuwapoya da noko nubabasu gurigurina
irupari wiimaragata Yawe God biidi.
12 Raghani ibori didibarawote na Samwel itouya inagho da Sol iyinoyeni,
bi gegha wawaya tana iwoneni da Sol inagho Kamel kwanatune. Meme
tounamani noghosine akima ikabiwiimiiri da wawaya siyakabikuwayeni,
bi muriye iyowogha inagho Gilgalma.
13 Wasina bi Samwel, Sol ibanani raghanine, na Sol iwona bo, “Samwel,
Yawe God inimiiseyem. Tagu yana sisiya bagibagidi akabisisiredi.”
14 Bi gegha da Samwel iwona bo, “Memeda yana sisiya bagibagidi
kuyakabisisiredi da sawara tupadi kuyiberodi, bi awaki kiiravine sip da
kau gamodi awaiwaiyana?”
15 Na Sol iwona bo, “Yagu wiiyogha tomotomoyidi nokodi ribiribi Amelek
damdi gwabidima siyouna. Bi sip da kau waratetedi sikabitawana da Yawe
yam God biidi siyasuwara, bi muduna na kaviberotuwanonoyidi.”
16 Wasina bi Samwel, Sol iwoneni bo, “Kiraborabobo kunawaiyana! Bi
Yawe God metagha nubabasuve iwonegu na anawonem.”
Na Sol iwona bo, “Metagha iwona?”
17 Na Samwel iwonabodeyana bo, “Bagune kunoghosida da tam gew-
awaya ghamam, katana tam Isrel damdi kadibada. Yawe God ivituborom
na tam yadi kiiwawo.
18 Sisiya bagibagidima iwonem bi iviporam kukanibu da nokodi Amelek
damdi kawakeekeedi kuyiberotuwanonoyidi. Iwonem da kuyirouwa
patana da tupadi kuyagigiratavedi.
19 Awaki kiiravine gekuyakabisisirenina? Iwonem da tupeyane yapi
sawaridi gekoyayouna, bi gegha da wiisasarane koyouna, na tami Yawe God
matane bera berona kobera.”
20 Na Sol iwona bo, “Tagu Yawe God akabisisireni, bi iwonegu da
ayanagho na akanibu anagho da Amelek damdi tupadi agigiratavedi bi yadi
kiiwawo Agag akabi averamagha.
21 Bi gegha da yagu wiiyogha tomotomoyidi, na sip da kau miisedi mekodi
siyouna, na gesiyikasunughana bi sikawara sipiika mabo Gilgalma da
siyasuwara Yawe yam God biidi.”
22 Wasina bi Samwel iwona bo,
“Awaki ivinuwayuyuna kirakii Yawe God biidi
suwara gabugabunidi
bo gamona kabisisirenina?
Wiisuwona! Kabisisira, na imiise kirakii
geware suwara gabugabunidi naboni.
Bi bera ghamana na gamona tana waiyaneni,
gegha ware sip makina nanarina miisena suwarina naboni.
23 Bi memeda wawaya Yawe God iniaviyeni,
na yana berona na ware imapu naboni.
Bi wawaya nuwanuwana inakotakii Yawe God biidi na
yana berona na ware tarabiibiisaka pepetedi naboni.
Na Yawe God yana sisiya bagibagina kuvisinighiighiiyeni kiiravine,
na isinighiiyem da tam gemuriye yana wawaya yadi kiiwawona.”

27 Raghanina Samwel imiiri wamira da iyatouya na Sol, Samwel kana
kwama itainatawani na itamogosira.
28 Na Samwel iwoneni bo, “Kagu kwama kutainatawani da itamogosira,
na bada mayimayiyina kata mmko gabudarine Yawe God yam wiibadana
Isrel damdi gwabidima ikabitaveni, bi wawaya tana ivereni iiyabo imiise
getam naboni.
29 Isrel kana God makewaghawaghasina na gegha wiiwiiyabina bo yana
noghota iyawamiwamirana. Touna gewawaya wota, da yana noghota
inawamiri.”

34 Wasina bi Samwel iveramagha Rama kwanatune, bi Sol iveramagha
yana bareye Gibiya kwanatune.
35 Samwel yawayawiine iyamakamake raghanine, na geiyanagho da Sol
iyakita mayenina, bi gegha da Sol kiiravine na ivinuwapoya. Bi Yawe God
ivinuwapoya kirakii da Sol ibera da Isrel kana kiiwawo.

16

Yawe God, Deivid ivineyi da kiiwawo

1 Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Sol kiiravine kuninuwapoya da raghani
meyani duu kunakabitore? Tagu asinighiiyeni da naboni Isrel kana kii-
wawo. Na oliv miina yam dogha kamone kiwayi bi kabikunagho tomogha
kana waghawagha Jese biidi, Betlihem kwanatune. Natunatuna kamodima
tomogha tana avineyi kiiwawo kiiravine Sol kana tupataveyana.”
2 Na Samwel ivitarakiiyana bo, “Metagha ananagho? Memeda Sol mmko
berana kiiravine inawaiyana na inakasunuyigu!”
Bi Yawe God iwona bo, “Kau wouna yagarina kunarutayini da ku-
nananagho bi kunawona bo, ‘Tagu apiika da Yawe God biidi anasuwara.’
3 Bi Jese kuviyoneni noko suwarina kiiravine, bi aniyevevem da awaki
kunabera. Raghanina natuna meko avineyi na oliv miina gayamine
kuniwayi na noko inimatakira da yagu wiivinevinegha.”
4 Na Samwel, Yawe God awaki iwonenina naboni ibera. Raghanina
Betlihemma iverakanibu na kwanatu babadidi ere kirokirorodi sikanibu
da siyikiikiiveni na siwona bo, “Metagha, nuwaruririye kopiika?”
5 Na Samwel iwona bo, “Eeka, mabo apiika da Yawe God biidi anasuwara.
Kokabununagha mayemi bi kopiika tana suwara.” Bi kate bada Jese
natunatuna yawata iwonedi da siyakabununagha mayedi bi iviyonedi noko
suwarina kiiravine.
6 Raghanina siverakanibu, na Samwel, Jese natuna iyarokona Eliyab
ikita, na tounamani iwonena mayeni bo, “Wiisuwona, mmko tomoyina
mma Yawe God naghone yamiimiiri na yana wiivinevinegha kiiwawona.”
7 Bi gegha Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Gegha yana komerowana da
yana guri kunanoghosidina, Tagu geyaguwiina touna. Wawaya gesiyak-
itakita da Tagu awaki akitakitana. Toudi wawaya tubuyina kubuna
sakitakita, bi Yawe God na wawaya nuwanuwana akitakita.”

10 Na mmko kedane Jese natunatuna yadi 7 ipiikedi Samwel biidi. Bi
gegha da Samwel, Jese iwoneni bo, “Yawe God mmkodi tomotomogha
woudi getana meko iyavineyina.”
11 Bi ivitarakiiyaneni bo, “Da natunatum wasina mma naboni?”

15:27: 1 Ki 11:30,31

Na Jese iwona bo, “Natugu tomogha tughurina, na touna sip yakoyakoyagha.”

Na Samwel iwona bo, “Tomotomogha viya koviporadi da sinarutayini sinapiika mabo. Raghanina inaverakanibu na suwara tanabera da tanakam.”

12 Wasina bi Jese tomotomogha iviporadi da sikabisipiikeni. Bi tomoyina na tubuyina miisena, komerowanina bi matana yeghanidi. Raghanina tomoyina iverakanibu.

Na Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Wasina tomoyina mmakatanina avineyina! Geghomiiri da oliv miinama kunituboro.”

13 Wasina bi Samwel oliv miina ikabi da Deivid kana iyiyaroko naghodiye bi ivituboroni. Na noko gabudarine da nabo inagho na Yawe God kanumina Deivid ivibonuvi da gwabiyenina idagu. Noko murine na Samwel iveramagha Rama kwanatune.

14 Wasina bi Yawe God kanumina miisena Sol ivikanibutaveni bi kanuma berona ivipora da Sol ivibonuvi na nonowa iyinakinakiyeni na iyanaghanaghara.

Deivid, Sol yana iyo tomotomogha damna kamone.

18

Sol, Deivid inuwapughuveni

5 Sol awaki sawaridi beradi kiiravine na Deivid iyiipora na rubana iyaberabera, noko biidi na itore da naboni yana wiiyogha tomotomoyidi kadi bada. Mmko berana kiiravine na wawaya tupadi da wiiyogha tomotomogha kadi babada yawata sivinuwamiise.

6 Deivid, Golaiyet ikasunuyi murine, bi raghanina tomotomogha siyaveravera magha bareye na wasiwasike Isrel kwanatudima sikanibu da Sol siyikiikiiveni, na tambarin da kabepepa inavina tana kana waghawagha lute siyiirekwedi bi nuwamiise ayidi siyatawotawora da siyarikuriku.

7 Wasina bi yadi nuwamiise kamone na wasiwasikedi mma naboni siyatawotawora,

“Sol aviya damdi yadi 1,000 iunugha!
Bi Deivid na 10,000 iunugha!”

8 Sol mmkodi sisiyidi kiiravine geiyinuwamiise, na nuwanuwana ipughu kirakii da iwona bo, “Toudi Deivid satoretoregeeyeni sawonawona da touna aviya damdi yadi 10,000 ivikasunughana, bi tagu na 1,000 kawagha avikasunughana. Bi muriye na sinabera da yadi kiiwawo!”

9 Wasina bi noko raghanine da nabo inagho, na Sol, Deivid iyanuwanuwakapiyeni.

Mmko raghanina murine na Sol, Deivid iviaviyeni bi ivimatipo da iyakasunuyi. Bi Sol natuna Jonatan, Deivid ivimaghamaghatareni da tamananaki yana wiina da inakasunuyi, na Deivid iverainagho kubura bogaebogae da Sol gwabinama iyakowogha.

21

Ahimelek, Deivid iviwiiteni

1 Wasina bi Deivid inagho kwanatu kana waghawagha Nobma da Ahimelek iyakita, bi touna na **prist**. Raghanina Ahimelek ikanibu da

21:1: Mrk 2:25,26

iyikiikiiveni, bi inaghara na iwona bo, “Awaki kiiravine tamduma mabo kupiika bi getana da iiyabo yawata?”
2 Deivid, iwonabodeyana bo, “Kiiwawo Sol iwonegu da bagibagi tana anabera, bi iwona bo, ‘Gewawaya tana kunawoneni da awaki basuna na iiporam bo wonawiiyoyowana awonemna.’ Bi yagu wiiyogha tomotomoyidi, na awonedi da gawara tane sinikoyakoyagha da muriye sinabananigu.
3 Gwabimve kam bo gegha da mududi kunaveregu? Bred geredi yadi 5 bo kam wapawapa gwabimve na kuveregu.”
4 Bi gegha da Ahimelek iwona bo, “Toumii getana bred wota gwabimiiyena, bi mma na bred* Yawe God biidi sisuwara na toudi kawagha. Mmkodi bred kunayouna bi memeda yam wiiyogha tomotomoyidi gabudara viya natuwavinedi yawata gesiyakena, na wasina.”
5 Na Deivid iwona bo, “Wiisuwona toumii gegha wasiwasike yawata kayakenana. Raghanina kakanibu kanagho aviya kiiravine na nonowa, toumii kakabununagha mayemii da kanakabepepa. Katana kiiwawo iviporamii na parapa kakoyagha yapoyapora mayemii da toumii mmko bagibagina kanabera.”
6 Getana awaki kamna nama, kiiravine na Ahimelek bred Yawe God biidi sipuyo, na iyouna da Deivid ivereni, noko bred na Yawe God naghone satoura yana Kiregoru kamone. Noko gabudarine na bred katamanidi kiinabonabo debanama sikabitavetaveyana Yawe God yana Kiregoru kamone bi bred woudi name sitoura.

31

Sol yana rabobo

1 Noko raghanine Pilistain damdi, na Isrel damdi teya Gilbo Koyane siyiirouwa. Na Isrel wiiyogha tomotomoyidi, Pilistain nagharidi siverataveyana, na Pilistain sigeghomiiri da Isrel damdi korotodi sivikasunughana.
2 Pilistain damdi Sol da natunatuna yawata sirukwavina sinagho, da natunatuna Jonatan, Abinadeb da Malkisuwa sivikasunughana.
3 Sol ririnagha na wiirouwa ivita da ibero kirakii na aviya damdi riwariwa iyonama sogha na sivinoganoga.
4 Na Sol wiiyogha tomoyina, meko yana wiirouwa sawaridi iyakawakawara na iwoneni bo, “Yam seri kabitaveni da tounama kunakasunuyigu! Geyagu kayowana da mmkodi kubuna damdi sininamayegu bi sinakasunuyiguna.” Bi gegha da mmko wiiyogha tomoyina kasunuyina inaghararreni. Wasina bi Sol tounamani yana seri ikabitaveni da ikabiwiinighonigho bi debane ibeku.
5 Raghanina wiiyogha tomoyina ikita bi Sol irabobo, na touna bada yana seri itaina kanibuveni bi berana mayimayiyinama ivirabobo mayeni.

* **21:4:** Livitikas iwona da bred kabikabikuwayidi na prist kawagha sakam. Bi Mak 2:25-26 kamone, na Yesu, Deivid yana waragututu yisisiyeni.

2 Samwel

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Deivid yana wiibadana raghanina yisisiyeni. Chapter 1 da inagho chapter 4 yawonawona da metagha wareregubugubura yana nawae Jiuda kubure kawagha ivibadana bi chapter 5 da inagho chapter 24 yawonawona da metagha kikiramutumutuba yana nawae Isrel kubura ivibadeni. Mmko girumina yawonawona da metagha Deivid aviya damdi Isrel kamone da kubura mududiye iviaviyedi. Yiyeveveda da metagha Deivid, Yawe God ivinuwayuyuneni da ivitumaghanenina, bi gegha da yana tamumu bi yananoganoga mududi bada yiyeveveda. Takitakita da metagha Yawe God, raghanina Deivid tamumu iberana aro ivereni bi bada takitakita da metagha Deivid imiiri karona na Yawe God inoghotataveni. Deivid nuwapoya peyaridi ibanana Isrel iyibadenina raghanine bi gegha da Yawe God ivitarababareni bi yana wiisuwona Deivid da nosinosina biiyadi na ikabitawani (2 Samwel 7:11-16 kokita).

Vinevineyidi

Deivid ivikiiwawo Isrel kiiravine (5:1-4)
Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Deivid biidi (7:1-5, 8-17)
Deivid utuwiiyogho berana Betsiba teya sibera (11:1-17, 26-27)
Peroveta Neitan yana sisiya (12:1-25)

5

Deivid ivikiiwawo Isrel kiiravine

1 Wasina bi Isrel damdi kadi babada tupadi sipiika Hebron kwanatune
bi Deivid siwoneni bo, “Toumii na yam rakaraka, tubuyida da ganiganida
tanagha.
2 Roro, raghanine Sol iyikiiwawo kiiravimiiye, na Isrel yana wiiyogha
tomotomoyidi kuyinaghovedi wiirouwa kiiravine koyakanikanibu. Na
Yawe God iwonem bo, ‘Yagu wawaya Isrel damdi kunakoyayidi ware
sip kanabodaboda* wawayina sip yakoyakoyayidina naboni, bi tam kadi
wiibadana.’ ”
3 Raghanina Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika Hebronma
Deivid biidi, na Yawe God matane wiiwaghasina maragasina touna yawata
sibera. Wasina bi babadidi oliv miina Deivid gayamine siwayi da noko
iyiyeveveyana da touna kata Isrel kana kiiwawo.
4 Raghanina Deivid kana bodu 30 na ivikiiwawo, bi bodu 40 kamone
ivibada.

7

God yana Wiiwaghasina Maragasina Deivid biidi

1 Wasina bi Yawe God, Deivid kana aviyama ivitarababareni bi maragata
ivereni da aviya tupadi igeiwayidi. Bi yana kiiwawo barene nuwaruririye
iyamakamake,
2 na Deivid, **peroveta** Neitan iwoneni bo, “Kata tagu mma, bare
waratetena bi kii miisena sidama siyoghanina kamone amakamake, bi
God yana Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina na kiregoru kamone
yamakamake.”

---

* **5:2:** God tounamani sakwatuveni da sip kadi bodaboda (Genisis 48:15 kokita). **5:4:** 1 Ki 2:11

3 Bi Neitan iwonabodeni bo, “Yawe God na gwabimve, na kunagho da
awaki kwanoghonoghosi na kubera.”
4 Bi gegha da noko nubabasune Yawe God, Neitan iwoneni bo,

5 “Kunagho yagu wiitamariyana Deivid kunawoneni bo, ‘Yawe God
mma naboni iwona: Gegha tam kiiraviguve bare kunayoghani da
kamone anamakena.’

8 Bi katana yagu wiitamariyana Deivid kuwoneni bo, ‘Yawe God Mara-
gata Kirakiina mma naboni iwona: Naghove na tam wawaya wota wawa
kuburidigha sip kuyakoyakoyagha, bi gegha da avineyim bi atoregeeyem
da yagu wawaya Isrel damdi yadi bada.
9 Meghamegha kuyanono, na tagu nama gwabimve, da matamve bi
kamaviya ageiwayidi. Na kata kam waghawagha anabera da inaragata
kirakii, ware wawaya kadi waghawagha ghamaghamadi mmko kuburine
naboni.
10-11 Bi yagu wawaya Isrel damdi tanawa anaveredi sinirapeneni, bi
gawara tana avineyina name anatore wiipikapikadi meme nuwaruririye
sinamake da gemuriye sinitainairiredina. Bi wawaya kawakeekeedi
gemuriye sinikayotaketowanedina, ware dagudagune siberana naboni
nokona babada avinegha da Isrel siyibadenina raghanine sibera. Tagu,
Yawe God awonewonem da tam bi nosinosim yawata anaberami da
kiikiiwawo.
12 Bi nosinosim tana anavineyi, tam wosina natunatum tana da iniki-
iwawo raghanina yam yawa damona inapiika da kunanagho kayekikim
biiyadina. Tagu anabera da yana wiikiiwawo inimaragata,
13 da getana iiyabo rubana da yana wiibadana gwabinama in-
akabitavenina. Touna wosina kiiraviguve bare inayoghani.
14 Tagu na touna tamananaki, bi touna na tagu natugu. Raghanina bera
berona inabera, na aro anavereni ware tamada natuna aro yavereverenina
naboni.
15 Bi gerubana da yagu nuwayuyuna gwabinama anakabitavenina,
ware Sol aberana naboni da yagu nuwayuyuna gwabinama akabitaveni bi
tam kanagaware atorem da kunikiiwawo.
16 Kam dam inatuwa wiiwoneni da inamake nonowa bi anabera da
nosinosim sinikiiwawo waghata.’ ”
17 Wasina bi Neitan, awaki sisiyidi mimeu kamone Yawe God ividebedi
touna biidi, na tupadi Deivid biidi ivimaghamaghatara.

11

Deivid utuwiiyogho Betsiba teya sibera

1 Roro, raghanine kiikiiwawo nonowa siyakanikanibu siyanono wiiaviya
kiiravine, na kwamra tane noko gabudarina ikabi na Deivid, Joab bi
wiirouwa babadidi da kate Isrel wiiyogha tomotomogha iviporadi sikanibu
da Ammon damdi teya siyirouwa. Noko raghanine sinagho da Ammon
wiiyogha tomotomoyidi siviberotuwanonoyidi bi Raba kwanatuna simiiri
gwagwara wiikenavivireni,* bi Deivid na Jerusalem kwanatune imakae.
2-4 Gabudara tana ravidi gabudare, Deivid yana kenama igeghomiiri
bi yana kiiwawo bare debane iyapeepewa. Bi ikitarorona da wasike

---

7:12: Acts 2:30 * **11:1:** Mmko yigesa da wawaya gegha sinarughu bo sinakanibu, na wawaya Raba kwanatuna kamone rubana da kadi kam sinakovi.

iyiyeka na ikita, noko raghanine wasikena ivikubuwiipum na iyiyekayeka,
da iyiimiiseyena mayeni nawaravi dadabuna iyakoghakoghataveni. Bi
wasikena ivikepamara kirakii, na Deivid wawaya tana idaru da akowa
iyakabi. Tomoyina iveramagha da iwona bo, “Noko Betsiba, Eliyam natuna,
bi dam Hitti tomogha Uraiya wavinena.” Na Deivid sawariyonayona
idarudi da wasikena siyakabi siyapiika, na wasikena ipiika Deivid biidi da
yawata sikena bi muriye da iveramagha yana bareye.
5 Muriye raghanina wasikena ikabibanani da imake na sisiya idaru
iveramagha Deivid biidi iwona bo, “Tagu aropeya.”
6 Wasina bi Deivid wara idaru Joab biidi iwona bo, “Dam Hitti tomogha
Uraiya kuvipora inapiika tagu biidi.” Na Joab, ivipora ipiika Deivid biidi.
7 Bi ipiika na Deivid ivitarakiiyaneni bo, “Joab da wiiyogha tomotomogha
wasina bo gegha? Bi wiirouwa metagha yanono?”
8 Wasina bi Deivid iwona bo, “Uraiya, kunagho yam bareye da kuniyawi-
itaveyana.” Raghanina kiiwawo barena ikuyoveni bi murine, na Deivid
puyo ivipora inagho Uraiya biidi yana bareye.
9 Bi geiyanagho yana bareyena, touna nama kiiwawo barena matamke-
tane ikena, Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.
10 Na wawaya Deivid siwoneni bo, “Uraiya gegha iyanagho yana
bareyena.”
Na ivitarakiiyaneni bo, “Tam kubura rabarabama kupiika. Awaki
kiiravine gekuyanagho yam bareyena?”
11 Bi Uraiya iwona bo, “Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, bi Isrel
da Jiuda damdi na kiregoru kamodiye samakamake. Yagu wiiyogha badana
Joab da yana iyo damdi na warereye sitaki. Touna kiiravine na gerubana
ayanagho yagu bareye bi ayakam da ayaniuna da wavinegu teya kayakena,
gegha gerubana naboni ayaberana!”
12 Na Deivid, Uraiya iwoneni bo, “Kata mma kumake, bi maram ani-
poram kunaveramagha.” Na noko gabudarine da wowonama na Uraiya,
Jerusalemne imakae.
13 Na Deivid, iviyoneni da yawata sikam da siniuna patapata, bi ibera da
Uraiya iniuna neghanegha. Bi gegha, ravidiye na geiyanagho yana bareye
bi ikanibu da yana gaware ikena Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.
14 Bi didibare na Deivid pepa igirumi bi Uraiya ivereni da iyakawari
iyanagho Joab iyavereni.
15 Pepa kamone na mma naboni iwona, “Uraiya wiirouwa matane kutore
meme wiirouwa yaworaworana bi wiiyogha tomotomoyidi kuberadi da
sinimuritayina touna gwabinama da inasirage bi inarabobo.”
16 Joab na Raba kwanatuna iyaruruwiitete na iyakovi da aviya damdi
yadi wiiyogha tomotomoyidi miisedi meme, na Uraiya noko gawarine
ivipora inagho.
17 Bi kwanatu kana tomotomogha sikanibu da Joab yana tomotomogha
teya sivirouwa na Deivid yana wiiyogha tomotomoyidi viya da kate Uraiya
dam Hitti tomogha yawata sivikasunughana.

26 Raghanina Betsiba iwaiyana da moghanena Uraiya irabobo, na ki-
iravine idou.
27 Bi duu raghanina ikovi murine, na Deivid wara idaru da wawaya
tana iyakabi iyapiika yana bareye da wavinena tana. Wasina bi ivituveni
da natuna tomogha. Bi gegha da Deivid naboni ibera na Yawe God
geiyinuwamiiseyenina.

12

Neitan yana wiimiiba sisiyina

1 Wasina bi Yawe God, **peroveta** Neitan idaru inagho Deivid biidi.
Raghanina ipiika Deivid biidi na iviwaragututu iwona bo, “Kwanatu tana
kamone tomotomogha yadi bata siyamakamake. Tomogha tana kiikiiwa-
wona bi tana na moyamoyakina.
2 Tomogha kiikiiwawona yana sip da kau sipeyara kirakii.
3 Bi tomogha moyamoyakina na getana da awaki wasina sip wouna
yagarina igimoni na touna kawagha bi touna da natunatuna teya gwabidiye
iragata da iyamakamake. Kam siyikamvereyana, yana reduve iyaniniuna
bi kate imadebane iyakenakena. Touna nigenige na iyabiyi da ware natuna
wasike naboni.
4 Gabudara tana kiiwaga iverakanibu tomogha kiikiiwawona yana bar-
eye, na tomogha kiikiiwawona geiyakayoveni da yana sip bo kau tana
iyakasunuyi bi iyitawoyi da kiiwaga iyakam. Bi gegha tomogha moumou-
rina, tomogha moyamoyakina yana sip wouna yagarina ikabi da ikasunuyi
bi ivitawoyi da kiiwaga ipiika yana bareye na ivereni ikam.”
5 Noko raghanine na Deivid nuwanuwana ipughu kirakii noko tomoyina
biidi na Neitan iwoneni bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake bi kana
waghawaghae awonawona da noko tomoyina mmko berana ibera na imiise
da inarabobo.
6 Bi mmko ibera na geiyinuwanuwaghaneni, noko kiiravine touna sip
woudi yadi ruwamaruwa tomogha moyamoyakina inaveremayeni da in-
imiisana.”
7 Wasina bi peroveta Neitan, Deivid iwoneni bo, “Tomoyina na tam!
Mmko na metagha Yawe, Isrel kana God iwona, ‘Tagu avituborom da Isrel
tupana kana kiiwawo, bi Sol yana maragatama aviyawiim.
8 Bi yam bada yana bare averem, bi kate natuwavinena imamve atoura.
Bi atorem da Isrel bi Jiuda kadi kiiwawo. Bi mmkodi bera meboda matamve
siyagisikirakii, na memeda ayavere kirakiiyem.
9 Awaki kiiravine Yawe God gamona kuvisinighiighiiyeni da matane bera
berona kubera? Gamomve na Ammon damdi, dam Hitti tomogha Uraiya
sikasunuyi bi wavinena kukabi da kuvirapeneni.
10 Na noko kiiravine yam rakaraka kate genuwaruririye sinamakena,
basuna gamogu gekuyakabisisireni bi Uraiya wavinena kukabi da kiirav-
imve.’
11 Mmko na metagha Yawe God yawonawona, ‘Anabera da tam wosina
yam rakaraka kamonama na wawaya tana makepiropiro inapiikeni tam
biidi. Da matakamomve bi natuwavinem anayouna da tomogha tana
ririmve na anavereni, da yawata gabudara moramoraye sinimumurana.
12 Tam wiikowoye tamumu kubera bi gegha da tagu gabudara
moramoraye Isrel damdi tupadi naghodiye bi mmko berana anabera da
inatubugha na matadima sinakita.’ ”
13 Wasina bi Deivid, Neitan iwoneni bo, “Tagu tamumu abera Yawe God
biidi.”
Na Neitan iwona bo, “Yawe God yam tamumu inoghotataveni. Kate
gekunarabobona.
14 Bi tam, wonawaghata Yawe God gekuyakabikarawayeni bi mmko
berana bero kirakiina kubera, na natum tomogha meko itubugha na
inarabobo.”

12:1: Psa 51

15 Neitan iveramagha yana bareye bi murine, na Yawe God, ibera da
Deivid natuna meko Uraiya wavinena ivituvenina igubaga kirakii.
16 Na Deivid noko raghanine, Yawe God biidi irupari simirina kiiravine.
Bi iviiya da geiyakamkamna bi Irughu yana bare kamove bi nubabasuve
na geyanagawara debane iyakenana, bi dobodobo debane iyakenakena.
17 Yana bare wadubo kana dogadogara sinagho da simiiritawani bi sivi-
matipo da siyawona wiitoratorani iyageghomiiri, bi gegha Deivid isinighii
da geyawata siyakamna.
18 Taparoro tana ikovi murine, na simirina irabobo. Bi Deivid yana
wiitamariyana sinaghara na gesiyawoneni da simira irabobo, kiiravine
toudimani sivisisiya kabivivirana bo, "Raghanina simira yawayawiine
iyamakamake, na Deivid biidi tayi sisiya bi geiyawaiyaneda. Na metagha
tana woneni da simira irabobo? Kate bi bera tana inabera da tounamani
iniberoni."
19 Raghanina Deivid ikita bi yana wiitamariyana siyikawaghamgham, na
iyakovi da awaki itubugha, na ivitarakiiyanedi bo, "Da simira irabobo?"
Na siwona bo, "E-ee, irabobo."
20 Wasina bi Deivid dobodoboma ikena geghomiiri da iviyeka, bi wane
ghabughabuma sinina ikwamira da ivigararutaveyana. Bi inagho Kiregoru
Kabikabikuwayine da Yawe God iyakabepepi. Noko murine, na iveram-
agha yana bareye bi kam kiiravine ivibaba na sepa da ikam.
21 Bi yana wiitamariyana sivitarakiiyana bo, "Awaki kiiravine mmko
naboni kwaberabera? Raghanina simira yawayawiine iyamakamake na
kam kuvi iya da kudou, bi irabobo murine na kata kugeghomiiri da
kukam."
22 Na Deivid iwona bo, "Simira yawayawiine iyamakamake na aviiya
da adou, kiiravine anoghosi da Yawe God iyinuwanuwaghanegu bi simira
iyakuyoveni iyamake.
23 Bi kata irabobo, na awaki kiiravine aniiya? Da simira anakabiwiivera-
mayi inayawamagha? Gabudara tana kate ananagho touna biidi, bi touna
geinaveramagha tagu biidina."

Solomon itubugha

24 Wasina bi Deivid wavinena Betsiba ivinuwapikepikeni, na inagho
da yawata sikena. Bi iropeya da ivituwa natuna tomogha na Deivid
iviwaghawaghayeni Solomon. Yawe God, Solomon ivinuwayuyuneni ki-
iravine,
25 na **peroveta** Neitan idaruni inagho da Deivid iyawoneni da simirina
waghawagha ivereni Jedidiya.*

* **12:25:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Jedidiya yana basuna na Yawe God yinuwayuyuneni.*

Kiikiiwawo bukana dagudaguna
(1 Kings)

Wonawiiakowa

Kiikiiwawo bukana dagudaguna na rowa yadi aroba. Rowa daguadaguna (chapter 1 da 2) na metagha Deivid irabobo bi natuna Solomon kana gaware ivikiiwawona. Rowa wiibatana (chapter 3 da 11) Solomon yana wiibadana Isrel tupana kiiravine yisisiya, bi metagha mmko wiibadana iragata. Bi bada yawonawona da metagha God yana bare Jerusalem kamone iyoghani. Rowa wiiarobina (chapter 12-22) yawonawona da metagha Isrel damdi siyarayidi da dam bata, Isrel kikiramutumutuba yana nawae bi Jiuda wareregubugubura yana nawae. Nokodi dam yadi bata na ere yadi kiiwawo. Mmko girumina na nokodi kiikiiwawo yadi waragututu yisisiyeni. Yiyeveveda da mekodi kiikiiwawo, Yawe God yana sisiya sikivini ware Deivid ibera na naboni, bi mekodi kiikiiwawo, Yawe God simiiri kubuteni da god mududi sikivina.

Vinevineyidi

Kiiwawo Deivid irabobo bi natuna Solomon ivikiiwawo (2:10-12)
Solomon nuwagiura miisedi kiiravidiye Yawe God biidi ivibaba (3:3-5, 7-14, 16-28)
Solomon yana wiibada iragata kamogha (4:20-21, 25)
Solomon Yawe God yana bare iyoghani bi kiiravine irupari (5:1; 6:1, 7, 11-14; 8:1, 3-6, 10-11, 22-23, 27-30, 41-43)
Seba yadi kiiwawo wasikena, kiiwawo Solomon biidi iwagawaga (10:1-9)
Solomon, God imiiri kubuteni (11:1-5, 7-13, 26-33, 35, 40)
Solomon irabobo bi natuna Rehoboam ivikiiwawo (11:42-43)
Wawaya siyarayidi da dam bata, Isrel da Jiuda (12:1-20, 25-31)
Kiiwawo Aheb, Yawe God imiiri kubuteni da god mududi ikabepepidi (16:30-33)
Peroveta Elaija, kwabura natuna iviwiiteni (17:1, 8-24)
Yawe God, Kamel Koyane Baal yana peroperoveta igeiwaiyidi (18:1-2,17-46; 19:1-21)

2

Kiiwawo Deivid yana rabobo

10-11 Kiiwawo Deivid Isrel iyibadeni raghanine, dagudagune na bodu yadi 7 Hebron kwanatune imakae bi muriye na Jerusalem kwanatune bodu yadi 33 imakae. Da noko kedane na bodu 40 Isrel ivibadeni. Bi irabobo na Jerusalem kwanatuna kamone nosinosinanakim yawata sidogudi.

12 Wasina bi Solomon ivikiiwawo, da tamananaki kana gaware Isrel ivibadeni bi God ibera da yana wiibadana ivimaragata.

3

Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba

3 Solomon, Yawe God ivinuwayuyuneni na tamananaki Deivid yana wonawiiyoyowana tupadi ikivina. Bi gegha da keda tane na Yawe God geiyakivina yaporina. Touna ribiribi iunugha da ipuyo naboni suwara, god wiiwiiyaba yadi suwara gabugabuna debadiye da insens igibu ware wawaya siyaberabera na naboni.

2:10-11: 2 Sa 5:4,5

4 Raghani tana Solomon inagho Gibiyon kwanatune da puyo peyaridi
1,000 naboni isuwara Yawe God biidi, basuna suwara gabugabuna gawa-
rina ghamana na noko kuburine.
5 Yawe God nubabasu tana mimeu kamone ividebena mayeni Solomon bi-
idi Gibiyon kwanatune, bi ivitarakiiyaneni bo, “Awaki kwakayokayoveni?
Awaki kiiravine kunibaba na anaverem.”

7 Solomon iwonabodeni iwona bo, “O Yawe yagu God, tam tamagunaki
kanagaware kutoregu da anikiiwawo, bi gegha da tagu wawaya ededa
kawagha na geayakovi da metagha wawaya anibadena yaporidi.
8 Bi tagu kata mma yam wawaya vinevineyidi kamodiye, toudi sikoroto
kirakii da gerubana anakabiyavidina.
9 Gerubana iiyabo mmko yam damna ghamana tanaduma inibadedina.
Na nuwagiura miisedi kuveregu da yam wawaya anibadena wiimasiyedi
bi anakovi da awaki miisena bi awaki berona.”
10 Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba, na Yawe God ivinuwamiise.
11 Na Yawe God iwona bo, “Tam gegha makewiiguri kiiravine kuyibabi-
igu, bo gegha mane peyaridi da sawara bo kam aviya wiikasunughana
kiiravidiye kuyibabiigu. Gegha, tam nuwagiura miisedi kiiravidiye ku-
vibabiigu da ayaverem bi yagu wawaya rubana da keda rotomanine
kunibadedi.
12 Na awaki kiiravine kuvibaba na anaverem! Tagu nuwagiura miisedi da
akowa anaverem, genaboni wawaya naghove sikabina bo wawaya muriye
sinakabimayenina naboni.
13 Bagune gemoura bo waghawagha ghamadi kiiravidiye kuyibaba, bi
gegha da toudi sawaridi na bada anaverem. Patana yawayawiim kuna-
makamakena, getana meko kiiwawona mane bo waghawagha ghamana
inakabi ware tam naboni.
14 Bi meboda yagu sisiya kunawaiyana da yagu gwara da sira kunakabi-
sisiredi ware tamamnaki Deivid ibera na naboni, na anaberam da bodu
peyaridi kate kunamakae.”

Solomon yana nuwagiura ividebeni

16 Raghani viya murine na keda wasiwasike yadi bata piropiro tana
basudiye na sipiika kiiwawo biidi bi sivibabiini da yadi piropiro iyakabi-
wiirotomani.
17 Keda wasike dagudaguna iwona bo, “Kiiwawo, mmko wasikena da tagu
na bare tanagha kamakamake. Bi kayamakamake patapata raghanine, na
avituwa.
18 Gabudara aroba murine na mmko wasikena bada ivituwa. Toumi-
iduma, yama bata kawagha name noko barena kamone, getana da iiyabo
nama.
19 Wasina bi nubabasu tana kamone ikenawamira na yana pepeya
ikenatawani da ikenunuyi.
20 Tagu akenayakuka na igeghomiiri da yagu pepeya tomogha ririguve
ikabi. Bi yana pepeya raborabobona ririguve ivikeneni bi yagu pepeya
ikabi da yawata siviragoba.
21 Didibare ageghomiiri da natugu ayisusu bi gegha, pepeyina irabobo.
Wasina bi raghani diidibara yeghanine akitarukunukunuveni, da touna
getagu natugu.”
22 Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha! Yawayawiina na tagu natugu bi
raborabobona na tam natum!”

Bi gegha wasike dagudagune ivituwa na iwona wiimaragata bo, “Raborabobona na tam natum bi yawayawiina na tagu!” Wasina bi kiiwawo naghone naboni siyikawakeereyana.
23 Na Solomon iwona bo, “Wasina, mmko wasikena yawona da ‘Pepeya raborabobona na tam, bi yawayawiina na tagu,’ bi noko wasikena tana yawona da, ‘Gegha! Yawayawiina na tagu bi raborabobona na tam.’ ”
24 Wasina bi kiiwawo yana bagibagi damdi iwonedi bo, “Seri kopiikeni konaveregu.” Na seri sikawari sipiika kiiwawo biidi.
25 Bi kiiwawo iwona bo, “Pepeya yawayawiina korigha seseri da bata! Nawana wasike tana kovereni bi nawana bada wasike tana kovereni.”
26 Noko pepeyina sinananaki waghata ivinuwayuyunena kirakiiyeni, na douma ikabida iwona bo, “Oo bada ghamam, pepeyina gekunakasunuyina, noko wasikena kovereni!”
Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha, pepeyina korigha seseri da bata. Da gegha tagu bo touna natuna.”
27 Wasina bi kiiwawo iwona bo, “Pepeyina gekonakasunuyina, bi meko wasikena yakayokayoveni da pepeyina inamake na touna kovereni, basuna touna na sinananaki waghata.”
28 Raghanina kiiwawo noko yana sisiyina Isrel damdi siwaiyaneni, na sakovi da God nuwagiura miisedi ivereni da piropiro iyakabiwiirotomana, na sikabikarawayena kirakiiyeni.

4

Solomon yana wiikiiwawo da nuwagiura

20 Jiuda da Isrel damdi na sikoroto kirakii, ware egha kikire naboni. Toudi kam da rarima rubarubadi na siyinuwamiise.
21 Solomon dam tupadi, Euprate rarimina ghamane idaguni bi iyowogha inagho Pilistain damdi yadi kubure da Ijipt kubura kana wiibarabarate wareregubugubura yana nawae iyibadedi. Mmkodi damdi na yadi puyo siyiipora kiiwawo Solomon biidi, bi siyakabikabisisireni raghanina yawayawiine iyamakamakena.

25 Raghanina Solomon yawayawiine iyamakamake, na wawaya tupadi Jiuda da Isrel kamodiye nuwaruririye simakae, getana piropiro ghamadi siyabanana. Dan kwanatune kikiramutumutuba yana nawae bi iyowogha inagho Biasiba meyagiine wareregubugubura yana nawae, rakaraka nununagha toudimani siyakoyakoyagha mayedi, ere yadi bare bi ere yadi kwabu.

5

Solomon ikabununagha da God yana bare iyayoghani

1 Naghove, kiiwawo Deivid yawayawiine iyamakamake, na yana wiituranа waratetena na kiiwawo Hiram. Touna Taya meyagiina damdi iyibadedi, na raghanine iwaiyana da Deivid natuna Solomon na Isrel damdi yadi kiiwawo wouna, na sawariyonayona idarudi sinagho da siyikiikiiveni.
2 Wasina bi Solomon wara iwonataveni iveramagha Hiram biidi iwona bo,
3 “Tam kwakovi da metagha tamagunaki Deivid dam tupadi sivitumpipineni na iyiaviyedi, noko biidi gerubana da kabepepa barena iyayoghani da Yawe God iyakabepepina. Dagudagune na iyikoyakoyagha da Yawe God iyiwiiteni da kana aviya tupadi iyageiwayidi.

4 Bi katana Yawe yagu God nuwaruriri iveregu tupana ivikenaviviregu.
Na geere kagu aviya bo getana piropiro ghamadi.
5 Na Yawe God tamagunaki iwoneni bo, 'Tagu natum anatore iniki-
iiwawo kam gaware bi touna kabepepa barena inayoghani da kagu
waghawagha inakabepepi.' Noko biidi anuwanuwagiura da kabepepa
barena kata anayoghani da Yawe yagu God anakabepepi ware tamagunaki
Deivid iwonana naboni.
6 Na yam bagibagi wawayidi kudarudi sinanagho Lebinonma da kii
kana waghawagha sida kiiraviguve sinataragha, bi yagu bagibagi damdi
na yawata sinabagibagi. Touda takovi da tami Saidon dammi kii tarayidi
kwakowa kirakii, getoumii Isrel dammii naboni na kuwonegu da yam
bagibagi wawayidi mane viya rubana animiisanedi na noko rubane
anaveredi."

Na Solomon nokodi kii Hiram gwabinama igimona, bi Isrel tomotomogha yadi 30,000 ikabidi bi siviwiita da nokodi kii da sawara mududi siyouna God yana bare yoghanina kiiravine.

Solomon kate bada tomotomogha yadi 150,000 bagibagiye itoredi, toudi God yana bare yoghanina kiiravine kayena kana akima ghamanakidi siyaboribori.

6

Solomon, God yana bare iyoghani

1 Solomon bodu aroba kamone Isrel damdi ivibadedi, bi bodu 4 kamone
nawaravi wiibatana kana waghawagha Jiv, na Yawe God yana bare yo-
ghanina idaguni. Nosinosinanakim yadi gabudare Isrel damdi Ijipt kubura
sikanibutaveni, bi bodu 480 nada sikovi bi Solomon mmko bagibagina
idaguni.

7 Toudi yoghana kana akima na gawara meme dobodobove sabori
na tupadi name sakabununagha, bi irabaraba kirakii da meme barena
siyayoghayoghanina, da yoghana gawarine na getana iiyabo amama da
karuwakoya bo sisiruma akima iiyabori bo iyataraapapi da kwarituna
siyawaiyana.

11-12 Wasina bi Yawe God ivisisiya kiiwawo Solomon biidi noko barena
iyayoghayoghani kiiravine, iwona bo, "Memeda yagu sisiya kunawaiyana
bi yagu gwara kunakivina da awaki awonemna kunabera, na metagha
tamamnaki Deivid avisuwoneni na kiiravine naboni anabera.
13 Tagu yagu wawaya Isrel kamobasudiye bare meko kwayoghayoghan-
ina kamone anamake, bi geanakuyovedina."
14 Wasina bi kiiwawo Solomon, God yana bare iyayoghayoghani na
ivikovini.

8

Wiiwaghasina Maragasina dedewagina sirughuveni God yana bareye

1 Wasina bi kiiwawo Solomon, Isrel dogadogara, bi dam kadi babada
da bare kadi babada iviyonedi da siyapiika Jerusalemma, Deivid yana
kwanatu kana waghawagha Zaiyon, bi name Yawe God yana Wiiwaghasina
Maragasina Dedewagina siyakawari siyarughu God yana bareye.

5:5: 2 Sa 7:12,13

3 Raghanina Isrel dogadogara tupadi siverakanibu na **prist**, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sirukabepi.
4 Bi Livai kana damma tomotomogha da prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina da Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara kabikabikuwayidi sikawara sinagho God yana bare kamone.
5 Kiiwawo Solomon da Isrel damdi tupadi nama Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina naghone sivitaghomidi bi sip da kau peyaridi siyasuwasuwara, bi sipeyara kirakii da gerubana siyakabiyavidina.

6 Wasina bi prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sikawari sirughu God yana bare kamone da Gawara Kabikabikuwaya Kirakiine, da Serubim mabe rogudiye sitore.

10 Raghanina prist, Gawara Kabikabikuwayina sikanibutaveni, na karekarewa God yana bare ivibonuvi.
11 Wasina bi karekarevina prist igududi da gerubana yadi bagibagi siyabera basuna Yawe God yana kiniwa bare irughuwoneni.

22 Wasina bi kiiwawo Solomon, Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina naghone imiiri bi Isrel damdi tupadi na murine siyamiimiiri. Bi imana irukabekabepa abame,
23 da mma naboni irupari,
"O Yawe Isrel kana God, getana da god tam naboni abama kamone bo mma kubura debane. Tam nonowa kwabera da metagha kwiisuwona na naboni, tam nonowa yam wawaya kwiinuwayuyunedi, iiyawogha nuwanuwadi tupadima sakabikabisisiremna.

27 Bi rubana God, kubure inamake? Gegha! Abama tupana geiyaragata kirakii da inakamuwanim, Bada! Na mmko kabepepa barena ayoghanina, memeda getam yam makamake gawarina!
28 Yawe yagu God, tagu na yam wiitamariyana. Na yagu pari kuwaiyana, da kata awaki kiiravine iibabiim na kuveregu.
29 Tam mmko barena kiiravine mma naboni kuwona, 'Kagu waghawagha nama inamakae.' Na mmko kabepepa barena gabudara da nubabasu kunakoyakoyayi. Kuwaiyanegu raghanina anamiiri karona mmko barene da anaruparina.
30 Yagu pari da yam wawaya Isrel yadi pari kuwaiyana raghanina kanakitarorona da mmko gawarina kanakita bi kanarupari tam biidina. Yam makamake gawarinama abame bi yama pari kunawaiyana na yama berona kunoghotatavemii.

41-42 Raghani muriye, kubura wiibata damdi iiyawogha na gegha Isrel damdi, kam waghawagha ghamana, yam maragata da yam bera ghamaghamadi sisiyidi sinawaiyana, na yadi kubura rabarabae bi sinapiika da sinakabikuwayem bi yam Bare sinakita bi tam biidi sinarupari.
43 Yam makamake gawarinama abama kamone, bi yadi rupari kuwaiyana da yadi kayowana sinibaba na kuveredi. Wasina bi dam tupadi kubure sinakovi bi sinakabepepim ware toumii yam wawaya Isrel dammii kaberaberana. Toudi sinakovi da mmko barena ayoghani, na touna tam kabepepim kana gawara."

8:10: Exo 40:34,35

10

Siba damdi yadi kiiwawo wasikena

1 Raghanina Siba damdi yadi kiiwawo wasikena iwaiyana, da wawaya
tupadi Solomon sakowa kirakiiyeni bi kate metagha Yawe God iyakabik-
abikarawayeni na iwagawaga ipiika touna biidi, bi yana wiina da Solomon
yana nuwagiura miisedi iyaruyagha na wiitarakiiyana bagibagidi peyaridi
ivitarakiiyaneni.
2 Touna bagibagi damdi korotodi irutayinidi da kate kamel peyaridi kam
kadi wiimetewa miisedi, gould peyaridi da akima wiinuwakayowanidi
sikawara. Raghanina Solomon teya sivibanana, na wasikena yana noghota
tupadi iyanoghonoghota na sivisisiyana.
3 Na Solomon wiitarakiiyana tupadi iwonabodeyana, getana awaki
iyapiropiro da wasikena iyawonawiiyeveveni.
4 Wasina Siba yadi kiiwawo wasikena, Solomon yana nuwagiura miisedi
iwayana, bi kate kiiwawo barena meko iyoghani na ikita.
5 Bi kate bada ikita da kam kiinabonabo debadiye, bagibagi damdi kadi
kunagha miisedi, bi kate redu verevereyana da suwara gabugabunidi Yawe
God yana bareye Solomon isuwara ikitadi, na beradi tupadi kiiravidiye na
ivisoko kirakii.
6 Na wasikena kiiwawo Solomon mma naboni iwoneni, “Yagu kubura
waghate, na yam nuwagiura miisedi da yam bera ghamaghamadi peyaridi
kiiravidiye na awaiyana bi kata akovi da nokodi sisiya na wiisuwona!
7 Ghuyoghuyone, na nokodi sisiya geayitumaghanedina bi kata apiika da
mataguma akitakita. Yam nuwagiura miisedi da yam moura na siragata
kirakii, genaboni awaki siwoneguna!
8 Yam wawaya sinuwamiise kirakii bi yam bagibagi wawayidi gabudara
patepatena naghomve samiimiiri, da yam nuwagiura miisedi sawaiyana.
9 Tagu, Yawe yam God akabekabepepi, tam kiiravimve na yinuwamiise,
na itorem da yana wawaya Isrel kunibadedi. Basuna yana nuwayuyuna
makewaghawaghasina Isrel damdi biiyadi kiiravine, na ibera da kuvikii-
wawo, bi yana wawaya keda miisena da rotomanine kunibadedi.”

11

Solomon, Yawe God imiiri kubuteni

1 Kiiwawo Solomon, na Ijipt kana kiiwawo natuna irawayi, bi gegha da
kubura wiibata wasiwasike bada korotodi ivinuwayuyunedi. Touna Moab,
Ammon damdi, Idom, Saidon da Hitti wasiwasike mududi irawayidi.
2 Naghove Yawe God Isrel damdi sisiya bagibaginama nokodi dam kiira-
vidiye mma naboni iwona, “Tami gekonarawayidina, basuna konarawayidi
na toudi nuwanuwami sinatainawamira da yadi god konakayokivinidi.”
Bi gegha da, bagune noko sisiyina Solomon touna nokodi wasiwasike
ivinuwayuyunena kirakiiyedi.
3 Kiiwawo Solomon natuwavinena yadi 700, toudi na kiikiiwawo natu-
natudi. Bi bada yana bagibagi wasiwasikedi yadi 300, toudi naboni
natuwavinena mududi. Mmkodi wasiwasike nuwanuwana sitayinawamiri
da Yawe God kivinina ikabitore.
4 Raghanina kiiwawo Solomon imoraba, na natuwavinena nuwanuwana
sitayinawamiri da god mududi iyakivina, touna gegha wiisuwona Yawe
God kawagha iyakivini ware tamananaki Deivid ibera na naboni.

11:1: Deu 17:17 **11:2:** Deu 7:3,4

5 Touna Saidon damdi yadi god wasikena, Astoret bi Ammon damdi yadi
god, bero kirakiina Molek iyapeepetedi.*

7 Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae koya debane, kii-
wawo Solomon, Moab damdi yadi god bero kirakiina, Samos, da Ammon
damdi yadi god bero kirakiina, Molek, kiiravidiye na kabepepa gawaridi
iyoghana.
8 Bi bada kabepepa gawaridi iyoghana natuwavinena kiiravidiye da
name insense siyagabugabuna bi yadi god biidi siyasuwasuwara.
9-10 Naghove, Yawe God raghani bata ividebena mayeni Solomon biidi, bi
iwonawiiyoyowaneni da gegha god mududi iyakivinidi, bi Solomon, God
yana sisiya geiyawaiyaneni, touna Isrel damdi yadi God imiirikubuteni da
geiyakivinina. Na Yawe God nuwanuwana ipughu Solomon biidi.
11 Wasina Yawe God mma naboni Solomon iwoneni, "Tam, yagu
wiiwaghasina maragasina gekuyakivini da yagu gwara gekuyakabi-
sisireni kiiravine, na iisuwona da yam wiibadana Isrel damdi gwabidiye
anakabitaveni bi yam bagibagi tomoyina tana anavereni.
12 Bi gegha da tamamnaki Deivid avinuwayuyuneni, na gegha yam wi-
ibada kata yawayawiimve kwamakamake na raghanine anakabitavenina.
Gegha, noko wiibadana na natum yana raghaniye anakabitaveni.
13 Bi gegha dam Isrel tupana yana wiibadanama anakabitavenina; Tagu
yagu wiitamariyana Deivid da Jerusalem kwanatuna, meko avineyi da
rapeguve na noghosidiye dam tanagha yana wiibadana rogune anakuy-
oveni."

Jeroboam, kiiwawo Solomon iviaviyeni

26 Kiiwawo Solomon yana bagibagi tomoyina ghamana tana kana
waghawagha Jeroboam, Nebet natuna, yana kwanatu na Jereda, Ifreim
kubura kamone bi sinananaki na kwabukwaburina, kana waghawagha
Jeruwa, touna igeghomiiri da kiiwawo Solomon iviaviyeni.
27 Waragututuna mma naboni da metagha kiiwawo iviaviyeni. Solomon,
Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae tanawa iyasousouwi-
ipika da kwanatu papane bonagha iyagudugudu bodaboda Jerusalemne,
tamananaki Deivid yana kwanatu kamone.
28 Jeroboam na tomogha akakovina bi raghanina kiiwawo Solomon ikita
bi Jeroboam na tomoyina akakovina bi bagibagi tomoyina miisena, na itore
da dam Ifreim da Manasa toudina Jousep nosinosina kamodima bagibagi
wawayidi tupadi iyakoyayidi.
29 Gabudara tana raghanina Jeroboam, Jerusalem kwanatuna ikanibu-
taveni iyanono, na kedae **peroveta** tana ibanani, kana waghawagha Ahija
touna yana meyagii na Sailo. Toudi yadi bata kawagha wawa kuburidiye
bi Ahija na kwama wouna iyakotekoteni.
30 Ahija noko kwamana wouna ikabitaveni bi itaina gosigosiri da pinip-
inimidi yadi 12 situbugha.
31 Wasina bi Ahija, Jeroboam iwoneni bo, "Mmkodi kwama pinipinimidi
yadi 10 kabidi kiiravimve. Basuna Yawe, Isrel kana God mma naboni
iwona, 'Tagu, wiibada Solomon imanama anakabitaveni, bi dam yadi 10
tam anaverem.
32-33 Basuna Solomon imiiri kubutegu, bi idagu Saidon damdi yadi god
wasikena Astoret, Moab damdi yadi god, Samos da Ammon damdi yadi god

* **11:5:** Hibru gamodima, *Milcom bi gegha da akowa damdi sanoghonoghosi da mmko sisiyina na Ammon damdi yadi god Molek yisisiyeni (Livitikas 18:21 kokita).*

Molek iyakabekabepepidi. Touna yagu keda geiyakivini da mataguve mi-
isena iyabera bi kate yagu sisiya da gwara geiyawaiyana ware tamananaki
Deivid ibera na naboni. Bi gegha da yagu tamariyana Deivid noghosine
na Isrel kana dam tupana kamonama na Jerusalem kwanatuna avineyi
da kiiraviguve, na noko biidi dam tanagha anakuyoveni da Solomon yana
wiibadana rogune inamakae.

35 Bi Solomon natuna yana wiibadana raghanine dam Isrel anayarayi bi
kamonama na dam yadi 10 na tam anaverem.' "

40 Noko kiiravine kiiwawo Solomon ivimatipo da Jeroboam iyakasunuyi
bi gegha da ivera inagho kiiwawo Sisak biidi Ijipt kubure bi name imakae
patana da Solomon irabobo.

Solomon yana rabobo

42 Solomon, Jerusalem kwanatune iyiikiiwawo bi dam Isrel tupana bodu
40 kamone ivibadedi.
43 Raghanina irabobo, na tamananaki Deivid yana Kwanatuve sidogu.
Wasina bi Rehoboam, tamananaki Solomon kana gawara ikabi da ivikii-
wawo.

12

Kikiramutumutuba damna Rehoboam siviaviyeni

1 Rehoboam inagho Sikemma, meme Isrel damdi tupadi siyiikoyakoyagha
da siyatore iyikiiwawo.
2 Raghanina Nebet natuna Jeroboam, iiyabo naghove Solomon nagharina
ivera inagho Ijipt kubure iyamakamake, bi mmko sisiyina iwaiyaneni, na
Ijipt kuburama iveramagha.
3 Bi kikiramutumutuba yana nawae damna siviyoneni ipiika, bi touna da
wawaya tupadi sinagho kiiwawo Rehoboam biidi bi siwoneni bo,
4 "Tamamnaki Solomon na ghakighakina bi bagibagi vitadi
iyavereveremii, memeda mmkodi vita kunabera sinatekateka da
yama makamake yawadi sinamiise, na toumii yam wiibadana rogune
kanamakae."
5 Rehoboam iwonabodedi bo, "Konagho bi gabudara aroba murine na
koveramagha da yami sisiya kiiravine anawonabodemi." Na wawaya
tupadi siveramagha sinagho.
6 Wawaya sugetaveni murine, na Rehoboam babada magumaguridi
yawata sivisisiya, nokodi iiyawogha naghove Solomon yawayawiine iya-
makamake, bi siyiiwiitenina. Touna ivitarakiiyanedi bo, "Vikodi wawaya
metagha anawonabodedi?"
7 Babada magumaguridi siwona bo, "Memeda wawaya wiiwiitedi ku-
nakayoveni, na awaki kiiravine sibabiim na kubera, nokove na yam
wiibadana rogune sinamake waghata."
8 Bi gegha, Rehoboam magumaguridi yadi sisiya geiyawaiyanedi, bi
inagho da tomotomogha woudi yawata sivisisiya, mekodi yawata siragata
patapata bi kata siwiitenina.
9 Ivitarakiiyanedi bo, "Metagha anabera? Mmkodi wawaya
sawonewonegu bo, 'Yama bagibagi kubera inatekateka, gegha tamamnaki
yana raghaniye naboni.' Awaki wonabodeyaninama anawonedi?"

10 Tomotomogha woudi siwonabodeni bo, “Mma naboni sivibabiim,
‘Yama bagibagi kubera inatekateka,’ na kuwonedi, ‘Tagu tomogha
ghakighakigu, gegha tamagunaki naboni!
11 Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha, tagu piropiro
ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakirimi bi tagu
na kwaro iyiyodima anawakirimi.’ ”
12 Gabudara aroba murine, Jeroboam da wawaya tupadi siveramagha da
kiiwawo yana wonabodeyana siyawaiyaneni, metagha iwonedi na naboni
sibera.
13 Bi gegha da, kiiwawo Rehoboam babada magumaguridi yadi wonawi-
iyoyowana geiyawaiyana, bi sisiya ghakighakidima wawaya iwonedi.
14 Tomotomogha woudi yadi wonawiiyoyowana touna ikivini, na
wawaya iwonedi bo, “Tagu tomogha ghakighakigu, geware tamagunaki
naboni! Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha da taguna
piropiro ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakir-
imi, bi tagu na kwaro ere iyiyodima anawakiwakirimi!”
15 Yawe God ikayoveni da mma naboni iyatubugha kiiravine, na Re-
hoboam wawaya yadi sisiya geiyawaiyana. Rorowainagha Yawe God
ivisisiya Nebet natuna Jeroboam biidi, Sailo kwanatuna kana **peroveta**
Ahija yana sisiyae. Na raghanina Yawe God kiiwawo Rehoboam ivigesiyeni
da wawaya yadi sisiya geiyakivini, na Ahija metagha ivisisiya na naboni
itubugha.
16 Wasina bi Isrel damdi tupadi sikita bi kiiwawo yadi sisiya geiyawaiya-
neni, na siwona bo,
“Toumii gegha Jese natuna Deivid yana rakaraka muduna!
Toumii getouna kana dam muduna!
Isrel dammi kokayo tana veramagha yada kubure yada kubure,
bi Deivid nosina Rehoboam yana wawaya waghata inibadedi!”
Wasina bi Isrel damdi siveramagha sinagho yadi kubure yadi kubure.
17 Bi gegha da, Rehoboam patana Isrel damdi iiyawogha Jiuda kubura
kwanatudiye siyamakamake na iyiibadedi.
18 Wasina bi kiiwawo Rehoboam yana bagibagi damdi kadi bada kana
waghawagha Adoniram ivipora inagho Isrel damdi iyatayina wamiridi
da kiiwawo yana wiibadana rogune siyarughumagha, bi gegha Isrel
damdi sigeghomiiri da akimama sirouvi sikasunuyi. Raghanina kii-
wawo Rehoboam warana iwaiyaneni na yana seriyotye igeru bi naghara
iverainagho Jerusalem kanatune.
19 Noko raghanine inagho da kata, na Isrel damdi kikiramutumutuba
yana nawae, na geyadikayowana da Deivid nosinosina sinibadedina.
20 Raghanina Isrel damdi siwaiyana da Jeroboam, Ijipt kuburama ivera-
magha, na dughu tana siviyoneyoneni bi noko dughuna kamone Jeroboam
sitore da Isrel tupana kana kiiwawo. Wasina dam Jiuda touna kawagha
Deivid nosinosina yadi wiibadana rogune imakae.

Jeroboam, God geiyakabisisireni

25 Wasina bi kiiwawo Jeroboam, Ifreim koyakoya kubura kamone
Sikem kwanatuna iyababareni na akimama igari wiikenavivireni, bi name
imakae. Bi nama itouya na inagho bada Penuel kwanatuna akimama igari
wiikenavivireni da iyababari.
26-27 Gabudara tana Jeroboam mma naboni iyanuwanuwagiura na touna-
mani iwonena mayeni, “Wawaya tupadi na sanagho Jerusalemma, da Yawe
God yana bareye yadi puyo sasuwara Bada biidi. Awaki bada inatubugha
memeda sinamiiri karona Deivid yana rakaraka biiyadi bi nuwanuwadi

sinawamiri da yadi bada ghamana, Rehoboam, Jiuda kana kiiwawo biidi?
Toudi sinakasunuyigu bi kagu gaware sinatore da inikiiwawo.”
28 Wasina bi kiiwawo Jeroboam awaki iyabera kiiravine na yana wawaya
akakovidi yawata sivisisiya ikovi, na kau wotudi bata gouldma iberadi.
Bi wawaya iwonedi bo, “Jerusalemma naghona, tami Isrel dammi biiyadi
na ipiropiro kirakii, na yami god makatanidina, toudi Ijipt kuburama
sikabikanibuvemi.”
29 Na kau wotudi gouldma ibera, da tana Betel kwanatune itore, bi tana
Dan kwanatune.*
30 Wasina bi mmko kedane na wawaya tamumu sibera. Bi kate bada
siyanono Dan kwanatune kau gouldma beraberana siyakabekabepepi.
31 Jeroboam kate bada kabepepa gawaridi koya debadigha iyoghana, bi
dam wiibatama tomotomogha ivinegha da naboni **prist**, bi toudi na gegha
Livai kana dam kamonama.

Jeroboam, Isrel kubure iyikiiwawo raghanine, na Rehoboam touna Jiuda kubure iyikiiwawo. Rehoboam bodu yadi 17 ivikiiwawo. Noko yana wiikiiwawo raghanine, na Jiuda damdi god wiiwiiyaba siyapeepetedi, da Ijipt damdi sigogona sipiika Jiuda kubure da yadi sawara warawaratetedi, God yana bareye da kate kiiwawo yana bareye sikawara. Rehoboam da Jeroboam na nonowa siyiaviya kabivivirana.

Raghanina Rehoboam irabobo, na natuna Abaija ivikiiwawo da bodu aroba Jiuda kiiravine. Bi Jeroboam teya bada siyiaviya. Raghanina irabobo na natuna Asa, Jiuda kiiravine ivikiiwawo. Asa bodu 41 ivikiiwawo. Touna kiiwawo miisena bi God iyakabekabepepi da Jiuda damdi yadi god wiiwiiyabidi iviaviyedi. Touna nonowa Isrel damdi yadi kiiwawo Baasa teya siyiaviya. Raghanina Asa irabobo na natuna Jehosepet, Jiuda kiiravine ivikiiwawo.

Isrel kamone, na Jeroboam natuna Nadab touna kiiwawo berona, bi kate iiyawogha murine sivikiiwawo na bada sibero kirakii. Touna bodu bata Isrel kiiravine ivikiiwawo. Wasina bi Baasa igeghomiiri da Nadab ikasunuyi da kate Jeroboam yana rakaraka tupadi. Baasa ivikiiwawo da bodu 24 sikovi bi irabobo, na natuna Elah ivikiiwawo da bodu 2 Isrel ivibadeni. Wasina bi yana wiirouwa tomotomoyidi badana tana kana waghawagha Jimri igeghomiiri da ikasunuyi bi tounamani itoregeyena mayeni da ivikiiwawo. Bi gegha da taparoro tanagha murine, na Isrel damdi yadi wiirouwa badana Omri sitore da kiiwawo, na Jimri naghara ikabi na tounamani ikasunugha mayeni. Omri bodu 12 kamodiye ivikiiwawo, wasina bi natuna Aheb ivikiiwawo. Aheb bodu 22 kamodiye Isrel kiiravidiye ivikiiwawo.

16

Aheb ivikiiwawo Isrel kiiravine

30 Omri natuna Aheb na Yawe God matene na bera bero kirakiidi ibera,
geware kiikiiwawo tupadi mekodi naghone sivibadana naboni.
31 Touna inoghosi da wiitamumu na getana awaki, ware Nebet natuna
Jeroboam tamumu iberana naboni. Bi bera bero kirakiina ibera na

---

12:28: Exo 32:4 * **12:29:** Isrel damdi yadi noghota na Dan da Betel na gawara kabikabikuwayidi. Betel na Jereboam yana wiibana wareregubugubura yana nawae kubura wiibarabarate. Noko na Jerusalemma yana rabaraba na 16 kilomitas. Jerusalem na geiyarabaraba kirakiina, na Jeroboam ware Jerusalem iyawonawona wiiberoveni, wawaya iyawonewonedi da siyanagho Betelne siyakabepepa. Dan na kikiramutumutuba yana nawae kubura wiibarabarate.

Saidon damdi yadi kiiwawo Eetbaal natuna wasike Jesibel irawayi bi Baal iyapeepeteni.

32 Aheb kabepepa barena tana Baal kiiravine Sameriya kwanatune iyoghani da suwara gabugabuna gawarina kamone ibera.

33 Bi kate bada god wasikena Asera* kabepepina kiiravine kana kiitupo ikabiwiimiiri. Aheb bera peyaridi ibera da Yawe, Isrel kana God ivinuwapughupughuni, geware kiikiiwawo naghone sivibadana naboni.

17

Elaija iwona da kapoe inatubugha

1 Peroveta tana kana waghawagha Elaija,* bi yana kwanatu na Tisbi, Giliyed kubura kamone, inagho kiiwawo Aheb biidi bi iwoneni bo, "Wiisuwona, Isrel kana God, Yawe na Makewaghawaghasina bi tagu na yana wiitamariyana. Bi kana waghawaghae tagu awonawona da geamra† bo youra sinayowogha, mmkodi bodu sapiipiikana kamodiye patana da gamogu anatore na wasina."

Metagha na naboni itubugha. Da raghani gurina nama amra gegha, na getana awaki da wawaya siyakam.

Kwabura, Jerepet meyagiine

8 Wasina bi Yawe God, Elaija iwoneni bo,

9 "Kunagho da Jerepet meyagiine‡ kunamakae, Saidon kwanatuna ririne. Name na kwabura tana awoneni da tam inikanim."

10 Na Elaija inagho Jerepetma. Bi raghanina iverakanibu meyagii matamketane, na kwabura tana ikita kiiraberabega iyatoghutoghura, na ivitarakiiyaneni bo, "Rubana bo gegha da rarima gisina kiyabu kamone kuyakawari kuyapiika da ayaniuna?"

11 Bi wasikena itouya iyanono rarima kabina biidi, na ikwatukwavini bo, "Bi kate bred viya teya kuyouna da anakam."

12 Bi wasikena iwona bo, "Yawe yam God makewaghawaghasina kana waghawaghae awonawona da wiisuwona tagu getana da bred gwabiguve. Tagu gwabiguve na parawa yoghoyoghona kaboma kamone da kate oliv oil kabikabiwiitaghoma gisina kamone. Tagu kiiraberabega atoghutoghura bi anakawara anaveramagha bareye da awaki pinimina gwabiguve na anakabununayi, natugu teya kiiravimiiye da kanakam, bi muriye na vitonana inirabobomii."

13-14 Bi gegha Elaija, wasikena iwoneni bo, "Gekuninuwapoyana! Yawe, Isrel kana God iwona da, 'Parawa da oliv oil na nonowa yami kabikabiwiitaghoma kamodiye sinamakamake patana da Yawe amra inipora na pei sinagogo maghana raghanine.' Na kunagho da metagha kuvisisiya na naboni kubera, bi dagudagune na bred gisina kiiraviguve kugabuni da

---

* **16:33:** Asera touna god wasikena bi Mesapotemiya, Ijipt, Ponisiya da Siriya damdi yadi god tana Baal wavinena. * **17:1:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Elaija yana basuna Yawe na God.* † **17:1:** Kenen damdi yadi God Baal siyitumaghaneni da touna amra iyibadeni, taraghaniye na yadi god kana waghawagha Mot, yana basuna "rabobo," Baal yakasunuyi. Bi raghanina Baal yayawa magha na rubana kubura rarima inaveremayeni. Elaija, na Baal iyiaviyeni iyawonawona da touna "God Makamakewaghasina" yabagibagiyeni bi God na amra da kate rabobo yibadeni. ‡ **17:9:** God, Elaija ivipora inagho Saidon kubure meme wawaya parapa Baal siyakabekabepepina. Mmkona Aheb rawananaki tomoyina Eetbaal yana kubura, bi mmko raghanine, na Elaija, Aheb gwabinama iyakowokowogha.

kawari piika. Bi muriye na kabiwiiririyina kabununayi, tam bi natum teya
kiiravimiye.”
15 Wasikena inagho da metagha Elaija iwoneni na naboni ibera, na
Elaija da kwabura bi yana rakaraka yawata gabudara patepatena na kam
siyakamkam.
16 Bi metagha Yawe God ivisuwona, na naboni da Elaija metagha ivisisiya
na nunune, da parawa kabomina geiyakovi bi oliv oil kabikabiwiitaghome
geiyamamana.
17 Raghani viya sikovi murine, na noko kwaburina iiyabo bare rapene,
na natuna igubaga. Kanagubaga iragata kamokamogha da tughurine na
irabobo.
18 Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Tam na God yana **peroveta**,
awaki kiiravine na naboni kubera tagu biidi? Bo mabo kupiika yagu
tamumu§ wiiyevevegu kiiravine da natugu kasunuyina biidi?”
19 Bi Elaija iwona bo, “Natum kuveregu.” Na tomogha gisigisina
sinananaki imane bi ikabaro, da teteboruborugha ikawari igae da tu-
payaragha meme touna iyamakamake, na name yana kenakena debane
ivikeneni.
20 Bi Yawe God biidi irupari iwona bo, “Oo Yawe yagu God, awaki
kiiravine nuwapoya ghamana mmko kwaburina kuvereni? Touna ivi-
waghasinegu da yana bareye amakamake, bi kata natuna kubera da
irabobo!”
21 Wasina bi Elaija iroroni da raghani aroba tomogha gisigisi debane bi
irupari Yawe God biidi iwona bo, “Oo Yawe yagu God, mmko tomogha
gisigisina yana yawa kuveremayeni!”
22 Yawe God, Elaija yana pari iwaiyaneni, na tomogha gisigisi yawiina
tavenina idagumayeni da iyawamagha.
23 Wasina bi Elaija, tomogha gisigisina irubevi bi ikawari iyowogha
tupayaragha ghamane. Da sinananaki iviruvereni bi iwona bo, “Kita,
natum iyawamagha!”
24 Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Kata akovi da tam na God
yana peroveta, bi Yawe God gamona tam kawamma sakanikanibu na
wiisuwona.”

18

Elaija da Baal yana peroperoveta

1-2 Raghani iguri murine, bodu wiiarobine getana amra Sameriya kubura
kamone iyayotowogha, na gomara ghamana itubugha. Noko kapoe bo-
duna wiiarobina kamone, na Yawe God, Elaija iwoneni bo, “Kunagho da
kimaghatara mayem kiiwawo Aheb biidi, bi kuwoneni da Tagu pinimina
bi amra anipora inayowogha kubure.” Na Elaija inagho da kiiwawo Aheb
biidi iyimaghatara mayeni.

17 Raghanina Aheb, Elaija ikita na iwona bo, “Da noko tam, iiyabo
piropiro ghamaghamadi Isrel biidi kawapiipiikedi?”
18 Bi Elaija iwona bo, “Tagu getana awaki piropirona Isrel biiyadi
ayaberana, bi gegha da, tam bi tamamnaki yana rakaraka yawata noko

§ **17:18:** Noko raghanine wawaya siyitumaghana da gubaga da rabobo na God yana aro, tamumu kiiravine. Kwabura iyitumaghana da Elaija yana bareye iyamakamake bi ibera da God matane na touna biidi itore da yana tamumu ikita, noko biidi iberana natuna tomogha gisigisi irabobo.

berana naboni kobera. Tam geyamwiina da Yawe God yana sisiya bagibagidi kuyakabisisiredina, bi bada tam wosina na Baal yana tarabiibiisaka kuyapeepetedi.

19 Katana Isrel damdi tupadi kwatuwiitaghomidi da Kamel Koyane sinabananigu. Bi Baal yana peroperoveta yadi 450 da god wasikena Asera yana peroperoveta yadi 400 kurutayinidi konapiika, mekodi kiiwawo wasikena Jesibel kam yavereveredina."

20 Na Aheb, Isrel damdi tupadi da Baal yana peroperoveta tupadi iviyoneyonedi da Kamel Koyane siyitaghomidi.

21 Elaija wawaya tupana naghodiye imiiri bi iwonedi bo, "Raghani meme bi noghota bata basudiye konituyakayakata? Memeda Yawe touna God, na kokivini; bi meboda Baal touna God, na wasina kokivini." Bi gegha, wawaya tupadi sivikawapotapota.

22 Wasina bi Elaija iwonedi bo, "Yawe God yana **peroveta** na tagu kawagha amakamake,* bi Baal yana peroperoveta na yadi 450.

23 Kau makidi yadi bata kopiikedi toumii biiyadi. Baal yana peroperoveta kau makina tana sinavineyi, sinakasunuyi, sinarigha pinipinimi bi kiiraberabega wowodiye sinatoura, suwara gabugabuna gawarina debane, bi keyama gesininawiinina. Tagu berana mayimayiyina kau makina tana biidi anabera.

24 Wasina bi Baal yana peroperoveta yami god biidi korupari, bi tagu na Yawe God biidi anarupari. Bi meko god na keyamama wonabodeyana inabera da kiiraberabega sinaruwiinawa, na touna wiisuwona God!" Na wawaya tupadi siviwaghasina.

25 Wasina bi Elaija ivisisiya Baal yana peroperoveta biiyadi iwonedi bo, "Tami kokoroto kirakii kiiravine, na kovinagho yami suwara konabera. Na kau makina tana kiiravimiye kovineyi da kokabununayi bi keyama gekoninawiinina, bi yami god biidi korupari."

26 Na kau makina tana sikabununayi bi suwara gabugabuna gawarina debane sitore. Wasina bi Baal biidi rupari sidaguni, didibare da inagho gabudara youbasuve. Toudi siyarurukwatu siyawonawona bo, "Oo Baal, kuwaiyana bodemii!" Bi getana wonabodeyana, na yadi suwara gabugabuna gawarina meko siyoghani na parapa siyiibaga wiikenavivireni.

27 Gabudara youbasune na Elaija idagu iyinamayedi iyawonawona bo, "Gamo ghamanama korupari! Wiisuwona touna na god! Memeda nuwanuwana iwapawapeni yanuwanuwagiura bo inagho yisarewaboni, bo inagho yawagawagaboni. Meboda yakenakenaboni, na konakasiwiimataki!"

28 Na gamo ghamanama sirukwatu kamokamogha bi yadi kiki nunune, na seri da iyoma siyarigharigha mayedi patana da ganiganidi siyorororo.

29 Toudi sirukwatu, bi sirukwatu, patana da ravidi suwarina kana gabudare, bi gegha, getana gamo, getana iiyabo iyawaiyana da iyawonabodeyana.

30 Wasina bi Elaija wawaya ikwatuvedi iwona bo, "Mabo kopiika tagu biidi." Na tupadi sipiika da simiiri wiikenavivireni, bi idagu Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina, meko sikouwiiririyi na iyakabukabunagha mayeni.

---

* **18:22:** Elaija yana sisiya na yatupatuparorona Jesibel biidi basuna yimatipo da God yana peroperoveta iyikasunughana. Aheb yana wiitamariyana Obedaiya ivimatipo da God yana peroperoveta iyiwiitedi na mududi epamana bonayidiye iyiikowoyidi bi kam da rarima iyavereveredi, bi tayakovi yadi viya siyamakamake.

31 Akima yadi 12 iyouna bi Isrel kana dam tanagha kiiravine na akimidi
tatadigeghama ikabigubadi. Mmko waghawaghana Isrel, na Yawe God,
toudi nosidinaki Jeikap ivereni.
32 Mmkodi akimidima Elaija suwara gabugabuna gawarina iyoghana
mayeni da Yawe God kabepepina kiiravine. Bi durein ibani wiikenavivireni
da yana ragata, na rarima 14 litas naboni rubana iyakabitawani.
33 Bi kiiraberabega suwara gabugabuna gawarina debane itoura, bi kau
makina irigha pinipinimi da kiiraberabega debadiye itoura. Wasina bi
iwona bo, “Kibubu yadi ruwamaruwa rarimama kovibonuvidi, bi suwara
da kiiraberabega rariminama kwiiwaghayoyoyidi.”
34 Raghanina naboni sibera na iwona bo, “Berana mayimayiyina kobera
mayeni.” Na sibera mayeni ikovi na iwona bo, “Bada berana mayimayiyina
kobera mayeni koniarobi.” Bi iwonedi na berana sibera raghani kanawi-
iaroba.
35 Da rarima suwara gabugabuna gawarinama sivitototo siyowogha da
durein sivibonuvi.
36 Ravidiye suwara gabuna gabudarine, na Elaija ipepewa inagho suwara
gabugabuna gawarine bi irupari iwona bo, “Oo Yawe - Abraham, Aisik, da
Jeikap† yadi God - kata kiyeveveyana da tamna God Isrel kamone bi tagu
na yam wiitamariyana. Bi kiyeveveyana da tam gamomve na mmkodi bera
tupadi abera.
37 Kuwonabodegu, Yawe God, kuwonabodegu, da mmkodi wawaya
sinakovi, da tam Yawe, na God bi nuwanuwadi kwatayina wamira magha
tam biidi.”
38 Wasina bi Yawe God yana keyama karakarasina abamama irukarata
iyowogha, da kau makina, kiiraberabega, akima da dobodobo suwara
gabugabuna gawarina ririnagha ikarasidi bi kate rarima durein kamone
imuyamuya kirakii na imama.
39 Raghanina wawaya tupadi mmko sikita, na sivituwapore oghogheyana
mayiyidi siyowogha dobodobove bi sirukwatu bo, “Yawe, touna God! Yawe,
touna God!”
40 Wasina bi Elaija sisiya bagibaginama iwonedi bo, “Baal yana per-
operoveta kokabitawatawanidi. Getana konakabiwiiadidi da inaver-
ataveyana!” Na wawaya sigeghomiiri da Baal yana peroperoveta tupadi
sikabitawatawanidi, bi Elaija ivinagho kedaridi siyowogha Kison anayine
da name sivikasunughana.

Kapoe tughurina

41 Bi Elaija, kiiwawo Aheb iwoneni bo, “Kunagho awaki kunayouna
da kunakam bi kunaniuna, kiiravine tagu amra ghamana yapiipiikana
gugurina vimenaki awaiwaiyaneni.”
42 Na Aheb inagho da awaki iyakam da iyaniuna, bi Elaija na igae inagho
Kamel Koyana debane bi ivituwapore oghogheyana bi gayamina tuwa-
porena basudiye itore da mayiyina iyowogha dobodobove da iyarupari.
43 Bi yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da kunakitarorona
yegiiye.”
Na wiitamariyana inagho da ikita bi iveramagha Elaija biidi bi iwona bo,
“Tagu getana awaki ayakitana.” Raghani yadi 7 Elaija yana wiitamariyana
iwoneni bo, “Kunagho kunakita.”

18:31: Gen 32:28, 35:10 † **18:36:** Jeikap kana waghawagha tana na Isrel.

44 Bi raghani 7 tughurine na yana tamariyana inagho bi iveramagha da
iwona bo, “Tagu uwa gisina akita bi yana ragata na ware wawaya imana
yegiima yageegee.”
Na Elaija yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da Aheb kuwoneni
bo, ‘Yam seriyotye kugeru bi kunagho bareye muriye da amra inabodebo-
dem.’ ”
45 Bi gerabarabana, na uuwa dumagawoworidi sipiika da abama sisowo.
Yanunu idagu inatapi bi amra idagu iyayoyo. Na Aheb yana seriyot debane
ivikiiyagha igeru bi itouya inaveramagha Jesrelma.
46 Wasina bi Yawe God parapa maragata ghamana Elaija ivereni, na kana
kwama damona irukabepi da kanakiideye ivitupakavini bi ivera da Aheb
yana seriyot iverawiitaveni ivinagho patana da Jesrelma iverakanibu.

19

Elaija iverainagho Sainai koyane

1 Raghanina Aheb bareye iverakanibu, na awaki tupadi Elaija ibera
da kate metagha Baal yana peroperoveta tupadi ivikasunughana, na
wavinena Jesibel iwoneni.
2 Na Jesibel sawariyonayona tana idaru inagho Elaija iyawoneni bo,
“Iisuwona mmko raghanine maram, tagu anakasunuyim ware metagha
peroperoveta kuvikasunughana na naboni. Memeda mmko geanabera, na
arurupari da god parapa aro inaveregu bo meboda inakasunuyigu.”
3 Elaija inaghara kirakii da yana yawa kiiravine, na ivera inagho-
taveyana. Raghanina Jiuda kubure Biasiba kwanatune iverakanibu, na
yana wiitamariyana nama ikuyoveni,
4 bi touna tanaduma inagho mayabe, da gabudara tanagha ipepewapom,
bi ipiika da kii gisina kana waghawagha brum* rogune imakeyowogha
bi irupari da yana wiina iyarabobo. Iwona bo, “Mmko gewasina, tagu
inunurigu, Yawe God, yagu yawa kata kabitaveni. Mmkona tagu ware nada
arabobo naboni nosinosigunakim iiyawogha nada sirabobo na naboni!”
5 Wasina bi kiina rogune ikenayowogha da nuwanuwana iwapa iyake-
nakena.
Na yaininagha aneya ikabitowoyi bi iwoneni bo, “Geghomiiri, ku-
nakam!”
6 Bi ikitawiiveravera, da nama gayamine na bred benabenana tana akima
muyamuyandiye sigabuni da rarima kiyabuna. Bred ikani bi rarima inina
ikovi, na ikenayowogha magha.
7 Wasina bi Yawe God yana aneya ipiikamagha da ikasiwiimataki bi
iwona bo, “Geghomiiri, bred viya kunakam kamogha. Bi gegha na kate
mmko wagawagane na tam gerubam.”
8 Na igeghomiiri da bred ikam da rarima iniunamagha. Noko kamna
maragata ivereni, na gabudara 40 bi nubabasu 40 ipepewa da Sainai†
Koyane, nokona Yawe God yana Koya.
9 Nama na inagho epamana tana bonayine da noko nubabasune name
ikena.

Yawe God ivimaghataramayeni Elaija biidi

19:4: Jona 4:3 * **19:4:** Brum na mayaba kiina tana bi rubana da rogu miisena inavereyana da wawaya name siniyawiitaveyana. † **19:8:** Sainai kana waghawagha tana na Horeb (Exodas 3:1 da 17:6 da Diutoronomi 18:16 kokita). Nokona meme Yawe God ivimaghatara mayeni Isrel damdi biiyadi da yana gwara iveredi (Exodas 19:20 kokita).

Bi gegha Yawe God iwona bo, “Elaija, mma awaki kwaberabera?”

10 Na Elaija iwona bo, “Yawe God Maragata Kirakiina, tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiyena nonovem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiiyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!”

11 Bi Yawe God iwona bo, “Kanibu da koya debane naghoguve kunamiiri.” Wasina bi Elaija nama iyamiimiiri bi Yawe God ipiika da iyaveratupiira, na yanunu maragasina koya itapi da akima ghamadi ivikouririghana da tanawa yarayaragha itubugha, bi gegha Yawe God genama yanunu kamonena. Yanunu tapi ikabitore na bada nukenuke ipiika, bi gegha Yawe God genama nukenuke kamonena.

12 Nukenuke murine na bada keyama, bi gegha Yawe God genama keyama kamonena. Bi keyama murine, na wiikawaghamgham gisina gugurina ipiika.

13 Raghanina Elaija iwaiyaneni, na mayiyina kana garama ikasibabari‡ bi ikanibu da epamana kawa bonayine imiiri.

Wasina bi gamo tana ivisisiya touna biidi iwona bo, “Elaija, awaki kiiravine tam mma?”

14 Na Elaija iwona bo, “Yawe God Maragata Kirakiim, nonowa na tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiyem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiiyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!”

15 Wasina bi Yawe God iwona bo, “Megha kupiika, na kedana mayimayiyina kuveramagha, da kunagho Damaskas mayabine. Raghanina name kunaverakanibu, na kurughu kwanatune, bi Hasael kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Siriya kana kiiwawo.

16 Bi Nimsi natuna Jehu kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Isrel kana kiiwawo, bi kwanatu kana waghawagha Eibol Mehola tomogha, Sapat natuna Elaisa kituboro bi noko iniyeveveyana da touna, tam inatupatavem naboni yagu **peroveta**.

17 Wawaya iiyabo Hasael gwabinama inavera, na Jehu inageghomiiri da inakasunuyi, bi nokodi iiyawogha Jehu gwabinama sinavera, na Elaisa inageghomiiri da inikasunughana.§

18 Bi Isrel damdi yadi 7,000 iiyawogha na gemeyani Baal siyatuwayowaneni bo geyana tarabiibiisaka siyamaghanina sinamake!”

Elaisa kanakwatu

19 Na Elaija inagho da Sapat natuna Elaisa yana tanawa iyaroverove na ibanani. Nama na tomotomogha yadi 12 bi kau batabatiighatema tanawa siyaroverove bi touna tughurine kau yadi batama iyaroverove.** Elaija

‡ **19:13:** Meboda Isrel damdi siyakayogagawa God siyakita na katebi siyarabobo (Exodas 3:6 kokita).

§ **19:17:** God ruabana yana wawaya wiiwaghasina maragasina sinikasigiiyeni na aro inaveredi.

** **19:19:** Isrel damdi yadi kwabu na ruwiipikapikae saberabera gegha koyae. Toudi kau sabera da rove sawaridi satayina bi yadi kwabu kamodiye tanawa sarove. Toudi kau yadi bata saberadi da rove yewadi kiima sibera na satayina bi dobodobo sarove da rotomanidi wawa kiiravine.

inagho touna biidi bi kana kwama Elaisa katiiyane ivitavenageyeni bi itouya da inagho.[††]

20 Wasina bi Elaisa yana kau ikuyowana bi Elaija murinagha ivera inagho da iwoneni bo, “Dagudagune na kuyovegu ananagho tamagunaki da sinagunaki anamaghanidi da anikukuvedi, bi muriye na anakivinim tananagho!”

Na Elaija iwona bo, “Wasina kuveramagha, bi kwakowaboga da awaki abera tam biidi.”

21 Wasina bi Elaisa iveramagha yana kau biidi da ivikasunughana. Touna roverove sawaridi kiima sibera bi kau satayina da tanawa sarove, na toudima keyama ibera da iyuvidi ivitawogha bi wawaya iveredi da sikam. Wasina bi itouya inagho da Elaija ikivini da kanawiiwiita.

[††] **19:19:** Elaija yana bera yiyeveveyana da Elaisa, Elaija inatupataveni da naboni God yana peroveta.

Kiikiiwawo bukana wiibatana
(2 Kings)

Wonawiiakowa

Kiikiiwawo bukana dagudaguna da wiibatana na yawonewoneda da awaki itubugha kiiwawo Deivid ivibada bi murine. Kiikiiwawo bukana dagudaguna yawonawona da metagha Solomon, Deivid murine ivikiiwawo.

Solomon irabobo murine, na Isrel iyarayi da kubura bata. Wareregubugubura yana nawae sikwatuveni Jiuda, bi kikiramutumutuba yana nawae na patana sakwatuveni Isrel.

Jiuda da Isrel, God siyakabikabisisireni raghanine, name na nuwarururiri. Raghani viya na kiikiiwawo, Yawe God gesiyakabikabisisirenina bi god mududi siyakabekabepepidi. Na bera mududi berodi situbugha. Raghanina Isrel damdi, Yawe God kabisisirenina sikabitore, na peroperoveta iviporadi. Na Kiikiiwawo bukana wiibatana kamone na peroveta ghamakirakiina, na Elaisa. Touna bera mekodi ibera na wasina God yanawiiwiitae kawagha. Touna wawaya iwonedi da God sinakabepepa mayeni.

Elaisa irabobo murine, na kiikiiwawo korotodi na sibero kirakii. Na God yana wawaya aro iveredi bi kadi aviya wiiwaghasina iveredi da siburavidi. Dagudagune na Isrel damdi biiyadi itubugha. Muriye na Jiuda damdi biiyadi. God yana wawaya geiyiwaghasinedi da bodu 70 kamone siyaveramagha yadi kuburena.

Vinevineyidi

Dam bata Isrel da Jiuda
- Peroveta Elaisa waragututuna (2:1-18; 4:8-11, 14-17, 42-44; 5:1-3, 9-19)
- Asiriya damdi yadi kiiwawo, Sameriya kwanatuna igeeiwayi da dam Isrel igigirataveni (17:5-10, 24-29)

Jiuda kana kiikiiwawo waragututudi
- Kiiwawo Hesekaiya yana wiibadana raghanine idaguni da inago kiiwawo Josaiya yana wiibada raghanine (18:1-8; 21:1-6, 10-16, 18-24; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4)

2

Yawe God, Elaija ikabi igae abame

1 Raghani tupona bi muriye, da Yawe God yanunu virovirogha kamone
Elaija iyakabi iyagae abame, na Elaija da Elaisa Gilgalma sitouya siyanono,
2 na Elaija, Elaisa iwoneni bo, “Mma kumakae, Yawe God iwonegu da
ananagho Betelma.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na
kana waghawaghae da kate tam yam yawa waghatama awonawona da
gemeyani anakuyovemna.” Na siyowogha sinagho Betelma.

3 Betel meyagiine na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake
na sipiika Elaisa biidi bi siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata
yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

4 Wasina bi Elaija iwona bo, “Elaisa, mma kumakae, Yawe God iwonegu
da ananagho Jeriko kwanatune.”

Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yama yawa waghatama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na sinagho Jerikoma.

5 Bi Jeriko kwanatune na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake na sipiika Elaisa biidi da siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

6 Wasina bi Elaija, Elaisa iwonena bo, “Mma kumakae, bi Yawe God iwonegu da ananagho Jodan rarimine.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yam yawa waghatama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na yadi bata sipepewa patapata sinagho.

7 Bi peroperoveta ribana kamonama tomotomogha yadi 50 bada yawata sinagho da kadi taraboga sivituramiiriyedi. Bi Elaija da Elaisa, sinagho da Jodan rarimina ririne sivituramiiriyedi bi peroperovetidi na kadi taraboga simiiri bi Elaija da Elaisa siyaruruwiitetedi.

8 Wasina bi Elaija kana kwama, ikabitaveni da inoku bi tounama rarima irouvi na ivibogabogae, bi yadi bata tanawa kanakananagha sipepewa sitowawona!

9 Raghanina Jodan rarimina nawane sikabigae, na Elaija, Elaisa iwoneni bo, “Yam kayowana awaki na kuwonegu da anabera, muriye da Yawe God gwabimma inakabitavegu.”

Na Elaisa iwona bo, “Rubana da yam wiiperoveta kamonama maragata tupatupawiikapuna* kuyaveregu, bi kam gawara ayakabi naboni peroperoveta kadi bada.”

10 Na Elaija iwona bo, “Tam sawara ghamana kiiravine kuvibaba. Meboda raghanina kunakita bi Yawe God gwabimma inakabikabitavegu, na wasina yam wiibaba kunakabi, bi meboda gegha kunakitagu na bada gegha.”

11 Raghanina yadi bata sivisisiya patapata sipepewa siyanono, na raghani tana hosi da seriyot ere keyama karakarasidi sirumaghatara, na Elaija da Elaisa sivibogabogaedi bi Yawe God, yanunu virovirogha kamone Elaija ikabiigae abame. 12 Bi Elaisa ikitana irukwatu iwona bo, “Tamagunaki! Tamagunaki! Tagu, Isrel kana seriyot da hosi akitakitadi!” Wasina bi gemuriye Elaija iyakita mayenina. Bi yana nuwapoya matakirina, na kanakwama itayina gosiri da bata situbugha.

13 Raghanina Yawe God, Elaija ikabi iyageege, na kana kwama ibeku iyowogha dobodobove, na Elaisa ikabi† bi iveramagha inagho Jodan rarimina ririne imiiri.

14 Bi Elaija kana kwama meko kiidamoma ibeku, na nokoma rarima irouvi bi iwona bo, “Yawe na meme, Elaija yana God?” Na rarimina itamoyaragha da sivibogabogae bi ipepewa inagho nawane.

15 Raghanina God yana peroperoveta ribana, toudi Jeriko kwanatunama sivitukivinidi bi rabarabama sikitarorona da awaki itubugha sikitana na siwona bo, “Elaija yana maragata na kata Elaisa gwabine!” Wasina

---

* **2:9:** Isrel damdi yadi kiki kamone, na raghanina tamada irabobo, na natu tomogha iyarokona tamananaki yana mourama reregha ghamanakina inakabi. Elaisa na natu tomogha iyarokona rereyina kiiravine iyibaba da Elaija kana tupataveyana. † **2:13:** Mmko berana yiyeveveyana da Elaisa na Elaija kana tupataveyana. Touna Elaija yana maragata da yana wiibada iyouna (Kiikiiwawo bukana dagudaguna 19:19 kokita).

bi sitouya sinagho da siyikiikiiveni, na naghone sipepeta da mayiyidi
siyowogha dobodobove.
16 Bi siwona bo, “Toumii yama 50 mma bi tupamii maragasimii bi
kiwaghasinemii da kananagho yam bada kaninoyeni. Meboda Yawe God
kanumina ikabiinagho da koya tana debane bo anagha tana kamone
itoreboni.”
Bi Elaisa iwona bo, “Gegha, gekonanaghona.”
17 Bi gegha, toudi siyibaba tupetupeni patana da sinimayagha ikabi na
iviwaghasina, iwona bo, “Wasina, tami konagho.” Na tomotomogha yadi
50 sinagho da gabudara aroba sivinoyeni, bi getana da Elaija siyabananina.
18 Elaisa na Jeriko kwanatune iyamakamake, bi raghanina siveramagha
na iwonedi bo, “Tagu awaki awonemi, awona bo, ‘Gekonanaghona.’ ”

4

Elaisa, Sunem wasike moumourina iviwiiteni

8 Raghani tana Elaisa inagho Sunem kwanatune.* Bi wasike moumourina
nama iyamakamake, na ivibaba wiimaragata da iyapiika yana bareye
da siyakam patapata. Noko murine, raghanina Elaisa iyanono Sunem
kwanatune na noko barene iyakamkam.
9 Na wasikena, moghanena iwoneni bo, “Kuwaiyana, tagu noko tomoyina
raghani peyaridi yapiipiika mabo na akovi, touna God yana **peroveta**
kabikabikuwayina.
10 Imiise da tupayaragha gisina yada bare wowone† tanabera bi kenakena
kana pesapesa tana da kamkam kana kiinabonabo, bi abamakamake da
bada kibe kamone tanatoura. Da tomoyina meboda inapiika, na noko
gawarine inamake.”
11 Gabudara tana, raghanina Elaisa ipiika magha Sunem kwanatune, na
inagho wasikena yana bare wowone yana tupayaraye da iyiyawiitaveyana.

14 Noko murine, na Elaisa yana wiitamariyana kana waghawagha Gehasi
ivitarakiiyaneni bo, “Awaki sawarina miisena rubana ayabera mmko
wasikena kiiravine?”
Na Gehasi iwona bo, “Touna natuna tomogha gegha bi moghanena‡
imoraba.”
15 Na Elaisa yana wiitamariyana iwoneni bo, “Wasikena mabo kuwoneni
inapiika.” Na Gehasi, wasikena iwoneni na ipiika da Elaisa yana tupa-
yaragha matamketane imiiri.
16 Bi Elaisa iwona bo, “Mmko gabudarina naboni viko bodune, na natum
tomogha imamve kunarurubevi.”
Na wasikena iwona bo, “Gegha, tomogha ghamam. Tam na peroveta, na
gekuniyabeguna, yam wiitamariyana.”
17 Bi gegha, wiisuwona wasikena iropeya. Da gabudarina mayimayiyina
noko boduna ikovi murine na wasikena ivituwa da tomogha ware Elaisa
iwoneni na naboni.

Elaisa, wawaya yadi 100 ivikanidi

---

* **4:8:** Sunem na kwanatu gisina, bi Isrel kana kwantu ghamana Sameriyane bi yana rabaraba na 40 kilomitas naboni. † **4:10:** Isrel damdi yadi bare na kubudi benabenadi. ‡ **4:14:** Meboda Gehasi inanoghosi da tomogha imoraba na gerubana ininatuna. Meboda tomogha inarabobo bi gegha erenatuna, na geiiyabo da wavinena iniwiitenina. **4:16:** Gen 18:14

42 Raghani tane, na tomogha tana Baal-Salisa kwanatunama bred geredi
yadi 20 noko bodune barlie dagudaguna sikabipura na toudima sigabuna,
bi kate grain woudi katota sikabipura, na irigama iuwana bi ikawara
ipiika da Elaisa ivereni. Bi Elaisa yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kamna
wawaya kuveredi da sinakani.”§
43 Na Elaisa yana wiitamariyana iwona bo, “Awaki, gerubana da tomoto-
mogha yadi 100** mmko kamna sinakanina.”
Bi Elaisa iwona bo, “Yawe God iwona da sinakam inanunuridi bi patana
kawatupo sinamake, na kamna kuveredi sinakam.”
44 Wasina bi wiitamariyana kamna wawaya iveredi. Toudi sikam bi
murine, na kam muduna iyamakamake, ware Yawe God iwonana naboni.

5

Elaisa, Naaman iviyawiini

1 Naaman na, Siriya damdi yadi kiiwawo yana wiiyogha tomotomogha
kadi bada ghamana. Yawe God, Naaman iviwiiteni na Siriya damdi
sigeghomiiri da kadi aviya sigeiwaiyidi. Na Siriya damdi yadi kiiwawo
iyanoghonoghosi da Naaman na tomogha ghamana, na ikabikarawayeni.
Naaman na wiiyogha tomoyina ghamana tana, bi gegha da gubaga berona
kana waghawagha korekore* ikabi.
2 Naghove Siriya damdi yadi gogona tane Isrel damdi biiyadi. Na wiiyo-
gha tomotomoyidi Isrel wasike wabuwabuna tana siburavi. Bi wasikena na
Naaman wavinena ikabi da yana wiitamariyana.
3 Gabudara tana kana bada wasikena iwoneni bo, “Tagu akayokayoveni
da yagu bada Naaman iyanagho da God yana **peroveta** Sameriya kubure
yamakamake na iyakita. Bi kana gubaga korekore iyiyawiini.”

9 Na Naaman yana hosi da seriyot teya sinagho Sameriya kubure, da
Elaisa yana bare matamketane ivituramiiriyeni.
10 Bi Elaisa sawariyonayona tana idaru inagho da Naaman iyawoneni
bo, “Kunagho da Jodan rarimine raghani yadi 7 kuniyeka. Na sinim
inanoveramagha da kam korekorema kunayawa da kunamiise.”†
11 Bi gegha Naaman nuwanuwana ipughu, na itouya inaghotaveyana
bi iwona bo, “Yagu noghota maragasina, na ware peroveta yana barema
iyakanibu tagu biidi da iyamiiri bi yana God, Yawe biidi iyarupari bi gubaga
wowone imana inarutapitapi da kagu korekore iyayawa!
12 Bi Damaskas kwanatuna rarimidi Abana da Parpar na simiise kirakii bi
Isrel kubura rarimidi na gegha miisedina. Rubana da tagu nokodi rarima
Siriya kubure ayiyeka na ayayawa.” Na Naaman nuwanuwana ipughu
kirakii bi imiiri wamira da itouya inaghotaveyana.
13 Bi Naaman yana wiitamatamariyana sipiika da siwoneni bo, “Tomogha
ghamam, memeda peroveta iyawonem da awaki sawarina ghamana
kuyabera, na imiise da kunabera. Na rubana kuyakabisisireni da kuyiyeka
raghanina iwona bo, ‘Kunagho kuniyeka da kunayawa!’ ”

---

§ **4:42:** Peroperoveta viya nama Elaisa yawata siyamakamake. Nama na kapoe noko kuburine, na Elaisa yana wiina da wawaya noko kamna siyakani. ** **4:43:** Sisiya waghata “Metagha, rubana da tagu tomotomogha yadi 100 mmko anaveredi?” * **5:1:** Beka gubagina sakwatuveni korekore bi Baibol kamone na gubagina na ibero kirakii. Touna genonowa naboni metagha kata touda takwatukwatuveni da korekore. † **5:10:** Mosis yana gwara iwona da mmko gubagina, na inabera da wawaya inadadabu (wiiyawiitaveyana Livitikas 13:3 kokita).

14 Na Naaman inagho Jodan rarimine bi ivikipukipu da raghani yadi 7
metagha Elaisa iwonenina naboni, na sinina inoveramagha da iyawa ware
tomogha gisina sinina naboni da touna imiise.
15 Wasina bi Naaman yana wawaya tupadi yawata siveramagha peroveta
Elaisa biidi da naghone ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kata akovi da parapa
Isrel kana God, na God waghata kubura tupane! Na kata, rubana bo gegha
da puyo gwabiguma kuyakabi, tagu yam wiitamariyana.”
16 Bi Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake, iiyabo yana
wiitamariyana na tagu bi kana waghawaghaye awonawona da puyona
geanakabina.” Naaman, Elaisa ivibaba tupetupeni da puyona iyakabi, bi
gegha da, touna isinighii na geiyakabina.
17 Wasina bi Naaman iwona bo, “Meboda yagu puyo gekunakabi,
na rubana kuyiwaghasinegu da mule‡ yadi batama mmko kuburinama
tanawa ayuwana, bi sinakawara kanaveramagha yagu kubure.§ Basuna
kata da nabo inagho, na puyo bo suwara gabugabunidi gegha meko godna
biidi anavereyana da Yawe God biidi kawagha anabera.
18 Na anoghonoghosi Yawe God rubana inanoghotatavegu raghanina
yagu kiiwawo animatataturaneni kananagho Siriya damdi yadi god, Ri-
mon yana kabepepa barene,** da name kanakabepepi bi imagu debane
inirukekewana da tagu, touna yawata nama kanapepeta. Wiisuwona Yawe
God rubana inanoghotatavegu!”
19 Elaisa, Naaman iwoneni bo, “Nuwarururi kamone kunagho.”†† Wasina
bi Naaman itouya da inagho.

Isrel kana kiiwawo Aheb na 851 BC kamone irabobo. Noko murine na Isrel kana kiikiiwawo bada mududi, na bada Sameriya kwanatune siyamakamake patana da Hoseya ivikiiwawo. Bi muriye 724 BC kamone, na Asiriya damdi yadi wiiyogha tomotomogha, Isrel damdi sigogona kuridi.

17

Hoseya, Isrel kana kiiwawo tughurina

5 Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo yana wiiyogha tomotomoyidi sipiika
Isrel kubure da Isrel damdi siyageiwaiyidi. Toudi bodu aroba kamone
Sameriya kwanatuna siyamiimiiri gwagwari bi mmko berane na wawaya
iyagudugudu da gesiyakanikanibu bo siyarughurughuna, na wawaya
Sameriya kwanatuna kamone kadi kam siyakovikovi, na siyaverevere
mayedi kadi aviya biiyadi.
6 Kiiwawo Hoseya yana wiibada boduna nine bi kamone, na Asiriya
yadi kiiwawo Sameriya kwanatuna ikabi, bi Isrel damdi siberadi da biwa
kabikabi wawayidi na sikabidi sinagho Asiriya kubure. Da mududi Hala
kwanatune itore wiipikapikadi, mududi Gosan kubure Habo rarimina
ririne bi mududi na Midiya kubura kwanatudiye itoredi.

Yawe God, Isrel damdi iviporatavedi sinagho

‡ **5:17:** Mules na toudi sawara kadi kawakawara. Bi toudi na donki tomoyina da horse wasike simumura na yatubugha. § **5:17:** Memeda Naaman inoghosi da Isrel yadi god na Isrel kubure kawagha sinapepetedi. Na wawaya sinoghosi da tanawa Isrel kubure na kabikabikuwayina. Naaman ikayoveni da suwara gabugabuna inabera God kiiravine bi muriye inaveramagha inagaye mmko tanavine Isrel kubure. ** **5:18:** Rimon na Siriya damdi yadi god tana kana waghawagha. †† **5:19:** Elaisa ivitumaghana da Yawe, Naaman inanoghota taveni na yana wiimiiseyana Naaman biidi ivisisiyeni.

7 Mmko itubugha basuna Isrel damdi tamumu sibera Yawe yadi God biidi,
iiyabo Ijipt kana kiiwawo yana maragatama iviyawiidi da Ijipt kuburinama
ikabidi sikanibutaveyana. Bi god mududi siya peepetedi
8 da dam mekodi Yawe God, Kenen kuburama irukwavina sikanibu-
taveyana na yadi kiki beradi siyakivikivina bi kate kiki mekodi Isrel kana
kiikiiwawo sivitubutubugha, na siyakivikivina.
9 Isrel damdi bada wiikowoye bera peyaridi sibera mekodi Yawe yadi
God geiyakayovedina. Bi god mududi kadi kabepepa gawaridi yadi
kwanatu tupadiye siyoghana, meyagii gisigisidi da igae inagho kwanatu
ghamanakidiye.
10 Bi akima kabikabikuwayidi* da Asera kabepepina kiitupodi† koya
tupadi debadiye da kii tupadi rogu miisedi savereyana, na rogudiye
sikabiwiimiimiiridi.

Asiriya damdi Isrel kubure sitourawiipikapika

24 Wasina bi Asiriya damdi yadi kiiwawo, kwanatu ghamaghamadi
Babilon, Kuta, Ava, Hamat da Separwaimma wawaya ikabidi da
Sameriya kubura kwanatudiye‡ itoredi siyamake Isrel kaditupataveyana.
Bi Sameriya kubura sikabi sivirapeneni da kana kwanatu nunudigha
simakae.
25 Raghanina mmkodi kubura wiibata damdi sitourawiipikapika ghuyo-
ghuyone, na Yawe God gesiyakabekabepepina. Noko kiiravine na God,
laiyon iviporadi da kubura wiibata damdi viya siyitarunughana.
26 Na wawaya, Asiriya yadi kiiwawo siwoneni bo, “Wawaya mekodi
kuviporadi da Sameriya kubura kwanatudigha samakamake, na noko
kuburina kana god yana gwara gesiyakovina, noko kiiravine God, laiyon
iviporadi toudi biiyadi, da wawaya sitarunughana.”
27 Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo iwona bo, “**Prist** tana tapiikedi naboni
biwa kabikabi wawayidi, na kovipora inaveramagha Sameriyama name
inamake, da noko kuburina kana god yana gwara, dam wiibata wawayidi
nama samakamakena iniyevevedi.”
28 Na prist tana naghove Sameriya kuburama sirutayini, na iveram-
agha da Betelne imakae bi dam wiibata wawayidi nama makamakedi
iviyevevedi da Yawe God siyakabepepi.
29 Bi gegha, kubura wiibata damdi na kwanatu meghamegha siyamaka-
make, na kamodiye toudimani yadi god rapediye siyaberabera, bi Isrel
damdi yadi god mududi kadi kabepepa gawaridi§ naghove sibera, na
kamodiye siyatutoura.

18

Hesekaiya na Jiuda kana kiiwawo

1 Bodu wiiarobine Ela natuna Hoseiya, Isrel kana kiiwawo iyiibada
raghanine, na Ahes natuna Hesekaiya ivikiiwawo da Jiuda kiiravidiye
wiibada idaguni.

---

* **17:10:** Akima kabikabikuwayidi toudina madasoru wiiwiiakimidi, kenen damdi siyapeepetedi yadi kabepepa kamodiye. Toudi kenen damdi yadi god ghamana Baal yimatakireni. † **17:10:** Asera kabepepina kiitupodi. Asera na Kenen damdi yadi god wasikena. Wawaya meme kabepepina kiiravine na gawaridiye kiitupo siyakabikabiwiimiimiiridi. ‡ **17:24:** Babilon kwanatuna, Cutha kwanatuna, Avva kwanatuna, Hamat kwanatuna da Separvaim kwanatuna na tupadi Asiriya kiiwawo kana wiibadana kamone. § **17:29:** Mmkodi na kabepepa gawaridi meme Isrel damdi yadi god wiiwiiyaba sakabekabepepidina.

2 Bi kana bodu 25 na ivikiiwawo bi Jerusalem kamone bodu yadi 29
ivibada. Sinananaki na Abija, touna Jakaraiya natuna.
3 Bi yana berabera na rotomanidi Yawe God matane ware nosinanaki
Deivid ibera, na naboni.
4 Hesekaiya kabepepa berodi gawaridi ivikouririghana, akima
kabikabikuwayidi ivikasigiiyana bi Asera* kabepepina kiitupodi
ivikasiyaraghana. Bi kate naghove waghata Mosis bronsma mota iberana†
ikasigiigiini, basuna Isrel damdi noko motana noghosine, na insense
siyagabugabuna.‡ Motana sikwatuveni da Nehusten. Na Hesekaiya,
motana ikasigiigiini da pinipinimidi.
5 Hesekaiya, Yawe Isrel kana God ivitumaghanena kirakiiyeni. Getana
meko Jiuda kiiwawona naghone bo kiiwawona murine da God iyitumagha-
neni ware Hesekaiya ibera na naboni.
6 Bi Yawe God metagha iwona, na nonowa iyaberabera. Touna, Yawe God
yana gwara Mosis iverenina ikabisisiredi.
7 Noko kiiravine na Yawe God, Hesekaiya iyagwabigwabiyeni bi yana
bagibagi na wasina kawakawa. Bi Asiriya yadi kiiwawo igebodeni da
isinighii bagibagiyenina.
8 Hesekaiya, Pilistain damdi igeiwaiyidi, nokona Jiuda kubure da inagho
Gasa kwanatune bi kate kubura ririnagha kwanatudigha, meyagii gisigisidi
da inagho kwanatu ghamaghamadi akimama sigari wiikenaviviredina.

Raghanine Hesekaiya irabobo, na natuna Manasa kana gawara ikabi da ivikiiwawo.

21

Manasa na Jiuda kana kiiwawo

1 Manasa na kana bodu 12 bi ivikiiwawo, da bodu 55 Jerusalem kamone
ivibada. Bi sinananaki na kana waghawagha Hepsiba.
2 Manasa, Yawe God, ivikawakeekeeyeni bi dam wiibata yadi kiki
beradi beroberodi iyaberabera, iiyawogha na Yawe God, Kenen kuburama
iyarurukwavina siyakanikanibu bi Isrel damdi siyarughurughu.
3 Manasa kabepepa berodi gawaridi iyoghana magha mekodi
tamananaki Hesekaiya ivikouririghanana. Touna suwara gabugabuna
gawaridi ibera da god Baal siyakabepepi. Bi kate god wasikena Asera
kabepepina kiitupodi bada ikabiwiimiiridi ware Isrel kana kiiwawo
Aheb iberana naboni. Manasa bada ipepeta da abame kewokewo
iyakabekabepepidi.
4 Bi Manasa, god mududi yadi suwara gabugabuna gawaridi Yawe God
yana bareye ibera, gawara meme naghove Yawe God iwona bo, “Kagu
waghawagha Jerusalem kamone inamake nonowa.”
5 Yawe God yana bare garidi yadi bata kamodiye na kewokewo abame
kiiravidiye suwara gabugabuna gawaridi ibera.*
6 Bi bada natuna waghata keyame igabuni naboni suwara gabugabunina,
touna kiirapu bo yapune da kasiko beradi iyaberabera, touna imapu damdi

---

* **18:4:** Asera na Kenen damdi wasikena kana waghawagha. Wawaya na Asera kiitupove sikabiguba na tounae siyapeepeteni. † **18:4:** Noko raghanine Isrel damdi mayabe siyamakamake bi meboda mota inakanidi na sinakayogagawa noko gubana sinakita na sinayawa, bi katana toudi bera berona siyaberabera, da motana gubana siyapeepeteni ware god naboni. ‡ **18:4:** Mmko waragututuna na Nambas 21:9 kamone kunakabiyavi. * **21:5:** Isrel damdi wiiwaghasina sikabi da gari tanagha kamone kwagha sirughu bi prist kawagha na wiiwaghasina sikabi da gari wiibatane sinarughu.

da iiyawogha kanukanuma teya sisisiyana wawayidi iyawaiwaiyanedi.[†]
Touna bera berokirakiina ibera na Yawe God nuwanuwana ipughu.

10 Wasina bi Yawe God yana peroperoveta, iiyawogha sabagibagiyeni, na
sisiya iveredi,
11 iwonedi bo, “Kenen damdi bera berodi sibera bi gegha da Manasa
parapa bera bero kirakiidi ibera. Bi Jiuda damdi iberadi da bera berodi
sibera, toudi yana tarabiibiisaka sipepetedi
12 Na Tagu, Yawe, Isrel kana God piropiro ghamanakina anapiikeni
Jerusalem kwanatune da Jiuda kubure. Noko raghanine na wawaya mmko
piropirona sisiyina sinawaiyaneni na sinanaghara.
13 Tagu Sameriya kwanatuna akabirubata da avibero da Aheb yana
rakaraka yawata, na noko naboni tagu Jerusalem kwanatuna aro
anavereni. Bi wawaya tupadi Jerusalemne anagigiratavedi ware wawaya
enopu sakimokogha bi sikuratabuni da inakanakana na naboni.
14-15 Yagu wawaya bera berodi sibera bi nuwanuwagu sivipughu, raghan-
ina rorowainagha nosinosidinakim Ijipt kubura sikanibutaveni, gabu-
darine bi ipiika da kata mmko raghanine. Na yagu wawaya mekodi patana
yawayawiidi samakamakena anasinighiiyedi da kadi aviya aniruveredi.
Kadi aviya sinageghomiiri da Jiuda damdi yadi kubura bi yadi sawara
tupadi sinayapi.”
16 Bi kate bada, Manasa igeghomiiri da bera miisedi kadi berabera
wawaya korotodi ivikasunughana, na Jerusalem kwanatuna kedadi na
ganigani ibonuvi; Na mmko berana ibera na bera katamanina ivikii-
itayineni bi Jiuda damdi ivinaghovedi da tarabiibiisaka siyapeepetedi bi
tamumu siyaberabera Yawe God matane.

18 Manasa irabobo na kwabu yana kiiwawo bare ririne sidogu, kwabuna
sikwatuveni Usa. Bi natuna Amon kana gawara ikabi da ivikiiwawo.

Amon na Jiuda yadi kiiwawo

19 Noko raghanine na Amon kana bodu 22 bi ivikiiwawo Jiuda kiiravine.
Bi Jerusalem kamone iyiikiiwawo da bodu bata sikovi. Bi sinananaki na
Mesulemet, bi Jotba kwanatu tomogha Harus natuna.
20 Amon, Yawe God ivikawakekeyeni ware tamananaki Manasa iberana
naboni
21 Amon tamananaki yana bera ikabi na touna bada dam wiibata yadi kiki
beradi beroberodi tarabiibiisakidi iyapeepetedi, tamananaki ipepetedina
naboni.
22 Bi nosinosinanakim yadi God, Yawe isinighiiyeni, bi yana sisiya
bagibagidi geiyakabisisiredina.
23 Noko biidi na yana bagibagi tomotomoyidi ghamaghamadi siviaviyeni,
na sivigiugerogerora bi yana kiiwawo bare kamone sikasunuyi.
24 Na Jiuda damdi mududi sigeghomiiri da iiyawogha Amon sikasunuyi,[‡]
na wawayidi tupadi sivikasunughana, bi natuna Josaiya sitore kana gaware
ivikiiwawo.

22

Josaiya na Jiuda kana kiiwawo

[†] **21:6:** Mmkodi berabera na Mosis yana gwara wiikasigiiyeni (Diutoronomi 18:14). [‡] **21:24:** Mmkona memeda wawaya ghamaghamadi bo akakovidi Jiuda kubura kamone.

1 Noko raghanine na Josaiya kana bodu 8 bi Jiuda kiiravine ivikiiwawo,
touna Jerusalem kamone ivibada patana da bodu 31 sikovi. Bi sinananaki
na kana waghawagha Jedida bi Boskat kwanatunama tomogha kana
waghawagha Adaiya natuna.
2 Josaiya, bera iberadina Yawe God ivinuwamiimiiseyeni. Bi nosinanaki
Deivid yana bera ikabi na Yawe God yana gwara iyakabikabi sisiredi
geiyituirana katakatiya bo dugedugeye.

Josaiya, tomotomogha viya iwonedi da Yawe God yana bare sinakabunayi siyunuri. Noko raghanine siyununuri na Mosis yana gwara nama sibanani na sikawari sipiika Josaiya biidi.

11 Raghanina kiiwawo gwara bukana kamonama sisiya iwaiyana, na wi-
iyeveveyana ibera da touna ivinuwapoya, na kana gara itayina gosigosira.
12 Wasina bi raghani tana Josaiya sisiya itore Hilkaiya touna **prist**, bi
Sapan natuna Ahikam, Mikaiya natuna Akibo, bi kiiwawo yana girugiruma
wawayina Sapan da kiiwawo yana wona wiiyoyowana wawayina miisena
Asaiya biiyadi iwona bo,
13 "Nosinosidanakim mmko bukana sisiyidi gesiyakabisisiredi, bi
metagha iwoneda tayabera na genaboni siyaberana, noko biidi Yawe God
nuwanuwana ipughu kirakii yamuyamuya ware keyama naboni touda
biiyadi. Na konagho God yana bareye da Yawe God biidi kovisisiya
kiiraviguve bi kate Jiuda kana wawaya* tupadi kiiravidiye da mmko buka
kamone awaki sigiruma."

Josaiya yana bagibagi tomotomogha ghamaghamadi sinagho Yawe God yana **peroveta** *tana biidi. Bi perovetina na wasike, bi mmko warana idaru iveramagha kiiwawo biidi:*

16-17 "Yawe God mma naboni iwona bo, 'Jiuda damdi sisinighiiyegu, toudi
god mududi siyasuwasuwaridi, bi tarabiibiisaka imadima siyaberabera
na yadi bera kiiravine na sivinuwapughupughugu. Na aro ghamanakina
anapiikeni Jerusalem kwanatune da wawaya iiyawogha nama samaka-
make biiyadi, ware metagha Jiuda yadi kiiwawo buka kamone ikabiyav-
ina naboni. Tagu nuwanuwagu ipughu ware keyama naboni gerubana
sinasighirina.'
18 Jiuda kana kiiwawo, iiyabo iviporami da Yawe God koyitarakiiyaneni,
na kowoneni bo, 'Mmkona metagha Yawe, Isrel kana God iwona wara
kuwaiyaneni na kiiravine.
19 Kuvinuwapoya da Yawe God naghone kutore yowoyenamayem bi
kam gara kutayina gosigosira. Noko raghanine tam yagu sisiya kuwaiya-
neni da mmko kuburina da iiyawogha mma samakamake kiiravidiye, na
metagha aro anaveredi bi anaberadi da wawaya sinasinighiyedi bi kadi
waghawaghaye sinimimaga na kiiravidiye kudou,
20 bi aniwaghasinem da kunarabobo bi yam wawaya nuwaruririye
sinadogum. Tam aro ghamanakina meko Jerusalem biidi ayapiikeni na
gekunakitana.' " Na wasikena yana sisiya sikabisiveramagha da Josaiya
siwoneni.

23

Josaiya ivisuwona da Yawe God inakabisisireni

1 Wasina bi kiiwawo Josaiya, Jiuda kuburidi kadi babada da Jerusalem
kwanatuna babada ghamaghamadi iwonedi na sipiika touna biidi.

---

* **22:13:** Kubura wawayidi na augunai da yana basuna na kubura kana tomotomogha akakovidi bo babada ghamaghamadi. Toudi kadi kabikuwaya na ivibogae.

2 Da tupadi sigae sinagho Yawe God yana bareye, bi **prist** da peroper-
oveta, da kate wawaya tupadi sivikayeturanedi yawata, wawaya moyamoy-
akidi bi igae inagho wawaya moumouridi. Name Yawe God yana bareye,
na Josaiya Wiiwaghasina Maragasina Bukana meko bagibagi damdi, Yawe
God yana bareye sibananina, tupana ikabiyavi wawaya biiyadi.
3 Josaiya, Yawe God yana bare tupogina ririne imiiri, gawara meme
kiiwawo inamiiri bi sisiya ghamaghamadi inisisiya. Na name Josaiya
wiiwaghasina maragasina Yawe God matane iviwuwamireni. Bi ivisuwona
da Yawe God yana sisiya bagibagidi, gwara bi sira inakabisisiredi da awaki
sisiyidi Wiiwaghasina Maragasina Bukana kamone na inabera. Wawaya
tupadi bada mayimayiyina sivisuwona wiimaragata Yawe God biidi.
4 Wasina bi kiiwawo Josaiya sisiya bagibaginama, Hilkaiya touna prist
kiikiiwawona, bi kana wiiwiita pristna da kate prist mekodi Yawe God
yana bare matamketana samiimiiribabari, na iwonedi da sawara mekodi
wawaya sibera Baal kiiravine, Asera kiiravine, kewokewo tupadi kiira-
vidiye abama kamone, na Yawe God yana barema siyakawara siyakanibu
maghatare. Bi kiiwawo Josaiya wawaya iwonedi na sawaridi tupadi
Jerusalem kwanatuna kubune, tanawa Kidron anayina gisina ririne
siyagabuna. Noko murine na yapukaredi siyakawara siyanagho Betel
kwanatune.*

Wasina bi Josaiya, inagho Jiuda kubura da Isrel kubura kamodiye bi gawara tupadi meme wawaya tarabiibiisaka siyapeepetedi na ivikourikeyana da kate prist, mmkodi tarabiibiisaka siyabagibagiyedi, na ivikasunughana.

Kiikiiwawo, Josaiya murine na Yawe God gesiyakabikuwayeni na toudi tamumu sibera touna biidi.

23:4: 2 Ki 21:3 * **23:4:** Betel kwanatuna na yana rabaraba 16 kilomitas bi Jerusalem kwanatune.

2 Kronikols

Wonawiiakowa

Buka sakwatuveni 1 da 2 Kronikols na waragututudi mayimayiyidi ware 1 da 2 Samwel bukadi da Kiiwawo yadi buka Dagudaguna da Kiiwawo yadi buka Wiibatana bukadi yisisiyedina. 1 Kronikols na kiiwawo Deivid waragututuna yisisiyeni da Deivid yana nuwagiura Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina kiiravine. Deivid sisiya miimiisedi **prist** iveredi. Bi yana wiina da wawaya tupadi God siyabagibagiyena wiimasiyeni.

2 Kronikols na Isrel kana kiikiiwawo waragututudi yisisisyeni. Yawonawona da metagha Solomon yana bagibagi damdi Jerusalem kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina siyoghani. Solomon irabobo murine na yana kubura iyarayi da kubura bata situbugha. 2 Kronikols na mmkodi kubura bata kadi kiikiiwawo da bagibagi yisisiyedi. Mmkodi kiikiiwawo mududi na kiikiiwawo miimiisedi, toudi Yawe God siyakabikabisisireni. Bi gegha, kiikiiwawo tupanakidi na siberokirakii. Bi Yawe God yana gwara gegha siyakabisisirenina, bi god wiiwiiyaba siyakivikivina. Mmkodi kiikiiwawo vita ghamadi wawaya siyavereveredi na kiiravine Yawe God aviya iviwaghasinedi da mmkodi kubura bata wawayidi biiyadi sigogona kuridi da siviaviyedi. Aviya sigeghomiiri da mmkodi kubura bata siviberodi.

36

Jerusalem yana bekuna

14 **Prist** babadidi tupadi da wawaya na yadi wiisuwona maragasina Yawe God biidi sibera na gesiyakivinina bi sigeghomiirii da bera berona ghamana sibera da wawaya wiibata yadi kiki beradi siyaberabera da tarabiibiisaka siyapeepetedi na Yawe God yana bare, meko itoreireni da kabikabikuwayina Jerusalem kamone, na sividadabu kirakiiyeni.

15 Wasina bi Jiuda damdi nosinosidinakim yadi God, Yawe na ivinuwapoya kirakii yana wawaya da yana Bare kiiravidiye, na sawariyonayona idarudi da yana wawaya siyikatagha wiitaratawatawanedi,

16 bi gegha da, wawaya sigeghomiiri God yana sawariyonayona sivinamayedi da yana wiiyoyowana gesiyakabikarawayenina, bi yana peroperoveta simanivedi. Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii, da gerubana awaki iyagudu bodenina.

Babilon damdi Jerusalem kwanatuna sivibero

17 Na Yawe God, Babilon damdi yadi kiiwawo Nebukednesa idaru da iyagogona Jerusalem kwanatuna biidi da iyiaviyeni. Babilon iyo damdi sigeghomiiri da Jiuda kana tomotomogha woudi sivikasunughana bi bada iiyawogha Bare Kabikabikuwayina kamone na sirukwavina da nama sivikasunughana. Babilon iyo damdi getana Jiuda wawaya siyanuwaghanedina, toudi tomotomogha woudi da wasiwasike woudi sivikasunughana bi bada wawaya moramorabidi da wawaya gubagubagidi yawata. Yawe God, Jiuda damdi tupadi na kiiwawo Nebukednesa yana maragata rogune itoredi.

18 Na sawara tupadi ghamadi da gisigisidi God yana bare kamone siyamakamake, na kiiwawo yana iyo tomotomogha sikawara siveramagha sinagho yadi kwanatu ghamana Babilonma. Bi kate Yawe God yana bare kana gararaba teya sikawara sinagho da kate kiiwawo da yana babada

yawata yadi gararaba. Mmkodi sawara tupadi sikawara siveramagha
Babilonma.
19 Bi God yana bare kabikabikuwayina sigabuni bi Jerusalem kwanatuna
akimama sigari na sikwouwiiririyi da kate bare ghamanakidi sigibu. Bi
moura sawaridi nama siviberodi.
20 Babilon kana kiiwawo yana iyo tomotomogha, Jiuda damdi iiya-
wogha yawayawiidi siyamakamakena sikabidi bi siberadi da biwa kabikabi
wawayidi bi sinavedi Babilon kwanatune. Noko raghanine Jiuda damdi
name siyamakamake na toudi sivibagubagurana da kiiwawo Nebukednesa
da natunatuna teya siyabagibagiyedi patana da Pesiya kubura wiibada
maragasina ikabi.
21 Wasina bi Yawe God wonana **peroveta** Jerimaiya kawanama
siyakanikanibu na irumaghatara: Da tanawa yana **wiiyawiitaveyana**
gabudaridi na iviyawiitaveyana patana da bodu 70 sikovi.*
22 Wasina bi Pesiya kubura kana kiiwawo Sairus yana wiikiiwawo
boduna dagudagune na, noko warana Yawe God peroveta Jerimaiya
iyaverevereni na itubugha. Yawe God ibera da Sairus nuwanuwana
irukawari na sisiya igiruma bi ivipora kubura tupadi yana wiibana rogune
da wawaya akovina siyakabi.
23 Mmkona metagha Pesiya kana kiiwawo Sairus iwona:
Abama kana God, Yawe kubura tumtumpipinina tupana kana wi-
ibadana iveregu. Bi bagibagi iveregu na yana Bare Kabikabikuwayina
Jerusalem kwanatune anayoghani Jiuda kubura kamone. Yawe God yana
wawaya iiyawogha sawiiwiini veramagha na rubana nabo sinaveram-
agha, bi Yawe yami God na tami yawata gwabimiye.

* **36:21:** Peroveta Jerimaiya kawanama sisiya sikanibu da bodu 70 kamone, na geiiyabo tana tanawa inarove da kwabu inaberana (Jerimaiya 25:11 kokita).

Esra

Wonawiiakowa

Buka sakwatuveni Esra yawonawona da metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siyamakamake bi metagha da siveramagha yadi kubura waghate da Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina sinayoghana mayeni.

3

Suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina

1 Isrel damdi* noko raghanine nawaravi 7 kamone na yadi kwanatuve, kwanatuve siyamakamake, na tupadi nuwanuwadi tanagha bi Jerusalem kwanatune sivitaghomidi.

2 Wasina bi Josadak natuna Jesuwa da **prist** mududi yawata bi Sieltiel natuna Zerubabel, da yana rakaraka teya, Isrel kana God yana suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina sidaguni, da debane suwara siyagabuna ware sira nunune, God yana **peroveta** Mosis yana gwara kamone na naboni.

3 Isrel damdi na wawaya mududi iiyawogha nama noko kuburine makamakedi siyanaghanagharedi, bi gegha da suwara gabugabuna gawarina kana gharauve siyoghana mayeni. Wasina bi sigeghomiiri da suwara gabugabuna gawarina debane didibara da ravidi puyodi siyagabugabuna da naboni suwara Yawe God biidi.

Wawaya sidagu Bare Kabikabikuwayina sinayoghana mayeni

7 Wasina bi Isrel damdi sigeghomiiri da akima tarapapi damdi da yoghayoghana damdi sigimonidi, bi kate kam, wain da oliv Saidon da Taya damdi siveredi da Lebinon kuburama sida kiidi kiiravidiye, kiidi na Lebinon kubure sagogogo bi siyayowoyedi kikire bi yegiigha siyadeudi siyanagho Jopa kawakedane,† metagha Pesiya yadi kiiwawo Sairus iwona na naboni.

8 Wasina bi sipiika God yana bare Jerusalem kwanatuna kamone, boduna ikovi murine bi bodu tane nawaravi wiibatane na yoghana bagibagina sidaguni.

Wawaya bagibagi sidaguna mayeni, Yawe God yana bare siyayoghayoghani patana da bodu 21 sikovi, wasina bi bagibagina sivikovi.

6

Bare Kabikabikuwayina ikovi bi wiimiiseyanina porayina

16 Wasina bi Isrel damdi, da **prist**, da dam Livai tomotomogha* da kate wawaya iiyawogha kadi aviya sikabidi bi siviveramayidi na tupadi God yana bare wiimiiseyanina nuwamiiseye porayina sibera.

---

* **3:1:** Isrel damdi-dam bata Isrel da Jiuda sikovi na katana sivikapu mayedi da tanagha kiiravine giruma wawayina damdi ikwatuvedi da Isrel damdi. † **3:7:** Jopa touna yana rabaraba 58 kilomitas kayetanawagha da Jerusalem kwanatuna. * **6:16:** Livait na tomogha kana waghawagha Livai nosinosina, touna na Jeikap da Liya natudi wiiarobina. Toudi na prist siyiwiitedi Kiregoru Kabikabikuwayina kamone da Bare Kabikabikuwayine kabepepa kiiravine.

Niyamaiya

Wonawiiakowa

Mmko bukana sakwatuveni Niyamaiya na metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siyamakamakena yisisiyedi da toudi rubana siyaveramagha yadi kubura waghate, na toudi, Yawe yana Kabepepa barena sinayoghana mayeni Jerusalem kamone.

8

Esra, Yawe God yana gwara wawaya biiyadi ikabiyavidi

1 Wawaya tupadi sipiika debadebae matamketa tana sakwatuveni rarima* naghone sivitaghomidi bi gwara wiiyeveveyana tomoyina kana waghawagha Esra siwoneni da Mosis yana gwara bukana meko Yawe God sisiya bagibagidi Isrel damdi iveredi na iyakawari iyapiika.

2 Wasina bi nawaravi kana wii 7 bi gabudara dagudagune na **prist** kana waghawagha Esra† gwara bukana ikawari ipiika wawaya biiyadi, tomotomogha, wasiwasike da ededa iiyawogha kadi bodu rubana da siyakowa na sivitaghomidi.

3 Na debadebae bi Esra gwara bukana ikabiyawa gwaruveni wawaya biiyadi. Touna kabiyawa gabudara iyageegeena idaguni patana da gabudara yubasuve, bi wawaya tupadi gwara bukana siwaiyanena wiimasiyeni.

5 Esra na pesapesa debane iyamiimiiri na wawaya tupadi rubana siyakitakita. Bi raghanine gwara bukana irutatari bi wawaya sikita na yadi kabikarawagha Yawe God yana gwara biidi sitore na tupadi simakegeghomiiri.

6 Wasina bi Esra iwona bo, “Kabepepa Yawe biidi, God maragata kirakiina!” Na wawaya tupadi imadi sirukabekabepa kiidamove bi siwona bo, “Waghasina! Waghasina, noko wiisuwona!” Wasina bi sivituwapore oghogheyana da mayiyidi siyowogha dobodobove bi Yawe God sikabepepi.

8 Livait gwara bukana sikabiyavi bi yana basuna wawaya biiyadi sivisisiyena yapoyaporidi, na wawaya akovina siyakabi wiimasiyeni da awaki sikabiyavi.

9 Noko raghanine wawaya gwara sisiyidi siwaiyana, na kiiravine siyaduudu na gavena Niyamaiya, bi Esra touna prist bi gwara wiiyeveveyana tomoyina, da kate dam Livai tomotomogha, toudi na gwara kana wonawonavereyana wawayidi sigeghomiiri da wawaya tupadi siwonedi bo, “Mmko gabudarina na kabikabikuwayina Yawe yami God kiiravine na gekoninuwabero bo konaduuna!”

10 Wasina bi Niyamaiya sisiya ivikiitayini iwona bo, “Konagho bareye bi kepo kobera, kam miimiisedi kokam, wain metevidi koniuna, bi wawaya iiyawogha moyamoyakidi na toudi teya kovikamvereyana. Mmko gabudarina na kabikabikuwayina yada Bada biidi, na gekoninuwaberona, kiiravine Yawe God yana nuwamiise tami biiyadi na yami maragata!”

---

* **8:1:** Matamketa sakwatuveni rarima na Jerusalem kwanatuna garina akimama siberana tarabogina tana. Touna na raghani matana yana nawaye. † **8:2:** Esra na prist bi bada gwara wiiyeveveyana tomoyina.

Job

Wonawiiakowa

Mmko bukana touna tomogha tana miisena iiyabo nuwapoya peyaridi iyabanabanana, na waragututuna. Bi yiyeveveyana da Job yana noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiye, bi kate turaturana yadi noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiyena. Job turaturana sinoghosi da yana nuwapoya kiiravine na yiiyeveveyana da God aro yaverevereni yana bera berodi ibera na kiiravine. Bi Job iyakovi da mmko na gewiisuwona, touna patana God iyiitumaghaneni, bi gegha da yana wiina yana kabikwarakwara basuna iyakovi.

Mmko bukana kamone, na God gegha Job yana kabikwarakwara basuna iyawoneni, bi gegha da iviyeveveni da yana maragata bi nuwagiura na siragata kirakii da wawaya akovina gesinakabina. Raghanina Job akowa ikabi da God yana maragata da nuwagiura metagha, na yana kabikwarakwara basuna kana wiitarakiiyana ikabitore bi kabepepa kawagha ibera God biidi.

Bukana damone, na Job kana gubagama God iviyawiini, natunatuna korotodi ivereni bi kate iberamayeni da tomogha moumourina. Bi kate Job turaturana ikidi basuna toudi gesiyakowa yapori da awaki kiiravine Job iyakabikabikwarakwara.

Job da yana rakaraka

1 Raghani tana name Us* kubure na tomogha tana kana waghawagha Job iyamakamake. Bi tomogha miisena da God kawagha iyakabekabepepi da bera rotomanidi iyaberabera.

2 Touna natunatuna tomotomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3,

3 bi yana sip yadi 7,000, kamel yadi 3,000, bi kau yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 500 bi kate yana wiitamatamariyana korotodi. Touna imoura kirakii gegha ware wawaya mududi nama raghani matana kubure naboni.

4 Job natunatuna tomotomogha na nonowa tatadigegha yadi gabudara duma kepo yadi bareye siyatutoura bi warewaresidi da nughunughudi yadi 3 siyiyonedi siyapiipiika da yawata siyakamkam niniuna.

5 Kepo gabudaridi sakovi bi muridiye, na Job natunatuna yadi sisiya yadaru na sapiika touna biidi da yaberadi da God matane na toudi miisedi. Yana noghota na, “Meboda natunatugu berona sibera, bo meboda nuwanuwadiye God sivisisiyena beroveni.” Na didibara wote yageghomiiri na ribiribi yagabuna da God biidi yasuwara natunatuna kiiravidiye.

Job kana ruyagha dagudaguna

6 Wasina bi gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghomidi Yawe naghone, bi **Seitan**† na bada nama kamodiye yawata.

7 Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

8 Wasina bi Yawe God, Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghosi bo gegha? Touna wawaya miisena,

* **1:1:** Mmko kuburina na gawarina waghata na geakakovina. † **1:6:** Seitan na kasi wiibero tomoyina.

geware wawaya mududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera da God yakabikabikuwayeni bi bera berodi geiyaberaberana.”

9 Bi Seitan iwona bo, “Tam kukoyagha yapori, noko biidi yakabikabikar-
awayem!
10 Na nonowa touna bi yana rakaraka da yana sawara tupadi
kwababaredi. Awaki tupana yaberabera na tam kwiimiiseyeni na yana
bagibagi wasina kawakawa, na kata yana kau da sip sipeyara.
11 Bi memeda imam kunakoghasi da yana sawara tupadi kuna kabitave-
taveyana, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem.”

12 Na Yawe God, Seitan iwoneni bo, “Waghasina, Sawara tupadi rapene
na yam maragate atoretoredi, bi gegha tubuyina kuniberona.” Wasina bi
Seitan, Yawe God naghonama inaghotaveyana.

Job natunatuna da yana moura sibero

13 Gabudara tana raghanina Job natunatuna tomotomogha da wasi-
wasike toghadiru iyarokona yana bareye siyakamkam kepokepo,
14 na sawariyonayona tana ipiika Job yana bareye, bi iwoneni bo,
“Yam kau kwabuve siyaroverove bi yam donki na nama riiridiye rei
siyakamkam,
15 raghani tana wawaya yapiyapidi toudi na Siba damdi sipiika da ribiribi
tupadi siyapi bi wiitamariyana tupadi sivikasunughana, wasina tagu
kawagha ayawa, na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

16 Tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana iverakanibu da
iwona bo, “Namanamara abamama iyogha iyowogha na yam sip da
kadi koyakoyagha ivikarunughana, wasina tagu kawagha ayawa, na aver-
ataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

17 Noko tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona kana wiiaroba
iverakanibu da iwona bo, “Yapiyapi damdi borudi aroba Babilon kubu-
rama, yam kamel tupadi siyapi da yam wiitamatamariyana sivika-
sunughana. Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da tam
ayawonawiikatayim!”

18 Noko tomoyina bada patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana bada
iverakanibu da iwona bo, “Natunatum tomotomogha da wasiwasike
siyakamkam kepokepo, natum tomogha tubugha yainina yana bareye.
19 Bi yaininagha yanunu maragasina mayabama irughu da bare itapi ki-
rakiiyeni, na barena ibeku da natunatum tupadi kamone ivikasunughana.
Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da ayawonawi-
ikatayim!”

20 Wasina bi Job imakegeghomiiri, da kana kwama itayina gosigosira
bi gayamina imurataveni da noko yana wiinuwabero matakirina. Bi
ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobove da God
iyakabikuwayeni.
21 Na iwona bo,
“Getana awakima ayimakabi babarana bi atubugha,
da getana awakima animakabi babara raghanina anarabobona.
Yawe God sawara iveregu,
bi bada Yawe God sawaridi gwabiguve na ikabitavetaveyana;
na Yawe God kana waghawagha anakabepepi.”

22 Mmkodi nuwapoya tupadi Job biidi situbugha, bi gegha iyawona da
God ibera bero, Job tamumu genaboni iyaberana.

2

Job kana ruyagha wiibatana

1 Gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghoma mayedi Yawe God naghone, bi **Seitan** na bada nama kamodiye yawata na ipiika da Yawe God naghone imiiri.

2 Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

3 Wasina bi Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghosi bo gegha? Touna tomogha miisena, geware wawaya mududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera, bi God yakabikabikarawayeni da bera berodi geiyaberaberana. Touna getana awaki berona iyabera bi kutupegu da gebasuna bi ayakasiwiibero, bi gegha da patana bera rotomanidi yaberabera da yakabikabikuwayegu.”

4 Seitan igeghomiiri da Yawe God iwoneni bo, “Touna, tounamani tubuyina yanoghonoghota mayeni! Tomogha yana yawa kiiravine na yana sawara tupadi inavereyana tavetaveyana bi inamake.

5 Bi memeda imam kunakoghasi da tubuyina kuna kasiwiibero, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem!”

6 Na Yawe God igeghomiiri da Seitan iwoneni bo, “Waghasina, Tagu tubuyina yam maragate atoretore, bi gegha kuna kasunuyina!”

Job kana gubaga

7 Wasina bi **Seitan** igeghomiiri da Yawe God naghonama inaghotaveyana. Bi ibera kayowiiwiiyaka da gubaga berona Job sinine sikarabubu, kaye kamone da igae inagho gayamina.

8 Noko biidi Job yana wiinuwabero matakirina kiiravine na yapukare imakeyarayi iyamakamake bi nau tamobogana sepinama kana gubaga iyaghosighosidi.

9 Na wavinena iwona bo, “Mmkodi piropiro tam biidi situbugha na awaki kiiravine tam patana bera rotomanidi kwaberabera da kate God kwakabikabikuwayeni? Rubana da God kuyawona wiiberoveni na wasina da kuyarabobo!”

10 Bi gegha, Job iwona bo, “Tam kwiisisiya na ware wasike neghaneghana naboni. Touda sawara miimiisedi God gwabinama tayuyouna, noko biidi raghanina sawara berodi yavereda, na touda teya tanayouna!” Mmkodi piropiro tupadi situbugha Job biidi, bi gegha, getana God iyisisiya berovenina.

Job turaturana aroba

11 Job turaturana yadi aroba, kadi waghawagha na Elipas yana kwanatu na Teman, bi Bildad yana kubura na Sua bi Jopar yana kwanatu na Naamat. Bi raghanina Job yana piropiro sisiyidi siwaiyana na sivitaghomidi bi sivikiiwaga sinagho touna biidi da siyawona wiikayokayowaneni.

12 Raghanina rabarabama Job sikita na gesiyakita akovina. Bi akovina sikabi na siduu siyapa, da kadi gara sitayina gosigosira bi popoku siyitavetaveyana kiidamove bi gayamidiye siyatutoura da yadi nuwavisi kiiravine siyimatakira.

13 Bi siverakanibu na gabudara 7 bi nubabasu 7 Job yawata dobodobove simakeyowogha. Getana iiyabo awaki iyisisiyenina, simake

wiiraborabobo, kiiravine sikita da Job yana kabikwarakwara na ibero kirakii.

3

Job yana sisiya dagudaguna

1 Noko taparorone raghanine getana iiyabo iyisisiya bi murine, na Job
ikararupama da ere ghakighakina sinananaki ivitubuyina gabudarina
ivisisiya beroveni.
2 Iwona bo,
3 “O God, sinagunaki ivitubuyigu na gabudarina kasunaghataveni
da kate nubabasune siwona bo,
‘Tomogha itubugha.’
4 Noko gabudarina na inididibari!
God kiidamove kate geininoyenina,
da yeghana kate geinarukarata debanena.
5 Wiididibara ghamana noko gabudarina inibonuvi;
Uwa wowonagha inasowo mumu,
bi mmko wiididibarina inabera
da sinagunaki ivitubuyiguna gabudarina inanaghara kirakii.
6 Wiididibara ghamana noko nubabasuna inakabitawani!
Noko nubabasuna kate geininuwamiise
ware gabudara mududi naboni bodu tana kamone;
genoko boduna kamone sinakabiyawa wiikapuna.
7 Noko nubabasuna na inigagara,
getana nuwamiise rukwatudi sinawaiyana.
8 Imapu damdi iiyawogha sakovi da metagha yegii motana ghamanakina
sinakasiwiimatakina,
na toudi damdi mmko gabudarina sinawona imimagi.*
9 Rubana raghani boribori kewokewona inididibari,
rubana da raghani yeghanina inakoyagha kawakawa
da raghani didigubana na geinakitana,
10 kiiravine noko wiididibarina sinagunaki raparapana matamketana
geiyagudu bodenina,
getana piropiro gwabiguma iyikowoyidina.

11 Iyamiise da sinagunaki kamokamone ayarabobo,
bo ayatubutubugha na raghanine ayarabobo.
12 Awaki kiiravine sinagunaki manonone ivikenegu?
Bi awaki kiiravine susunama ivisusugu?
13 Memeda yagu tubugha raghanine ayarabobo, na tagu ayakenayowogha,
ayiraborabobo;
Augunai da tagu ayakenakena, bi nuwarririye ayiiyawiitaveyana.”

4

Elipas ivisisiya Job biidi

1 Wasina bi Teman tomogha Elipas iwonabodeyana bo,
2 “Meboda animatipo da wiisisiya biidi,
na nuwanuwam inapughu bo gegha?

* **3:8:** Wawaya waragututu sivisisiyana na noko mota ghamanakina yegii kamone iyamakamake kiiravine. Kana waghawagha Leviatan. Wawaya sinoghosi da sinakasiwiimataki na inageghomiiri da nuwapoya bo piropiro initubutubugha.

Basuna gerubana da mmko raghanine anikawapotapota makena.
3 Wasina tam raghani katamanidiye wawaya korotodi kuviyevevedi,
bi wawaya noganogadi kuviwiitedi da sivimaragata.
4 Yam sisiya na wawaya bekubekudi ikabiwiigeghomiiridi;
bi wawaya utukirokirorodi kuberadi da sivimaragata.
5 Bi katana piropiro ipiika tam biidi,
na tam gekuyitumaghanana;
piropirona ikabitowoyim,
na parapa kwanaghanaghara.
6 Metagha, God kabepepina yam noghota yimaragasi bo gegha?
Bi yam makamake yawana noghota yavereverem da tam wasina bo?
7 Mmko kunuwagiureni!
Da wawaya iiyawogha bera berodi gesiyaberaberana sarabobo?
Bo wawaya yadi makamake yawana rotomanidi,
God iviberodi bo gegha? Gegha!
8 Bi yagu wiikitakitayena, wawaya iiyawogha berona sarove bi piropiro sawavi,
na damone mayimayiyina sinakabipura."

Job turaturana patana siyawonewoneni da touna bera berodi peyaridi ibera kiiravine na kata piropiro ghamadi iyouna bi gegha da Job iyawonawona da getana bera berodi iyaberana.

38

Yawe, Job iwonabodeni

1 Wasina bi Yawe God yanunu virovirogha kamonama Job iwonabodeni bo,
2 "Metagha, bi yam sisiya kwabudima
yagu nuwagiura kiiravine kwiitarakiiyana?
3 Kabunagha da tomogha naboni bagibagi ghamana kiiravine;
Basuna gwabiguve na wiitarakiiyana viya tam kiiravimve,
da kunawonabodeyana.
4 Raghanina kubura kayena ayaberabera, na tam meme barasina?
Mmko kunakovi na kuwonegu.
5 Kwakovi bo gegha da iiyabo kana ruba inuwagiureni?
Bi iiyabo imana irutatari da irubani?
6 Kayena awaki debane ivitukikita,
bo iiyabo papasusu koghorina ikabiwiimiiri,
7 noko raghanine, na raghani boribori kewokewodi tupadi sitawora patapata
bi aneyaneya tupadi nuwamiise kiiravine sirukwatu?
8 Iiyabo matamketa itoredi da yegii iyamiiri babareni
raghanina raparapama ivikwata ikanibuna?"

40

1 Wasina bi Yawe God ivisisiya iwona bo,
2 "Job, rubana bo gegha da tagu, God Maragata Kirakiigu
teya wiikawakereyana kuyakabitore?
Bi memeda tagu biidi kuna gwini,
na wasina yagu wiitarakiiyana kunawonabodedi."
3 Wasina bi Job, Yawe God iwonabodeni bo,
4 "Tagu getomogha wapawapa,

metagha bi tam, God anawonabodem?
Bi kawagu imaguma anagudu da anikawapotapota.
5 Tagu nada avisisiya, bi gerubana anawonabodemna.
Bi getana awaki da anisisiya maghana.”

42

Job, Yawe God iwonabodeni

1 Wasina bi Job ivisisiya magha Yawe God biidi iwona bo,
2 “Akovim Yawe God, tam rubana bera tupadi kunabera,
da getana iiyabo inigesiyem da awaki kwanoghonoghosi kuyabera na gekunaberana.
3 Tam kuvitarakiyanegu bo, ‘Metagha bi tam, yagu nuwagiura kiiravine
yam sisiya kwebudima kwiitarakiiyana?’
Wiisuwona, tagu sawara geayakowa na kiiravidiye avisisiyana,
parapa sawara ghamanakidi gerubana akovidi ayayouna na kiiravidiye avisisiya.
4 Tam kuwonegu bo, ‘Kuwaiyana bi anisisiya!
Tagu anitarakiiyanem, bi tam kunawonabodeyana.’
5 Naghove na wawaya mududi tam kiiravimve siwonegu na touna kawagha akovi,
bi katana tagumani mataguma akitam.
6 Na yagu sisiya tupadi kiiravidiye na iisinimayagha,
bi popoku da yapukare kamodiye amakamake,
noko yagu miiriwamira kanawiiyeveveyana.”

Yawe God, Job ivimiiseyeni

7 Yawe God mmkodi sisiya Job biidi ivisisiya ikovi murine, na Teman kwanatuna kamonama tomogha kana waghawagha Elipas biidi ivisisiya iwona bo, “Tagu nuwanuwagu ipughu tam da turaturam yadi bata biiyadi, basuna kiiraviguve gewiisuwona koyisisiyeni ware yagu wiitamariyana Job iberana naboni.
8 Na kata kau makidi 7 da sip makidi 7 koyouna bi konagho yagu tamariyana Job biidi da puyo gabugabunidi konasuwara tamimani kiiravimiye. Touna kiiravimiye inarupari, bi metagha inibabiiguna naboni kiiravimiye anabera, da bagune bera berona kobera bi gesinimayagha anaveremina. Tami, gegha wiisuwona sisiyidi kiiraviguve koyaberana, ware Job ibera na naboni.”
9 Na Teman kwanatunama tomogha Elipas, bi Bildad yana kubura Sua da Naamat tomogha Jopar metagha Yawe God iwonedi na naboni sibera, bi Yawe God na metagha Job ivibaba na naboni ibera.
10 Job turaturana kiiravidiye irupari ikovi murine, na Yawe God ibera da Job imouramagha. Sawara tupadi naghove rapenena Yawe God iveremayeni bi bada debane iviagagumayeni.
11 Job warewaresina da genegeneghuna tupadi da iiyawogha naghove sakovina, sipiika yana bareye da yawata siyakam patapata. Piropiro tupadi Yawe God ipiikedi Job biidi kiiravine na sivinuwapoyeni bi siwona wiitoratorani. Bi wawaya tatadigegha mane mududi da imakwaki gouldma beraberadi sikabigunaveni.
12 Job yana make yawana damona Yawe God ivimiiseyena kirakiiyeni geware yana make yawana dagudagune naboni. Na kata Job ribiribi

42:3: Job 38:2 **42:4:** Job 38:3 **42:10:** Job 1:1-3

ivirapeneyana na erenonoyina sip yadi 14,000 bi kamel yadi 6,000 bi kau
yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 1,000.
13 Bi kate bada natunatuna tomotomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3.
14 Natuna wasike iyarokona iviwaghawaghayeni Jimaima, tububasuna
iviwaghawaghayeni Kisaiya, bi wiiarobina na Keren-Hapuk.*
15 Kubura tupana debane na getana wasiwasike nama siyikepamara ware
Job natunatuna wasiwasikedi naboni. Job iwonedi da raghanina inarabobo
bi murine na yana moura sinarereyi da riba 10 bi ededdi tatadigegha na
riba tanagha sinakabi, genatunatuna tomotomogha kawaghana, bi gegha
da natunatuna wasiwasike yawata.
16 Mmko murine na Job imake da bodu 140. Na parapa imake da raghani
gurina bi tubutubuna ikitadi da kate tubutubuna natunatudi bi iyowogha
inagho da kimta ruwamaruwa.
17 Bi raghanina Job imoraba kirakii, na irabobo.

* **42:14:** Hibru gamodima mmkodi waghawagha tatadigegha na waiyanidi naboni sisiya kepamara. Bi yadi basuna na *Jimaima basuna ayabo, Kisaiya yana basuna wane ghabughabu, wasiwasike kiiravidiye bi Keren Hapuk basuna na dedewaga gisina, wane ghabuhabu kana dedewaga.*

Psam

Wonawiiakowa

Raghani iguri kamone, wawaya bogaebogae korotodi ayi da pari mmko bukana kamone sigiruma. Isrel damdi sivituwiitaghoma da toudima sikabepepa. Mma na ayi da pari bogaebogae: mududi na God kabikuwayenina da kabepepina kiiravine bi wiikiikiivenina da wiimiiseyana kiiravine. Mududi na wiiwiita da wiitarababarana kiiravidiye sibaba, bo noghotataveyana kiiravine. Ayi mududi kamodiye na wawaya yadi kiiwawo kiiravidiye sarupari, bi God sibabiini da kadi aviya aro inaveredi. Bi mududi kamodiye na giruma wawayina yana piropiro da nuwapoya kiiravidiye yagwinigwini God biidi.

Yesu touna wosina raghani viya na sisiya mmkodi paridima ivisisiya, bi keresiyana dagudagunama, na God yana wawaya mmkodi ayi da parima siyakabekabepepa.

Psam Vinevineyidi

Psam: *1, 23, 27, 34, 51, 67, 90, 95:1-11, 100, 103, 110, 119:9-16, 139*

1

Nuwamiise wiisuwonina

1 Wawaya iiyawogha berabero wawayidi geyawata siyapeepewa
bi yadi sisiya gesiyakivikivina,
da bada gewiigeruwana damdi yadi sisiya siyawaiwaiyana raghanina God sinamayenina,
toudi nuwamiise wawayidi.
2 Bi gegha da Yawe God yana wiiyeveveyana sivinuwayuyuneni,
na raghani nonowa gabudara da nubabasu na yana gwara sinuwanoghonoghoteni.
3 Toudi ware kii rarima kawabarane siwawa na naboni,
kadi iri vinevineyina nunune suwagha
bi rugurugudi gesiyaraborabobo da siyariirighana.
Wawaya nokodi naboni, na awaki sabera na berana kamna yatubugha.
4 Bi berabero wawayidi na genaboni.
Toudi na ware rugurugu pokina naboni,
yanunu yatapitaveni.
5 Na God matane na toudi gewasina
raghanina wawaya initupawamiwamiredina gabudarine,
toudi kate gegha God yana wawaya yawata sinikapudina.

6 Yawe God kana kivikivina yinaghovedi bi yakoyayidi,
bi berabero wawayidi na rabobo kedane sapeepewa.

23

Bada na kada Bodaboda

Ayina Deivid igirumi

1 Yawe God yakoyakoyayigu
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni
na getana awaki ayadadina.

1:3: Jer 17:8

2 Bi yaberagu da idu miisediye akenayowogha,
bi rarima nighorovidi riridiye yinaghovegu.
3 Touna yawa wouna yavereveregu,
bi keda rotomanidiye yinaghovegu
basuna yana keda waghata na nonowa rotomanidi.
4 Raghani viya na anagha wiididibaridiye apeepewa,
bi gegha ayanaghanagharana,
basuna tam kwabaabaregu da kwiiwiitegu,
ware sip bodaboda yana kiima
sip yitarababaranedi bi yakoyakoyayidina naboni.

5 Kagu aviya matadiye bi
tam kepo kiiraviguve kwakabunayi.
Tam oil gayamiguve kwiiwayi
da wiiyeveveyana tam kwakabikabi karawayegu.
Yagu niniuna reduna kwiibonuvi yakamiviwayi
6 Akovi da tam kuninuwayuyunegu
bi miisena kunabera tagu biidi
patana da anarabobo
da Yawe God yana bareye anamake waghata.

27

Kabepepa Parina
Ayina Deivid igirumi

1 Yagu yeghana na Yawe God gwabinama yapiipiika,
bi yiyawiigu na geananagharana.
Touna piropiro gwabidima yamiiri babaregu
na kate geiiyabo ananagharenina.
2 Raghanina kagu aviya, iiyawogha na wawaya beroberodi
sinagogona tagu biidi bi sinimatipo da kasunuyigu,
na toudi wosina sinataguredi da sinabeku.
3 Meboda aviya peyaridi sinapiika sinituwiikapudi da sinagogona tagu biidi,
bi gegha da geananagharedina.
Raghanina sinagogona tagu biidi,
na tagu Yawe God kawagha anitumaghaneni.

4 Tagu sawara tanagha kiiravine Yawe God avibabiini,
sawara tanagha kawagha akayoveni:
Yagu wiina kirakii da yagu yawa tupana kamone na yana bare kamone anamakae,
bi anakita da touna imiise da awaki patana
bi yana Bare Kabikabikuwayine anarupari touna biidi.
5 Raghanina piropiro anabanani na yana gawara nighorovine inikowoyigu,
bi yana bare kamone inababaregu,
touna akima kiidamo kirakiine inatoregeeyegu
meme kagu aviya gerubana sinakabiguna.
6 Kagu aviya sinagwagwara wiikenaviviregu,
bi gegha da animaragata kirakii da anageiwayidi.
Yawe God yana bare kabikabikuwayina kamone tagu suwara anagibu,
bi nuwamiiseye anarukwatu da anatawora
bi inawa anarouwa da ayima anakabepepi.

7 Yawe God, raghanina arupari tam biidi na kwawaiyanegu,
kinuwanuwaghanegu bi yagu sisiya kuwonabodegu!
8 Tam kuwonegu bo, Piika kunisisiya tagu biidi,
na kata apiipiika tam biidi.
9 Tagu yam wiitamariyana,
genuwanuwam inapughu da kunamiiri kubuteguna,
gegwabiguma kunakowoghana!
Tam kuviyawiigu bi nonowa kwiiwiitegu,
na kata gekunakuyoveguna!
10 Meboda tamagunaki da sinagunaki sinamiiri kubutegu,
bi gegha, Yawe God na nonowa inakoyakoyayigu.
11 Yawe God, kagu aviya sikoyakoyagha da sinaburavigu,
na kiyevevegu da anakivinim,
bi keda rotomanidiye kinaghovegu.
12 Nokodi aviyidi kiiraviguve sisiya wiiyaba saberabera,
yadi wiina da siniberogu,
na gekuniwaghasinedi da sinaburaviguna!

13 Bi gegha da iitumaghana da Yawe God miisena inabera tagu biidi,
raghanina mmko kuburina debane patana yawayawiiguve amakamak-
ena
bi anakitani da noko inabera.
14 Na tam Yawe God kitumaghaneni,
kimaragata bi nuwanuwam inatora,
na Yawe God kitumaghaneni.

34

God yana Miisena kiiravine Kabepepina

Raghani tana Abimelek naghone bi Deivid ibera da ware iyaneghanegha na iviporataveni inagho. Muriye na God metagha Deivid iviwiiteni na kiiravine noko raghanine mmko ayina igirumi.

1 Tagu raghani nonowa Yawe God anakabepepi
bi yana miisena kiiravine anisisiya.
2 Tagu kana waghawagha iragata kirakii na anakabepepi,
tami moyamoyakimi yagu sisiya koyawaiyana bi koyinuwamiise.
3 Kobera da tupada Yawe God tana kabepepi,
kobera da tupada kana waghawagha tana kabikarawayeni!

4 Tagu arupari Yawe God biidi na iwonabodegu,
nokodi wawaya ayanaghanagharedi, na gwabidima iviyawiigu.
5 Wawaya iiyawogha wiiwiita kiiravine samiiri wamira Yawe God biidi,
na toudi parapa sinuwamiise,
bi nonowa iniwiitedi.
6 Tagu piropiro kamone bi arupari na Yawe God iwaiyanegu,
touna yagu nuwapoya tupadi kamodima iviyawiigu.
7 Bi wawaya iiyawogha Yawe God sakabi karawayeni,
na yana aneya inakoyayidi,
bi riiridiye yamake da yitarababaranedi.

8 Na Yawe God biidi komiiriwamira
bi tami bada konakabibanani da yana miisena metagha.

Memeda wiiwiita kiiravine konanagho touna biidi,
na tami parapa koninuwamiise.
9 Tami wiiwiigeruwana dammi,
Yawe God kokabikarawayeni.
Wawaya iiyawogha sakabikarawayeni na
getana awaki siyadadiyenina.
10 Raghani viya, na laiyon kadi kam sarukwamra na vitonana sarabobo,
bi gegha da Yawe God yana wiiwiigeruwana damdi na
sawara miisedi bogaebogae gesinadiyanana.

11 Natunatugu, kopiika yagu sisiya konawaiyana.
Tagu aniyevevemi da metagha Yawe God konakabikuwayeni.
12 Memeda makewiiguri konakayoveni
bi yawa miisena kabina,
13 na gewawaya konisisiya berovedi
da gekoniyabana.
14 Berabero beradima komiiriwamira,
bi miisena konabera,
kovi matipo kirakii bi wawaya koniwiitedi
da nuwaruririye sinamakae.

15 Yawe God na rotomana berabera wawayidi yakighukighudi,
raghanina wiiwiita kiiravine sakwatu touna biidi na yawaiyanedi.
16 Bi bera bero wawayidi na yamiiri kubutedi da yiaviyedi,
toudi sinarabobo da getana iiyabo inanoghota mayedina.

17 Raghanina Yawe God yana wawaya wiiwiita kiiravine sarukwatu,
na yawaiyanedi,
da yadi piropiroma yiyawiidi.
18 Yawe God na noghota kawakawa wawayidi yagwabigwabiyedi,
bi raghanina wawaya yadi noghota parapa sabeku na yiwiitedi.

19 Rotomana berabera wawayidi na nuwapoya peyaridi sabanana,
bi gegha da Yawe God yiwiitena nonovedi.
20 Touna irikedi tupadi yabaabarena wiimasiyedi
da irikedi getana inipokina.

21 Bi wawaya berodi kiiravidiye,
na toudi wosina yadi berona sinageghomiiri da sinirabobodi,
bi rotomana berabera wawayidi
kadi aviya na aro sinakabi.
22 Bi gegha, Yawe God yana wiitamariyana yiyawiidi.
Wawaya iiyawogha wiiwiita kiiravine samiiri karona
touna biidi na aro gesinabananina.

51

Noghotataveyana kana Pari

Raghani tana kiiwawo Deivid madawara ibera, tomogha kana waghawagha Uraiya wavinena kana waghawagha Betsiba yawata. Na God yana peroveta Neitan noko berana kiiravine ikini na Deivid yanabera kiiravine ivinuwapoya na God biidi mmko parina igirumi.

1 O God, yam nuwayuyuna geiyakovikovina
na miisena kubera tagu biidi.
Tam nonowa wawaya kwiinuwapoyedi,
na berona ayaberabera na kunoghotataveni;
2 yagu berona koghataveni,
bi yagu tamumu kugigirataveni ware wawaya gara dadabuna sakoghatavenina naboni.

3 Berona ayaberabera na akovi,
raghani nonowa na iinuwanoghonoghoteni.
4 Tagu berona tam biidi abera, tam kawagha;
yagu kabikwayo matam kamone ibero.
Na raghanina kuwonegu bo, “Tam bera berona kubera!”
Na tam wonawaghata kwiisisiya.
Raghanina aro kunavereguna,
tam bera rotomanina kwaberabera.
5 Yagu tubugha raghanine da kata na tagu tamumu wawayigu,
raghanina tagu patana sinagunaki kamokamone na tagu naboni abero.
6 Bi gegha da kukayoveni da nuwanuwagu kamone wiisuwona iyibonuvigu
na noghota miisena nama kuviyevevegu.

7 Yagu berona ayaberabera na kukoghataveni da anamiise magha;
da parapa anapoe wamira.
8 Kuwonegu da tam kunoghotatavegu na
wiisuwona aninuwamiise!
Naghove, tam irikegu kugawowora,
katana kubera da aninuwamiise magha.
9 Geyagu berona kunakita kirakiiyedina
bi kabitavena tuwanonoyidi.

10 O God, nuwanuwa miisena, bi wouna kuveregu
da tam wiisuwone anakivinim.
11 Gegha gwabimma kunaporataveguna!
Gegha Kanumim Kabikabikuwayina gwabiguma kunakabitavenina!
12 Kuberagu da aninuwamiise magha,
ware dagudagune kuviyawiiguna raghanine naboni;
kuberagu da yam sisiya kabisisirenina nuwanuwagu inasisira.

13 Wasina bi bero berabera wawayidi biiyadi yam keda aniyeveveyana
da sinamiiri karona magha tam biidi.
14 O God tam kuviyawiigu, na kata yagu yawa kitara babaraneni
bi yam keda rotomanidi kiiravine nuwamiiseye anataworedi.
15 O Bada, kiwiitegu da anisisiya
da tam anakabepepim.
16 Tagu ribiribi anagibu da tam biidi anasuwara, bi gegha, noko geyam kayowana,
tam suwara noko naboni na gekiiravidiye kuyibabana.*
17 Raghanina atoreyowoyena mayegu

* **51:16:** Mmko geiyawonawona da God yana kayowana da wawaya suwara beradi sinakabiturana. Mmko yana basuna na God yanoghonoghota da parapa suwara miisena na raghanina yada berona kiiravine tani nuwapoya bi tani babiini da inanoghota taveda.

bi iibabiim da yagu tamumu kunanoghotataveni,
na nokodi suwara naboni na tam yam kayowana.
O God, gekuyamiimiiri kubutegu
raghanina yagu tamumu kiiravine iinuwapoya
bi arupari tam biidina.
18 O God yam nuwasisirama na Zaiyon biidi miisena kunabera;
bi Jerusalem papana kunayoghana mayeni.
19 Wasina bi wawaya nuwanuwadi miisenama tam biidi suwara sinabera,
na tam kuninuwamiise toudi biiyadi.
Toudi suwara bogaebogae sinagabuna tam biidi.
Bi suwara gabugabunidi kiiravine na kau makidi yam suwara gabugabuna debane sinagabuna.

67

Ayi wiikiikiiwa kiiravine

Kabepepa ayidi badana kiiravine. Inawa ere uravidima. Psam, bo Ayi.

1 O God, kinuwanuwaghanemii, da kimiiseyemii
bi mayiyim kubera da inarukarata toumii biiyadi.
2 Wasina bi wawaya tupadi kubura debane
sinakovi da tam awaki kwakayokayoveni da toudi sinabera,
dam bi dam tupadi sinakovi da tam rubana kuniyawiidi.

3 Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!
4 Dam tupadi kubura debane na nuwamiiseye sinatawora
basuna tam keda rotomanidiye wawaya kwiibadedi,
bi dam tupadi kubura debane kwiinaghovedi.
5 Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!

6 Na kwabu kabipura miisena inavereyana,
bi yada God parapa miisena inabera touda biiyadi.
7 Wonawaghata, God wiimiiseyana inavereda
bi meghamegha mmko kuburina debane,
na wawaya God sinakabikarawayeni.

90

God da Wawaya kiiravidiye

God yana bagibagi tomoyina Mosis, touna mmko parina igirumi.

1 Yawe God, kimta bi kimta nunudigha na
tam na ware yama bare.
2 Tam rorowainagha na God waghata
bi muriye da koya kuyaberadi
da muriye na kubura kuyabera.

3 Wawaya kwawonedi bo, “Koveramagha konidobodobo magha!”
Na kwawamiridi da saveramagha sidobodobo, mema sipiikana.
4 Mata kamomve, na bodu 1,000 na ware gabudara tanagha naboni,
toudi ware raghani tupona nubabasu kamone.

5 Wawaya yadi yawa kwabori yaininagha
ware raghanina mimeu yakovina naboni.
Touda ware rei didibare yagogo yageena naboni.
6 Didibare na reina matayina da yagogo yapora
bi ravidiye na yivivi da yarabobo.

7 Noko naboni da yam nuwapughu ghamana yiberomii.
Raghanina nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,
na parapa kanagharena kirakiiyem.
8 Bi yama bera berodi tupadi kwakitakita
bi kiimatipo da yama berona kayikowoyidi,
bi gegha da tupadi kwakitadi.
9 Raghanina yawayawiimii kamakamake na nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,
da yama yawa kwabori yaiyainedi,
mayimayiyina raghanina wawaya yiyawiigurina naboni.
10 Toumii kamake da bodu 70 naboni
bi meboda wawaya viya maragasidi na
samake da bodu 80 naboni,
bi gegha da nuwapoya peyaridi kabanana,
na raghani yanagho yaininagha da karabobo.

11 Getana iiyabo parapa iyakakovi da yam nuwapughu maragasina metagha;
meboda yam nuwapughu kayakowa yapori,
na parapa kayakumararayem.
12 Kiyevevemii da yama yawa makena gabudarina yana guri kanakovi,
da toumii noghota miisena tam gwabimma kanakabi.

13 Yawe God kuveramagha da kuninuwanuwaghanemii!
Genuwanuwam inapughumake toumii biiyadina!
14 Yam nuwamonikama didibara patepatena kibonuvimii,
da yama make yawana kamone nuwamiimiiseye kanatawora.
15 Bodu peyaridi nuwapoya kuveremii kiiravine,
na kata raghani gurina nuwamiise kuveremii!
Yama kabikwarakwara kabitavetaveyana,
bi bodu miisedi kuveremii!
16 Toumii yam wiitamariyana, yam bagibagi yana maragata kiyevevemii.
Yam badobado da maragata metagha na natunatumii kiyevevedi!

17 Yawe tamna yama God, kinuwanuwaghanemii
bi awaki bagibagidi kaberabera na
kubera da sinuwagha wiimasi,
bi awaki bagibagidi kaberabera na
kubera da sinuwagha wiimasi.

95

Kabepepa ayina

1 Kopiika, Yawe God tanakabepepi!
Kobera da nuwamiise kiiravine God biidi tanatawora,
iiyabo yitarababaranedana.
2 Kobera da wiikiikiiwama tanapiika naghone

bi kabepepa ayidi nuwakayowanidi tanatawora da tanakabepepi.

3 Kiiravine Yawe na God kiidamo kirakiina,
touna kiiwawo maragata kirakiina,
da god tupadi igeetawanidi.
4 Bi kubura tupana yibadeni,
epamana bonayidi didibaridiye da inagho igae koya gekirakiidiye.
5 Yegii tupana yibadeni, meko iberana;
bi bada tanawa, meko touna wosina ikabiwiipakipakina.

6 Kopiika, kobera da tanapepeta bi tana kabikuwayeni;
kobera da Yawe God naghone tanituwapore oghogheyana,
kada berabera tomoyina!
7 Touna na yada God;
bi touda na yana wawaya, na yakoyakoyayida,
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.

Kata kowaiyana Yawe God awaki yawonewoneni:
8 Genuwanuwami sinakotakii,
ware nosinosiminakimi Meriba kubure siberana naboni,
ware toudi noko gabudarine Massa mayabine siberana naboni.
9 Name siruyaghagu da sivitupawamiwamiregu,
bagune sikita da awaki abera kiiravidiye
raghanina Ijiptma akabikanibuvedina gabudarine.
10 Bi bodu 40 kamodiye nuwanuwagu ipughu nokodi damdi biiyadi.
Awona bo, Toudi nuwanuwadiye tagu simiiri kubutegu,
da yagu gwara gesiyakabisisiredina.
11 Na nuwanuwagu ipughu na wiisuwona maragasina mma naboni abera,
awona bo,
“Tagu gawara kiiravidiye akabununayi da siyiyawiitaveyana,
bi gegha da kata geaniwaghasinedi da sinarughu kamonena.”

100

Kabepepa ayina

Mmko ayina kamone na God yana miisena kiiravine yana wawaya sikiiki-iveni.

1 Wawaya tupami kubura debane,
kabepepa ayidma kotawora gwaru Yawe God biidi!
2 Nuwamiimiiseye touna kokabepepi,
kopiika naghone bi konatawora touna biidi.
3 Bi konakovi da, “Yawe na God!”
Touna iberada, touda na yana wawaya,
bi yakoyakoyayida ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.

4 Ere wiikiikiivimi yana Bare Kabikabikuwayine korughu,
korughu garina kamone bi konakabepepa.
Touna kovikiikiiveni da kana waghawagha kovimiiseyeni.
5 Basuna Yawe God na wiinuwanuwaghaneyanina;
yana nuwamonika na makewaghawaghasina

95:8: Exo 17:1-7; Num 20:2-13

bi yana nuwamiise na inanowiikarukaru kimta bi kimta biiyadi.

103

Yawe God yana nuwayuyuna
Ayina Deivid igirumi

1 Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi!
Kana waghawagha kabikabikuwayina anakabepepi!
2 Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi,
bi bera miisedi tupadi ibera na gemeyani aninuwawapidina.
3 Touna yagu tamumu tupadi yanoghotatavedi,
bi gubaga tupadima yiyawiigu.
4 Touna karawagama yiyawiigu,
bi yinuwanuwaghanegu da nuwamonika yaveregu
bi miisena yaberabera tagu biidi.
5 Patana amakamakena,
touna sawara miisedi yiwiitegu,
da tubuyigu na ware kakaka wouna maragasina naboni.

6 Yawe God yana wiiwiita na yayowogha wawaya biiyadi
basuna yana keda na nonowa rotomanidi;
bi raghanina wawaya berona sabera na Yawe God toudi wawayidi wiitupawamiwamira yaveredi.

7 Touna yana noghota iyanoghonoghosi da iyabera na Mosis biidi ividebeni,
bi Isrel damdi biiyadi parapa yana maragata ghamana iviyevevedi.
8 Yawe God na wiiwiinuwaghaneyanina da wiinuwayuyunina,
touna genuwanuwana iyapughupughu yaininagha,
bi yana nuwayuyuna kiiravidae na gegha damonana.
9 Touna genonowa yada berona inatupakoghatedina,
bi kate yana nuwapughu inanuwatawana waghawaghasina.
10 Bagune touna rubarubana da aro ghamana iyavereda,
bi yada bera beroberodi kiiravine yanuwatotoveda na gegha iyiimiisanena mayedana.
11 Yana nuwayuyuna touda kiiravidae, iiyawogha sakabikabikarawayeni na gegha damonana;
nuwayuyunina na iragata kirakii,
gegha abama yana ragata naboni.
12 Ware raghani matanama metagha na yana rabaraba mayimayiyina raghani didinama naboni,
yada bera berodi gwabidama yayounataveyana da yana rabaraba noko patana.
13 Ware tamada natunatuna yanuwatotovedi na naboni,
bi Yawe God iiyawogha sakumakumararayeni na yanuwatotovedi;
14 touna yanoghosi da touda dobodoboma kawagha iberada,
na iyakovi da touda na noganogada.
15 Bi yada make yawana kubura debane na ware rei naboni.
Ware garagara sarudi naboni, tiisaru bi tarabobo.
16 Yanunu yatapidi, na toudi sasiwana
getana iiyabo iyakitakita mayedina.
17 Bi gegha da iiyawogha Yawe God sakumakumararayeni,

na yana nuwayuyuna da bera rotomanidi beradi gwabidiye inamake nonowa,
kimta da kimta kiiravidiye
18 da nokodi iiyawogha yana wiiwaghasina maragasina sakabikabitawani
bi yana gwara sakabikabisisiredina biiyadi.

19 Yawe God ibera da abama na yana wiibada abamakamakena,
bi nama sawara tupadi yibadedi.

20 Yawe God kokabepepi, tami aneyaneya tupami badobadomi da maragasimi,
iiyawogha yana sisiya kowaiyana da koberadina
tami Yawe God kokabepepi.
21 Yawe God kokabepepi
abama kana iyo wawayimi
iiyawogha kobagibagiyeni
da yana noghota koberaberana.
22 Sawara tupadi touna iberadina,
sawara tupadi yana wiibadana kamone,
na tami Yawe God kokabepepi.
Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi.

110

Yawe God da yana Wiivinevinegha Kiiwawona
Mmko Psamna Deivid igirumi.
Dima wawayina-wawaya biiyadi
1 Yawe God yagu Bada* iwoneni bo,
“Mma ririguve kumakekira gawara kabikabikarawayine
bi Tagu kam aviya anageiwayidi da yam wiibadana rogune anatoredi.”
Dima wawayina-kiiwawo biidi
2 Yawe God inabera da yam wiibadana inaragata
da Jerusalemma yam kanibutaveyana kamone
na tam kam aviya kunibadedi.
3 Noko gabudarine kunanagho aviye yam maragatama wiirouwa biiyadi,
na yam wawaya nuwasisire sinaveremayedi sinanagho.
Tam na gara kabikabikuwayidi kunikote,
bi gabudara nununaghana yam maragata aniiwuwamiri,
ware youra didibara nununagha naboni.
Dima wawayina-kiiwawo biidi
4 Tagu, Yawe God wiisuwona abera na
gegha yagu noghota anawamirina, awona bo,
“Tam na kuni **prist** waghata
Melkisidek† yana kayenama.”
Dima wawayina-Yawe God biidi
5 O Yawe God, kiiwawo na katiiyamma yamiimiiri
da babarem kiiravine.
Bi kiikiiwawo korotodi inikasunughana

110:1: Mrk 12:36; Acts 2:34,35 * **110:1:** Akowa damdi sawona da mmko God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, Keriso kiiravine yisisiya (Matiu 22:44 kokita). † **110:4:** Melkisidek na yana kayena getayakovina bi touna God yana prist kiikiiwawona tana ware Isu naboni Abraham yana raghaniye.

raghanina nuwanuwana inapughuna.
6 Touna dam tupadi aro inaveredi
bi yadi kubura na wawaya sirabobona tubuyidima inibonuvi.
Bi kiikiiwawo tupadi inageiwayidi, kubura tupane.
7 Touna kedae wusire rarima inaniuna
da gayamina inarukabepi bi iniyeveveyana da touna kana aviya igeeiwayidi.

119

Yawe God yana Gwara

9 O Yawe God metagha tomogha yaragina keda rotomanine inamake?
Nokona wonam kabisisirenina.
10 Nuwanuwagu tupanama iimatipo da anabagibagiyem;
na kiwiitegu da yam gwara kabisisiredi geanasinighiiyedina.
11 Bi wonam agirumeyana da nuwanuwaguve atourarughuwana,
na getam biidi tamumu anaberana.
12 Yawe God akabekabepepim,
yam gwara kiyevevegu.
13 Kawaguma gwara tupadi yam wawaya kuveredi
na anakabiyawa gwaruvedi.
14 Tam wonam akivikivini na nuwamiisena parapa iragata kirakii,
genaboni moura peyaridi wiirapeneyanana.
15 Bi yam keda ananoghonoghosi;
yam gwara kiiravidiye na yagu wiinuwanoghonoghota kamone
nonowa ananoghonoghosidi.
16 Tagu yam gwara kiiravidiye na aninuwamiise,
bi wonam geaninuwawapidina.

139

God yana nuwagiura tupana da koyagha

Mmko Psamna Deivid igirumi.

1 Yawe God, tam nuwanuwagu kamona kwaginigini
bi kwakowa kirakiiyegu.
2 Tam kwakovi da awaki raghanine amakeyowogha
bo ageghomiiri amiiri.
Bagune tam rabarabae,
nonowa na yagu noghota kwakakovi.
3 Tam apeepewana raghanine na kwakitakitagu
bo raghanina yagu bare kamone iiyawiitaveyanana.
Tagu sawara tupana aberabera na tam kwakakovi.
4 Yawe God, muriyeda ayisisiya na,
tam nada kwakovi da awaki anisisiyeni.

5 Tamna ware gari naboni kuvitumpipinegu,
bi imam debaguve kutore da yam maragatama kwabababaregu.
6 Tam akovigu kabina mma naboni na parapa iragata kirakii
da gerubana anakovina.

7 Tagu gerubana mebo anaverairem ananagho da gekunakitaguna?
Getana kubura noko naboni meme.

Meghamegha ananono na tam nonowa na nama!
8 Meboda anagae abame, na tam nama;
Bo meboda anarabobo bi sinadogugu,
na tam nama.
9 Meboda anarowoghataveyana ananagho raghani matene gabudara yageegeena kuburidiye,
bo meboda ananagho raghani didine gabudara yayoyona kuburidiye make biidi
10 na tam imam maragasina ininaghovegu,
bi katiiyam inababaregu.

11 Tagu meboda wiididibara ayawoneni da iyikowoyigu
bo yeghana ivitumpipinegu na iyiididibara magha
12 Bi gegha da bagune wiididibara kamone,
tagu gerubana anakowoyemna.
Tam biidi wiididibara na parapa yeghanina ware gabudara.
Wiididibara da yeghana tam biidi na mayimayiyidi.

13 Tam tubuyigu kamona torerereyidi, nuwanuwa da gayama kubera
bi sinagunaki raparapane kuvikiikiigu.
14 Bi kubera wiimasiyegu kiiravine na iikiikiivem;
bagibagi tupadi kwaberabera na waratetedi.
Tagu nuwanuwagu tupanama akovi.
15 Raghanina irikegu kubera, bi sinagunaki raparapane kutoura yapoya-pora,
bi name wiikowoye ayaragaragata na tam kwakovi da tagu nama.
16 Muriye da ayatubugha na tam kukitagu.
Na yagu make yawana gabudaridi kuveregu da anamake,
na yam buka kamone kugiruma.
Muriye da gabudara dagudaguna iyadagu,

17 O God ipiropiro kirakii da tagu yam noghota parapa anakovidi
basuna toudi sipeyara kirakii!
18 Tagu gerubagu da anakabiyavidina
basuna toudi parapa sipeyara,
gekikira eghana naboni!
Bi tupadi kabiyawa kovidina na,
augunai da ayamakewaghata tam naboni!

19 God, tagu parapa akayokayoveni da berabero wawayidi kunika-sunughana!
Kasukasunugha wawayidi gwabiguma kurukwavina tavetaveyana.
20 Toudi sisiya berodima sigiboyim;
bi kam waghawagha gesiyakabikabi karawayenina.
21 O Yawe God, tagu iiyawogha sasinighiiyem na asinighiiyedi,
da iiyawogha gesiyakabikabi sisiremna.
22 Getana awaki, da nuwapughuma iisinighiighiiyedi,
na toudi kagu aviya.

23 O God, kita rughuwona da nuwanuwagu kunakita
bi kuruyaghagu da yagu noghota kunakovi.
24 Bi meboda berabero wawayidi yadi kedagha ananono na kiyevevegu,

bi yawa makewaghawaghasina kedane kinaghovegu anapiika tam biidi.

Wonawiiyoyowana
(Proverbs)

Wonawiiakowa

Mmko bukana kamone na wonawiiyoyowana peyaridi, toudi na God yana wawaya yiyevevedi da rotomane sinamakae. Kiiwawo Solomon mmkodi wonawiiyoyowana peyaridi igiruma, bi gegha da wawaya viya na bada mududi sigiruma. Tomogha kana waghawagha Agar mududi igiruma (Wonawiiyoyowana 30:1 kokita) bi kiiwawo Lemuel mududi igiruma (Wonawiiyoyowana 31:1 kokita).

Mmko girumina kamone na wiiyeveveyana ghamana tana, da nuwagiura tupadi na God yana puyo, bi akowa kirakii wawayina dagudagune na God inakabisisirena yaiyaineni. Yada makamake yawana gabudara patepatena bareye, meyagiiye, gabemaniye bo bagibagiye na mmko nuwagiurina yawata yiwiiteda. Mmko girumina bada yiyeveveyana, da touda tayabera da awaki wawayida, bi metagha bera rotomanidi naboni tayabera, bi tayabera da getayakabi geegeeyeda, touda tayabagibagi wiimaragata bi wawaya iiyawogha gwabidiye getana awaki na toudi biiyadi tayavereyana.

Wiiyoyowana wawaya woudi biiyadi

7 Wiiwawaya wiimasi dagunina biidi,
na tam ghuyoghuyone na Yawe God kunakabikarawayeni
da kunitumaghaneni nokona akowa dagudaguna,
bi kawakeekee wawayidi sanoghosi da
nuwagiura da akowa kabina na toudi yadi basuna gegha.
8 Natugu, tamada yana wonawiiyoyowana kuwaiyaneni,
bi sinada yanawiiyeveveyana gekunasinighiiyenina.*
9 Yadi wiiyeveveyana na iniwiitem da kuniwawaya wiimasi,
ware saru gerorina gayamim debane
bo ware posaru kanighomve naboni, na inabera da kamkita inawaratete.

5

Madawara kana wiiyoyowana

8 Madawara wasike gwabinama kumiiritaveyana!
Da gekunanagho yana makamake gawarina ririnena!
9 Bi meboda kunanagho, na wawaya kate tam gesinakabikarawayemna,
bi sawara tupana kunavereyana da moghanena kunimiisanena mayeni,
tomogha meko geinanuwaghanemna.

21 Wawaya awaki sawaridi tupadi yaberabera na Yawe God yakitakita,
bi bera miisedi bo berodi wawaya yavinevinegha na yakitakita yapoyapora.
22 Kawakeekee damdi yadi tamumu na noko sapuru,
na yadi tamumu sapuruna yakonamayedi.
23 Toudi koyagha mayeyana gwabidiye kiiravine na sarabobo.
Yadi kawakeekee beradi siniporadi sinanagho kadi karawage.

---

* **1:8:** Mmkona God yana gwara Mosis iverenina yisisiyeni. Tamaminakimi da sinaminakimi mmkodi gwara siyiyevevemi.

6

Madawara kana wiikatagha

20 Natugu, tamada da sinada sawara tupadi* siyevevem,
na kabisisiredi da kukivina.
21 Yadi sisiya nuwanuwamve kutoredi da nonowa kunanoghonoghota.
Kubera da ware posaru kanighomve naboni.
22 Raghanina kunapeepewa,
na mmkodi gwara waratetedi yam keda siniyevevem.
Raghanina kunakenakena,
na mmkodi gwara sinababarem.
Bi kunamataka,
na mmkodi gwara sinisisiya tam biidi.
23 Kiiravine gwara na kibe,
bi wiiyeveveyana na yeghana wiididibara kamone.
Yadi giu na rubana iniyevevem da metagha keda rotomandiye kunamakae.
24 Toudi madawara wasike yana kedama sinamiiri babarem
da kate tomogha bogae wavinena yana sisiya metemetevidima.
25 Gegha nuwanuwam kamonama yana kepamara kunakita kirorovenina,
bo yana wiimatakamokamota inabera da tam inirubasimna.

8

Yawe God nuwagiura beradi yabera

22 Yawe God, Tagu nuwagiura ibera yaiyainegu,*
muriye da mmko kuburina ibera. Naghove waghata, muriye da awaki sawaridi iyabera na tagu iberagu.
23 Dagudagune waghata na, Tagu nuwagiura atubugha,
muriye da kubura iyabera.
24 Dagudagune Tagu nuwagiura atubugha,
muriye da Yawe God yegii ibera,
bi kate rarima wusirama sakanikanibuna.
25 Muriye da koya iyakabiwiipakipakidi,
na Tagu nuwagiura atubugha yaiyainagha.
26 Raghanina atubughana,
Yawe God genada kubura da guburidi iyaberana, bo getana dobodobo.
27 Yawe God abama kiidamove itore raghanine na tagu nada nama,
da kate gawara ikabiguba da meme abama da yegii sinibanana.
28 Uwa abama kamone itoura raghanine na tagu nama ririne,
bi kate wusira ibera da yegii sivibonuvina raghanine.
29 Yawe God yegii kana barata itore raghanine na Tagu nama,
bi iwoneni da genoko barasina iyaveratupirenina.
Tagu nama noko raghanine bi kubura kayena itore.
30 Touna mmkodi sawaridi iberadi raghanine na Tagu nama bi aviwiiteni da kanuwagiura bi kabera.
Gabudara patepatena na ayaberabera da iyiinuwamiise,
bi bada nonowa na ayiinuwamiise da Tagu nama touna yawata.
31 Tagu avinuwamiise da kubura ibera na akitani,
bi avinuwamiise kirakii da wawaya nama kamone akitadi.

---

* **6:20:** Mmkona God yana gwara Mosis ivereni na yisisiyeni. Tamamnaki da sinamnaki mmkodi gwara siyiyevevem. * **8:22:** Mmko sisiyina kamone, na Nuwagiura yisisiya ware wawaya iyisisiya na naboni.

9

Nuwagiura da kawakeekee

1 Nuwagiura yana bare iyoghani ware abayoghayoghana yaberana naboni;
touna barena kiiravine na kanakoghora yadi 7 itarakatukatuyidi.
2 Wasikena parapa ribiribi iunugha da kepo ghamanakina kiiravine ikabununayi,
da kana wain iwamira,
bi sawara tupadi na kiinabonabo debane itoura.
3 Bi yana tamariyana wasiwasike idarudi sikanibu da wawaya tupadi siyiyonedi.
Nuwagiura kwanatu kamone gawara gekirakiina debanama iyiikwatu,
4 iyawonawona bo, “Iiyawogha geakakovimi
korughu yagu bareye,”
bi kawakeekeedi biiyadi iyawonawona bo,
5 “Kopiika, korughu yagu kam konakani,
bi wain meko awamirina konaniuni.
6 Kawakeekee beradi kokuyowana,
bi konadagu yawa miisene konamakae,
bi akowa yana keda konakivini.”

13

1 Natu nuwanuwagiurina, na raghanina tamananaki keda miisedi yiyevevenina na yakabisisiredi,
bi wawaya kawakeekeena, na raghanina wawaya tana yakikini na gegha iyawaiwaiyanana.

4 Wawaya kapokapoyanina parapa yana wiina sawara,
bi gegha da getana awaki iyakabikabina;
bi wawaya bagibagi kirakiina na
awaki yakayokayovenina inakabi.

24 Wawaya iiyabo natuna aro geiyaverevereni,
na touna natuna geiyinuwayuyunenina;
bi wawaya iiyabo natuna yinuwayuyuneni na
raghanina natuna bera berona inabera na inakabiwiirotomani.

17

21 Tamada bi sinada iiyawogha natunatudi wiikayotirana saberabera,
na getana awaki da nuwapoya da kanighughuwa gwabidiye.

20

4 Upi wawayina iiyabo yakapokapoyana
bi yana kwabu gerove gabudarine iyaroverove,
na kasiyaragha gabudarine na getana awaki inakamna.

22

6 Ededa koviyevevedi da metagha sinamake,
da sinimagura na yadi yawa tupana kamone na bera rotomanidi kedadi sinanoghonoghosi.

23

13 Gekunanaghara da natum bera berona iberana aro verenina;
bagune memeda kiima kurouvi kate geinarabobona.
14 Memeda kiima kunarouvi,
na augunai da raboboma kwiiyawiini.

24

30 Tagu, tomogha kapokapoyanina yana kwabu averatupiireni,
bi greip kwabuna, na tomogha kawakeekeena rapene.
31 Bi akita da dinamona iyiyodi kwabuna debane siyagogogo,
bi pasiporo dobodobo sisowomumuni,
da kwabuna garina akimama beraberana itamoririgha.
32 Tagu mmkodi sawara akitadi,
na akowa gwabidima akabi:
33 Da kena pinimina, wiiyawiitaveyana gisina kabina.
Bi imam kunarukuma da kuniyawiitaveyana kamogha,
34 bi gegha, noko raghanine kunakenakena na
yaininagha tam kunigiikayokayo
ware yapiyapi tomoyina ruta yawata yapiika da yam sawara tupadi yayounana naboni.

26

13 Wawaya kapokapoyanina yana bare kamone yamakamakae,
bi yawona bo, “Laiyon nama maghatare! Laiyon nama kedae!”

15 Wawaya kapokapoyanina imana kana kam dabirina kamone yatore;
touna ikapokapoyana kirakii
da gerubana kam inakabepi da kawane inatorena.

29

3 Wawaya tana nuwagiura miisedi gwabine na yabera da tamananaki yinuwamiise,
bi wawaya iiyabo keda wasike yawata sinapeepewa na yana moura inikawawaneni.

15 Aro kabina da kabiwiirotomana na sabera da simira nuwagiura savereni.
Bi ededa toudimani yadi keda sinakabi,
na sinabera da sinadinakim sinisinimayagha.

17 Natunatumi kokabiwiirotomanidi da toudi nuwarururi sinaveremi,
bi sinabera da koninuwamiise kirakii.

31

Gwabigwabiyana miisena

10 Wiisuwona gwabigwabiyana dadourina,
na touna parapa gararaba miisena tomogha iiyabo inabanani na.
11 Tomogha wavinena initumaghaneni,
na kate getana awaki inadiyanana.
12 Touna nonowa miisena yaberabera bi geberona moghanena biidi
gabudara tupadi yana yawa kamone.
13 Touna sip ghunighunidi yayouna da bebera yabera bi
yinuwamiise da imanama yabagibagi.

19 Bi yana urawa yatumsesera bi yanowa,
da kana gara tounamani yaberabera.
20 Touna imana yatatari moyamoyakidi yiwiitedi
da imana yakoghasi iiyawogha getana awaki gwabidiye na toudi biiyadi.

30 Wasike yana bera wiigayagayaye na rubana tomogha iniyabeni,
bi mayiyi kepamarina na geinamake waghatana.
Bi gegha da, wasike iiyabo Yawe God yakabikabikarawayeni na kokabepepi.
31 Bi awaki ibera na kiiravine kana reregha kovereni,
wawaya naghodiye kokabepepi basuna sawara tupadi iberana kiiravine.

Ekalesiyestis

Wonawiiakowa

Getayakovi wawaya iiyabo Ekalesiyestis igirumi. Wawaya mududi sanoghonoghosi da kiiwawo Solomon mmko bukana igirumi. Giruma wawayina na tomogha nuwagiura kirakiina. Tounamani ikwatuvena mayeni da Abawiiyeveveyana. Abawiiyeveveyana sisiya mududi bogae ivisisiyana. Yana basuna mmko: Wawaya korotodi gesiyakovi da God touna iiyabo, na simatipo da sawara tupadi satubututubugha na yadi basuna siyabanana. Bi gerubana basudi siyabananana.

Abawiiyeveveyana yawonewoneda da awaki mmkodi wawaya sanoghonoghosi. Wawaya viya bera sabera na basudi gegha. Abawiiyeveveyana mmkodi bera yimaghatari touda biiyadi. Nokona ware wawaya iyiimatipo da yanunu iyaburawatawani. Touna yawonawona da nokona neghanegha. Mmkodi wawaya sikabibanani da yawa mmko kuburina debane na basuna gegha.

Sawara tupadi basudi gegha

1 Mmkodi na abawiiyeveveyana yana sisiya, Deivid natuna, iiyabo
Jerusalem kamone iyiikiiwawo na:
2 Abawiiyeveveyana iwona da, “Sawara tupadi basudi gegha,
yawa na yana basuna gegha, parapa basuna gegha!”

3 Tomogha bagibagi tupadi mma kubura debane yaberabera
na awaki yakabi?
4 Kimta yanagho, bi kimta yapiika,
bi gegha da kubura yamake waghata.
5 Gabudara yagae, bi gabudara yayowogha,
bi yiyaininagha da mema yageegee maghana nabo.
6 Yanunu wareregubugubura yana nawae yatapi yanagho,
da yatapi wiikenavivira yagae yanagho kikiramutumutuba yana nawae;
yanunu yatapi da yatapi wiikenaviivira.
7 Rarima savera sayowogha yegiiye,
bi gegha da yegii geiyabonubonuvina.
Rarima samama saveramagha anagha matadiye mema sawusiwusirana,
bi vera sadagumayeni sayowogha yegiiye.
8 Sawara tupadi saberam da kwamameyem;
wawaya kate gerubana noko kiiravine inisisiyana.
Bagune mata yakitada meme, bi gerubana inanunurina,
bi taina yawaiyana da meme, bi gerubana inanunurina.
9 Awaki sawaridi tupadi naghove situbugha,
na bada sinatubugha magha.
Sawara tupadi wawaya naghove sibera,
na bada sinabera magha,
getana da awaki wouna mma kubura debanena.
10 Metagha wawaya inawona bo, “Kita, mmkona sawara wouna!”
Bi gegha, sawara tupadi naghove situbugha,
naghove waghata muriye da tatubugha.
11 Getana iiyabo iyanoghonoghosi da awaki naghove itubugha,

bi getana iiyabo kata wawaya awaki saberabera na inanoghosidina.
Getana iiyabo nokodi sawara raghani muriye sinatubughana inanoghosidina.

Nuwagiura yana basuna gegha

12 Tagu, na Abawiiyeveveyana bi Isrel damdi yadi kiiwawo, bi Jerusalem kwanatune ayamakamake.
13 Yagu Nuwagiura miisenama na akayoveni da bera tupadi kubura debane parapa ayakita yapoyaporidi. Na anoghota bo, “God nuwapoya da piropiro vitadi wawaya iveredi da iyitaina iriredi.”
14 Tagu sawara tupadi wawaya kubura debane saberabera na akitadi, kokita, tupadi na basudi gegha, ware tayimatipo da yanunu taya veraverakwavini.
15 Awaki iriwariwa na gerubana sinakabi wiirotomanina,
bi memeda awaki isiwana na gerubana sinakabiyawa wiikapuna.
16 Na tagumani awonena mayegu, “Kita, kiikiiwawo iiyawogha naghoguve Jerusalem kwanatune sivibadana, toudi meboda nuwagiura miisena gwabidiye bi gegha da tagu yagu nuwagiura da akowa na parapa simiise kirakii.”
17 Tagu parapa avinuwanoghonoghota kirakii da nuwagiura ayakovi, bi kate kawakeekee da neghanegha. Bi gegha, tagu abanani da mmko teya na yanunu vera kwavikwavinina.
18 Memeda yagu nuwagiura inaragata kirakii,
na tagu parapa aninuwapoya.
Bi bada memeda sawara peyaridi akovidi anayouna,
na tagu parapa aninuwapoya.

2

Wiinuwamiise kayovenina basuna gegha

1 Tagu awona bo, “Wasina, animatipo da tagumani aninuwamiimiiseyena mayegu.” Bi gegha, abanani da mmko bada basuna gegha.
2 Na awona bo, “Maniwa touna neghanegha. Wiinuwamiimiiseyena mayegu na basuna gegha.”
3 Yagu nuwagiura iyinaghovegu kiiravine, na parapa ayanoghonoghota kirakii, da metagha wainma bo neghanegha beradi ayabera da ayinuwamiimiiseyena mayegu, bi ayakovi memeda mmko imiise wawaya kiiravidiye, mma kubura debane mmko raghanina tupona yawayawiidi samakamakena.
4 Tagu parapa bagibagi kiitowana abera. Bare ayoghana, da wain kwabudi kiiraviguve abera.
5 Kiimatagha kwabudi abera bi kii bogaebogae awawa da kam siyavereyana.
6 Bi tarakibubu aberadi da rarima siyaveregu da yagu kii peyaridi kiiravidiye.
7 Bi wiibagubagurana korotodi, tomotomogha bi wasiwasike agimona da kate wiibagubagurana mududi iiyawogha nama yagu bareye situbughana. Bi kate bada kau da sip peyaridi avirapeneyana geware kiikiiwawo iiyawogha Jerusalem kwanatune naghove simakena.
8 Tagu silva da gould peyaridi, nokodi na kiikiiwawo yadi sawara wiinuwakayowanidi kubura wiibatama avituwiitaghomana. Tomotomogha da wasiwasike kiiraviguve sitawora bi bada natuwavinegu kepakepamaridi korotodi, parapa kepakepamaridi.

9 Na yagu sawara parapa sipeyara geware wawaya Jerusalem kwanatune
naghoguve simakena naboni. Mmkodi sawaridi tupadi kamodiye, na yagu
nuwagiura gemeyani iyakuyoveguna.
10 Sawara akitadi bi akayoveni da ayimatipo,
na toudi beraberadi akivina.
Tagu sawara tupadi mekodi siyaberagu
da ayinuwamiise na avimatipovedi.
Bi bagibagi tupadi siberagu da avinuwamiise,
yagu bagibagi tupadi miisanina kiiravidiye na nuwamiise akabi.
11 Wasina bi sawaridi aberana kiiravidiye parapa anoghota kirakii
da kate yagu bagibagi ghamadi,
bi akita da bera tupadi na kwebudi,
noko ware yanunu taya veraverakwavini na naboni,
da getana awaki toudi gwabidima tanayouna mmko kuburina debane.

Nuwagiura yawata makena basuna gegha

12 Wasina bi adagu aninuwanoghonoghota nuwagiura,
kawakeekee da neghanegha beradi kiiravidiye.
Tomogha iiyabo muriye kiiwawo murinagha inapiika
na awaki nada Tagu abera na bada inabera.
13 Tagu akita da nuwagiura na iwaratete kirakii geware neghanegha naboni,
mayimayiyina yeghana na imiise geware wiididibara naboni.
14 Wawaya nuwanuwagiurina matanama yakita da mebo yanono,
bi wawaya kawakeekeena na ware wiididibare iyapeepewa.
Bi gegha, akovi da berana tanagha yapiika
nokodi wawaya bata biiyadi.
15 Wasina bi awonena mayegu bo,
“Yagu rabobo na mayimayiyina
wawaya kawakeekeena yana rabobo na naboni.”
Bi awona bo, “Mmkona bada basuna gegha.
Na nuwagiura kirakiima awaki akabi?”
16 Getana da iiyabo, wawaya nuwanuwagiurina inanoghotamayenina
bo wawaya kawakeekeena inanoghotamayenina.
Wawaya nuwanuwagiurina yarabobo na mayimayiyina
metagha wawaya kawakeekeena yarabobona naboni.
17 Basuna sawara tupadi mma kubura debane taberabera na nuwapoya
saverevereda noko biidi yawa avisinighiighiiyeni. Bera tupadi na basudi
gegha - ware yanunu taya veraverakwavini.

Bagibagi kirakii na basuna gegha

18 Tagu yagu kayopika tupadi mma kubura debane asinighiiyedi, basuna
akovi da bera ayaberabera na tomogha iiyabo muriguve inibada, na ima
debane anakuyowana.
19 Bi iiyabo iyakovi? Noko wawayina inakowa kirakii bo inaneghanegha?
Bi gegha da bera tupadi kiiravidiye ayabagibagi na inirapeneyana, sawara
tupadi mmko kuburina kamone yagu nuwagiurama situbughana. Toudi na
basudi gegha.
20 Na noghota awamiri da yagu kayopika mmko kuburina debane tupadi
kiiravidiye na avinuwapoya kirakii.
21 Wawaya na nuwagiura, akowa da noghotama sabagibagi, bi wasina
bera tupadi rapediye na sakuyowana da wawaya tana iiyabo gekiiravidiye

iyabagibagina inirapeneyana. Mmko bada yana basuna gegha, bi gebera
miisenana!
22 Wawaya tubuyinama da gayaminama mmko kuburina debane yabag-
ibagi kirakii, bi awaki yakabi?
23 Yana make gabudaridiye na sinivisi yakabikabi bi yana bagibagi
yaberani da nuwanuwana yapughu. Bi kate nubabasuve na bada geiyake-
nakenana. Mmko bada basuna gegha.
24 Bera miisena wawaya inabera na inakam da inaniuna bi ininuwamiise
basuna awaki ibera situbughana kiiravine. Bi akita da mmko teya na God
gwabinama ipiika,
25 basuna God gegha, na getana iiyabo inakam bo ininuwamiisena.
26 God, na nuwagiura, akowa da nuwamiise iiyawogha sinuwamiimi-
iseyenina yaveredi, bi tamumu damdi na yaberadi da sabagibagi, situwi-
itaghoma da simaghara, bi iiyawogha sabera da God yinuwamiise na
mourina toudi yaveredi. Mmko teya, na basuna gegha - ware yanunu taya
veraverakwavini.

3

Sawara tupadi ere kadi gabudara

1 God, sawara tupadi kiiravidiye na kadi iri itoura.
Bera tupadi mma kubura debane satubutubugha na ere kadi gabudara
waghata:

2 Touna gabudara itore da wawaya inatubugha
bi bada rabobo kana gabudara,
wawa gabudarina itore
bi bada yaba kana gabudara.
3 Kasunugha gabudarina itore
bi bada wiiyawa kana gabudara,
tayinarika gabudarina itore
bi bada yoghana kana gabudara.
4 Dou gabudarina itore
bi bada maniwa kana gabudara,
wiinuwapoya gabudarina itore
bi bada riku kana gabudara.
5 Touna akima wiirubusarana gabudarina itore
bi bada wiitaghotaghoma kana gabudara.
Wiiaghaghuwana gabudarina itore
bi bada gewiiaghaghuwana kana gabudara.
6 Sawara wiinogha gabudarina itore
bi bada wiiwapewapeyana kana gabudara,
sawara kabitawana gabudarina itore
bi bada wiitavetaveyana kana gabudara.
7 Gara gosira gabudarina itore
bi bada popo kana gabudara,
wiiraborabobo gabudarina itore,
bi bada wiisisiya kana gabudara.
8 Wiinuwayuyuna gabudarina itore,
bi bada wiigiyaguveyana kana gabudara,
wiiaviya gabudarina itore, bi bada nuwaruriri kana gabudara.

4

9 Wawaya tanaduma yamakamake na wasina,
bi gegha da wawaya bata sinamakena inamiise kirakii.
Toudi yadi bagibagiye siniwiitakabivivirana da miisena sinabanani.
10 Memeda toudi, tana inabeku,
na tana inageghomiiri da kwiinana iniwiiteni.
Bi meboda wawaya tana makedumana bi inabeku na noko ibero kirakii,
basuna getana iiyabo nama da iniwiitenina.
11 Mayimayiyina, wawaya bata sinikena rereghana na sinidi sinamuya-muya,
bi wawaya tanagha na metagha tanaduma bi sinina inamuyamuya?
12 Rubana aviya wawaya inagogona wawaya tanaduma makamakena biidi na inageeiwayi,
bi wawaya bata na sinimiiri kubukubutana na aviyina sinageebodeni.
Wawaya yadi aroba na parapa maragata ghamana ware kwaro, urawa yadi arobama sametanina naboni.
Tam gerubana noko kwarona kunayaragha yaininenina.

5

Moura kirakii basuna gegha

10 Memeda mane kuninuwayuyuneni, na kate gegha inanunurimna;
bi meboda kwakayokayoveni da kuna moura,
na kate geyamkayowana tupadi kunayounana.
Yam nuwagiura na kwebuna.

11 Kunamoura kirakii,
na wawaya korotodi sinapiika siniwiitem
da yam moura koniawaviyaneni,
bi yam moura kunakita bi kuna ruruwiitetewosi da inayorikovi.
12 Wawaya iiyawogha sabagibagi kirakii na sakena yapora,
bagune memeda sakam kirakii bo gesiyakamkam kirakiina;
bi wawaya moura ghamana teya, na geiyakenakena yaporana.
13 Nuwapoya tana bero kirakiina kubura debane akita na mmko:
Wawaya tana iiyabo inamoura kirakii,
bi memeda inakabitawani tounamani kiravine,
na mourina inageghomiiri wawayina inakasiwiibero.
14 Meboda wawaya tana yana mane wiigimogimone itore,
bi gegha, yikuwamira da yabero na noko manena yiwapeni.
Wasina bi raghanina inarabobo,
na natunatuna kate gegha ere yadi manena.
15 Noko naboni touda ighanidagha tatubugha,
getana mane bo sawara,
bi raghanina tanarabobo, na mmko kuburina tanakuyoveni,
na kate getana awaki tanakawarina.
Touda yada bagibagi tupadi kiiravidiye na
getana miisana imadae tanakawarina.

7

Yawa kana nuwagiura

15 Yagu yawa na basuna gegha, bi gegha da kamone na sawara tupadi akita:

5:15: Job 1:21

Rotomana wawayidi na God yana gwara sakivikivini bi gegha da sarab-
orabobo,
bi berabero wawayidi na God yana gwara gesiyakivikivinina bi gegha
da samake da raghani gurina.
16 Noko biidi gekonanoghosi da tami parapa rotomanimi,
Bi gekoniyaba da tami yami nuwagiura parapa miisedi.
Da kowiiwiini tamimani konirabobo mayemi?
17 Gegha konabera da tami bero kirakiimina,
gekonabera da parapa wawaya kawakeekeedi.
Metagha, kowiiwiini da konarabobo yaninagha,
muriye da gabudara waghata inakabi?
18 Augunai da bera miisena na meboda mmkodi wonawiikatagha kon-
akabitawana:
Wawaya iiyabo God yakabikabikarawayeni,
na mmkodi keda berodi yadi bata gwabidima inamiiritaveyana.

19 Nuwagiura yabera da wawaya tana yimaragata kirakii,
geware kiikiiwawo yadi 10 kwanatu tanagha kamone sibadana naboni.

20 Getana wawaya nama mmko kuburina debane iiyabo nonowa bera
rotomanidi yaberabera,
da tamumu geiyaberaberana.

8

Abawiiyeveveyana yana sisiya

16 Raghanina yagu gayama ayiteteni da nuwagiura parapa ayakovi bi kate wawaya yadi bagibagi ayaruruwiitete mma kubura debane, nubabasuve da raghaniye na gerubana ayakenana.
17 Wasina bi God awaki beradi tupadi ibera na akitadi. Awaki bagibagidi mma tanawa debane satubutubugha na getana iiyabo iyakakovidina. Bagune memeda wawaya parapa yakayopika da akovina iyakabi, kate gerubana inakovina. Wawaya akowa woraworana meboda iwona da iyakovi bi gegha da wiisuwona touna geakovina iyakabina.

11

Wawaya woudi kadisisiya

9 Wawaya woumi, yami kayowiikomerowana konuwasisireni.
Tami patana yaragimiye na yawa kovinuwamiiseyeni.
Awaki kokayokayoveni na kobera,
bi nuwanuwami yana wiina kokivini.
Bi konoghosi da raghani damone,
na God mmkodi sawaridi tupadi kiiravidiye na wiitupawamiwamira
inaveremi.
10 Na nuwabero nuwanuwamiye kokabitavetaveyana,
bi sinimiye piropiro tupadi kokabitavetaveyana,
kiiravine kayowiikomerowana da kate tubugha rubodeyana na basudi
gegha.

12

1 Na yami kayowiikomerowana gabudaridiye,
na kami berabera wawayina konoghotaboga,
muriye da piropiro gabudaridi sinapiika bi bodu sinapiika

na noko raghanine konawona bo
“Yawa kata geiyamiise kamoghana,”
2 muriye da noko raghanina na gabudara, matu
da kewokewo yeghanidi sinarusowa tami biiyadi,
bi kiyara uuwadi dumadumadi gemeyani sinanaghotaveyanana,
3 raghanina bare koyakoyagha sinakiroro* bi
tomotomogha maragasidi sinaturayoudi,†
raghanina gudaguda‡ siniraborabobo basuna toudi gepeyaridi, bi
nokodi kitawiiverama§ sinakitakita na sinarusowa.
4 Tainam sinapotepoteyana
da kwaritu kedae gekunawaiyanana.
Tami kate gerubana da parawa kana gudaguda kwarituna konawaiyaneni,
bi bada gerubana manu gamodi kenama sinakasikasi wiimatakim bi kunawaiyana.
5 Tami gawara kiidamo kirakiidi konanagharedi,
bi kedae pepewa na sinikumakumararayina.
Raghanina almond** kiina yapopona;
bi tatata tounamani yatayinakwaro mayeni - miimiikiidigha yatete yanagho,
bi wiina tupadi na sinamomogha.
Kiiravine wawaya na sanono yadi wiiyawiitaveyana gawarina makewaghawaghasine,
wasina bi nama kedae na duudu inaghaaghari iiyawogha sirabobo na kiiravidiye.
6 Bi kwaro silvama siberana inatamoyaragha,
bi kaboma gouldma beraberana inagawowori;
bi kiyabu wusire makamakena inatamogawowora;
bi kwaro doguve yarororoga na inatamoyaragha;
bo wil doguve inatamorika.
7 Bi popoku sinaveramagha sinidobodobo mema sipiikana,
bi yawa yawiina na inaveramagha God biidi, iiyabo iveredana.

8 Abawiiyeveveyana iwona da, “Sawara tupadi basudi gegha,
parapa basudi gegha!”

God metagha iwonemina naboni kobera

9 Abawiiyeveveyana na geakakovina kawagha bi gegha da touna nonowa wawaya bada akowa kiiravine iyiiyevevedi. Touna wona kayowiiwiiyaka igirumeyana da yadi wiisuwona ikabirubatabatadi bi iriri yapoyaporidi.
10 Abawiiyeveveyana ivimatipo da sisiya waghata iyabanana bi iyagiruma da wiisuwona iyimaghatara yapori.
11 Wawaya nuwagiura kirakiina yana sisiya na ware kii gamgamna naboni meko sip bodaboda sakabi da sip situwiitetedina, bi yadi wonawiiyoyowana na ware kii ere tutuna gamgamna damone meko amama sarouwiimasiyeni yayowogha na naboni.
12 Iikatayim natugu, kuberawiimasi da wiiyeveveyana mududi gwabidima kumiiritaveyana. Buka girumidi na getana meme damodina, bi akowa kabikirakiiyenina na inabera da tubuyim inamameyeni.

---

* **12:3:** Mmkona miiba sisiyina wawaya tubuyina yisisiyeni raghanina inamorabana, † **12:3:** Mmkona wawaya kayena yimiibeyeni, ‡ **12:3:** Mmkona wawaya nighona yimiibeyeni, § **12:3:** Mmkona wawaya matana yimiibeyeni, ** **12:5:** Almond touna kii tana bi Isrel kubure yagogogo bi yanunu raghanidiye na yapopo da poepoena.

13 Mmkodi bera murine,
na sawara tanagha anawoneni:
God kumararayenina bi yana sisiya bagibagidi kunakabisisiredi,
basuna wawaya situbugha na mmkodi bera tupadi kiiravidiye.
14 Sawara tupadi taberabera na kiiravidiye, God kate inageghomiiri da initupawamiwamireda,
memeda miisena bo berona,
bo meboda wiikowoye bera situbugha na kiiravidiye.

Aisaiya

Wonawiiakowa

Mmko bukana na peroveta tana ghamana iviwaghaneni, kana waghawagha na Aisaiya. Touna bodu 750 BC kamone Jerusalemne imakae. Bukana sitore rereyi da riba aroba:

Chapter 1 da inagho Chapter 39 na Asariya kubura kana kiiwawo maragasina yana iyo damdi teya dam tupadi Isrel da Jiuda damdi riiridiye siyiaveyedi bi siyageegeeiwayidi na yisisiyeni. Perovetina Jiuda damdi iwonedi da toudi gegha kiiwawo da wiiyogha damdi siyitumaghanedina bi God kawagha siyitumaghaneni da yana sisiya siyakivini.

Chapter 40 da inagho Chapter 55 na Babilon kana kiiwawo igeghomiiri dam Jiuda igeeiwayi bi kana wawaya korotodi yawayawiidi ikabidi sinagho Babilone siyamakae. Peroveta noko kuburine Jiuda damdi iwonawiikayokayowanidi bi iwonedi da metagha God inakabidi sinaveramagha Jerusalemma bi yawa wouna nama inaveredi.

Chapter 56 da inagho Chapter 66 na Jiuda damdi siveramagha Jerusalemne siyamakae bi murine yisisiyeni. Peroveta na God yana nuwagiura Jerusalem da kate dam tupadi kubura debane kiiravidiye yisisiyeni.

2

Nuwarururiri Makewaghawaghasina

1 God awaki Jiuda kubura da Jerusalem kwanatuna kamodiye inabera,
na warana mmakatanina Eimos natuna Aisaiya iverenina.

2 Raghani tughurina yapiipiika na mmkona awaki inatubugha:
Koya meme Yawe God yana bare yamiimiiri na inamakewaghata.
Touna inagee kirakii geware koya mududi naboni.
Dam tupadi kubura debane na sinikabiriyeni nabo da sinakabepepa.
3 Bi wawaya korotodi nabo sinanagho na sinawona bo,
“Kopiika, tananagho Yawe God yana koyae,
nabo tananagho Isrel kana God yana bareye.
Name iniyeveveda da metagha tanamake
bi yana kedae tanapepewa.”
Basuna wiiyeveveyana na Zaiyonma inakanibu,
bi Yawe God ivisisiya na wonana Jerusalem kamonama inakanibu.
4 Raghanina dam siniaviya kabivivirana na
God initupawamiwamiredi da yadi berona inakabiwiirotomani.
Dam gisigisidi yadi wiigamowana inakabiwiidouvidi.
Toudi yadi seri ghamadi sinakasiwiibena da roverove yewadi,
bi yadi iyo sinakasiwiibena da wawa kana yewakwiikwii gisigisidi.
Dam tana geyadi seri sinayouna bi dam tana siniaviyena mayedina,
bi kate bada gewiirouwa kiiravine sinakabununaghana.
5 Isrel dammi, kopiika, tanabera
da Yawe God yana yeghane tanapepewa meko iviyevevedana.

5

Ayi wain kwabuna kiiravine

1 Kowaiyana bi kwiinagu avinuwayuyuneni na kiiravine mmko ayina anatawori.
Tagu, touna da yana wain kwabuna kiiravidiye anatawora.
Kwiinagu, koya nawanawane dobodobo miisene wain kwabuna ibera.
2 Touna tanavina irove bi akima ikabitavetaveyana,
wasina bi greip imatupidi miisedi kamone iwawa.
Bi wiikighukighu barena kwabuna basukiine iyoghani,
da kate gawara tana akime ibani da greip rubotodi kiiravine.
Touna ivikoyakoyagha da greip siyameni,
bi gegha da mekodi sigogo na berodi.

3 Na kata kwiinagu iwona bo, "Jerusalem kwanatuna kamone makamakemi da Jiuda kubura dammi,
iibabiimi da konanuwagiura iiyabo ibera bero.
Tagu abera bero bo yagu wain kwabuna?
4 Bo nama getana awaki ayabera touna kiiravine?
Na wasina, kowonegu awaki biidi greip berodi sigogo
bi gegha miisedi ayatumatumayedina?

5 Kata awonewonemi da konakovi
awaki anabera yagu wain kwabuna kiiravine.
Tagu kii iyiyodi simiiri kewakewa sivikenavivireni, na anataratavetaveyana
bi gari iyababababareni na anakourikataveni,
da ribiribi sinarughu bi sawara tupadi
sinakamtavetaveyana da kwabuna sinibero.
6 Bi kwabuna anakuyoveni da inabubu.
Tagu uravidi ragharaghadi geanayaragha da anakabununayidi bo tanavina anarovena,
bi dinamona berodi iyiyodi sinagogo da sinibonuvi.
Bi kate bada geaniwaghasinedi da uuwa
kiyara sinapiikeni debanena."

7 Na wasina dam Isrel na naboni,
toudi na Yawe God Maragata Kirakiina yana wain kwabuna,
bi uravidi iwawa yana nuwamiise kiiravine na toudi ware Jiuda damdi.
Touna itumayedi da awaki miisena siyabera,
bi gegha, wasadi na toudi kasunugha sibera.
Itumayedi da awaki rotomanidi siyabera,
bi gegha, wasadi na duudu iwaiyaneni wiiwiita kiiravine.

6

Aisaiya kana kwatu

1 Mmkona awaki itubugha Jiuda kana kiiwawo, Usaiya irabobo na bodune. Tagu, Bada akita kiikiiwawo yadi abamakamake geekirakiina debane iyamakamake, bi kana kwama pusiridi na Bare Kabikabikuwayina ivibonuvi.
2 Bi Serapim* na Bada sigwagwara wiikenavivireni siyibodaboda da awaki ikayoveni na toudi siyabera bi tatadigegha na mabemabedi yadi

---

5:1: Mrk 12:1 * **6:2:** Serapim na aneyaneya bi kadi kita ware ribiribi ere mabemabedi bi ere karakarasidi. Bi toudi na God yana bagibagi damdi.

6. Tatadigegha na mabemabedi batama mayiyidi sikasibabara, bi mabemabedi batama na bada kayedi sikasibabara, bi tughuridi yadi bata na toudima siyaroworowogha.
3 Bi siyikwatu kabivivirana siyawonawona bo,
“Yawe God Maragata Kirakiina,
na kabikabikuwayina, kabikabikuwayina, kabikabikuwayina!
Yana kiniwa kubura tupana ivibonuvi.”
4 Gamodi gugurina ibera da yana Bare Kabikabikuwayina kayena da matamketana koghoridi sividagudagu, bi buu barena kamona ivibonuvi.
5 Wasina bi awona bo, “Aiyo! Kabikwarakwara anabanani! Yagu sisiya na dadabudi, bi wawaya iiyawogha yadi sisiya dadabudi na kamodiye amakamake, bi kate bada Yawe God Maragata Kirakiina akita na anarabobo!”
6 Wasina bi Serapim tana suwara gabugabuna gawarine kavinama umeka muyamuyana ikavini, bi irowogha iyowogha ipiika tagu biidi.
7 Da tounama kawagu ikasitowoyi bi iwona bo, “Kuwaiyana! Mmko umekina kawam ikasitowoyi da nokove na Yawe God yam berona ikabitavedi bi yam tamumu inoghotataveni.”
8 Wasina bi Bada gamona awaiyaneni, iwona bo, “Iiyabo anadaru da sawariyonayona? Iiyabo kiiravidaye inanagho?”
Na awona bo, “Tagu ananagho! Kudarugu.”

7

Yawe God, kiiwawo Ahes matakira iviyeveveni

10 Yawe God **peroveta** Aisaiya kawanama ivisisiya magha Ahes biidi iwona bo,
11 “Yawe yam God kibabiini da matakira iniyevevem. Tam rubana meboda wawaya raborabobodi yadi gawara kamonakinama, bo abame kiidamonakiye matakira kiiravine kunibaba.”
12 Bi Ahes iwona bo, “Tagu gematakira kiiravine Yawe God anibabiinina, bi tagu geyaguwiina Yawe God anaruyaghanina.”
13 Na Aisaiya iwonabodeyana bo, “Tami iiyawogha kiiwawo Deivid nosinosina, mmko kowaiyaneni! Tami yami kawakeekeema wawaya koberaberadi na samameyedi. Bo gerubana noko kiiravine, na yami kawakeekeema, bada koberabera na Yawe God yamameyeni?
14 Noko kiiravine Bada touna wosina matakira iniyevevemi. Na mma naboni: Wasike mamaragina inaropeya da inituwa tomogha, bi iniwaghawaghayeni Imaniwel.”*

9

Raghani murina kiiwawona

1 Wawaya iiyawogha siyiinuwapoya na gewiididibare sinamakena. Naghove Zebulan kubure da Neptalai kubure na wawaya wiikayotaketowane siyamakamake, bi gegha raghani muriye na nokodi kubura kabikarawagha sinakabi - keda ghamana Mediteriyen Yegii ririnagha, bi kubura Jodan rarimina nawane da kate bada Galili kubure meme dam bi dam sipiika samakamakena.

2 Wawaya wiididibare sapeepewa

* **7:14:** *Imaniwel yana basuna na God touda yawata.*

na yeghana matakonakonana sikita;
bi iiyawogha wiididibara ghamane samakamake,
na yeghana irukarata debadiye.
3 Bada, dam Isrel kubera da sikoroto kirakii,
tam nuwasisira ghamana kuveredi.
Awaki kiiravidiye kubera na iberadi da sinuwamiise kirakii,
kedana mayimayiyina ware wawaya kabipura raghanine sinuwamiisena naboni,
bi kedana mayimayiyina ware wiiruwa tomotomogha nuwamiise kiiravine sarurukwatu na naboni
raghanina kadiaviya gwabidima yapi sawaridi sikawara bi sareereghana.

6 Simira kiiravidae itubugha, Yawe God natutomogha ivereda.
Touna maragata inakabi da inibadeda.
Bi wawaya sinakwatuveni da:
"Wiiyoyowana Verevereyana Waratetena,"
"God Maragata Kirakiina,"
"Tamada Makewaghawaghasina,"
"Nuwarurirí Badana."
7 Yana wiibada da nuwarurirí inapiikeni na
inatuwa wiikarukaru da geere damonana.
Touna kiiwawo Deivid kana gaware inikiiwawo,
da kubura tupana inibadeni,
inabera da inimaragata bi wawaya rotomane inakoyayidi da wiisuwona teya,
kata da inanagho wiikarukaru waghata.
Yawe God Maragata Kirakiina mmko inabera
basuna yana nuwayuyuna wawaya biiyadi na iragata kirakii.

11

Yawe God, kiiwawo inadaru na nuwarurirí inibada

1 Kiiwawo wouna Jese* nosinosina kamodima inapiika;
ware kiighabi naboni iyakarapumka iyakanikanibu,
ragharagha wouna kiikotowa ramramnama inagogo da inuwagha.
2 Yawe God kanumina na touna gwabine,
bi noko kanumina nuwagiura da akowa inavereni na yana wawaya inibadena yaporidi,
kanuma iiyabo ininaghoveni bi noghota rotomanidi inabera da yana nuwagiura inakivina,
kanuma iiyabo iniwiiteni na inakowa da Yawe God inakabikarawayeni.
3 Touna, Yawe God kabisisireninama ininuwamiise.
Bi sawara matanama yakitakitadi bo tainanama yawaiwaiyanedi na gegha initupawamiwamiredina.
4 Touna wawaya moyamoyakidi keda rotomanine initupawamiwamiredi,
bi wawaya noganogadi na noghota miisedi inabera kiiravidiye.
Yana sisiya na ware kii kakokakonama tanawa yarurouvina naboni,
da wawaya kawakeekeedi yikasunughana.
5 Wiitupawamiwamira rotomanidi na ware kikiru borine iyiruvivireni na naboni,
bi wiisuwona na ware sineyetutura geyageyane iyiruvivireni.

* **11:1:** Jese na kiiwawo Deivid tamananaki.

6 Noko raghanine, na ribiribi geananamanidi da ananamanidi na nuwaruririye sinamake patapata,
noko biidi garagara daghasi na sip wotuwotudi teya sinimakeyana,
lepord na gout wotuwotudi teya sinikeneyana,
laiyon na kau wotuwotudi teya sinakam patapata
bi ededa gisigisidi sinageghomiiri da sinakoyayidi.
7 Kau da Beya sinakam patapata,
bi natunatudi na nuwaruririye sinikena reereghana.
Laiyon na rei sinakam ware kau sakamkamna naboni.
8 Pepeya, mota ere tuwamorobidi kadi bonagha riridiye sinirekwa;
bi ededa gisigisidi bada mota googonidi kadi nighuve imadi sinatoura bi gesinakanidina.
9 Toudi gesinivisi sinayouna bo gesiniyogha kabivivirana da bero sinayouna yagu koya kabikabikuwayina debanena,
basuna wawaya iiyawogha Yawe God sakovi na kubura tupana sinibonuvi
ware rarima yegii ivibonuvina naboni.

10 Noko raghanine na kiiwawo wouna Jese nosinosina kamodima
na ware matakira naboni wawaya kiiravidiye kubura debane.
Toudi sinariyeni touna biidi yana kwanatu kiikiiwawone
bi gawarina meme yamakamake na kabikabikarawayina.

35

Keda Kabikabikuwayina

1 Nokodi raghanidiye na mayaba da warere sininuwamiise;
bi saru gubure na sinapopo.
2 Mayaba debane kii sinagogo da sinibonuvi na ininuwamiise
da nuwasisire inarukwatu.
Touna kana kita ininuwakayowana ware Lebinon koyadi naboni
bi inamoura ware kwabu kubura Kamel
da Seron ruwiipikapikadi kamodiye naboni.
Bi name Yawe God yana kiniwa iniyeveveyana,
da nama wawaya tupadi yada God yana waratete da maragata sinakita.
3 Touna iiyawogha imadi noganogadi na inakabi wiimaragasidi
bi kayedi kirokirorodi na maragata inaveredi.
4 Wawaya iiyawogha sanaghanaghara na kuwonedi bo,
“Gekonanagharana, kovimaragata!
Kokita, yami God yapiipiika da kana aviya iniberodi.
Bi yapiipiika na aro inaveredi bi tami iniyawiimi.”

5 Raghanina inapiika na inabera da wawaya mata potapotadi sinakita
bi taina potapotadi sinawaiyana.
6 Wawaya digadigadi sinikapokapoka ware diya,
bi kawa gumegumedi nuwamiiseye sinarukwatu.
Rarima tanawama sinawusira sinagae da mayaba sinavera rughuwonedi;
7 Egha muyamuyana inawamiri da initarabu,
bi tanawa kanakanana na rarima wusiridi sinarumaghatara.
Ribiribi geananamanidi yadi makamake gawaridi meme sakenayowoghana sinisawasawa
bi taritariga da kanikani peyaridi nama sinagogo.

8 Keda ghamana kana waghawagha “Keda Kabikabikuwayina”
na noko gawarina inavera rughuwoneni.
Berabero wawayidi gemeyani debane sinapepewana,
nokona God yana wawaya kawagha kiiravidiye;
wawaya kawakeekeedi geririnagha sinapepewa wapawapana.
9 Laiyon kate genoko kedana debanena, bo getana ribiribi googonidi geananamanidi
sinagae debanena.
Wasina iiyawogha Yawe God iviyawiidina toudi namagha sinapepewa.
10 Wiiwiiyawiidi na nuwasisire bi
sinatawora sinaveramagha Jerusalemma.
Nuwasisira makewaghawaghasina gayamidiye
sinakunapi ware pinawa naboni.
Toudi parapa nuwamiise da nuwasisira inibonuvidi,
na nuwabero da dou sinamomogha waghata.

40

Wonawiitora God yana wawaya kiiravidiye

1 Yami God iwona bo, “Wonawiitora sisiyidi kovisisiya yagu wawaya biiyadi,
wonawiitora sisiyidi kovisisiya.
2 Nuwapikae kovisisiya wawaya biiyadi Jerusalem kamone
bi kowonedi da yadi kabikwarakwara raghanina ikovi,
da kate bada Yawe God yadi tamumu inoghotatavedi.
Bi touna wasina yadi tamumu kiiravine aro kasiwiikapuna iveredi.”

3 Kowaiyana, tagu wawaya tana yarurukwatu na gamona awaiyaneni,
“Warereye keda kogigiri Yawe God kiiravine.
Mayabe keda rotomanina kobera yada God kiiravine.
4 Anagha tupadi kotounamumu,
bi koyapoko da koyanuwa kotarawiipikapika.
Tanawa opopukidi siniruwiipikapika,
bi gawara akakimidi komumutavedi.
5 Wasina bi Yawe God yanakiniwa inarumaghatara,
da wawaya tupadi meghamegha na raghanina tanagha sinakita.
Bi Yawe God touna wosina mmko wiisuwonina ibera, kiiravine mmko ivisisiyeni.”

9 Zaiyon, tam na sawariyonayona iiyabo wara miisena kwapiipiikeni,
na kugae, kunagho koya kiidamo debane.
Jerusalem, tam na sawariyonayona iiyabo wara miisena kwapiipiikeni,
na gamo kiitowanama kurukwatu,
kurukwatu bi gekunanagharana.
Jiuda kubura kwanatudi kuwonedi bo,
“Kokita yami God mmakatanina!”
10 Eka, Yawe God ere maragasina yapiipiika da inibada.
Bi wawaya iviyawiidi na yawata yapiipiikedi.
11 Yana wawaya inakoyagha yaporidi
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.
Touna sip wotuwotudi imanama inarukabepidi,
inadogaredi da inakawaridi,

40:3: Mrk 1:3 **40:11:** Ezk 34:15

bi sip yagayagaridi ere natunatudi,
nuwatepane ininagho kedaridi sinanagho.

42

Yawe God yana wiivinevinegha tamariyina

1 Yawe God iwona bo, “Kokita, yagu tamariyana, iiyabo akabiwiimaragasina,
Tagu avineyi bi iinuwamiise touna biidi.
Bi kanumigu touna debane atore,
na keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi,
wawaya tupadi kiiravidiye kubura debane,
da inapiikedi God yana wiibadana rogune.
2 Touna geinarukwatu bo gamona inarukabepina,
gegha kedae inisisiya gwaruna.
3 Sawasawa reina kiina tuwayowanina gerubana inaturagiinina,
bo rampa vikina pepana nuwatepane karakarasina gerubana inuvenawiipekina.
Touna keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi
bi nuwayuyune kayowiiyayeyana inapiikeni wawaya tupadi biidi kubura debane.
4 Touna geinakabibeku bo inanagharana,
patana da kayowiiyayeyana kubura debane
inatoura wiikayokayowana inakovi.
Wawaya kubura rabarabae
patana yana wiiyeveveyana sinakoyayi.

6 Tagu, Yawe God, yagu miisenama na akwatuvem,
imam anakabitawani
da anitara babaranem.
Anaberam da ware wiiwaghasina maragasina naboni wawaya biiyadi
bi kate yeghana kubuna damdi kiiravidiye.
7 Tam wawaya mata potapotadi matadi
kuna kimotaatara,
bi biwakabikabi damdi biwa gawarinama
kunikanibuvedi,
bi iiyawogha biwa gawaridi wiididibaridiye makamakedi,
na tam kuniyawiidi.”

49

Yawe God yana tamariyana

3 Yawe God iwonegu bo, “Isrel, tam na yagu tamariyana,
basuna tamve na wawaya yagu kiniwa kiiravine na sinakabepepigu.”

5 Muriye da sinagunaki raparapanama ayakanibu,
na Yawe God ivineyigu da yana tamariyana.
Mmko ibera na kiiravine yana wawaya
iyakabiwiiveramayidi touna wosina biidi,
bi Isrel damdi iyakasiwiitaghoma mayedi touna wosina biidi.
Yawe God ikabikarawayena kirakiiyegu,
da touna na yagu maragata kayena.

42:1: Mrk 1:11 **42:6:** Isa 49:6; Acts 13:47, 26:23

6 Yawe God iwonegu bo, “Tam yagu tamariyana
bi bagibagi averem da kunabera, bi mmkona bagibagi gisina,
Jeikap kana dam kitaghoma mayedi bi
Isrel damdi kabiwiiveramayiidi iiyawogha aviyawiidina.
Na kata anaberam da tam na yeghana maghatara damdi biiyadi,
bi wawaya tupadi kubura debane kunawonedi
da tagu aniyawiidi.”

14 Bi wawaya Jerusalem kamone siwona bo,
“Yawe God ikuyoveda, touna ivinuwawapida.”
15 Na Yawe God iwona bo, “Rubana sinada natuna waghata sususuna ininuwawapi,
bi geininuwayuyuneni da touna ivitubuyi?
Meboda sinada natuna ininuwawapi
bi Tagu kate geaninuwawapimina!”

50

Yawe God yana tamariyana kabikabisisirina

4 Yawe God iviyevevegu da metagha anisisiya,
da tagu wawaya amameyanidi anawonawiitoratoradi.
Didibara patepatena na yakasiwiimatakigu,
bi tainagu yakimobubu
da awaki iniyevevegu na anawaiyanedi ware giruma ededa.
5 Yawe God tainagu ikimobubu
na geayiaviyeni bo ayamiiri kubutenina.
6 Tagu kubukiigu avereyana da wawaya sirouvi,
bi nawanawagu avereyana da kagu mudukoro sitayinaraguragu.
Bi raghanina siyiinamayegu da siyakanukanugu,
na mayiyigu geayikowoyina.

7 Bi gegha da Yawe God iviwiitegu
na gesinakitayowoyeguna.
Noko biidi tagu iitepatora,
bi akovi da yagu kabikwarakwara sinimayagha geinavereguna.
8 God na ririguve bi iwonayaragha
da tagu getana awaki ayabera berona.
Iiyabo teya kanikawakereyana?
Piika, tani sisiya patapata.
Iiyabo yiwawugu?
Touna iyamiiririya da yana wiiwawu iyawonegu.
9 Kita, Yawe God na yagu nawae da yiwiitegu;
Iiyabo inawona da tagu bera berona abera?
Kagu wiiwawu wawayidi tupadi na sinamomogha
ware gara katamanidi beba sakamna naboni.

52

7 Sawariyonayona tana koya nawanakinama
wara miisena ikabiyapiipiika,
na touna kayena waratete wosina,
basuna warana yapiipiikeni na nuwarururi

49:6: Isa 42:6; Acts 26:23, 13:47 **50:6:** Mrk 14:65

da metagha God wawaya iniyawiidina kiiravidiye.
Bi Zaiyon iwoneni bo, “Yami God ivikiiwawo!”
8 Kuwaiyana, wawaya iiyawogha yam kwanatu sakighukighu na sarurukwatu;
bi toudimani matadima sikita da
Yawe God yaveraveramagha Zaiyonma,
na nuwamiiseye sarurukwatu patapata.
9 Tami, Jerusalem kamone gawara kasikasiwiiberodi,
nuwamiiseye korukwatu patapata
basuna Yawe God yana wawaya na yawonawona wiikayokayowanedi,
bi yana kwanatu yabababari.
10 Yana maragata kabikabikuwayina yidebeni dam tupadi biiyadi,
bi wawaya tupadi kubure sinakita
da yada God, wawaya yadi tamumuma iniyawiidi.

Yawe God yana wiitamariyana yakabikwarakwara

13 Kita, yagu wiitamariyana yana bagibagi inabera wiimasiyeni da yana bagibagi uwadi sinatubugha;
Tagu anarukabepi da wawaya tupadi inageetawanidi
bi kabi karawagha ghamana sinavereni.
14 Wawaya korotodi raghanina sikitana sikabinokeni;
toudi sirouvi siviberoberowaneni da mayiyina kitana ivibogae,
bi kanakita iwamiri da gegha naboni ware wawaya.
15 Da dam tupadi ininokadi,
bi kiikiiwawo sinakabinokeni na kawadi sinapota gesinisisiyana.
Kiiravine awaki sawaridi gesiyawonedi, na sinakita,
bi awaki sawaridi gesiyawaiyanedi, na akovidi sinayouna.

53

1 Iiyabo mmko sisiyina kavisisiyeni na yigeruveni?
Yawe God iiyabo biidi yana maragata ividebeni?
2 Bi Yawe God matane na yana tamariyana igogo igae
ware kii wouna naboni, da tanawa kanakanane bi ramramna ituwa.
Touna gekiiwawo mayiyidi iyakabi bo iyikomerowana da kayakitani,
getana awaki iyinuwatayinimii da iyatainariyamii touna biidi,
bo iyaberamii da touna kivinina kayakayovenina.
3 Touda takita kayobareni da tawona sinighiiyeni,
tomogha kabikwarakwara yawata da sinivisi teya,
bi tamiirikubuteni da bogae takita,
touda getayakabikarawayeni
bi tanoghosi da touna getana awaki.

4 Tanoghosi da yana kabikwarakwara na tounamani kana aro,
God iviaviyeni da sinivisi ivereni ware yana berabero kiiravine.
Bi gegha da yada sinivisi touna ikabi,
da yada kabikwarakwara ikawari.
5 Touda yada tamumu kiiravine, na ririwana sigwari
bi yada berabero kiiravine na sirouvi,
bi aro meko ikabi na nuwarururi ipiikeni touda biiyadi,
bi rouwae na yawa takabi.
6 Bi tupada, na ware sip naboni tasiwana,

touda tatadigegha, yada kedae yada kedae tanono;
bi gegha da Yawe God yada berona da yada tamumu na tupadi touna ivikawari.

7 Toudi sivikayotaketowanena beroveni bi iviraborabobo
da getana awaki iyisisiyenina.
Touna geiyituyakayakata
ware nigenige wawaya sanaveni kasunuyina biidi na naboni
bo ware sip ghunighunina sasikasika
bi yiraborabobo na naboni.
8 Toudi sikabitawani da siviwawu wapawapa
bi sikabisinaveni.
Bi iiyabo, wawaya kamodima iyakovi da touna sivirabobo ni,
toudi yada wawaya yadi tamumu kiiravine na sigwari?
9 Touna getana awaki berona iyabera bo iyiyabana,
bi gegha da wawaya kawakeekeedi teya karawage sitoredi,
bi wawaya moumouridi yawata sidogu wiikapudi.

10 Bi gegha da mmkona Yawe God yana nuwagiura da yana tamariyana ivikasigiiyaneni
bi iberani da ikabikwarakwara.
Raghanina tamariyana inaveremayeni ware suwara naboni da
tamumu kabitavenina na noghotataveyana yapiikeni
na touna nosinosina sinakoroto kirakii,
da raghani gurina inamake,
bi tounae na Yawe God yana nuwagiura inarumaghatara.
11 Touna yana kabikwarakwara kamna inakita da ininuwamiise,
bi inakovi da geiyakabikwarakwara wapawapana.
Yawe God iwona bo, “Yagu rotomana berabera tamariyina
wawaya korotodi yadi tamumu inakawari bi inaberadi da sinarotomana kirakii.
12 Noko biidi, akabigeegeeyeni da gawara kabikabikarawayina avereni,
bi gawarina na wawaya maragasidi da ghamaghamadi kamodiye,
basuna touna rabobo geiyasinighiiyenina
da wawaya kawakeekeedi yawata sikabiyawa wiikapu.
Bi berabero wawayidi korotodi yadi tamumu ikawari
bi kiiravidiye irupari.”

54

Yawe God, Isrel damdi ivinuwayuyunedi

5 Kam berabera wawayina na ware moghanem naboni
bi kana waghawagha na Yawe God Maragata Kirakiina.
Isrel kana God kabikabikuwayina iniyawiimi,
touna wawaya sakwatuveni da “Kubura tupana tumtumpipinina kana God.”
6 Isrel, tam na ware wasike katotawota inayina naboni
da moghanena iwonasinighiiyeni bi ikuyoveni na wasikena iyiinuwapoya kirakii.
Bi gegha da Yawe God ikwatuwiiveramayim touna biidi bi iwona bo,
7 “Raghani tupona kiiravine akuyovem,
bi wiinuwanuwaghaneyana ghamana teya na anakabimayem.

53:7: Acts 8:32,33 **53:12:** Mrk 15:28

8 Nuwanuwagu ipughu kirakii na raghani tupona amiirikubutem
bi nuwayuyuna makewaghawaghasina teya, na yagu nuwamiise aniyevevem.”
Nokona metagha Yawe God kambabara wawayina iwona.

9 “Nowa iyamakamake raghanine na avisuwona
da gemuriye kutukutuwa noko naboni kubura debane yawa iyibero mayeni,
na kata iisuwonem da gemuriye nuwanuwagu inapughu tam biidi
bi geanawonaghakiyemna.
10 Bagune meboda koya kiidamo sinanaghotaveyana
da koyanuwa sinamomogha,
bi gegha da yagu nuwamonika tam kiiravimve na gemeyani inakovina,
bi wiisuwona abera da nuwarurirí ayapiikeni tam kiiravimve na inamakewaghata.”
Nokona metagha Yawe God iiyabo ivinuwanuwaghanemna iwona.

55

God, wawaya kanigho rugawoworidi yiyonedi
Yawe God iwona bo,
1 “Tami iiyawogha kanighomi sirugawowora,
na tupami kopiika rarima konaniuna,
bi tami iiyawogha mane gegha,
na kopiika, kam konagimona da konakam!
Kopiika, wain da milk gemanema konagimona,
bi miisanidi gegha!
2 Geyami mane konikawawanana awaki gekanikanina kiiravina,
gegha kam meko kunakani da geinanunurim
bi kiiravine kunabagibagina!
Gamogu konawaiyaneni, na tami awaki miisena na konakani,
tami kam metevina parapa koninuwamiiseyeni.

3 Yagu sisiya kowaiyana, kopiika tagu biidi,
tagu konawaiyanegu na yawa wiisuwonina konakabi!
Tagu wiiwaghasina maragasina makawaghawaghasina tami biiyadi anabera,
aninuwayuyunemi bi miisena anabera tami biiyadi
ware kiiwawo Deivid biidi avisuwonana naboni.”
God yana peroveta iwona bo,
6 “Yawe God kata kovinoyeni, tami patana mmko raghanine na konabanani,
touna biidi kata korupari, touna patana riirimiye.
7 Tami berabero wawayimi, yami keda berodi kokuyowana,
da yami noghota berodi kowamira.
Yawe God biidi komiiri wamira, touna ininuwanuwaghanemi,
yada God biidi korupari, da yami bera beroberodi tupadi inanoghotatavedi.”

8 Yawe God iwona bo, “Yagu nuwagiura na getami yami nuwagiura naboni,
bi yagu bera na getami yami bera naboni.
9 Abama na parapa igee kirakii, kubura ikuyovena kirakiiyeni,
na noko naboni yagu bera na parapa igee kirakii, getami naboni

54:9: Gen 9:8-17 **55:3:** Acts 13:34

bi kate yagu nuwagiura na parapa igee kirakii, getami naboni.

10 Wonagu na ware kiyara da youra duduvina
abamama yayowoyowoghana naboni,
gesiyaveraveramagha yaininagha,
dagudagune na yadi bagibagi sabera,
tanawa rarima savereni,
na kii sakarapumpumka sagogo,
na pei wawaya saveredi da sawawa bi kam sakam.
11 Yagu sisiya na wasina noko naboni,
geiyaveraveramagha wapawapa tagu biidina,
dagudagune na yana bagibagi yabera,
touna sawara tupadi akayokayowana da iyabera na inadibera,
da uwana inatore meko akayoveni da iyuwayenina.”

56

Rupari barena wawaya tupadi kiiravidiye

1 Yawe God iwona bo,
“Tagu pinimina bi wiiyawiimi kiiravine na anaveramagha,
bi wawaya tupadi yagu bera rotomanidi aniyevevedi,
na rotomane da wiisuwone wawaya kokoyagha yaporidi
bi bera miisedi kobera.

6 Muriye, na kubuna damdi sinaveremayedi Tagu, Yawe God biidi
da yagu kayowana sinabera;
toudi sininuwayuyunegu bi sinakabikuwayegu.
Toudi yagu **wiiyawiitaveyana gabudarina** sinakabikarawayeni
bi noko gabudarina kana gwara ayavereveredi na
gesinikasigiiyeni da siniberona.
Bi yagu wiiwaghasina maragisina sinakabitawana kikisi.
7 Nokodi kubuna damdi anakabidi anapiika
yagu koya kabikabikuwayine, Jerusalem kwanatune,
bi yagu pari barene nuwamiise anaveredi.
Yadi suwara gabugabunidi da puyo mududi Tagu yagu suwara gabugabuna
gawarina debane aniwaghasinedi,
basuna wawaya yagu Bare Kabikabikuwayina sinakwatuveni da pari
barena dam tupadi kiiravidiye.”

58

Wiiya wiisuwonina

Yawe God iwona bo, “Memeda mmkodi bera mma naboni konabera na yami wiiya mataguve na sinamiise:

7 Kami kam wawaya wiiwiivitonanidi yawata
kovi kamvereyana,
bi wawaya moyamoyakidi gegha ere yadi bare na
kotayinarughuvedi yami bareye.
Bi wawaya iiyawogha gegha ere kadi gara da siniyagha na
kokabirereyedi,
bi gegha yami ganigani rakarakadi
konamiiri kubutedina.

56:7: Mrk 11:17

8 Wasina bi yeghana inarukarata debamiye,
ware raghani diidibara gabudara yageegeena naboni,
bi kami gubaga na yaiyainagha sinayawa.
Tagu nonowa na tami gwabimiye da aniyawiimi
bi yagu gwabiyana na inababaremi nawanawa tupadima.
9 Wasina bi konarukwatu Tagu, Yawe God biidi na anawonabodemi,
bi wiiwiita kiiravine Tagu biidi konadou na anawona bo, 'Tagu mma!'

Gegha vita ghamana wawaya konikawaridina,
bi gekonatupakoghata bo konisisiya berovedina,
10 Yami maragata tupanama wawaya wiiwiivitonanidi koviwiitedi
bi kobagibagi kirakii da wawaya piropiro kamodiye na koniwiitedi,
wasina bi yami yeghana wiididibara kamonama inarukarata
bi yami nubabasu na sinarukarata da ware yubasu gabudarina yeghanina naboni."

61

Wara Miisena moyamoyakidi kiiravidiye
God yana wiivinevinegha tamariyina iwona bo,
1 "Yawe God Maragata Kirakiina kanumina iveregu,
touna ivineyigu da wara miisena anadimeni
wawaya moyamoyakidi biiyadi.
Bi idarugu da wawaya iiyawogha wiiwiinuwaberodi aniyawiidi.
Wawaya iiyawogha siburavidi bi sikou patupatumidi
na anakaradeba da toudi sirupamatavedi siyawa,
bi wawaya biwa gawarina kamone na anawonedi
da gawara wiididibarina sinakanibutaveni.
2 Bi idarugu da wawaya anawonedi da raghanina ipiika
da Yawe God miisena inabera toudi biiyadi.
Gabudarina mmakatanina da kana aviya biiyadi kana biwa inasarobi,
bi idarugu da wawaya iiyawogha saduudu na aniyororoyidi.
3 Bi wawaya tupadi Jerusalem kamone
iiyawogha sinuwabero kirakii na aniwiitedi,
bi yapukare gayamidiye wasadi na
tagu kepamara pinavina anaveredi.
Toudi oilma gayamidi sinighoudi da yadi nuwamiise kana matakira
bi gemuriye sinadou maghana.
Bi nuwavisi wasadi, na kabepepa ayidi ware kadi gara naboni.
Yadi bera na parapa rotomanidi,
toudi ware kii miisedi bi maragasidi;
Yawe God touna wosina kiidi iwawa da wawaya iyiyevevedi
da yana miisena iwaratete awaki patana.

6 Wawaya sinakwatuvemi da, 'Yawe God yana **prist**'
bi 'yama God yana bagibagi tomotomoyidi.'
Tami mmko kuburina debane dam tupadi
yadi gararabama sawara miimiisedi kunayouna
bi yadi mourae na kuna kabigeegeeyem da tam kumoura."
Yawe God iwona bo,
8 "Tagu bera rotomanidi iinuwayuyunedi
bi kabiyouna da bera riwariwadi iisinighiighiiyana.
Basuna tagu wiinuwayuyunigu na yagu wawaya yadi miisana anaveredi

bi yagu wiiwaghasina maragasina makewaghawaghasina toudi biiyadi anabera.
9 Dam tupadi mma kubura debane na yagu wawaya nosinosidi sinakovidi
bi sinakabikarawayedi.
Wawaya tupadi sinakitadi na sinawona bo,
'Yawe God vikodi dam parapa ivimiiseyedi!' "

Isrel iwona bo,

10 "Tagu parapa nuwasisira ikabigu
basuna Yawe, yagu God yabera da iinuwamiise kirakii.
Na iviyawiigu, bi iberagu da rotomana berabera wawayina touna naboni,
bi noko wiiyawiina da bera rotomanidi na ware kagu gara naboni!
Na tagu ware tomogha raghanina yanayi na naboni
gayama kounagha waratetena yakotenina naboni.
Bi ware wasike raghanina yanayi na
posaru da kakatema yakounagha na naboni.
11 Wasina ware tanawa yabera da kii matagha sagogo sageena,
bo ware kwabu yabera da pei sagogo sageena naboni,
na noko naboni Yawe God, inabera da bera rotomanidi da kabepepa
sinatubugha dam tupadi biiyadi kubura debane
bi yana berabera rotomanidi nokodi gawaridiye sinarumaghatara."

64

Pari God yana wiinuwanuwaghana kiiravine

4 Naghove, naghove waghata
getana iiyabo iyawaiyana da God tana meme tam naboni,
bo wawaya getana God tam naboni iyakita towoyina!
Iiyabo yiwiita da iiyawogha siyitumaghanem na kiiravidiye.
5 Raghanina wawaya nuwamiimiiseye bera miisedi saberabera,
bi yam keda rotomanidi sakivikivina, na kwiiwiitedi.
Tam nuwanuwam ipughu toumii biiyadi,
bi gegha da toumii patana raghani gurina bera berona kaya berabera.
Metagha wawaya toumii naboni, rubana kuniyawiimii?
6 Yama tamumu saberaberamii da tam matamve na toumii dadabumii.
Bagune raghanina kiimatipo da bera miisedi kayabera,
bi gegha da matam kamone na nokodi bera na
ware gara dadabudi tamogosigosiridi naboni.
Bi yama tamumu kiiravine na toumii kakanakana,
ware rugurugu mekodi sipokina naboni
da yama tamumu sakabitavemii ware yanunu rugurugu yatapi karuvedi sanaghotaveyana naboni.
7 Bi getana iiyabo tam biidi iyarurupari,
bo iyapiipiika tam biidi wiiwiita kiiravine iyibabana,
basuna tam kumiiri kubutemii,
na kubera da yama tamumu siviberomii.

8 Bi gegha da Yawe God tamna tamamiinaki.
Toumii na ware nau kana dobodobo naboni,
bi tam na berabera wawayim.
Tam imamma toumii tupamii kuberamii.
9 Na genuwanuwam inapughu kirakii toumii biiyadi,
bi gegha yama tamumu kunanoghota wiikarukaruvenina.
Kita! Toumii tupamii na tam yam wawaya,
na kinuwanuwaghanemii.

Jerimaiya

Wonawiiakowa

Jerimaiya na bada peroveta ghamana tana Jerusalem kamone, bi Yawe God yana sisiya wawaya iyavereveredi. Touna wawaya ivikatayidi da metagha God aro inaveredi, kiiravine toudi simiiri kubuteni bi god mududi siyakivikivina.

Jerimaiya kanakwatu

4 Mmkona Yawe God yana sisiya tagu biidi, iwona bo,
5 "Muriye da sinamnaki raparapane ayakabi wiipakipakim,
na tagu nada waghata akovim.
Bi muriye da kuyatubugha, na tagu avineyim
da yagu **peroveta** dam tupadi kiiravidiye."
6 Na awona bo, "O Yawe God, tagu tomogha gisigisi kawagha, bi geayakovi da metagha anisisiya!"
7 Bi Yawe God iwona bo, "Gegha kunawona bo, 'Tagu tomogha gisigisi kawagha.' Basuna meghamegha aniporam na kunanagho, da awaki anawonem da kuyisisiyedi na kunisisiyana.
8 Bi tagu gwabimve da anitara babaranem, na wawaya gekunanagharedina." Nokona Yawe God yana sisiya tagu biidi.
9 Wasina bi Yawe God imana ikoghasi ikanibu da kawagu ikabitowoyi bi iwona bo,
"Kita, yagu sisiya kawam kamone atutoura!
10 Tagu kata avineyim da yagu maragatama
kunisisiya dam tupadi biiyadi da yadi kiikiiwawo teya.
Mududi na kuni tainaraguwana da kuni kourikeyana,
tam kuna gawoworidi da kuniberodi,
bi mududi na kunayoghanidi da kunawawa."

17 Yawe God iwonegu bo, "Kabununagha!
Geghomiiri bi wara tupadi averem da kuyisisiya na kuwonedi.
Gegha kunanagharedina, bi meboda kunanagharedi,
na anaberam da parapa kunanagharegu da sinakitam!
18 Kata aberam da parapa kuvimaragata kirakii
ware kwanatu kanagari geekirakiina naboni,
ware koghora aiyanma sibera na yana maragata naboni
bo papa bronsma sibera na naboni.
Tam Jiuda kubura tupana rubana kunageebodeni,
kana kiikiiwawo, kana babada, kana **prist** da wawaya tupadi.
19 Toudi siniaviyem da konirouwa,
bi gerubana sinageeiwayimna,
basuna tagu na tam yawata da anababarem."
Noko na God yana sisiya tagu biidi.

6

Yawe God iwona bo,

13 "Yagu wawaya tupadi, moyamoyakidi bi moumouridi na wawaya nuwabanigovidi,
toudi wawaya siyabedi bi mane sayouna toudimani kiiravidiye.

Bi kate peroperoveta da **prist** na bada naboni,
Toudi tupadi na wiiwiiyabidi.
14 Yagu wawaya na kadi gubaga ghamana, bi peroperoveta da prist siyabera da siyabunami,
bi gegha, sabera da ware tupakwari gisina naboni.
Na sawona bo, ‘Sawara tupana na wasina,’
Bi gegha da noko gewaghasina!”

17

Yawe God kovitumaghaneni

5 Yawe God mma naboni iwona,
“Tagu nokodi iiyawogha wawaya yadi maragata kawagha situmaghanedi na anawonaimimagidi.
Bi sanoghosi da maragata na wawaya gwabidima yapiika,
na nuwanuwadiye Tagu Yawe God samiiri kubutegu.
6 Wawayidi na ware kii pokidi mayabe samiimiirina naboni.
Toudi gawara kanakanane meme kii gesiyagoogo na name sinamakae,
tanavina rariyegayegiina bi getana iiyabo nama iyamakamakena.
Getana awaki sawaridi miisedi sinakita bagune raghanina sinatubughana.

7 Bi iiyawogha Tagu Yawe God situmaghanegu na animiiseyedi,
toudi parapa yadi tumagha Tagu biidi sitore.
8 Toudi ware kii rarima kawabarane sagoogo na naboni,
ramramdi sayowogha sanagho rarima ririne.
Toudi gabudara muyamuyana gesiyinuwapoyenina,
bi raghanina kiyara gegha na
naghara gesiyakovina,
basuna toudi rugurugudi na nonowa matayidi samakamake;
bi nonowa suwuwagha.

9 Getana iiyabo rubana da wawaya nuwanuwana inakita wiimasiyeni,
touna wiiyabaworaworana, ware gubaga tarabu naboni,
gerubana iiyabo inabunamina.
10 Bi gegha da Tagu, Yawe God na wawaya nuwanuwadi akitakita,
Tagu yadi noghota da wiina aruruwiitete yapoyaporidi,
bi yadi bera rubane iimiisanena mayedi,
bi awaki sabera kiiravinena yadi miisana waghata averedi.”

20

Jerusalem kana sawara miisedi Babilon ikawara

Yawe God iwona bo,

5 “Tagu anabera da mmko kwanatuna mourina tupana kana aviya aniruveredi, toudi tupeyane sinayouna da sinakawara sinanagho Babilonma. Noko na sawara miisanidi ghamadi, sawara mekodi kiiravidiye kobagibagi kirakii da koberana, bi kate Jiuda kana kiikiiwawo yadi gararaba tupadi aniruveredi da sinakawara.”

Jerimaiya yana gwini

Jerimaiya iwona bo,

7 “O Yawe God, tam kukuwiitupi
da yam sisiya wiiwiiyabidi avigeruvedi.

17:8: Psa 1:3

Tam parapa maragasim bi tagu noganogagu,
na kugeeiwayigu.
Gabudara patepatena wawaya sawonawiinamayena pomegu,
sanoghosi da tagu geakakoviguna.
8 Raghanina wawaya biiyadi aniisisiya, na ere duudugu anarukwatu bo,
‘Kami aviya sinagogona tami biiyadi na
yawata konirouwa da siniberomi!’
Noko yam sisiyina awonedi, na nonowa siwawugu
bi tagu biidi sisiya berodi sawonegu.
9 Bi raghani viya na awona bo, ‘Yawe God wonana kate geanisisiyenina,
bo gemuriye kana waghawaghaye tagu anisisiya maghana.’
Bi gegha da, wonam nuwanuwagu kamone yaruwiikarata,
noko ware keyama naboni nuwanuwagu kamone yakarakarata!
Tagu iimatipo da kamoguve ayakabitawani,
bi gegha da amameyegu,
tagu gerubana anaberana!
10 Wawaya tupadi sayanuyanuveyegu na yadi sisiya awaiwaiyana.
Sawara tupadi sivikenaviviregu na tagu anaghanagharedi.
Toudi siwonegu bo, ‘Memeda awaki kunawoneni, na yama babada kan-
imaghamaghataredi, da aro sinaverem.’
Bi kate bada turaturagu waghata saruruwiitetegu,
yadi wiina da awaki tana anaberabero.
Na sawona bo, ‘Memeda rubana taniyabeni,
da sisiya mududi berodi inisisiya,
na tanakabitawani bi kada biwa gwabine tanakabi.’

11 Bi gegha da, Yawe God tamna ririguve kwamiimiiri,
tam ware wiiyogha tomoyina maragasina naboni,
bi iiyawogha sikayotaketowanegu na sinaririgha,
da gesinageeiwaiyiguna.
Toudi gerubana sinageeiwayigu, na sinimayagha ghamana ikabidi,
wawaya gerubana noko sinimayayina sininuwawapina.
12 O, Yawe God Maragata Kirakiina,
wawaya iiyawogha yadi bera rotomanidi mata kamomve,
na yadi berabera kwaruruyaghadi,
tam yadi noghota da wiina tupadi kwaruruwiitete yapoyaporidi.
Na mmko yagu nuwapoyina ima debamve atoretore,
bi awiiwiini anakita da kagu aviya aro kunaveredi.”
13 Kotawora Yawe God biidi da kokabeepepi!
Raghanina wawaya beroberodi sageghomiiri
bi moyamoyakidi da noganogadi nuwapoya saveredi,
na Yawe God nokodi wawaya berodi yadi maragatama yiyawiidi.

23

Yawe God, wawaya kadi bada wouna inavineyi

1 Yawe God iwona bo, “Nuwapoya ghamaghamadi sinapiika yagu wawaya kadi babada biiyadi! Toudi ware sip bodaboda berodi naboni, toudi sip sakasiwiiberodi bi saberadi na siveramosaredi kubura bogaebogae.”

2 Na mmkona Yawe, Isrel kana God yana sisiya nokodi sip bodaboda biiyadi, “Tami yagu sip gekoyakoyagha yaporidina, korukwavina sinagho

kubura bogaebogae, na yami bera berona toudi biiyadi kiiravine na aro
anaveremi.
3 Tagu yagu wawaya akasiwiimosaridi kubura bogaebogae samakamake,
na anakasiwiitaghomidi, mekodi kata yawayawiidi samakamakena, bi
anakabidi sinaveramagha yadi kubura waghate. Bi sinituwa wiipeyara da
yadi koroto inaragata.
4 Tagu sip bodaboda anatupavinegha da sinakoyayidi, bi wawayidi
na gesinanaghara maghana, bi getana sininuwapoyana, bi getana inasi-
wanana." Mmkona Yawe God gamogu.

5 Yawe God iwona bo, "Raghani yapiipiikana,
tomogha tana anavineyi kiiwawo Deivid yana kayenama,
touna mataguve na inamiise kirakii
bi noghota miisedima wawaya ininaghovedi
bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburine.
6 Bi mma naboni siniwaghawaghayeni,
'Yawe God keda rotomanidi kiiravidaye yabera.'
Yana wiibada kamone, na Jiuda damdi na nuwabeye sinamake
bi Isrel damdi na nuwaruririye sinamake."

31

Yawe God, Isrel inakabiwiiveramayi

7 Yawe God iwona bo,
"Isrel kiiravine kotawora da kovinuwamiise,
kami dam ghamanakina kiiravine korukwatu!
Yami kabepepa ayidi rukwatuma mma naboni kotawora,
'O Yawe God yam wawaya kiyawiidi,
Isrel damdi mekodi patana yawayawiidi samakamakena!'
8 Tagu yagu wawaya kikiramutumutuba kwanatudima aniveramayidi,
bi kate kwanatu rabarabae tupadi mma kubura debane.
Kamodiye na wawaya mata potapotadi da kaye beroberodi,
wasiwasike roperopeyidi bi wasiwasike saburaburawa da sinituwa na
sinapiika,
koroto ghamanakina sinaveramagha!
9 Nokodi sinapiipiikana ere duududi da kate wiinuwanuwaghaneyana
kiiravine sinarurupari
bi anitutayitayina kanaveramagha.
Tagu rarima riridigha aninagho kedaridi kananagho,
bi keda mumumudigha sinapepewa da gerubana sinatamotabirana.
Kiiravine tagu na Isrel tamananaki,
bi Ifreim* na natugu tubugha yainina,
noko biidi mmko anabera."

Yawe God yana Wiiwaghasina Maragasina wouna

31 Yawe God iwona bo, "Raghani yapiipiika, na Tagu wiiwaghasina
maragasina wouna Isrel da Jiuda damdi yawata kana bera.
32 Bi wiiwaghasinina maragasina wouna na noko geware nosinosidi-
nakim yawata kaberana naboni, meme imadi ayouna bi avinagho kedaridi
da Ijipt kubura kakanibutavenina. Noko raghanine akoyayidi da ware

---

23:5: Jer 33:14-16 * **31:9:** Ifreim na Jousep natuna bi tamananaki Jeikap ikabi da iyabiyi ware natuna iyarokona naboni. *Ifreim na noko keda tana raghanina Isrel wiisisiyenina kiiravinena.*
31:31: Mrk 14:24

moghanedi naboni, bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina sivikasigi-
iyeni.
33 Bi raghani yapiipiika na tagu wiiwaghasina maragasina wouna Isrel
damdi yawata kanabera na mma naboni; Tagu yagu gwara gayamidiye
anatore, da nuwanuwadiye anagirumi. Bi tagu na yadi God bi toudi na
yagu wawaya.
34 Getana iiyabo kwiinana inawonawiiyeveveni da Tagu Yawe God
inakoviguna, basuna toudi tupadi na nada sinakowa wiimasimasiyegu,
nokona wawaya moyamoyakidi bi inagee inanagho wawaya moumouridi
biiyadi. Bi yadi tamumu ananoghotatavedi bi geananoghota mayedina.
Tagu, Yawe God gamogu."

33

Yawe God yana wiisuwona Isrel biidi inakabitawani

14 Mmkona Yawe God gamona, "Raghani yapiipiika, na Tagu miisena
anabera Jiuda da Isrel damdi biiyadi, metagha avisuwonedina naboni.

15 Noko raghanine na kiiwawo Deivid yana kayenama tomogha tana
anavineyi,
touna mataguve na inamiise kirakii,
bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburina debane.
16 Yana wiibada raghanine na Jiuda damdi na sinayawa,
bi Jerusalem damdi na nuwaruririye sinamake.
Bi kwanatuna sinakwatuveni da
'Yawe God bera rotomanidi kiiravidaye yabera.' "

38

Jerimaiya dogu kamone sitoreyowoyeni

4 Raghani tane, babada ghamaghamadi yadi 4 sinagho kiiwawo biidi
bi siwona bo, "Yama kiiwawo, rubana Jerimaiya iyarabobo. Yana sisiye
na yada wiiyogha tomotomoyidi, iiyawogha patana mma kwanatuve simi-
irikuyovedi, na yikumararayidi da kate bada wawaya tupadi mma kwanatu
kamonena. Bi touna geyanakayowana da wawaya iniwiitedina, bi gegha,
yimatipo da inakasiwiiberodi."
5 Wasina bi kiiwawo Zedekaiya iwonabodedi bo, "Waghasina, awaki
touna biidi konakayokayoveni na kobera, tagu kate geanigesiyemina."
6 Wasina bi Jerimaiya sikabi da kiiwawo natuna kana waghawagha
Melkisaiya yana doguve, nokona kiiwawo kanabodaboda yadi bare garina
kamone. Na kwaroma saghiri bi siruwiiyoyoyi iyowogha dogu kamone. Bi
getana rarima doguna kamone, wasina dobodobo kawagha na Jerimaiya
iyori iyowogha dobodobo kamone.

33:14: Jer 23:5,6

Nuwapoya Ayidi
(Lamentations)

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Isrel damdi yadi wiinuwabero ghamana raghanine, kadi aviya bodu 586 BC kamone sipiika da Jerusalem siviberona, bi kate kana wawaya da kana sawara miimiisedi teya sikawara na yisisiyeni. Bi getayakovi da iiyabo mmko bukana igirumi, bi wawaya mududi sanoghonoghosi da augunai Jerimaiya igirumi.

Nuwavisi Jerusalem kamone

1 Naghove, na wawaya korotodi Jerusalem kamone,
bi katana noko kwanatuna ikwebu.
Roro kubura debane na kwanatu tupadi kamodiye,
na touna kwanatu maragasina tana,
bi katana tanaduma ware wasike kwabukwaburina naboni.
Roro na touna ware kiiwawo wasikena naboni,
bi katana touna wiibagubagurana.

2 Nubabasuve na yaduu raghani,
matadoga mayiyinagha sitototo sayowogha.
Kana tomotomogha tupadi subukwari kuyoveni,
gerubana siniororogha mayenina.
Turaturana sigiyaguveni bi nuwanuwadi sipughu touna biidi
da katana toudi na kana aviya.

3 Aviya sigeghomiiri da Jiuda damdi siburavidi bi sikabidi sinaghotaveyana,
bi situpedi da yadi bagubagurana bi nuwapoya ghamadi debadiye sitoura.
Katana toudi dam wiibata yadi kubure samakamake,
bi getana gawara meme siyabanani da siyiyawiitaveyanana.
Kadi aviya sigeghomiiri da sirukwavinidi bi sikabitawatawanidi,
toudi gerubana da kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

4 Keda sanono Zaiyonma na sibubu,
kiiravine getana iiyabo gabudara kabikabikuwayidiye
namagha iyanono God kabepepina kiiravine.
Getana iiyabo kwanatu matamketadigha iyarughurughuna,
bi **prist** ere nuwaberodi sakabikabida.
Wasiwasike woudi saduudu,
bi kwanatu kana wawaya tupadi kabikwarakwara ghamaghamadi sabanabanana.

5 Katana kadi aviya sigeghomiiri da sibadedi,
bi sawara tupadi sakayokayovedina gwabidiye.
Yawe God igeghomiiri da Jerusalem
yana tamumu peyaridi kiiravidiye na aro ivereni.
Aviya sigeghomiiri da natunatudi siburavidi
bi sikabidi sinagho kubura rabarabae.

6 Naghove, Jerusalem na maragasina bi wiinuwakayowanina,

bi katana nokodi tupadi sikovi.
Kana babada na ware ribiribi kadi waghawagha diya* vitonana sirabobo
na kam sininoghana naboni.
Toudi panapana irouvidi da sinoganoga,
gerubana kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

7 Katana Jerusalem damdi kabikwarakwara sabanabanana,
da yadi wiikedakeda kubura mududiye,
na yadi noghota yaveramagha da naghove sawara miisedi tupadi rapediye
na sanoghosidi.
Wasina bi aviya sipiika da siburavidi,
bi getana iiyabo da iyiwiitedi.
Nokodi aviya kwanatuna sikitani,
bi raghanina siyibero na simaniveni.

3

Wiitumaghana God yana wiiwiita kamone

19 Raghanina yagu kabikwarakwara,
da yagu wiikedakeda kubura rabarabae anoghosidi,
na noko damina ware rarima kawaororana naboni.
20 Nokodi sawara anoghosidi,
na nuwanuwagu yabero kirakii.
21 Bi gegha da yagu noghota yaveramagha da Yawe God anoghosi
na wiigeruwana adagumayeni.

22 Yawe God yana nuwamonika kiiravidaye na getughurinana,
bi yana wiinuwaghaneyana gegha iyakovikovina;
23 didibara patepatena yanavereyana na yanono wiikarukaru,
touna nonowa yaberabera ware metagha ivisuwonana naboni.
24 Tagumani awonena mayegu bo, “Yawe God na nonowa gwabiguve,
na getana awaki ayakayokayoveni,
noko kiiravine tagu anitumaghanena kirakiiyeni.”

25 Raghanina wawaya yadi tumagha Yawe God gwabine bi sinoyeni,
na touna miisena yabera toudi biiyadi.
26 Na noko biidi imiise da touda tanikoyakoyagha wiiraborabobo touna
kiiravine,
basuna touna iniyawiida.
27 Imiise bi touda akowa tana kabi da Yawe God tanakabisisireni,
raghanina touda patana woudayena.

28 Raghanina Yawe God piropiro debadae yatoura,
na touda duma tayamakeyowogha tayiraborabobo,
29 touda tayituwapore oghogheyana,
bi mayiyida siyayowogha dobodobove na,
meboda God iyiwiiteda.
30 Raghanina wawaya tana nawanawam inarouvi, bo inisisiya berovem,
na kiwaghasineni da awaki ibera.

---

* **1:6:** Diya na ribiribi tana bi touna rei yakamkam, bi wawaya touna ribiribina sayebayebayeni iyuwa kiiravine.

31 Kiiravine Yawe God geyana wawaya iyamiimiiri kubutena wagiyedina.
32 Raghani mududiye na kabikwarakwara yapiikeni,
bi kate bada wiinuwanuwaneyana yidebeni touda biiyadi,
basuna yana nuwamonika touda kiiravidaye na getughurinana.
33 Wiisuwona, raghani mududiye na sinivisi da nuwapoya yapiikedi wawaya biiyadi,
bi gegha, touna geiyinuwamiise da nokodi bera inaberana.

Igikel

Wonawiiakowa

Isrel damdi sigeghomiiri da God sisinighiiyeni bi god wiiwiiyaba siyapeepetedi. Toudi nonowa God matane bera berodi siyaberabera na kadi aviya iviwaghasinedi da sigeiwayidi naboni kadi aro, bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel na touna **prist** bi Livai kana dam kamonama, iiyabo yana tumagha God gwabine itore da ikabisisireni. Touna Jiuda kubure iyamakamake raghanine bi Babilon wiiyogha tomotomogha sigogona toudi biiyadi na touna da Jiuda damdi mududi sikabidi sinagho Babilon kwanatune naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel touna name, na God ivineyi da yana peroveta, wasina bi sisiya ivereni da yana wawaya biiyadi iyisisiya, nokodi Babilonne da kate bada Jiuda damdi mududi iiyawogha Jerusalemne patana siyamakamakena. God yana sisiya Igikel ivereni da nokodi wawaya iyikatayidi bi meboda patana sinasinighiiyeni, na kadi aviya sinagogona toudi biiyadi da yadi kwanatu sinibero. Raghanina nokodi Jiuda damdi patana God gesiyakabikabisisireni, na Babilon wiiyogha tomotomogha sipiika da Jerusalem sivibero ware metagha naghove iwonedi na naboni.

Igikel na God yana sisiya Isrel damdi biiyadi iyavereveredi da yadi bera beroberodima sinamiiri wamira God biidi bi rotomane sinamake. Bi memeda sinamiiri karona God biidi da sinakabikarawayeni, na meboda yadi yawa iyiwouwamireni.

2

Igikel na Jiuda damdi mududi teya Babilon kwanatune siyamakamake meme kadi aviya sikabidi sinaghona. Raghani tana mimeu kamone abama itamotatara na Igikel, God yana kiniwa ikita.

God, Igikel ikwatuveni da iniperoveta

1 Yawe God iwona bo, “Wawaya wota, geghomiiri, Tagu yagu wiina tam teya tanisisiya.”

2 Raghanina iyiisisiya, na God kanumina irughu kamoguve, bi itayina wiigeghomiirigu, bi iiyabo iyiisisiya na ayawaiwaiyaneni.

3 Bi iwona bo, “Tam wawaya wota, tagu adarudarum da kunanagho dam Isrel biiyadi, nokodi wawaya iiyawogha gesiyakabisisireguna, bi patana sisinighiighiiyegu ware nosinosidinakim naghove siberana naboni.

4 Bi nuwanuwadi sikotaki da gesiyakabikarawayeguna, noko kiiravine adarudarum kunanagho toudi biiyadi da Tagu, Yawe God nokodi sawaridi iisisiyedi na kunawonedi.

5 Bi meboda nokodi wawaya wiigeruwiiranidi sinawaiyanem bo gegha, bi meboda gesinawaiyana na toudi wawaya kawakeekeedi, bi gegha da rubana sinakovi da **peroveta** tana nama toudi gwabidiye.”

17

Yawe God ivimiiba da yana wawaya iniwouwamiredi

22 Mmko na metagha Yawe God iwona,

"Tagu wosina ragharagha karapumkina anakabi, kii kana waghawagha sida,
bi kiina gekirakiina debane Tagu numonumona anakiyapiini da koya gekirakiina debane anawavi.
23 Nama noko koyana debane Isrel kubura kamone inagogo inagae
patana da sidana inikii kiitowana da waratetena,
bi inaruragharagha da inuwagha.
Manu kadi kita bogaebogae nama ragharaghane sinakema
da rogune sinikiirogu.
24 Bi kii tupadi kubura debane sinakovi da Tagu na Yawe God.
Kii guridi atarayidi sayowogha
bi kii gisigisidi aberadi da sagogo da saguri.
Kii matayidi abera da sarabobo,
bi kii raborabobodi aberadi da sayawa.
Tagu Yawe God avisisiya, Tagu anabera."

33

God, Igikel ikabiguba da kighukighu tomoyina

7 God iwonegu bo, "Tam wawaya wota, tagu akabigubam da dam Isrel kamone kadi kighukighu tomoyina, na awaki anisisiyeni na kuwaiyana bi yagu wonawiiyoyowa na kikatayidi.
8 Raghanina anakararumaghatara da wawaya kawakeekeena inarabobo bi gekunikatayi da yana yawa inawamiri bi inamake, na touna yana tamumu kiiravine inarabobo, bi gegha da tagu aro anaverem basuna tam kubera na irabobo.
9 Bi meboda kunikatayi da yana bera iyawamiri bi inasinighii, na touna yana tamumu kiiravine inarobobo, bi tamna yawa kunakabi."

34

Sip bodaboda miisena

11 Yawe God mma naboni iwona, "Tagumani yagu sip aninoyedi patana da anabananidi.
12 Memeda sip sivera siwasiwana, na kadi bodaboda wawayina ininoyedi, noko naboni tagu yagu sip anininoyedi. Uuwa wiididibaridiye raghanine na sip sivera siwasiwana, bi gegha da meghamegha sivimosaredi kubura tupane, na tagu anabananidi da aniyawiidi.

15 Tagu, Yawe God yagu sip kam anaveredi bi anabera da gawara tane anatoredi meme nuwaruririye sinakena yowogha siniyawiitaveyana.
16 Tagu verasiwasiwanidi aninoyedi, bi mekodi verawapawapadi anakabidi sinaveramagha magha. Bi nokodi sidasidabidi na anabunamidi bi gubagubagidi na maragata anaveredi. Bi nokodi iiyawogha gwarugwarudi bi maragasidi, na anikasunughana. Basuna tagu na sip bodaboda iiyabo awaki beradi rotomanidi na anabera, na aro meko sakayokayoveni na tounama anikanidi.
17 Bi tami yagu sip kiiravine, na Tagu, Yawe God mma naboni awonewonemi, 'Ware sip bodaboda naboni da sip inibogaedi sip turadima, bi sip makidi na gout makidi gwabidima, Tagu anibogabogaemi, wawaya miisedi kadiboga bi berodi kadiboga.' "

36

Isrel kana yawa wouna

16 Wasina bi Yawe God ivisisiya magha tagu biidi iwona bo,
17 “Tam wawaya wota, raghanina Isrel damdi yadi kubura waghate siya-
makamake, na yadi keda na berodi da yadi bera beroberodima kuburina
sibera da idadabu, bi tagu biidi nokodi keda na ware wasike kubuwiipum
yakabina dadabuna naboni.
18 Toudi mmko kuburina sibera da idadabu basuna wawaya sivika-
sunughana da tarabiibiisaka siyapeepetedi, noko kiiravine yagu nuwa-
pughu ghamana debadiye atore.
19 Tagu yadi keda da yadi bera beroberodi kiiravine na aro averedi,
abera da akasiwiimosaridi bi sinagho kubura wiibate da wawayidi yawata
simakae.
20 Bi raghanina sinagho nokodi kubura wiibate, na kagu waghawagha
kabikabikuwayina sikasiwiibero, basuna wawaya nokodi kuburidiye si-
wona bo, ‘Mmkodi na Yawe God yana wawaya, bi gegha da yadi kubura
waghata sikuyoveni sinaghotaveyana.’
21 Tagu akayoveni da wawaya kagu waghawagha kabikabikuwayina
siyakabikarawayeni bi gegha, nokodi kubura nunudigha Isrel damdi
sinagho na sinimayagha sipiikeni debaguve.
22 Noko biidi, Isrel damdi kuwonedi da Tagu, Yawe God kadi wara na
gwabiguve da: Awaki anabera na getami Isrel dammi kiiravimiyena, bi
gegha da mmkona tagu kagu waghawagha kabikabikuwayina kiiravine,
nokodi kubura tupadiye meme koyamakamake na koviberonina.
23 Bi aniyeveveyana da kagu waghawagha maragasina na kabik-
abikuwayina, waghawaghana meko dam wiibata kamodiye kokasiwi-
iberona, bi tami Isrel dammiye na nokodi kubura bogaebogae aniyevevedi
da kabikabikuwayigu, bi raghanina mmko anabera, na nokodi wawaya
sinakovi da, Tagu na Yawe. Tagu, Yawe God avisisiya.
24 Bi wawaya wiibata kamodima da kubura wiibata kamodima
anakabikanibuvemi bi anituwiitaghomimi da aniveramayimi yami kubura
waghate.
25 Wasina bi rarima miirarina debamiye anakawariwayi, da konamiise
magha, tagu yami berona anakoghataveni bi gemuriye tarabiibiisaka
konapepetedina.
26 Bi nuwanuwa woudi anaveremi bi kate kanuma woudi kamomiye ana-
toura. Tami nuwanuwami sikotakii ware akima naboni, na anakabitave-
taveyana bi wasadi na nuwanuwa mekodi tagu sinakabisisiregu na toudi
anaveremi.
27 Tagu kanumigu kamomiye anatoura na yagu wonawiiyoyowana kon-
akabikarawayedi bi kwakowa wiimasi da yagu gwara konakabisisirena
yapoyaporidi.”

37

Irike kanakanadi anayina

1 Yawe God yana maragata iyowogha debaguve, na Kanumina ikabigu da
anagha tane itoregu meme dobodobo na wawaya irikedi ibonuvi.
2 Bi ivinagho kedarigu da anayina tupana kapepewa wiikenavivireni
irike kamodigha, bi akita da irikedi sipeyara kirakii bi parapa kanakanadi.
3 Bi ivitarakiiyanegu bo, “Wawaya wota, da kwanoghonoghosi mmkodi
irike sinawamiridi da siniwawaya magha?”

Bi awona bo, “Yawe God, tam kawagha noko kwakovi.”
4 Na iwona bo, “Mmkodi irikedi biiyadi wonagu kisisiyeni kuwona bo,
‘Tami irike kanakanami, Yawe God wonana kowaiyana!
5 Yawe God Maragata Kirakiina yawonewonemi bo: Kowaiyana! Anabera
da yawiimi konatavenamagha da konayawa.
6 Bi kwaro anikarapasipasi bi vigho anaveremi, bi bekama anageremi. Bi
yawii anaveremi na konayawa magha, wasina bi tami konakovi da Tagu na
Yawe God.’ ”
7 Noko warana iveregu na irike awonedi. Bi patana ayiisisiya na wiiteri-
teri awaiyaneni, bi ayakita da irike tatadigegha siyapiipiika siyitupetupena
mayedi.
8 Bi ayaruruwiitetedi, na kwaro da vigho sirumaghatara irike debadiye,
wasina bi beka tubuyidi igeremumu, bi yawiidi gesiyatavetaveyana.
9 Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, wonagu kisisiyeni
yanunu biidi, kuwona bo, ‘Yawe God Maragata Kirakiina yawonawona
bo: Yanunu keda tupadima piika, da kouvenatataba kunarughu mmkodi
tubugha raborabobodi biiyadi da sinayawa magha.’ ”
10 Noko warana iwonegu na avisisiya, wasina bi yawii ipiika da nokodi
tubugha kamodiye irughu, na tupadi sipapara magha da sigeghomiiri.
Toudi sikoroto kirakii rubana da wiiyogha tomotomogha ribana tana
siyitubuyi.
11 Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, Isrel damdi na
ware mmkodi irike naboni. Sawonawona bo, ‘Toumii kiivivi, getana iiyabo
iniyawiimiina, tumagha tupana ikovi.’
12 Noko kiiravine, kuwonakasiyaragha yagu wawaya Isrel damdi biiyadi
bi kuwonedi da mmkona metagha Yawe God iwona, ‘Kami karawaga
anakabitavetaveyana da anikanibuvemi bi anakabimi konaveramagha
Isrel kubure.
13 Raghanina karawaga meme yagu wawaya sidogudi bi anakabitave-
taveyana bi anikanibuvedi, na tami konakovi da Tagu, Yawe God.
14 Bi kanumigu kamomiye anatore, da konayawamagha bi anakabidi
konaveramagha yami kubura waghate. Raghanina mmko inatubughana,
tami konakovi da Tagu, Yawe God. Avisuwona da mmko anabera. Tagu,
Yawe God avisisiya, na anaberani!’ ”

Deniyel

Wonawiiakowa

Isrel damdi God sivisinighiighiiyeni da tarabiibiisaka siyapeepetedi. Toudi nonowa berona God matane siyaberabera na metagha naghove ivikatayidina naboni da kadi aviya iviporadi da tounama aro iveredi na siyageiwayidi bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi. Babilon kana kiiwawo maragata kirakiina Nebukednesa igogona Jerusalemma da Isrel damdi korotodi ikoupatupatumidi.

Wawaya tana iiyabo sikabi sinagho Babilonma na tomogha yaragina kana waghawagha Deniyel. Bi bada turaturana mududi yawata sirutayinidi. Bodu aroba na Babilon damdi yadi gamo da nuwagiura miisedi sigirumeyana bi muriye da kiiwawo naghone sirumaghatara. Deniyel waghawagha wouna sivereni, sikwatuveni Beltesaja bi touna ivitamudu badana. Deniyel turaturana teya gegha Babilon damdi yadi god siyapepetenina, bi patana God sivitumaghanena waghawaghasi bi touna biidi siyarurupari. God, Babilon damdi beroberodima ibabaredi iiyawogha sikayoveni da siyikasunughanedi.

Na God, Deniyel mimeu ivereni nokona iyiyeveveni da raghani muriye na God wiibadana kedana wouna initubuyi bi kana kiiwawo na maragata inakabi da inikiiwawo waghata. Piropiro da kabikwarakwara raghanidi muridiye, na wawaya tupadi iiyawogha kadi waghawagha God yana buka kamone na yawa sinakabi. God mmko yana sisiyina Isrel damdi ikabiwiitoratoradi raghani murina kiiravine.

7

Deniyel wawaya iiyabo inibada waghata na ikita

13 Yagu wiiguba kitakita nubabasu kamone, na awaki akita da ware wawaya wota iyapiipiika, touna uuwa sigwagwara wiikenavivireni, bi sikabi siyanono Iiyabo Makewaghawaghasina biidi.

14 Noko Iiyabo Makewaghawaghasina igeghomiiri da wiibada, bi kabikarawagha da maragata ivereni da iyibada, bi wawaya kubura tupane, mayiyi bogaebogae, da gamo bogaebogae tupadi touna siyabagibagiyeni. Yana maragata na inamakewaghata, bi yana wiibadana gegha siniberona.

12

Aneya, Deniyel wara iwonavereni

1 Wasina bi aneya iwonegu bo, “Muriye nokodi raghanidiye na aneya maragata kirakiina kana waghawagha Maikel, iiyabo yam wawaya Isrel damdi yabaabaredi na inarumaghatara. Wasina bi nama noko raghanine na nuwapoya da sinivisi ghamanakidi, geware nuwapoya mududi naboni, nokona raghanina kami dam itubughana gabudarine bi patana da kata. Bi noko raghanine, tami wawaya tupami iiyawogha kami waghawagha God yana buka kamone na yawa konakabi.

2 Wawaya korotodi iiyawogha nada sirabobo bi karawage sidogudi na sinayawamagha, mududi na yawa makewaghawaghasina sininuwamiiseyeni, bi mududi na sinimayagha da kitakayobara makewaghawaghasina sinakabi.

7:13: Mrk 13:26, 14:62 **12:1:** Mrk 13:19

3 Bi wawaya nuwanuwagiuridi, nokodi iiyawogha sageghomiiri da
wawaya mududi siyevevedi da metagha God matane sinarotomana na
toudi damdi na kiniwa makewaghawaghasina sinakabi, bi kadikita na mata
konakonana ware gabudara, abama yagigiri na raghanine naboni bo ware
kewokewo nubabasuve.”

Hoseya

Wonawiiakowa

Hoseya na God yana peroveta iiyabo God warana iyadimadima Isrel damdi biiyadi. God noko iwonedi na basuna touna sisinighiiyeni bi god wiiwiiyaba siyapeepetedi da bera beroberodi siyakivikivina na aro inaveredi da kadi dam inakasiwiibero.

Hoseya wavinena igeghomiiri da moghanena ikuyoveni bi inagho tomogha tana biidi naboni madawara wasike, nuwavisi ghamana teya bi gegha da ivinuwayuyunena wagiwagiyeni na ivinoyeni da irutayina mayeni ipiika yana bareye. Mmko bukana yiyeveveda da kedana mayimayina, bagune Isrel damdi God sisinighiiyeni, touna patana yinuwayuyunedi bi ivisuwona da inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

11

Yawe God yana nuwayuyuna Isrel kiiravine

1 Yawe God iwona bo, “Raghanina dam Isrel gisine,
ware simira naboni na avinuwayuyuneni,
bi Ijipt kuburama akwatu kanibuveni naboni natugu tomoyina.
2 Tagu dam Isrel biidi ayakwatukwatuvena kamokamoyidi,
bi gegha da simiiri kubutena wagiwagiyegu.
Yagu wawaya na god wiiwiiyaba Baal siyasuwasuwareni,
bi yadi kabepepama sikoko siyagabugabuna tarabiibiisaka biiyadi.”

Emos

Wonawiiakowa

Emos na kwanatu gisina tana kamone iyamakamake Betlihem riirine, Jiudiya kubura kamone raghanine na God ikwatuveni da yana peroveta. Bi God yana sisiya Isrel damdi da dam mududi riiridiye iwonaveredi, bi ivikatayidi da God aro inaveredi yadi bera berodi kiiravine. Nokodi wawayidi, God gesiyakabikarawayeni, toudi kuwiitupima siyiyaba bi moyamoyakidi siyayapiyapiyedi.

God yana wiisuwona bada Emos, irereyi da muriye God dam Isrel iniwouwamiri da Jerusalem sinayoghana mayeni bi kiiwawo Deivid yana kayenama sinibada magha kuburina meme wawaya nuwaruririye sinamake.

8

Moyamoyakidi wiiyabedi kiiravine Yawe God iwonaghaki

4 Tami iiyawogha wawaya wiikanighughuvidi kwiitutugudadi
bi kwiimatipo da wawaya moyamoyakidi yami kubura kamone konakasiwiiberodi, na mmko kowaiyaneni.
5 Tami kokayokayoveni da **wiiyawiitaveyana gabudarina**
da gabudara kabikabikuwayidi porayidi sinakovi yaiyainagha
da kam konigimona magha da gimogimona damdi koniyabedi.
Bi gewiisuwone kam miisanidi kogeeyana wapawapa,
kam kokabiyawa wapawapa,
bi yadi vita koruba wapawapa da gimogimona damdi kwiiyabedi.
6 Tami kam bowadi da miisedi kowamira bi kwiigimona.
Bi wawaya moyamoyakina iiyabo kana pagiri geinasarobina kobera
da yami bagubagurana,
bagune sawarina miisanina gisina,
ware mane pinimaruruna tana bo kaye tourababara miisanina naboni.

7 Yawe God wiisuwona maragasina ibera touna wosina kana waghawaghae,
noko waghawaghana meko Isrel damdi sakabikabikarawayeni, na iwona bo,
“Tagu gemeyani nokodi bera beroberodi kobera na aninuwawapidina.”

10 Tagu kabikwarakwara ghamana anaveremi na yami poragha sinakovi, wasadi na konaduudu,
yami nuwamiise taworidi konakabitoura bi konasiyasiyapa.
Bi dogudogu garadi konikote
da yami wiinuwabero matakirina kiiravine na gayamimi konamura.
Anaberam da kunadou ware natunuwam iyarabobona naboni.
Noko duuduna patana inanono da damone na wiisuwona nuwapoya kiitowana.

Jona

Wonawiiakowa

Mmko bukana kana wara na touna God, wawaya tupadi yinuwayuyunedi, gegha Isrel damdi kawaghana. God, Jona ivineyi da yana peroveta bi idaru iyanagho Asiriya kubure da wawaya iiyawogha nama Ninive kwanatune samakamakena iyawonedi da yadi bera beroberodi sinakuyowana bi God sinakabisisireni. Memeda mmko siyabera, na aro gegha iyaveredina bi iyimiiseyedi.

Jona, Yawe God geiyakabisisirenina

1 Yawe God yana sisiya iwonataveni Amitai natuna Jona biidi.
2 Iwona bo, “Kabununagha bi kunanagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninivema. Bi kuwonedi da tagu aro anaveredi kiiravine yadi bera beroberodi na akovina akabi.”
3 Bi gegha da Jona yana sawara ikabununagha yaiyainagha bi keda nawana ikabi da ware Yawe God gwabinama iyanaghotaveyana. Da iyowogha inagho kikire Jopa kwanatune, meme waga tana ibanani itouya kubura kana waghawagha Tasisma. Yana waga ivimiisaneni bi igeru, touna ikayoveni da Yawe God gwabinama iyaverawiikowogha wagagha iyanagho Tasis kwanatune.
4 Bi gegha da Yawe God ibera na yanunu maragasina yegii maghatare iyatapitapi da bogibogi ghamana igae na wagana pinimina bi iyagawowora wiitavetaveni.
5 Na waga bagibagi damdi sinaghara kirakii da tatadigegha wiiwiita kiiravine yadi god biidi sirukwatu. Wasina bi sawara waga kamone sidagu siyitavena yowoyowoghana yegiiye da waga siyitekani bi iyarutenami. Bi Jona, noko raghanine na iyowogha katamana waga kamone da ike-nayakuka nuwanuwana iwapewapeni.
6 Wasina bi yabiyabi tomoyina iyowogha Jona biidi bi iwoneni bo, “Awaki kiiravine tam kwakenakena? Geghomiiri bi yam god biidi kunarupari. Augunai da touna inawaiyanem na iniwiiteda, da getana rabobona.”
7 Wasina bi waga bagibagi damdi sivisisiya kabivivirana siwona bo, “Kokayo akimama wiirekwa tana bera bi akovina tanakabi da iiyabo mmko berana berokirakiina wawuna inakabi.” Na toudi wiirekwina sibera na iviyeveveyana da wawayina na Jona.
8 Na siwoneni bo, “Tam kuwonemii! Iiyabo mmko wawuna inakawari? Yam bagibagi awaki mma? Mema kupiika? Yam kubura meme? Bi kam dam awaki?”
9 Wasina bi Jona iwona bo, “Tagu na Hibru wawaya, bi Yawe God akabek-abepepi, God abame makamakena, iiyabo yegii da tanawa kanakanana iberana.”
10 Bi gegha da Jona raghani katamane waga bagibagi damdi iwonedi da touna iyimatipo da Yawe God gwabinama iyaveratataveyana, na raghanina yana wonabodeyana siwaiyaneni na toudi sinaghara kirakii, na siwoneni bo, “Tam parapa bera berokirakiina kubera!”
11 Bi yanununa patana iyiimaragata kamokamogha na waga bagibagi damdi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki kana bera tam biidi da mmko bogi-bogina kana kawarawiidouvi?”

12 Na Jona iwona bo, “Akovi da noko tagu yagu kerere na mmko bogi-
bogina berona yarurouvimi, na kokabigu bi yegiiye kovitavenayowoyegu,
na ininighorovi.”
13 Bi waga bagibagi damdi geyadi kayowana da Jona yegiiye siyitave-
nayowoyeni, na siwoye wiimaragata da wagana siyakabi siyaveramagha
kayetanave, bi gerubana siyaberana basuna yanununa patana iyiimara-
gata kamokamogha.
14 Na sirukwatu Yawe God biidi siwona bo, “O Yawe God, kiibabiim
gekunaberamii da mmko tomoyina kiiravine kana rabobona. Gekuni-
wawumii da mmko tomoyina miisena kaya kasukasunuyina. Yam basuna
miisena kiiravine na mmko bogibogina kudaru touna debane.”
15 Wasina bi waga bagibagi damdi sivisisiya ikovi, na Jona sikabi da
yegiiye sivitavenayowoyeni, na yaininagha yanununa iviraborabobo!
16 Raghanina waga bagibagi damdi mmko sikita, na Yawe God
sinagharena kirakiiyeni, noko kiiravine suwara sigabuna God biidi bi kate
wiisuwona sibera touna biidi.
17 Bi gegha da Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana ghamana
ipiika, bi raghanina Jona yegiiye siyiitavenayowoyeni na ivitonani, da
gabudara aroba bi nubabasu aroba na noko ighanina kamokamone
imakae.

2

Jona yana pari Yawe God biidi

1 Raghanina Jona patana noko ighanina kamone na Yawe yana God biidi
irupari.
2 Iwona bo,

“O Yawe God, yagu nuwabero ghamana kamone bi tam biidi arukwatu,
na kuwonabodegu.
Bi wawaya raborabobodi yadi kubura kamonakinama wiiwiita kiiravine
adou
na tam kuwaiyanegu.
3 Tam boga dumadumaye kuvitavenayowoyegu,
da ayowogha anagho dibune,
meme yegii yana maragata tupana ivikenaviviregu,
bi yam yabarata ghamanakidi tupadi na debaguve siyatamotamo
gawowora.
4 Tagu anoghosi da ware gwabimma kudarutavegu,
bi gegha, akovi da kate yam Bare Kabikabikuwayina anakitamayeni.

5 Bi yegii isowomumugu da gerubana yawiigu ayatavenina,
bi boga dumaduma ivikenaviviregu,
da watawata gayamigu siviruvivireni.
6 Tagu ayori ayowogha koya kaye parapine.
Bi noko kuburine avibiwa kabikabi wawayina,
noko gawarine na matamketa gudu makewaghawaghasina.
Bi gegha da tam, Yawe yagu God kuviyawiigu,
da noko doguna wautapunama yawayawiigu bi kukabiwiiveramayigu.
7 Bi raghanina ayaparoparoro,
na Yawe God anoghosim,
da arupari tam biidi,
bi yam Bare Kabikabikuwayine kuwaiyanegu.

8 Nokodi iiyawogha god wiiwiiyaba sapeepetedi,
na yam nuwamonika simiiri kubuteni.
9 Bi kiiraviguve, na tam anakabepepim;
tagu na tam anasuwarim,
bi avisuwona da nokodi sawara ayabera tam biidi na anabera.
Yawe God, tam kawagha kuviyawiigu.”

10 Raghanina gabudara viya sikovi, na Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana, Jona kikire tepaye iguruwiitaveni.

3

Jona, Yawe God ikabisisireni

1 Wasina bi Yawe God yana sisiya idaru mayeni Jona biidi.
2 Iwona bo, “Kabununagha bi kunagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninive, da name nokodi wawaya mmko sisiyina averem na kunawonedi.”
3 Na Jona, Yawe God yana sisiya ikabisisireni, da ikabununagha bi inagho Ninive kwanatune. Kwanatuna na iragata kirakii, bi wawaya tana memeda iyapepewa rughuwoneni, na gabudara aroba bi iyikovi.
4 Wasina bi Jona irughu kwanatune da gabudara tanagha iyapeepewa pom na wawaya biiyadi iyadimadima bo, “Raghanina gabudara 40 sinakovi muridiye, na Ninive sinibero.”
5 Wasina bi Ninive damdi God yana sisiya sivitumaghaneni, nokodi damdi na: wawaya kiikiiwawodi bi iyowogha inagho wawaya wota tupadi, sivinuwanoghonoghota da kam siyiiya, bi gara imimona siberana siviyagha, nokona iyiyeveveyana da toudi yadi bera beroberodima simiiri karona.
6 Raghanina Ninive kana kiiwawo warana iwaiyaneni, na yana kiiwawo abamakamakenama igeghomiiri da yana wiibadana garadi ikabitavetaveyana, bi wasadina gara imimonama sibera na iviyagha, bi yapukare ribana imakeyarayi, noko iyiyeveveyana da touna ivinuwapoya.
7 Wasina bi sisiya bagibagina iwonataveni Ninive damdi tupadi biiyadi iwona bo,
“Mmko sisiyina na tagu yami kiiwawo da yagu babada gwabimiima. Tami tupami, bi yami ribiribi ghamaghamadi da gisigisidi yawata geawaki konakam bo konaniunana.
8 Wawaya tupami da ribiribi tupadi, na gara imimodi siberana toudima sinikasibabara. Bi wawaya tupadi nuwanuwadi toradima God biidi sinarupari bi tupadi yadi bera beroberodi sinamiiri kubutedi da bera kayotirana beradi sinakabitoura.
9 Getayakovina, augunai da God noghota inawamiri na yana nuwapughu ghamana inakabitore na getana rabobona.”

10 Wasina bi raghanina God nokodi sawara sibera ikitadi bi yadi keda beroberodima simiiri wamira, na yana noghota iwamiri da geiyiberodina ware iwonana naboni.

4

Jona yana nuwapughu bi God yana kayowiiyayeyana

1 Bi Jona ivinuwapoya kirakii da God nokodi wawaya geiyiberodi na nuwanuwana ipughu.

2 Na irupari bo, “O Yawe God, raghanina tagu patana yagu kubura ka-
mone, na awona da mmko iyatubugha, noko kiiravine tagu akabununagha
bi avera ayanono Tasis kwanatune. Tagu akovi da tam na kayowiiyayeyana
da wiinuwaghaneyana kana God, genuwanuwam iyapughupughu yaini-
nagha bi yam nuwamonika na makewaghawaghasina, bi gegha da yam
noghota kuwamiri da wawaya gekuyakasiwiiberodina.
3 Na noko kiiravine geyagu wiina da anamakena. Yawe God imiise kirakii
da tagu ayarabobo, na yagu yawa kabitaveni.”
4 Bi gegha da Yawe God iwonabodeyana bo, “Gegha iyamiise da mmko
berana kiiravine nuwanuwam iyapughuna.”
5 Wasina bi Jona noko kwanatune raghani matana yana nawae ikanibu-
taveni inagho da yobe ibera bi rogune imakeyowogha, da iyikoyakoyagha
bi iyakita da awaki iyatubugha Ninive kwanatuna biidi.
6 Wasina bi Yawe God ibera da kii gisina nama igogo, bi igogo igae
da iruragharagha na Jona sirogutawani da gabudara gwabinama kiirogu
ivereni. Mmko ibera na Jona sinina isisira, bi ivinuwamiise kirakii basuna
noko kiina kiiravine.
7 Bi gegha, raghani ibori na God gamone na puwari kiina sunagha
rughuwoneni na yivivi.
8 Raghanina gabudara igae, na God ibera da yanunu muyamuyana
raghani matanama ivera na gabudara Jona gayamina irarayi da pinimina bi
iyaparoro. Touna yana kayowana da iyarabobo na iwona bo, “Geyagukay-
owana da anamakena, iyamiise kirakii da ayarabobo.”
9 Wasina bi God, Jona iwoneni bo, “Gegha iyamiise da tam mmko kiina
kiiravine parapa nuwanuwam inapughuna.”
Na Jona iwona bo, “Bada, tagu nuwanuwagu ipughu kirakii noko
kiiravine akayokayoveni da anarabobo!”
10 Bi gegha, Yawe God iwona bo, “Mmko kiina nubabasu tanagha kamone
igogo bi raghani ibori na bada irabobo, tam gekuyakoyayi bo gekuyabera
da iyagogo, bi gegha da irabobona kwiinuwapoyeni.
11 Bi kwanatu ghamana Ninive noghosina, na noko imiise tagu parapa
iinuwanuwaghaneni basuna nama na wawaya yadi koroto naboni 120,000
bi nabo, toudi iiyawogha na gesiyakovi da bera miisedi mebo bi bera berodi
mebo, bi kate ribiribi peyaridi nama kamone samakamake!”

4:2: Exo 34:6 **4:3:** 1 Ki 19:4

Maika

Wonawiiakowa

Wara mmko bukana kamone na toudi God yana keda rotomanidi kiiravidiye bi kate yana kayowana da yana wawaya bada naboni sinamakae. God, Maika ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya ivereni da Jiuda damdi bi kate Isrel damdi iyiwaraveredi. Touna yadi yabigogona, kabigeegeeyana, wiiyaba bi gewiisuwone wawaya moyamoyakidi siiyabedi na kiiravine sisiyama iviaviyedi. Bi iwonedi da yadi bera beroberodima sinamiiri wamira bi God yana keda sinakivini.

Maika bada iwonakasiyaragha da Keriso inapiika bi kate meko kuburine inatubugha.

5

God ivisuwona da Bada, Betlihemma inapiika

1 Tami Jerusalem dammi, yami wiiyogha tomotomogha kokwatu wiitaghomidi.
Kada aviya sigawgwara wiikenavivireda sikoyakoyagha da sinagogona.
Toudi kiima Isrel kana wiibadana nawanawana sinarouvi.

2 Yawe God iwona bo, “Betlihem Iparata,*
tam Jiuda kamone na kwanatu gisigisi kawagha,
bi gegha da tam gwabimma na wawaya tana inapiika da kiiraviguve Isrel inibadeni,
iiyabo na yana kayena inaveramagha inanagho raghani katamanidiye.”
3 Noko kiiravine Yawe God, Isrel inakabidi da kadi aviya imadebadiye inatoredi,
bi patana inanaghonagho da raghanina wasike yiburaburawa bi inituwa na gabudarine.
Wasina bi wiibadana yana wawaya sivibaretaya na sinaveramagha magha da Isrel turaturadi yawata sinikapu mayedi.
4 Bi raghanina Badana inapiikana, Yawe God yana maragatama yana wawaya inabodadi ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni,
yana God, Yawe wiibadana ivereni na touna inabera.
Yana wawaya kadi aviya gwabidima sinamake nuwabeya,
basuna wawaya tupadi kubura debane na sinakabikarawayena kirakiiyeni.

---

* **5:2:** Meboda noko Betlihem kana waghawagha tana bo kubura ghamana tana bi kamone na Betlihem kwanatuna (Ruti 4:11 kokita).

Jakaraiya

Wonawiiakowa

Wara mmko bukana kamone na God sawara tupadi yibadedi da kate yana wawaya yitarababaranedi na yisisiyeni, da maragata yavereveredi bi miisena yaberabera toudi biiyadi. God, Jakaraiya ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya wawaya biiyadi iyiwaraveredi da gegha ere kumararayidi God siyabagibagiyeni, da bada berabero wawayidi aro inaveredi bi yana wawaya na inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

Jakaraiya iwonakasiyaragha da Keriso inapiika, bi wawaya sinasinighiiyeni. Bi muriye na God yana wawaya waghata iniyawiidi bi Yawe God na kubura tupana kana kiiwawo.

9

9 Yawe God iwona bo,
"Tami Zaiyon dammi parapa kovi nuwamiise,
bi Jerusalem dammi korukwatu gwaru.*
Kokita, yami kiiwawo yapiipiika tami biiyadi.
Yana keda na rotomanidi, bi sawara tupadi igeeiwaiyidi,
touna wawaya wawumina bi donki debane inageru bi inapiipiika.
Bi donki wotuna debane inageru, nokona donki yagarina natuna.
10 Tagu, Isrel kamone seriyot da kate
Jerusalem kamone hosi, mekodi wiirouwa kamone sigerugeru na anakabitavetaveyana.
Bi wiirouwa sawaridi tupadi aniberodi,
yami kiiwawo nuwaruriri inapiikeni dam tupadi biiyadi.
Yana wiibadana yegii nawane inadaguni da inanagho yegii nawane,
bi kate Iparate rarimine da inanagho kubura tupana damone."

12

Iiyabo sigwari na kiiravine dou

10 Yawe God iwona bo, "Nokodi wawaya iiyawogha na Deivid nosinosina da kate wawaya Jerusalem kamone samakamake, na anaberadi da sininuwanuwaghaneyana bi kate rupari nuwasisirina anaveredi. Bi sinakitarorona da sinakitagu, iiyabo sigwari da irabobona, bi kiiravine sinaduu ware nokodi iiyawogha natudi nuwanuwadi iyarabobo da siyaduuduvenina naboni. Bi sinaduu siyapa ware nokodi iiyawogha natudi tubugha yainina iyarabobona naboni. 11 Noko gabudarine na nuwavisi da duudu Jerusalem kamone na inaragata kirakii, ware Megido anayine raghanina Hadad-Rimon kiiravine siyaduudu na naboni."

13

Tamumuma koghataveyana

1 Yawe God Maragata Kirakiina iwona bo, "Raghanina noko gabudarina inapiika na name na wusira rarimina veraverana inatubugha meko Deivid

* **9:9:** Mmkodi waghawagha yadi bata Zaiyon da Jerusalem na kwanatuna tanagha sisisiyeni, bi gegha da Zaiyon na touna gawara meme Bare Kabikabikuwayina yamiimiirina yisisiyeni.

nosinosina da kate Jerusalem damdi inakoghadi, bi yadi tamumu da yadi berona inakoghatavedi.”

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iiyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kivikivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Roumne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Roumne siyakovi da Yesu na iiyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da "Yesu Keriso, God natuna warana miisena." Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yarukwavina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyiyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

Jon Babataito idima
Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28

1 Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.
2 Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God
ivisisiya iwona bo,

"Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ininagho
da touna yami keda inagigiri.
3 Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo,
'Tami Bada kiiravine kokabunagha,
bi yana keda kovirotomani da inapepewa.' "

4 Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabataitodi bi God warana iyadimedimeni iyawonewonedi bo, "Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito na inimatakira da yami beronama kotubuwamira."

5 Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jodan rarimine.

6 Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa.

7 Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, "Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara uravidi ayarupama.

8 Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi."

1:3: Isa 40:3

Jon, Yesu ibabataitoni
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

9 Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyagiina ikuyoveni ipiika
Jon biidi, bi Jon Jodan rarimine Yesu ibabataitoni.
10 Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma
Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi.
11 Bi God gamona abame iwona bo, "Tam na tagu natugu, iin-
uwayuyunem, bi tamve iinuwamiise."

Seitan, Yesu iruyaghani
Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

12 Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe.
13 Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani
da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God
yana aneyaneya sikoyayi.

Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi
Mat 4:12-22

14 Herod, Jon irubiuveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God
Warana Miisena iyadimedimeni wawaya biiyadi.
15 Nonowa iyisisiya bo, "God yana raghani nada ipiika! God yawa
woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima
kotubuwamira bi Warana Miisena konigeruveni."
16 Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da
wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Andru teya,
sawae sewari siyitavenayowoyeni.
17 Na iwonedi bo, "Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevevemi da wawaya kon-
akonadi da tagu sinigeruvegu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na
naboni."
18 Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.
19 Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon
yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi.
20 Bi yaininagha ikwatuvedi, "Kokivinigu." Wasina bi, tamadinaki da
yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

Yesu, Kanuma berona ivikanibuveni
Luk 4:31-37

21 Wasina, Yesu kana kivikivina teya Kaponiyam kwanatune siver-
akanibu, bi **wiiyawiitaveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene**
God warana wiiyeveveyana idaguni.
22 Wawaya yana wiiyeveveyana sivisokoveni, basuna touna iyiyevevedi
na ere maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.*
23 Wasina, bi kabepepa barena kamone iyiyeveveyana, na tomogha
kanuma berona itowatawani na irukwatu
24 iyawonawona bo, "Awaki toumii biidi kunabera, Yesu, Nasaret to-
mogha? Bo kupiika toumii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iiyabo, tam
na God yana Wiivinevinegha Kabikabikuwayina tana."
25 Bi Yesu iwonatagureni, iwona bo, "Kuviraborabobo, tomogha kuy-
oveni!"
26 Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da
ghamana bi ivikanibutaveni.

1:11: Gen 22:2; Isa 42:1; Mrk 9:7 **1:14:** Mrk 6:14-29 * **1:22:** Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

27 Bi wawaya tupadi sivisokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya
vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana
wouna ere maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma
beroberodi yawonedi na sakabisisireni.”
28 Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siviwara-
reerebeni.

Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi
Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

29 Bi yaininagha Yesu kana kivikivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni
sinagho Saimon da Andru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwag-
waridi.
30 Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii
kepane iyakenakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha.
31 Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawiigeghomiiri. Yaininagha
sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.
32 Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi
da iiyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi
Yesu biidi.†
33 Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi.
34 Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi
wawaya gwabidima ivikanibuvedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna
iiyabo na iwonedi bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”‡

Yesu, Galiline idima
Luk 4:42-44

35 Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomiiri, bare ikuy-
oveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi
iyarurupari.
36 Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoyeni.
37 Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”
38 Iwonabodedi, bo “Tana nagho meyagii mududi mma riridae, bi God
warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine apiika.”
39 Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha**
iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyikanibuwana.

Yesu, tomogha iviyawiini
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

40 Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu
biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini
tagu wiiyawiguna, rubana kunimiiseyegu.”§
41 Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughu-
veni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokay-
oveni da aniyawim. Yam berona avikovini.”

---

† **1:32:** Jius yadi wiiyawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidiye yadaguni da yanagho Satade ravidiye yakovi. ‡ **1:34:** Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevinegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiiyogha badana iyinaghovedina naboni. § **1:40:** Jius yada gwara nununena, wawaya iiyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwaghasinedi da pari barene siyakabepepa bo meyagii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa.

42 Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha.
43 Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonawiiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo,
44 “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **prist** biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”**
45 Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

2

Yesu, tomogha digadigana iviyawiini
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

1 Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na
2 koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedimeni.
3 Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritoma sikawari.
4 Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Yesu biidi. Na toudi maghatare teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitavetaveyana, meme rogune Yesu iyamiimiirina. Wasina bi, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghone.
5 Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwoneni bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”
6 Nama God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwanuwagiura,
7 “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni yisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”
8 Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwonedi bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura?
9 Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawoneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa’?
10 Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwoneni bo,
11 “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.”
12 Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi sivisokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

** **1:44:** Prist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

Yesu, Livai Ivineyi

13 Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya
Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika
touna biidi, bi God warana iviyevevedi.
14 Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna.
Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwoneni bo,
"Kivinigu da kagu kivikivina." Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.
15 Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da
wawaya berodi korotodi na Yesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da
kana kivikivina teya yawata siyakamkam.*
16 God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi
wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya
berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedi bo, "Awaki biidi
teks yuyouna da wawaya beroberodi teya sakamkam?"
17 Yesu iwaiyana bi muriye, iwonedi bo, "Wawaya yawayawiidi na
gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni."
Bi iwona bo, "Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika
iiyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi."

Bera katamanidi da wiiyeveveyana woudi

18 Gabudara tana, Jon **Babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi
kam siyiiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwoneni bo, "Jon kana
kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiiya, kam gesiyakamkamna. Awaki
kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?"
19 Bi Yesu iwonedi bo, "Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na
turaturana gekamsiniiya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha.
Touna yawatana, kam gesiniiyana basuna toudi sinuwamiise patapata.
20 Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye,
na toudi kam siniiya, basuna toudi sinuwapoya."
21 Bi kate iwona bo, "Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki
yawata inikoupopoveni. Gegha iiyabo kwama wouna pinimina iyak-
abi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye
inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina
inatamogosira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata
kamokamogha.
22 Naboni bada, gegha iiyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabik-
abiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaber-
ana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna
gerubana inakasiroroni, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko
kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain
wouna, kabikabiwiitaghoma woune siniwagha na inakasiroroni."

Yesu na Wiiyawiitaveyana Gabudarina kana Bada

23 **Wiiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit
kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina
wit kamdi siyapunepuneka kam biidi.

---

* **2:15:** Mosis, God yana gwara igirumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iiyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi *wawaya berodi.*

24 **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwoneni
bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesa, da wiiyawiitaveyana
gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”
25 Yesu iwonabodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera
kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami
waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoy-
anoghonoghosina?
26 Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist**
kiikiiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist
wiibadadi toudi kawagha nokodi bred sakamkam, bi Deivid bred mududi
ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.”
27 Yesu iwonena mayedi bo, “God wiiyawiitaveyana gabudarina itore,
na wawaya kiiravidiye da iniwiitedi, gegha wawaya iyaberadi da wiiyawi-
itaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina.
28 Noko biidi, God yana **Wiisuwona Tomoyina**, na tagu wiiyawi-
itaveyana gabudarina kana Bada.”

3

Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 **Wiiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu
kabepepa barene bi tomogha imana raborabobona ikita nama
iyamakamake.
2 Na **Perisis** yadi kayowana da siyiwawuni na siyaruruwiiteteni bi
siyakita da noko tomoyina iyiyawiini wiiyawiitaveyana gabudarine.
3 Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.”
4 Bi kate nokodi wawaya ivitarakiiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise
wiiyawiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera?
Tani yawa bo tanakasunugha?” Bi getana iiyabo iyawonabodenina.
5 Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Toudi tainadi sikuru
na touna ivinuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam
kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.
6 Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod
turaturana* biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

Yesu, koroto ghamana sikivini

7-8 Wasina bi, Yesu kana kivikivina yawata siveramagha sawa kikirine, na
Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da
berakayowiiwiiyaka iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma,
Idumeyama, bi kwanatu mududi Jodan rarimina nawane bi Taya da Saidon
kwanatudi riridigha tupadi sipiika.
9-10 Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siy-
ibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kivikivina iwonedi da
waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina.
11 Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na
naghone sivituwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!”

2:26: 1 Sa 21:1-6 * **3:6:** *Herodiyans* Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da Perisis siyanoghonoghota bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyaverevereyana. **3:9-10:** Mrk 4:1

12 Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonedi da gegha siyisisiya da touna iiyabo.

Yesu, apasol ivineyidi
Mat 10:14; Luk 6:12-16

13 Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuvedi, sipiika touna biidi.
14 Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyamakae bi siyapepewa na ikwatuvedi toudi **apasol**. Bi iwonedi bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwarareerebeni.”
15 Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyikanibuvedi.
16 Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni:
Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),†
17 Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikeyakeya natunatuna),
18 Andru,
Piripo,
Batoromiu,
Matiu,
Tomas,
Jemes, Arupiyas natuna,
Taidiyas,
Saimon touna Zelot wawaya‡
19 bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabinama ipiika
Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10

20 Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam.
21 Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.
22 God yana gwara Mosis iverenina kana wiiyeveveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuvedi.”
23 Wasina bi, Yesu, gwara kana wiiyeveveyana damdi ikwatuvedi bi miibama iwonedi bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuveni?
24 Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi toudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana.
25 Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana.
26 Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa.
27 Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iiyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bareye inayapi.

---

† **3:16:** *Pita* yana basuna *akima.* ‡ **3:18:** *Zelot* yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyiaviya.

28 God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na
tupadi inanoghotatavedi.
29 Bi iiyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni,
na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona ina-
makewaghata.”
30 Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina
yana maragate kanuma beroberodi iyikanibuvedi, bi toudi Kanuma
Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Touna
kanuma berona itowatawani.”

Yesu yana rakaraka waghata
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatare siyami-
imiiri, na wawaya tana sivipora da touna iyawoneni.
32 Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi
mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatare sakayokay-
ovem.”
33 Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iiyabo, bi warewaresigu iiyawogha?”
34 Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na
iwonedi bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu!
35 Iiyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi
sinagunaki.”

4

Tanawa ruwamaruwa miibidi

1 Yesu Galili sawane* wiiyeveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi
sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagae
igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri.
2 Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyiyevevedi. Miiba sisiyidi iwonedi
bo,
3 “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa
iroveni, bi pei ivirubusareni. 4 Pei mududi keda ririne siririgha, na manu
sipiika sikam.
5 Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha
ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha,
6 bi ramramdi gesiyayowogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi
irarayidi, na gogodi sivivi.
7 Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei
sirogutawanidi na gesiyuwaghana.
8 Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi
sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.”
9 Bi iwonedi bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

Yesu yana wiimiiba basuna awaki
Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

10 Noko murine Yesu kana kivikivina yadi twelve da wawaya mududi
miiba kiiravidiye sivitarakiiyana.

---

* **4:1:** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

11 Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi
da metagha God wawaya keda woune inibadedi, bi maghatara damdi
geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi.
12 Anabera da God yana **peroveta** naghove waghata igirumina inaru-
maghatara.
‘Patana sinakitakitawiivera
bi gerubana sinakitana,
bi sinawaiwaiyana
bi gesinakovina,
kate bi sinamake karona,
na yadi beronama ananoghotatavedi.’ ”

Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna
Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

13 Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi?
Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana?
14 Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana
wawaya biidi yarererei.
15 Wawaya mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya
sawaiyana, bi **Seitan** yapiika na sisiyina yakabitaveni.
16 Wawaya mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwami-
iseye sawaiyaneni
17 bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine
na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku.
18 Wawaya mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona
naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana,
19 bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi
kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha
siyuwuwaghana.
20 Tanawa miisena na naboni ware wawaya sisiya sawaiyana, sakabi-
sisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”
21 Yesu iwonedi bo, “Da name meyani wawaya kibe yakabi yapiika dabira
kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri
debane yatore,
22 noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwi-
imaghataridi debae, bi bera kasikasitawanidi naboni, na anatatetavedi.
23 Memeda ere tainamina kowaiyana.”
24 Bi toudi iwonedi bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana
wiimasi na tami konakowa kirakii.
25 Yagu sisiya basuna konakovina aniwiitemi da konakowa yapora. Bi
iiyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana wiibada yagogogo

26 Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawaya
inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi.
27 Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei
sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo.
28 Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune, na sakara-
pumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu.
29 Uwadi sitora siyamenameni, na tomogha kabipura idaguni.”
30 Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God
wawaya inibadedi na yadagudaguni?

31 Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu
mududi naboni bi wawaya sawavi,
32 bi yagogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana
saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana."
33 Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawaya iwonedi,
awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana.
34 Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana
kivikivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidouvi

35 Noko gabudarina, ravidiye, Yesu kana kivikivina iwonedi bo, "Tana
towawona sawa nawane."
36 Touna patana wagae, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona.
Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho.
37 Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima
wagae iyarughurughu.
38 Name waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kivikivina
sikasiwiimataki siwona bo, "Abawiiyeveveyana, touda pinimina bi tana
rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?"
39 Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, "Kiraborabobo!" Bi yabarata
iwonedi bo, "Kovinighorowa." Yanunu ikabitoura na yabarata
sivinighorowa. 40 Bi iwonedi bo, "Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha
koyitumaghaneguna?"
41 Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, "Agii mmko awaki to-
moyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iiyabo mmkodi
berakayowiiwiiyaka iyaberaberana. Bi maragata gwabine na yanunu da
yabarata yawonedi na siraborabobo, bi sikabisisireni!"

5

Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuvedi
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Yesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi
yadi kubure.
2 Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamod-
ima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko
tomoyina kanuma berona iyibadeni,
3-4 getana iiyabo rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da
imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha,
na gerubana iiyabo iyanigoratawanina.
5 Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabik-
abida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye
iyamakamake.
6 Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore
oghogheyana,
7-8 bi Yesu tomoyina iwoneni bo, "Kanuma beroberomi kokanibutaveni!"
Bi tomoyina ikabida gwaru, "Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki
biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo
kunavereguna."
9 Yesu ivitarakiiyaneni bo, "Kam waghawagha iiyabo?"
Iwonabodeni bo, "Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na
'Yawo.' "

10 Touna patana iyipepeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi
noko kuburinama geiyiporatavedi.
11 Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam,
12 na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuvipo-
rami, kanarughu.”
13 Iviwaghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi
waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera
siyowogha sawa kamone da siniudona.
14 Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu
ghamana damdi siwonedi, bi kate meyagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho
awaki itubughana siyakita,
15 bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma ber-
oberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi
iyanuwanuwagiura wiimasi, na toudi sinaghara.
16 Wawaya iiyawogha sikitana turadi siwonedi da awaki itubugha
kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi.
17 Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.
18 Raghanina Yesu wagae iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi
gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.
19 Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka
waghata biiyadi, bi kuwonedi da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve
ibera, bi metagha touna ivinuwayuyunimna.”
20 Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha,
iyimaghamaghatara awaki Yesu touna biidi ibera, bi tupadi iiyawogha
siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiiakovida, da awaki biidi Yesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawonedi awaki God touna biidi ibera. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwonedi da turaturadi gegha siyawonedi da touna iviyawiidi.

Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawiidi
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21 Yesu wagagha sawa itowawoneni bi ipiika nawane, bi patana kikire na
wawaya korotodi sigwagwari.
22 Tomogha tana ipiika touna biidi, kana waghawagha Jairas, bi touna
kabepepa barena kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwa-
pore oghogheyana.
23 Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika
da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.”
24 Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi
ririnagha sigwagwari.
25 Wasike magurina tana nama, kubuwiipum ikabi da bodu 12 sikovi.
26 Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni,
patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha.
27-28 Yesu sisiyina iwaiyaneni na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama
anakabitowoghawosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira
murine bi kana kwama ikabitowoyi.

29 Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwiipum ikanakana, bi sinina ka-
mone ividami da gubaga ikovi.
30 Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye
imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”
31 Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi
metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyigu?’ ”
32 Bi ikitawiininogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita.
33 Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na
ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni.
34 Yesu wasikena iwoneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa,
kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”
35 Yesu patana iyiisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jairas yana
barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveveyana gekunitaina
irirenina.”
36 Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneni bo,
“Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.”
37 Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita,
Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho.
38 Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara
siyaduudu bi kate siyasiyasiyapa,
39 irughu bareye bi iwonedi bo, “Awaki biidi kwiinuwapoya bi koduudu?
Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”
40 Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana
kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi
toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena.
41 Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneni bo, “*Talita, kum!*” yana
basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”
42 Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi
sinokeni bi sivisokoveni.
43 Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siy-
imaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

6

Nasaret damdi, Yesu sivisinighiighiiyeni

1 Yesu kana kivikivina teya noko meyagiina sikuyoveni bi siveramagha
yana ragata kwanatune.
2 **Wiiyawiitaveyana gabudarine** na wiiyeveveyana **kabepepa barena**
kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sivi-
sokoveni. Sivitarakiiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi
“Metagha da iyakowa kirakii da **berakayowiiwiiyaka** yabera?”
3 Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo
Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi
nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi sivisinighi-
ighiiyeni.
4 Yesu iwonedi bo, “Kubura mududi wawayidi, **peroveta**
sakabikuwayedi, bi yadi meyagii waghata wawayidi, bi turaturadi da
kadi dam gesiyakabikabikuwayedina.”
5-6 Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwi-
iyaka iyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura
bi iviyawiidi.

Bi touna meyagiigha iyapeepewa bi wawaya iyiyevevedi.

Yesu kana kivikivina yadi 12 iviporadi

7 Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiitaghomidi bi meyagii bogae-
bogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da
kanuma beroberodi sinibadedi,
8 bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine kon-
akabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu
kamonena.
9 Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.”
10 Kate iwonedi bo, “Meko meyagiine konanagho bi sinikiikiivemi na,
noko barene kawagha komake, patana da noko meyagiina konakuyoveni.
11 Konapiika meyagii tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi
sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko
wiikatagha toudi biiyadi!”*
12 Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi
komiiri kubutedi bi komiiri karona God biidi.
13 Toudi kanuma beroberodi sirukwavina sikanibu bi oliv miina naboni
ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa.

Jon Babataito yana rabobo

14-16 Wawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana
waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi
berakayowiiwiiyaka inabera na basuna touna Jon **Babataito**, bi touna
wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko **peroveta** tana, ware peroperoveta
naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod† mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon
Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

17-20 Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi
wiiyeveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituaro,
bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine
Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,”
na Herod yana wiiyogha tomotomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghiri
da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipi-
ika iyisisiya touna biidi, bi Herod iyinoghota bata, bi nuwamiiseye Jon
iyawaiwaiyaneni. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da
iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi
iveremayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena
gerubana da Jon iyirabobona.
21 Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod
yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera
tamudu babada ghamaghamadi, wiiyogha babadidi bi Galili kana wi-
inaghowana wawayidi kiiravidiye.

6:11: Acts 13:51 * **6:11:** Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiririyi, bi miisedima Israelma sitowawona. Yesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.” **6:14-16:** Mrk 8:28 † **6:14-16:** ***Kiiwawo Herod:*** Herod Antipas, Galili kanabada.

22 Herodiyas natuna wasike‡ irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya
ivinuwamiimiiseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwoneni bo, “Awaki
yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.”
23 Bi Herod ivisuwona mma naboni iwoneni bo, “God naghone iisu-
wonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda
yagu wiibadana muduna!”
24 Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiiyaneni,
“Awaki kiiravine anibaba?”
Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”
25 Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi
da ivibabiini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira
debane kunatore bi katota kunaveregu.”
26 Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye
ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni,
27 na Herod yanawiiyogha tomoyina ivipora, iwoneni da Jon kanighona
inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa
gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina,
28 dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi
touna sinananaki ivereni.
29 Raghanine Jon kana kivikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da
tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14

30 Yesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da
metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevevedina.
31 Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaverav-
eramagha, na Yesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na
Yesu iwonedi bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi,
bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawi-
itaveyana gisina.”
32 Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine
meme wawaya gegha.
33 Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meyagii
nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu
kana kivikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha.
34 Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana
ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi
bodaboda, na God warana miisena wiiyevevedi idaguni.
35 Ravidi gabudare na kana kivikivina sipiika touna biidi bi siwona bo,
“Gegha tana mmko gawarine iiyabo iyamakamakena, bi gabudara nada
yayoyo.
36 Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meyagii gisigi-
sidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”
37 Bi Yesu kana kivikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi
sinakam.”
Bi siwona bo, “Yam kayowana da toumii kananagho bi 200 dinari rubane
kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”§

‡ **6:22:** Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.”
§ **6:37:** Grik *200 denari.* Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiyina.

38 Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”
Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toumii gwabimiiye bred imiikovi bi ighana bata.”
39 Bi Yesu noko korotona iwonedi bo, “Kokabiwiitaghomimi bi idu debane komakekira.”
40 Na sikabiwiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100.
41 Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi.
42 Tupadi sikam da inunuridi,
43 bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi.
44 Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Yesu, rarima debane ipepewa
Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21

45 Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonedi da wagae siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyiporadi.
46 Ivikukuvedi ikovina, muriye igae koyae da iyarupari.
47 Nubabasuve, na kana kivikivina yadi wagae bi sawa basukiine, bi Yesu tana duma kayetanave.
48 Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa debane iyapeepewa bi ibera da ware iyaveratupiiredi.
49 Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara.
50 Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonedi bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!”
51-52 Bi touna wagae toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi
Mat 14:34-36

53 Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani.
54 Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi.
55 Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi.
56 Yesu meghamegha inagho, meyagii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebae siyatoretoredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuviwaghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”
Bi wawaya iiyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragate siyawa.

7

God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi

1-4 **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidinakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapora da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghanina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidinakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiyeveveyana mududi Jerusalemma sipiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna.

5 Na touna siwoneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinana?”

6 Bi iwonabodedi bo, “Tami na wiiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata **peroveta** Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma,

God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu
bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.
7 Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara,
na yadi kabepepa gegha ere daminana.’ ”

8 Bi Yesu iwonamagha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiiyeveveyana kokivikivini.”

9 Bi kate iwonedi bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiirikubuteni bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora.

10 God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamamnaki da sinamnaki kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakasunuyi.’

11 Bi tami naboni kwiiyeveveyana - memeda iiyabo mane bo sawara tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiiteni, na inawonedi bo, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitemi bi atoura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.’

12 Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwiitedina.

13 Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kobera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini.”

Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi
Mat 15:10-20

14 Yesu wawaya ikwatuvena mayedi sipiika bi iwonedi bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi.

15-16 Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna.”*

7:10: Exo 20:12, 21:17 * **7:15-16:** Verse 16, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

17 Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kivikivina
sivitarakiiyaneni bo, “Mmko miibina katota kuwoneni na yana basuna
awaki?”
18-19 Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakov-
ina? Gekoyakovida raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha
nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha
yakanibu, noko kiiravinena touna wawayina God matane na gegha dad-
abuna.” Raghanina Yesu naboni iwonana, yiyeveveyana da kam tupadina
miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda.
20 Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya
nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na
touna dadabuna.
21 Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama
sakanibu - noghota beroberodi, wiimumurana, kabiyouna, kasunugha,
madawara,
22 kitakirorowana, bera berodi, wiiyaba, noghota mayeyana, nuwa-
pughu, gigitu, kabigeegeeyana, bi beraneghanegha.
23 Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu,
na God matane na touna tamumu.”

Wasike yana wiigeruwana
Mat 15:21-28

24 Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya
kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya
siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana.
25-26 Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko
wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponisiyane
itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma
berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore
oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyikanibuveni natuna ka-
mone.
27 Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwoneni
bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi,
da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”†
28 Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa
sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo rogune na daghasi
bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”
29 Na Yesu iwoneni bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine
na kanuma berona natum kamonama avikanibuveni. Kuveramagha yam
bareye.”
30 Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana
kepane iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibu-
taveni.

Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini

31 Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae
inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten
kuburidigha iverarughuwonedi da inagho Galili sawane.
32 Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya
wiimasi, na wawaya sirutayini sipiikeni Yesu biidi, bi sivibabiini da imana
debane iyatore da iyawa.

---

† **7:27:** Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi yisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuvedi da *daghasi.*

33 Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi
bata kawagha sinoghotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana
bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi.
34 Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi
iviyawiiguri iwona bo, "Efata!" Noko sisiyina yana basuna "Kotamobubu!"
35 Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da
iyisisiya wiimasi.
36 Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki
itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana
bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu
tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini.
37 Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona
bo, "Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da
kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisisiya."

8

Yesu wawaya 4,000 ivikanidi
Mat 15:32-39

1 Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona
kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kivikivina
ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi iwonedi bo,
2 "Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam
sikovi, na tagu iikanighughuvedi.
3 Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae
vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama
sipiika."
4 Kana kivikivina siwonabodeni bo, "Getana iiyabo mma iyamakamak-
ena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?"
5 Bi Yesu ivitarakiiyanedi bo, "Bred yadi viya gwabimiye?"
Toudi siwona bo, "Bred yadi seven."
6 Wasina bi noko korotona iwonedi da tanave simakeyowogha. Bi bred
yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiiwa, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina
iveredi da koroto siyarereyedi, bi sireregha da wawaya sikabipatadi.
7 Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na
God biidi ivikiikiiwa bi kana kivikivina iwonedi da wawaya siyarereyedi.
8 Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi
peyaridi siyamakamake; na kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi
7 sivibonuvidi.
9 Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wawayidi iviporadi
sinagho yadi bareye.

Perisis mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini
Mat 15:39—16:4

10 Yaininagha Yesu kana kivikivina teya wagae sigeru bi sinagho Dal-
manuta kubure.
11 Bi **Perisis** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni.
Toudi sikayoveni da siyikayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabi-
nama matakira tana iyabera, noko iyiyevevedi da touna God gwabinama
ipiika.
12 Touna nuwanuwana kamone iviyawiiguri iwona bo, "Tami mmko
kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba?
Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana."

Perisis da Herod yadi wiiyeveveyana beroberodi

13 Wasina bi Yesu, **Perisis** ikuyovedi bi kana kivikivina teya wagae sigeru
bi sitowawona Galili sawana nawane.
14 Bi kivikivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye na
tanagha nama wagae.
15 Wasina Yesu iwonawiiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis
da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”*
16 Kivikivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudimani siwona bo,
“Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”
17 Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwonedi bo, “Awaki kiiravine
kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakovi-
guna? Tami nuwanuwami sikotakii!
18 Tami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi
gekoyawaiwaiyana yaporana!
19 Konoghosi da metagha bred yadi 5 akiya gimagima wawaya 5,000 ki-
iravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”
Na siwona bo, “Siripu 12.”
20 Bi bada ivitarakiiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya
gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi
siripu viya kovibonuvidi?”
Na siwona bo, “Siripu 7.”
21 Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakov-
ina?”

Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

22 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi
name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Yesu biidi
bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iyiyawiini. 23 Na Yesu tomoyina imana
ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatare. Tomoyina
matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwoneni bo, “Awaki sawarina
tana kwakitakita bo?”
24 Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita
ware kii siyigadivivivira.”
25 Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana siki-
tarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora.
26 Bi Yesu iwoneni bo, “Gegha kunaveramagha meyagiiye, rotomanina
kunagho yam bareye.”

Pita ikararumaghatara da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona

Mat 16:13-16; Luk 9:18-20

27 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho meyagii mududi Sisiriya
Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo,
“Wawaya sawonawona da tagu iiyabo?”
28 Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi
sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta**
tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

---

* **8:15:** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwonenina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiiyeveveyana berodi da yadi makamake kedana. **8:18:** Mrk 4:12 **8:28:** Mrk 6:14,15

29 Bi ivitarakiiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iiyabo?”
Pita iwonabodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.”
30 Bi Yesu iwonawiiyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

Yesu kana kivikivina iwonedi da inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha
Mat 16:21-23; Luk 9:21

31 Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kivikivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wiiyeveveyana damdi sinisinighiighiiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.”
32 Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.
33 Bi Yesu imiiri wamira da kana kivikivina ikitadi bi Pita ikini iwonaghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunaghotaveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Yesu kivinina yana basuna
Mat 16:24-28; Luk 9:23-27

34 Wasina bi Yesu noko koroto da kana kivikivina ikwatuvedi sipiika touna biidi bi iwonedi bo, “Memeda iiyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari† bi inakivinigu.
35 Iiyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iiyabo yana wiina sawaridi inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi.
36 Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina.
37 Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina.
38 Memeda wawaya iiyawogha kata samakamake na yadi kayowana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiyeveveyana sinisinighiighiiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabikabikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

9

1 Bi kate Yesu iwonenamayedi bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

Yesu kana kita ivibogae
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

---

† **8:34:** Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kivikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kivikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana.

2 Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha
irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana
kita ivibogae toudi matadiye.
3 Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iiyabo mmko
kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena.
4 Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Yesu teya siyisisiya.
5-6 Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da
metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, imiise kirakii
da touda mma. Toumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi
tana Elaija.”
7 Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama
karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iiyabo avin-
uwayuyuneni. Kowaiyaneni!”
8 Rotomanina kivikivina sikitawiininogha bi getana iiyabo siyakitana,
wasina Yesu kawagha nama.
9 Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki koya
debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana
da God yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate
muriye na wawaya sinawonedi.
10 Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyi-
sisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiir-
imagha?”
11 Wasina bi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara
kana wiiyeveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha
bi muriye na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inapiika?”*
12 Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi
sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi
bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona
da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiiyeni bi
sinitupaketowanegu?
13 Iisuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera touna
biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana
sigirumina kamone touna kiiravine.”†

Yesu, tomogha gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuveni
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

14 Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagha siyowogha,
na koroto ghamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara
kana wiiyeveveyana damdi teya siyikawakereyana.
15 Raghanina wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiiyeni bi sivera
sinagho da sivikiikiiveni.
16 Kana kivikivina ivitarakiiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya
kwiikawakereyana?”
17 Tomogha koroto kamone iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana,
kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni
tam biidi.

9:7: Mrk 1:11 * **9:11:** Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana Wiivinevinegha Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegha siyanoghosi da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi. † **9:13:** Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matiu 11:13-14, 17:10-13).

18 Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone
yadaguni, na yitavenayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona
yitaragiigiiyeni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona
siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana."
19 Yesu iwonabodedi bo, "Agii da tami, gekoyigeruveguna! Nada mmko
raghani gurina tagu tami teya tamakae! Raghani viya tagu yami vita
anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeni mabo!" Na sipiikeni touna biidi.
20 Bi raghanina kanuma berona Yesu ikita, na tomogha gisigisi inukeni da
iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.
21 Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiiyaneni bo, "Awaki raghanine
mmko gubagina gwabine idagu?"
Iwonabodeni bo, "Raghanina dodone bi irumaghatara.
22 Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da
keyame ivitavenageeyeni bi rarime ivitavenayowoyeni. Bi meboda tam
rubam, na kuyikanighughuvemii da kuyiwiitemii."
23 Yesu iwoneni bo, "Metagha kuwona da, 'Meboda tam rubamna?' Iiyabo
yigeruvegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!"
24 Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, "Tagu iigeruvem. Bi
yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!"
25 Raghanina Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma
berona ikini iwonaghakiyeni bo, "Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi
da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogha gisigisi
kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!"
26 Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiiyeni, da
ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama
siwona bo, "Touna irabobo!"
27 Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiigeghomiiri da imiiri.
28 Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi
kawaghana wiikowoye, sivitarakiiyaneni siwona bo, "Awaki kiiravine
toumii gerubana da kanuma berona kayikanibuvenina?"
29 Bi iwonedi bo, "Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana
tanikanibuveni, wasina kiiravine memeda tanaruparina."

Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30-31 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni,
da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyiyevevedi na
geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iya-
wonawona bo, "Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona
Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinaka-
sunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha."
32 Naboni ivisisiya, na yana wiiyeveveyana gegha siyakovi, na sinaghara
da gesiyitarakiiyaneni.

Kivikivina sivigamowana da iiyabo kana waghawagha ghamana
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na
sirughu bare kamove, bi ivitarakiiyanedi bo, "Kedae awaki kiiravine
koyigamowana?"
34 Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da
kamodiye iiyabo kana waghawagha ghamana.

35 Yesu imakewiipikapika, bi yana **apasol** yadi 12 ikwatuwiitaghomidi
sipiika, bi kate iwonedi bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatorey-
owoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye
inabagibagi.”

36 Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana
simira borinagha itaraghuni bi iwonedi bo,
37 “Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni,
na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iiyabo tagu yakay-
owiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iiyabo
iviporagu na yakayokayowiiyayeni.”

Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada
Luk 9:49-50

38 Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, toumii tomogha tana kakita
kam waghawaghae kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni
da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

39 Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iiyabo
kagu waghawaghae **berakayowiiwiiyaka** inabera bi katotawota kagu
waghawagha inawonawiiberona.
40 Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada.
41 Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iiyabo wiiwiita gisina inaveremi,
naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na
yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha sisiyina
Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

42 Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iiyabo wawaya gisina tana
ware mmko simirina naboni, tagu yigeruvegu bi inaberani da berone
inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni
akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenayowoyeni yegiiye na
noko gegha aro ghamanana.
43-44 Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone
kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi ku-
narughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii
da imam bata bi kunarughu **keyama karakarasine**, keyamina karata
makewaghawaghasina.‡
45-46 Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi.
Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo ka-
mone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvem
keyama karakarasine.§

9:35: Mrk 10:43,44 ‡ **9:43-44:** Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iiyawogha na gegha God rapenena (Matiu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma *Hell na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina.* § **9:45-46:** Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verses na gegha.

47 Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi.
Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana ka-
mone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvem
keyama karakarasine.**
48 Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani
sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.
49 Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi
ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inaberadi da sinamiise na
yadi wiigeruwane sinimaragata, naboni ware yegii kam iyimetevina.
50 Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina
inakovi, na gegha rubana tana bera da inayegii maghana. Memeda
waghawagha ghamana kiiravine konigamowana, na tami naboni ware
yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam
yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

10

Yesu, nayi da wiiyakira ivisisiyana

1 Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina
itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna
biidi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyiyevevedi.
2 **Perisis** mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi
sivitarakiiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena
rubana iniyakiri?”
3 Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneni?”
4 Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara iviwaghasina da tomogha wi-
iyakira sisiyina inagirumi bo, ‘Gegha ayawiiwiinimna, kunaghotaveyana,’
bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”
5 Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana
bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami
kiiravimiye.
6 Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na,
‘Tomogha da wasike iberadi.’
7 ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho
wavinena teya sinikapudi sinamakae,
8 bi yadi bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi
toudi tanagha.
9 Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iiyabo inibogabogaedina.”
10 Muriye siveramagha bareye, na kana kivikivina mmko sisiyina ki-
iravine sivitarakiiyaneni.
11 Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike
bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiiyogho bi God matane
na bera berona.
12 Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi to-
mogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiiyogho.”

** **9:47:** Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiiyeveveyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasi-yaragha bo matadi siyitupawiitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karona, bi yana wiine sinamake. **10:6:** Gen 1:27 **10:7:** Gen 2:24

Yesu da ededa gisigisidi

13 Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana
debadiye iyatoura bi iyarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina
taghunudinaki sivigesiyedi.
14 Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonedi
bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna
wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sina-
makae.
15 Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha iyinuwamiise da God yana
wiibadana iniwaghasineni naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha
meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakena.”
16 Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye
itoura bi irupari da God iyimiiseyedi.

Tomogha moumourina Yawa makewaghawaghasina kiiravine Yesu biidi ivitarakiiyana
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, to-
mogha tana ivera ipiika da naghone ivituwapore oghogheyana bi iyi-
tarakiiyaneni bo, “Abawiiyeveveyana miisem, awaki anabera da yawa
makewaghawaghasina anakabi?”
18 Bi Yesu iwoneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha
tana iiyabo miisena, wasina God kawagha miisena.
19 Wasina, yam wiitarakiiyana kiiravine, na God yana gwara nada
kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiiyoghona;
gekunayapina; gekwiinam wiiyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama
wawaya yadi moura kunayouna; tamamnaki da sinamnaki kabikar-
awayedi.’ ”
20 Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, raghanina dodoguve da
patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”
21 Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo,
“Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam moura kunigimona bi
manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama
kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.”
22 Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana moura iyavereyana
tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi
ere nuwavisina inagho.
23 Wasina Yesu ikita wiipata bi kana kivikivina iwonedi bo, “Ipiropiro
kirakii da moura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da
inibadedi.”
24 Kivikivina yana sisiya kiiravine sivisokovena kirakiiyeni.* Bi Yesu
iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawaya sinavere-
mayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.
25 Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata
bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha moumou-
rina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

10:19: Exo 20:12-16 * **10:24:** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiiwaghasina maragasina matakirina wawaya biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kivikivina sinokena kirakiiyeni.

26 Kana kivikivina sinokena kirakiiyeni bi toudimani sivi-
tarakiiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iiyabo bada yawa
makewaghawaghasina inakabi?”
27 Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawaya gegha rubana siniyawii mayedina,
bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”
28 Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada
waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”
29 Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iiyabo yana bare,
warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo
kana tarana inakuyowana da inakivinigu bi wara miisena tagu kiiraviguve
wawaya mududi inawonedi,
30 na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko
yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki,
natunatuna da tarana inayouna, bi wawaya bada sinikayotaketowaneni,
bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina inakabi.
31 Bi iiyawogha kata korotodi sivinagho, na noko raghanine na sinimuri,
bi iiyawogha kata korotodi sivimuri na noko raghanine, na sininagho.”

Raghani kana wiiaroba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni
Mat 20:17-19; Luk 18:31-33

32 Toudi kedagha sipepewa siyageegee Jerusalemma, na Yesu ivinagho bi
kana kivikivina sivimuri. Na sikabinokeni, bi wawaya iiyawogha murigha
siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirena-
mayedi, bi iwonedi da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi
sinatubugha
33 na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageegee Jerusalemma, bi nama
wawaya tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi,
prist babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi biiyadi. Toudi
sinigiugerogerora da inarabobo bi dam wiibata sinirouveredi.
34 Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabu-
dara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi kayowana
Mat 20:20-28

35 Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siya-
wonawona bo, “Abawiiyeveveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama
kayowana da tam kiiravimiiye kunabera.”
36 Na ivitarakiiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”
37 Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiiwawo gabudarine wawaya
kuniibadedi, na kuniwaghasinemii da yawata tani makerereghana, tana
katiiyamve bi tana dugemve.”
38 Bi Yesu iwonedi bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami
rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito**
naboni ware tagu anababataitona?”†
39 Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”
Bi Yesu iwonedi bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito
naboni tagu anababataitona.

---

† **10:38:** ***redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwavisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonedi da toudi sinivisi sina kabi.***

40 Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iiyabo kati-
iyaguve inamake bi iiyabo dugeguve. God iiyawogha ivineyidi na nokodi
gawara inaveredi."
41 Raghanina kana kivikivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na
nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi.
42 Na ikwatuwiitaghomidi sipiika bi iwonedi bo, "Tami nada kwakovi da
iiyawogha kubuna damdi yadi kiikiiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na
nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi.
43 Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iiyabo yana kayowana
inibada, na touna wiibagubagurana.
44 Bi iiyabo yana kayowana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi
yadi bagubagurana.
45 Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da
wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire
inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiye."‡

Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini
Luk 18:35-43

46 Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana
kivikivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha
tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda
riirine iyamakamake bi iyipepeyana.
47 Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu
iwona bo, "Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!"§
48 Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, "Kuviraborabobo!"
Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, "Deivid natuna, kuvin-
uwanuwaghanegu!"
49 Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, "Kokwatuveni inapiika mabo."
Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, "Kinuwamiise!
Geghomiiri! Yakwatukwatuvem."
50 Na yana sowo ivirupiitaveni, igeghomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.
51 Wasina ivitarakiiyaneni bo, "Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?"
Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, "Abawiiyeveveyana,
akayokayoveni da anakitamagha."
52 Yesu iwoneni bo, "Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho." Yaininagha
ikitarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

11

Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiiwawo
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19

1 Raghanina Yesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitutukabikabina,
Betapage da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha
Oliv Koyane. Bi kana kivikivina bata iviporadi sivinagho 2 bi iwonedi bo,

---

10:43: Mrk 9:35 ‡ **10:45:** Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiyina itorewiimaghatari peroveta Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana ababagibagi. § **10:47:** Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da "Deivid natuna," na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonoghosi da Keriso wawaya iyiyawiidi da iyibadedi ware Kiiwawo Deivid naghove waghata nosinosidinakim ivibadedi na naboni (Psam 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

"Konagho korughu noko meyagiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iiyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.*
3 Meboda wawaya sinitarakiiyanemi bo, 'Awaki kiiravine mmko koberabera?' Na kowonedi bo, 'Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.' "
4 Wasina bi sinagho da donki wotuna sibanani, maghatare kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami,
5 na wawaya mududi riridiye siyamiimiirina sivitarakiiyanedi bo, "Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?"
6 Na toudi metagha Yesu iwonedi, na naboni wawaya siwonedi, na siviwaghasinedi da sirutayini.
7 Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitavenageegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.
8 Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyaragha na kedae sikepana.†
9 Bi wawaya naghone da iiyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo,
"Hosanna!
Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.‡
10 Nosida Deivid yana kunukunuma
tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!
God abame makamakena kakabekabepepi!"
11 Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na touna da kana kivikivina yadi 12 yawata sikanibu sinagho Betenima.

Yesu, Kogheya kiina imagi
Mat 21:18-19

12 Raghani ibori bi Yesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyaveravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi.
13 Rabarabama ikitawiivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri.
14 Na kogheya kiina iwoneni bo, "Gegha tana iiyabo uwam inakam towogha mayenina!" Na kana kivikivina mmko sisiyina siwaiyaneni.

Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwavina
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22

15 Raghanine Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi

---

* **11:2:** Jius yadi noghotena ***donki*** toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Yesu na Keriso. † **11:8:** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghadi. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu saverabodeni naboni kiiwawo. ‡ **11:9:** ***Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna*** *kuviyawiimii, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. Veses 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya.*

siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da
iiyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana,§
16 bi getana iiyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare
garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana.
17 Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina
iwona da,
‘Yagu Bare na sinakwatuveni da touna pari barena,
wawaya damvedamve kiiravidiye,
bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’ ”
18 Na **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi mmko siwaiya-
neni. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni,
basuna koroto tupana yana wiiyeveveyana siyisokoveni.
19 Wasina bi ravidiye, na kana kivikivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya kiina irabobo
Mat 21:20-22

20 Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono
Jerusalemma, na kogheyina kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho
ramramne.
21 Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwoneni bo, “Abawi-
iyeveveyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”
22 Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni!
23 Iisuwonemi, da iiyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiri
bi yegiiye kitavenayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha
ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God
inabera kiiravine.
24 Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi
sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine
kunibaba na kunakabi.
25-26 Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iiyawogha berona tam
biidi sibera na kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam
tamumu inanoghotatavedi.”**

Yesu yana maragata kiiravine Jius sivitarakiiyana
Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Yesu kana kivikivina yawata Jerusalemma siverakanibu magha, bi
raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** baba-
didi, God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi da kwanatu kana dogara
sipiika Yesu biidi
28 bi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera
kubera? Bi iiyabo mmko maragasina iverem?”
29 Iwonabodedi bo, “Wiitarakiiyana tana anawonemi, bi tami wona-
bodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera
abera.
30 Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaabataito: God
gwabinama bo wawaya?”

---

§ **11:15:** Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13). **11:17:** Isa 56:7 ** **11:25-26:** Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghota da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghota tavedina, tamamnaki abame gegha inanoghota tavemna.

31 Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tanawo-
neni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki
kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’
32 Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto
sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine
wawaya tupana sinoghosi da Jon, na **peroveta** waghata).
33 Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

Na Yesu iwonedi bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine
mmkodi bera abera.”

12

Kwabu bagibagi damdi kadi miiba
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 Wasina bi Yesu miibama iwonedi bo, “Tomogha tana kwabuve wain
iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine,
da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyouna da yana kwabuve
ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.*
2 Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na kwabu wiibadana yana
wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da
kanareregha kabipura kamonama iyakabi.
3 Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima
kawanagha sivipora iveramagha.
4 Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi
damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisinimayamayayi.
5 Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi;
bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi,
mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana.†
6 Kwabu wiibadana wawaya tanagha iyamakamake da iyipora na to-
moyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora
inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonoghosi da natugu
sinakabikarawayeni.’
7 Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivisisiya vivirana bo,
‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana
kwabu na tani rapeneni.’
8 Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena
kanibuveni kwabu garina kubune.

9 Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi
inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore.
10 Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo,

---

12:1: Isa 5:1,2 * **12:1:** ***Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedi*** *grapes. Wawaya mmkodi greip kayedima situgudaguda da sarubototavedi ruruboto gawarine, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghome satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna.* † **12:5:** Isrel damdi peroperoveta sivisinighiighiiyedi ware kwabu bagibagi tomotomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sivisinighiighiiyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita).

‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiiyeni, na kata iviakima ki-
itowana;‡
11 Mmko berana Bada ibera, ayagha matadae yinuwakayowana.’ ”
12 Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko
iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na
sikitawiitaveni bi sinagho.

Teks wiimiisana kana wiitarakiiyana
Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi sivipo-
radi sinagho Yesu biidi da wiitarakiiyanama siyikayetayina.
14 Sipiika bi siwona bo, “Abawiiyeveveyana, kakovi da wonawaghata
kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina.
Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisu-
wone God yana keda kwiiyeveveyana wawaya biiyadi. Kuwonemii, wasina
da teks tani miisana Sisa§ biidi bo gegha?”
15 Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siyiyabeni** na iwonedi bo,
“Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Dinarias tana kopiikeni anakita.”
16 Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiiyanedi bo, “Mmkona
iiyabo gubana da kana waghawagha?”
Toudi siwona bo, “Sisa.”
17 Na Yesu iwonedi bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi
awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivisokoveni.

Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 Sadusis†† iiyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma
sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo,
19 “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiiye:
Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna
gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi
nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna.
20 Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike
irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo.
21 Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana
mayimayiyina tomogha kana wiiaroba biidi itubugha inayi bi irabobo.
22 Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo.
Tughurine, na wasikena irabobo.

---

‡ **12:10:** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasususuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiyens 2:19-21 kokita). § **12:14:** ***Sisa na touna Roume damdi yadi kiiwawo.*** ** **12:15:** Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina. **12:18:** Acts 23:8 †† **12:18:** ***Sadusis toudi dam tana, moumouridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genisis, Exodas, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.***

23 Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha gabudarine
sinageghomiiri, na touna iiyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”
24 Yesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God
wonana bo yana maragata gekoyakovina.
25 Raghanina wawaya raboboma sinageghomiiri, na toudi naboni
aneyaneya abame bi gegha sinanayina.‡‡
26 Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda
nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God
irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakarakarasina kamone. Name God,
Mosis iwoneni bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap
yana God.’
27 Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabobodi
yadi God, bi wawaya yawayawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi
siwasiwanidi.”

Gwara ghamanakina
Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

28 God yana gwara kana wiiyeveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis
naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwonabodena
wiimasiyedi, na ivitarakiiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata ki-
rakii?”
29 Yesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi,
kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada.
30 Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam
maragata tupadima kinuwayuyuneni.’
31 Gwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: ‘Turaturam ku-
vinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi
gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”
32 Gwara kana wiiyeveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana,
kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama
ririnena.
33 God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada mara-
gata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi
mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara
yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God
biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”
34 Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwonabodeyana, na iwo-
neni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na
wawaya sinaghara da getana iiyabo wiitarakiiyana mududi iyawonenina.

Waghawagha Keriso wiitarakiiyanina
Mat 22:41—23:36; Luk 20:41-47

35 Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyiyeveveyana, na
iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiiyeveveyana damdi sawona da
Keriso na Deivid tubuna?
36 Kanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasisiri, na iwona bo,
‘Bada God yagu Bada iwoneni,
“Mabo ririguve kumakekira

‡‡ **12:25:** Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana.
12:26: Exo 3:6 **12:29:** Deu 6:4,5 **12:31:** Lev 19:18 **12:36:** Psa 110:1

bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoredi.” ’§§
37 Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha
konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana
Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiwaiyaneni.

Yesu, God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi irugiuvedi

38 Yesu iyiyevevedi, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana
wiiyeveveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi
siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiiki-
ivedi wiigimona gawaridiye.
39 Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepepa baredi** kamodiye
bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghani-
diye.
40 Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabik-
abikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi
da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina
inaveredi.”

Kwabura yana vereyana
Luk 21:1-4

41 Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare ka-
mone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiitetedi. Wawaya
moumouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura.
42 Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi
bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi
yadi maragata damina igisikirakii.
43 Na Yesu kana kivikivina ikwatuvedi sipiika bi iwonedi bo, “Wiisuwona
awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina
itore, gegha naboni wawaya mududi.
44 Yana basuna, mmkodi wawaya moumouridi tupadi yadi moura
ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoy-
akina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

13

Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero
Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

1 Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuy-
oveni, na kana kivikivina tana iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kukita
mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”
2 Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani
murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana
debane inamakena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kivikivina tounaye sinamiiri kikita
Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

3 Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iyamaka-
make, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiiyaneni,
4 “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina
iniyeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

§§ **12:36:** Wiisuwona, Keriso na kiiwawo Deivid kayekikina, bi gegha, da Keriso na igee da igee kirakii, bi kate touna na bada Deivid yana Bada.

5 Na iwonedi bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina.
6 Tomotomogha korotodi waghawaghaguve sinapiika sinawona bo, ‘Tagu
na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi.
7 Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae kon-
awaiyana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove,
bi noko geraghani damona.
8 Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri
da sinirouwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da
kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina
wiituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.
9 Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawami-
wamiremi da bada **kabepepa barediye** sinavidividimi. Bi tami kagu
kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiiwawo naghodiye
konamiiri da wara miisena konawonedi.
10 Bi dagudagune na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami
da iiyawogha sigeruvegu na konadimeni damve damve biiyadi, muriye da
damona inapiika.
11 Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na
gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami
noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na
awaki inaveremina kovisisiya.
12 Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi
aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sin-
abera. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya
sinikasunughana.
13 Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiiyemi. Bi
iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

Kabikwarakwara ghamana gabudarina
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

14 “Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko
bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme
gewasina da iyamiirina (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko
awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na
sinaverataveyana koyae.
15 Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana
sawara inayounana,
16 bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye
da kana tarasowo inakabina.
17 Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina wasiwasike
biiyadi iiyawogha siropeya da pepeya sisusuna.
18 God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana!
19 Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina nama.
Bi raghanine God kubura ibera na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi
naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha
naboni sinatubugha maghana.
20 Na Bada, nokodi gabudaridi iruwiitupo. Bi memeda gegha iya-
yaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iiyawogha ivineyidi na nogho-
sidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.
21 Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso
mmakatanina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina.

13:19: Dan 12:1

22 Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da peroveta wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruvedi.
23 Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapiika."

God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

24 "Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona.
25 Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sininukenuke.
26 Bi noko raghanine wawaya sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere kinivina.
27 Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivinevinegha wawayidi sinituwiitaghoma kubura damone da inanagho abama damone."

Kogheya kiina miibina
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

28 Wasina Yesu iwona bo, "Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika.
29 Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu.
30 Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove.
31 Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana."

Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine
Mat 24:36-44

32 "Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.
33 Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiika!
34 Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu.
35 Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidiye bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare.
36 Bi raghanine inapiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana.
37 Awaki awonewonemi, na bada wawaya tupadi anawonedi: Kokabunagha!"

13:26: Dan 7:13

14

Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53

1 Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi
Parawa Gegha Yist Teya porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana
wiiyeveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi
siyakabitawani da siyakasunuyi.
2 Na siwona bo, "Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawaya
wiirouwa sinidaguveni."

Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi
Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8

3 Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove
korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko al-
abastama* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona
kanighona ikiyagiini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina
miisanina ghamana bi nadima† sibera.
4 Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana
bo, "Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawaneni?
5 Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka
siyaveredi," na siki kirakiiyeni.
6 Bi Yesu iwonedi bo, "Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayayi?
Touna bera waratetena ibera tagu biidi.
7 Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwi-
itedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena.
8 Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi
da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine.
9 Iisuwonemi, meghamegha mmko kuburine, meme wawaya waragu
miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate
sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi."

Jiudas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoreni
Mat 26:14; Luk 22:3-6

10 Noko murine Jiudas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho
prist babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke.
11 Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na sivinuwamiise bi sivisuwoneni
da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha
Yesu, imadiye iyatore.

Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam
Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30

12 **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabu-
darine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina
Yesu sivitarakiiyaneni bo, "Mebo yam wiina kananagho da Koughanu
kamkenana kiiravimve kana kabununayi?"
13 Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedi bo, "Konagho
konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawari na
konakita. Na kokivini,

14:1: Exo 12:1-27 * **14:3:** ***Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibiisaka tunama satarakepokepo.*** † **14:3:** ***Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yagogogo.***

14 da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawi-
iyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina
kiiravimiiye Koughanu kamkenana kana kam?” ’
15 Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawi-
ikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya
kiiravidaye.”
16 Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu
iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.
17 Bi ravidiye na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu.
18 Bi siyakamkam raghanine, iwonedi bo, “Iisuwonemi, da kamomima
tana kagu puka inakabi iiyabo yawata kakamkamna.”
19 Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na sivinuwapoya bi sidagu tatadi-
gegha sinitarakiiyaneni, “Wiisuwona tagu bo?”
20 Yesu iwonabodedi bo, “Tami 12 kamomiye tana, iiyabo kana parawa
dabira kamone tagu teya kakutuwana.
21 **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina**
inarabobo. Bi God noko tomoyina iiyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana
puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da
noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata

(The Lord’s Supper)
Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

22 Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiiki-
iwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na
tubuyigu.”
23 Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiiwa, bi iveredi da tupadi
tounama siniuna.
24 Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inororotaveyana wawaya
korotodi kiiravidiye. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina
maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi.
25 Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da
God wawaya keda woune inibadedi na gabudarine wain wouna ananiuni.”
26 Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv
koyane.

Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38

27 Yesu iwonedi bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God
wonana buka kamone iwona da:
‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi,
na sip tupadi sinimosaredi,’
28 bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho
Galilima, bi tami murigha.
29 Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu
geanakuyovemna!”
30 Yesu, Pita iwoneni bo, “Iisuwonem, kata nubabasuve muriye da
kokorereko inaduu da bata, na naghove kunawona raghani aroba da tagu
gegha kuyakoviguna.”

14:24: Exo 24:8; Jer 31:31-34

31 Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisisiyana,
bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wi-
inagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina
sivisisiyeni.

Getsemenine Yesu iyarurupari
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana
kivikivina iwonedi bo, “Mma komakae bi anarupari.”
33 Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwavisi da
nuwapoya ikabi kirakiiyeni,
34 na iwonedi bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina
ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”
35 Inagho gisina bi ere nuwavisina ivitavenayowoyena mayeni tanave, bi
irupari da nuwavisi da sinivisi naghone sapiipiika na memeda rubana bo
gegha da siyanaghotaveyana.
36 Na ruparima iwona bo, “Abba,‡ Tamagunaki! Tam bera tupadi rubana
kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi
geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”
37 Wasina bi Yesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyake-
nakena. Na Pita iwoneni bo, “Saimon, da kwakenakena? Raghani gisinagha
kunabanenega bo gegha?”
38 Na iwonedi bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha ka-
mone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha
inoganoga.”
39 Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya.
40 Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi
siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.
41 Bi raghani wiiarobina iveramagha, na iwonedi bo, “Tami patana
kokenakena da kwiiyawiitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina ipiika!
Kokita, puke wawayina, **Wiisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu
damdi biiyadi.
42 Kogeghomiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iiyabo kagu
puke ikabina.”

Yesu sipatumi
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12

43 Yesu patana iyiisisiya bi Jiudas, kivikivina 12 kamodiye bi tana,
iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimak-
abikabiyeni. Bi mmkodi wawaya na **prist** babadidi, gwara wiiyeveveyana
damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi.
44 Bi Jiudas nada ivikatayidi matakira kiiravine, iwonedi bo, “Tomogha
anamaghanina,§ wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini
konanagho.”
45 Raghanina Jiudas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi
iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani.
46 Na sipatumi da sikabikikisi.

---

‡ **14:36:** ***Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi*** *Abba yana basuna tamada.* § **14:44:** Jius yadi kikiyena wiiturana miisedina, toudi maghanama sikiikiiwa kab ivivirana nawanawadiye.

47 Bi wawaya tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuveni bi
prist kiikiiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.
48 Bi Yesu iwonedi, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama
kopiika da konapatumigu.
49 Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana,
bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina
inatubugha.”
50 Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawiitaveni.
51 Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Yesu
iyakivikivini, na siberatowoyi da siyaburavi,
52 bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

Wiigiugerogerora damdi Yesu sivikeekeeni
Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24

53 Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiiwawona yana bareye, meme
prist babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiiyeveveyana
damdi sivitaghomidina.
54 Bi Pita kana taraboga murigha ikivinidi da irughu prist kiikiiwawona
yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyi-
raragha, koyakoyagha damdi yawata.
55 Bi prist babadidi da **Wiigiugerogerora damdi**** tupana siberatowoyi
da Yesu yana berona siyabanani bi siyiaviyeni da rabobove siyatore, bi
gegha tana siyabananina.
56 Wawaya korotodi sipiika da sisiya wiiyaba sivisisiya da Yesu siyi-
aviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.
57 Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiiyabinama Yesu sivi-
aviyeni:
58 “Kawaiyaneni iwona da, ‘Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya
imadima siyoghanina anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana
anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberana.’ ”
59 Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.
60 Na prist kiikiiwawona, Wiigiugerogerora naghodiye igeghomiiri da
Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siaviyemna, awaki biidi
gekuyawonawona bodeyana?”
61 Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na
prist kiikiiwawona ivitarakiiyanena mayeni bo, “Tamna God yana
Wiivinevinegha Kiiwawona, iiyabo kakabekabepepi na Natuna?”
62 Na Yesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona
Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakamake bi abama uuwadigha
inapiipiika!”
63 Na prist kiikiiwawona kana kwama itainagosiri†† bi iwona bo, “Gegha
bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana!

** **14:55:** ***Sanhedrin touna Jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasinedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiiwawona touna Wiigiugerogerora damdi gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiiyeveveyana damdi.*** **14:62:** Dan 7:13 †† **14:63:** Jius yadi kiki kamonena wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera.

64 Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki
konoghonoghosi?”
Bi noko korotona siwona bo, “Touna iberabero na inarabobo.”
65 Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da
siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iiyabo irouvim!”
Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18

66 Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiiwawona
tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya.
67 Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitaro-
rona bi iwoneni bo, “Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata.”
68 Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyaguakowa da
awaki kwiisisiyeni,” bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko
raghanine kokorereko iduu.[‡‡]
69 Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu
wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwonena mayedi bo, “Mmko tomoy-
ina, na Yesu kwiinana tana!”
70 Bi Pita iwona wiinagonagoveni.
Raghani gisina bi murine na nama iiyawogha miimiiridi bada siwoneni
bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili
tomogha.”
71 Na Pita iwona bo, “Iisuwona, gegha ayiyabana, bi meboda aniyaba na
God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”
72 Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha
Yesu iwoneni, “Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani
aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da
iwasigorita idou.

15

Yesu sipiikeni Pailat biidi
Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38

1 Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara
kana wiiyeveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata
nada sivitaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana
sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat siviruvereni.
2 Pailat, Yesu ivitarakiiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiiwawo bo?”
Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”
3 Prist babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni.
4 Na Pailat ivitarakiiyanena mayeni bo, “Kunawonabodeyana bo gegha?
Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!”
5 Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo
Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39—19:16

6 Raghanina **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni
da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuveni, iiyabo, dam Jius
sakayoveni na kiiravine sibabana.

---

‡‡ **14:68:** Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina *bi noko raghanine kokorereko iduu.*

7 Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa
gawarina kamone, da wawaya iiyawogha wiirouwa kamone kasunugha
sibera na yawata.
8 Raghanina koroto sivitaghomidi, na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa
iyaberaberana naboni, da yadi kayowana iyabera,
9-10 Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawo-
neni touna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiiyanedi bo,
"Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuveni kiiravimiye bo?"
11 Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedi da Pailat
siyibabiini bi Barabas iyikanibuveni kiiravidiye, Yesu wasana.
12 Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, "Bi awaki, anabera mmko
tomoyina biidi, kokwatuveni da Jius yadi kiiwawo?"
13 Bi sirabodeyana bo, "Kotuparatuni!"
14 Na ivitarakiiyanedi bo, "Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona
ibera?"
Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, "Kotuparatuni!"
15 Na Pailat yana kayowana da koroto iyinuwapikadi, na Barabas biwa
gawarinama ivikanibuveni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu
kirakiiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni
Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3

16 Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina
kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika.
17 Bi kwama ididurinama Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi
gayamine siviyagha.
18 Da ere wiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, "Kiiwa, kiiwa
Jius yadi kiiwawo!"
19 Bi dighonama gayamina siyarurouvi da siyakanukanu, bi siyituwapore
oghogheyana da ere wiinamayidi siyapeepeteni.
20 Raghanina sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi
kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da
siyatuparatuni.

Yesu situparatuni
Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27

21 Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha
Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na
iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na
Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki). 22 Wasina bi iyo damdi
Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuveni Golgota, waghawaghana yana
basuna *deudeu gawarina*.
23 Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha myrrh
yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyaniunina.*
24 Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha toudimani kamodiye,
bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.
25 Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'klok) bi situparatu. 26 Bi
wiiwawu sisiyina siyiaviyeni na kiisepiye sigirumi da gayamina wowone
situturatu naboni iwona, "Jius yadi kiiwawo."

* **15:23:** wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura.

27-28 Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiiyane bi
tana dugene.†
29 Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwiineyana bi Yesu
siwonawiigiboyi bo, “Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare
kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni!
30 Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!”
31 Bi berana mayimayiyina, **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana
damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, “Wawaya mududi iviyawiidi
bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina!
32 Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina,
Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni.” Bi nokodi
bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Yesu irabobo
Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30

33 Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu,
patana da ravidi gabudare.
34 Bi ravidi gabudare (3:00 o'klok) na Yesu irukwatu da ghamana, “*Eloi,
Eloi, lama sabatani?*” yana basuna, “Yagu God, Yagu God, awaki biidi
kukuyovegu?”
35 Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo,
“Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuveni.”
36 Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane
isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna
bi iwona bo, “Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima
inatoreyowoyeni!”‡
37 Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni.
38 Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuway-
ina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha
kabine.
39 Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da
metagha Yesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God
natuna!”
40 Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwiitete. Bi kamodiye
na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da
Sayome.§
41 Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da
yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iiyawogha Yesu teya
sipiika Jerusalemma na bada yawata nama.

Jousep, Yesu tubuyina idogu
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42

42-43 Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana
Wiigiugerogerora damna kamone, bi touna wosina bada God keda
woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi
kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawiitaveyana gabudarina**

15:27-28: Isa 53:12 † **15:27-28:** Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyinama sivikiitayi-
neni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawiikim iwona da, “Sikita da naboni ware bera
bero wawayina” (Aisaiya 53:12 kokita). **15:29:** Mrk 14:58 ‡ **15:36:** Psam 69:21 yawonawona
wiimaghatara da God yana Wiivinevinegha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni. § **15:40:**
Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses.

naghone ravidiye), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu tubuyina kiiravine ivibaba.** ††
44 Bi Pailat ikabinokeni da Yesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha!
45 Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iviwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.
46 Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itoreyowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda.
47 Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

16

Yesu igeghomiiri magha
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10

1 **Wiiyawiitaveyana gabudarina** ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siyituboro.*
2 Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageegee, na sinagho karawaga epamana bonayine.
3 Bi kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”
4 Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanakina).
5 Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha.
6 Bi iwonedi bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiininoyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena.
7 Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedi; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”
8 Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

MAK 16:9-20

(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)

Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi
Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18

** **15:42-43:** Jius wiiyawiitaveyana na Fraide ravidiye yadagu da yanagho Satade ravidiye yakovi.
†† **15:42-43:** Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiitaveyana ravidiye iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha.
* **16:1:** Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini. **16:7:** Mrk 14:28

9 Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiri magha
murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro
kanuma beroberodi yadi 7 gwabinama ivikanibuvedina. 10 Wasikena
awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedi, toudi siyadu-
udu da siyasiyasiyapa.
11 Bi raghanina wasikena iwonedi da Yesu nada raboboma igeghomiiri bi
matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi
Luk 24:13-35

12 Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni
siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara
toudi biiyadi na sivinagonagoveni.
13 Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwonedi, bi toudi yadi
sisiya gesiyigeruvenina.

Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara
Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8

14 Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi irumaghatara
raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna
nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iiyawogha sikitana, yadi
sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha.
15 Bi iwonedi bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena
dam bi dam biiyadi konadimeni.
16 Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo
geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi.
17 Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiiyaka**
sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya
gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya.
18 Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na
kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura,
na siniyawiidi.”

God, Yesu ikabi igae abame
Luk 24:50-53; Acts 1:9-11

19 Bada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God
yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni.
20 Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya bi-
iyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata
da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiiyaka**
sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.

16:15: Acts 1:8 **16:19:** Acts 1:9-11

Apasol
(Acts)

Wonawiiakowa

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igirumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igirumi.

Bi mmko bukana kamone yiakovida da metagha Kanuma Kabikabikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikeresiyana. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi biiyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biiyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyoyowana buka katamanina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso ipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igiruma da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi keresiyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igiruma da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikeresiyana.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghota ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igirumi na itubugha. Keresiyana damdi rorowaiyinagha sidima na mmko bukana kamone igirumi da takovi metagha ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghota mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sikabunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyoyowana maragasidi kana kivikivina biiyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Jiudas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.
Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wiibatana.
Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wiiarobina.
Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

1 Wayakapo, Tiyopilas.
Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wiiyeveveyana da yana bagibagi metagha ibera, dagudagune da tughurine na tupana atore.
2 Muriye da abame iyagae na iiyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyoyowanedi da awakigha siyabera.
3 Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghatara yana apasol biiyadi bi raghani peyaridi iyiidebena mayeni da wonawaghata touna yawayawiina. Bi God yana wiikiiwawona toudi biiyadi iyisisiyeni.
4 Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedi bo, “Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoyagha raghani gisina. Nada awonemi da tamagunaki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni.
5 Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito.”

Yesu igae abame
Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53

6 Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivitarakiiyaneni bo, “Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiiwawona kuniveramayi, bo?”*
7 Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tamagunaki touna kawagha yana wiibadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina konakabi.
8 Bi raghanine Kanuma Kabikabikuwayina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguve na wawaya konimaghamaghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tupana.”
9 Raghanina mmkodi ivisisiya ikovi, na siyaruruwiitete bi God ikabi iyageegee da matadiye bi uwa ivikowoyi.
10 Raghanina iyageegee abame bi patana siyaruruwiitete na yaininagha tomotomogha bata kadi kwama poepoedi riridiye sirumaghatara.
11 Bi siwona bo, “Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iiyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiyina muriye inaveramagha metagha kokita iyageegee abamena.”

Jiudas wasana Mataiyas sivinei
Mat 27:3-10

12 Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.†

1:5: Mrk 1:8 * **1:6:** Yesu kana kivikivina na kubura wiikiiwawona sivisisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiiwawo da Isrel damdi iyibadedi. **1:8:** Mrk 16:15 **1:9:** Mrk 16:19 † **1:12:** Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni.

13 Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove
tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni:
Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromiu da Matiu, Jemes
(touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelot wawaya)‡ bi kate
Jiudas (touna Jemes natuna). 14 Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi
tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da
Yesu sinananaki Meri teya bi kate tiitiinayoghoyogho.
15 Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyedi da kamodiye na
wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisisiya iwona bo,
16 "Warewaresigu, buka katamanina kamone metagha igirumina
inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata
ivisisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine. Touna
ivikedawaga da wawaya Yesu sipatumi.
17 Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata."
18 (Bi Jiudas yana wiiyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa
muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona
ivikwata da kamowarawarana iruwayi.
19 Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana
siwaiyaneni na Hibru gamodima tanavina sikwatuveni Akeldama, noko
waghawaghana basuna, ganigani tanavina.)
20 Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, "Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma
bo,
'Yana bare inakwebu,
da gewawaya sinamakena.'
Bi kate,
'Wawaya tana kana gawara inakabi.'
21 Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi.
Touna tomoyina na toumii yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata
kayapeepewa,
22 dagudaguna na Jon wawaya iyabaabataitodi raghanine, patana da Yesu
yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana iniwiiteda da wawaya
biiyadi tani maghamaghatara da Yesu raboboma igeghomiiri."
23 Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuveni Basabas
(kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas.
24 Wasina bi tupadi sirupari bo, "Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam
kwakovi. Kiyevevemii da meko tomoyina kwawiiwiini,
25 da mmko bagibagine yana gawara inakabi da apasol bigana inabera
meko Jiudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure."
26 Na wiirekwa tana§ sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol
nokodi yadi 11 iviagagudi.

2

Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha

1 Raghanina **Pentikos** gabudarina ipiika na wiigeruwana damdi tupadi
gawara tanagha sivitaghomidi.*

1:13: Mrk 3:16-19 ‡ **1:13:** ***Zelot:*** Zelot damdi siyawiiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi. **1:21:** Mrk 1:9, 16:19 § **1:26:** Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguveni patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatare. Na wasina iiyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi. * **2:1:** Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina.

2 Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena.
3 Bi siyakita da sawara tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadigegha debadiye sitowa. 4 Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvidi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyiisisiya.
5 Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabikabikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake.
6 Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya.
7 Na noghota kawakawama sivisokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi.
8 Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya?
9 Touda kubura bogaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jiudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya.
10 Praigiya, Pampiliya, Ijipt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga,
11 Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitumaghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawaiwaiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiye, na toudamani yada gamoma sisisiyana.”
12 Na tupadi sinokeni bi sinoghota kawakawa na sivitarakiiyana kabiviviirana bo, “Mmko touna awaki berana?”
13 Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

Pita irumamata

14 Pita da **apasol** turaturana yadi 11 sigeghomiiri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghatari tami biiyadi!
15 Gekonanoghosi da mmkodi damdi siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muyamuya 9 o'klok kawagha, katare inagepaka bi tupada takovi da rarima maragasidi na gedidibare taya niniuna.†
16 Gegha, raghani katamanine **peroveta** Jowel iwona da mmko matakirina ghamana iyatubugha.
17 Igiruma da God iwona bo,
‘Raghani damona inapiika‡ na
Kanumigu anawonataveni inayowogha wawaya tupadi biiyadi.
Natunatumi tomotomogha da wasiwasike sinawonakasiyaragha
Anabera da yami yaraga bera gubagubadi sinakita,
bi yami magumagura mimeu sinamimeu.
18 Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni inayowogha
yagu bagibagi tomotomoyidi da wasiwasikedi biiyadi
da yagu bera kiiravine sinawonakasiyaragha.
19 **Berakayowiiwiiyaka** abame aniyeveveyana,

† **2:15:** Mmkodi bera na 9 o'klok didibare situbugha. ‡ **2:17:** Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

bi matakira kubure aniyeveveyana.
Ganigani, keyama karakarasina da buu ghamana kubure konakita.
20 Bi gabudara inididibari
bi matu kana kita inawamiri da inidura.
Mmkodi bera sinatubugha bi murine na
Bada yana gabudara ghamanakina inanokanibu bi noghota kawakawana.
21 Bi naboni iiyawogha Bada kana waghawaghae
wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawiidi.' "
22 Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, "Isrel dammi, yagu sisiya kowaiyaneni: Yesu, touna na Nasaret tomogha, bi God maragata ivereni na berakayowiiwiiyaka, bera ghamanakidi da matakira noghota kawakawadi gwabimiye ibera, noko wiiyeveveyana tami biiyadi da wiisuwona touna God gwabinama ipiika.
23 Bi God yana noghota kamone na tupana nada waghata iwonawiikim da awakigha siyatubugha Yesu biidi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwiitemi bi korosiye kotuparatu da kovirabobоni.
24 Bi gegha, God rabobo sinivisina ghamanama ikabiwiigeghomiiri da iyawamagha, basuna rabobo gerubana iyakabitawani.
25 Na kiiwawo Deivid, mma naboni ivisisiya Yesu kiiravine,
'Akita da Bada na nonowa gwabiguve,
bi ririguve kiiravine na geananagharana.
26 Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii
bi kawaguma akabekabepepa.
Bagunakine tubuyigu inoganoga
nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,
27 basuna tam gekunakuyovegu da karawaga kamone anakena,
bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina tubuyina
gekunakabitore da inatamoririghana.
28 Tam yawa makewaghawaghasina kedana kuviyevevegu.
Bi tam kwagwabigwabiyegu kiiravine na nuwamiise inibonuvigu.' "
29 Bi kate Pita iwonamagha bo, "Warewaresigu, wonawaghata awonewonemi. Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga na patana da gwabidae yamakamake na tanakovi da getounamani iyisisiyena mayenina.
30 Bi touna na peroveta, na iyakovi da God tounamani waghawaghane wiisuwona maragasina ibera da Deivid nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiiwawo.
31 Kiiravine Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada Keriso yana geghomiiri magha ivisisiyeni iwona bo,
'God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuyoveni karawaga kamone inakena,
bo tubuyina geinakabitore da inatamoririghana.'
32 Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri, na toumii tupamii kakitana kiimaghamaghatara
33 bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona maragasina itore na naboni ibera da Kanuma Kabikabikuwayina iyavereni. Bi kata Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha toumii biiyadi da basuna kokitakita bi kowaiwaiyaneni.
34 Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena mayenina, raghanine iwona bo,

2:23: Mrk 15:24 **2:24:** Mrk 16:6 **2:30:** 2 Sa 7:12,13 **2:34:** Psa 110:1

‘Bada God yagu Bada§ iwoneni bo,
“Mabo ririguve kumakekira
35 bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatoredi.” ’
36 Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi
yapori! Da God, mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevinegha**
Kiiwawona iiyabo korosiye kotuparatuna.”
37 Raghanine wawaya mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi iyo-
gha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki toumii
kanabera?”
38 Bi Pita iwonedi bo, “Tami tupami, yami bera beroberodi kokabitoura bi
konatubuwamira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababataito, tamumu
noghotataveyanina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puyona kon-
akabi.
39 Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiiravimiye bi kate kubuna
damdi kiiravidiye iiyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuvedi touna
biidina.”
40 Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya maragasinama toudi
iwonawiiyoyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekeedima kokoyagha
yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.”
41 Wasina bi, iiyawogha Pita yana sisiya sivigeruveni na sibabataito, bi
wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagagudi.

Wiigeruwana damdi yadi yawa

42 Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi
wiiyeveveyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko
kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi.
43 Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiiyaka** da
matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na
siyanoghonoghota kawakawa.
44 Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomidi bi yadi
sawara siyireregha kabivivirana.
45 Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya
gwabidiye gegha na siyarerereyedi.
46 Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siy-
itaghomidi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi
bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine,
47 bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa miisena
kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa
wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi.
Na Bada iyirughuvedi wiigeruwana damdi siyiagagudi da yadi koroto
iyaragaragata.

3

Pita tomogha digadigana iviyawiini

1 Raghani tana Pita da Jon ravidi gabudare 3 o'klok bi siyageegee Bare
Kabikabikuwayine, rupari kiiravine.*
2 Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani
nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina

§ **2:34:** Bada wiibatana na Keriso. **2:44:** Acts 4:32-35 * **3:1:** Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'klok da 3 o'klok). Noko raghaine sasuwasuwara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidiye.

matamketana tane siyatoretore. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakayowana.* Meme wawaya siyarughurughu na digadigana iyipepeyana toudi biiyadi.

3 Raghanine ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi.

4 Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, “Tam kitamii.”

5 Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonoghosi da awaki sawarina tana siyavereni.

6 Bi gegha Pita iwona bo, “Tagu getana mane gwabiguve, bi awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret tomogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da kupepewa.”

7 Bi Pita imanama katiiyana ikabi da itaina wiigeghomiiri; bi yaiyainagha kayena da kayetupina sivimaragata.

8 Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepepi.

9 Raghanina wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepepi,

10 na sakovi da touna noko tomoyina iiyabo digadigana gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wiinuwakayowana* riirine iyamakamake bi iyipepeyanana; wawaya sivisoko bi sinoghota kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya

11 Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghoudi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina,*† bi wawaya tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi sivisoko kirakii.

12 Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedi bo, “Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiimani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera.

13 God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana ibera. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawaya koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghone kovisinighiighiiyeni, bagune iwiini da iyawonatawani.

14 Tami wawaya Kabikabikuwayina bi kiimatanina kosinighiiyeni na yami wiina kobera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuveni kiiravimiye,

15 bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God ibera da raboboma igeghomiiri, matamiima kakita da wonawaghata.

16 Bi Yesu waghawaghane wiitumaghana, na mmko tomoyina iiyabo kokitakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawaghane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

17 Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kobera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso.

18 Bi mmko berana na raghani katamanine awaki God peroperoveta biiyadi iwonakasiyaragha da iyatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara.

---

† **3:11:** Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghora peyaridi. **3:13:** Exo 3:15 **3:14:** Mrk 15:6-14

19 Da kata na yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira, bi
komiiri karona God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi.
20 Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiitaveyana da
kanumimi sinimaragata. Bi Yesu inawonataveni tami biiyadi, wawayina
iiyabo nada ivineghataveni da yami Keriso.
21 Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata
inapiika na God inawonataveni. Bi noko raghanine God bera peyaridi
iniwuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana
peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana iyatubugha na
naboni inatubugha.
22 Basuna Mosis iwona bo, 'Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami
kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana
sisiya tupana kowaiyana yapora bi kokabiteketekeni.
23 Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam kamonama
inakwavini bi inakasunuyi.'
24 Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubu-
tubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi
murine sisiyina tanagha sitore.
25 Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami
kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana
wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi.
Na God, Abraham iwoneni bo, 'Tam nosinosimve na dam tupadi mmko
kuburina debane animiiseyedi.'
26 God yana noghote na yana Wiitamariyana, Yesu naghove iwonataveni
tami Jius dammi biiyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera
beroberodima inatayinawamirimi."

4

Pita da Jon, Wiigiugerogerora babadidi naghodiye sivisisiya

1 Raghanina Pita da Jon wawaya biiyadi siyisisiya na **prist** babadidi da
Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis* damdi
sipiika toudi biiyadi.
2 Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiiraki basuna **apasol**, na
wawaya siyiyevevedi da Yesu yana geghomiiri na yimatakira da wawaya
raboboma sinageghomiiri.
3 Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na tomotomoyidi biwa
gawarine sitoredi patana da raghani iyabori na siyitupawamiwamiredi.
4 Bi gegha da, wawaya viya yadi wiiyeveveyana siwaiyaneni na
sivigeruwana, da wiigeruwana damdi, tomotomogha yadi koroto iragata
da 5,000.
5 Raghani ibori na Jerusalem kamone babada ghamaghamadi sivitagho-
midi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara
wiiyeveveyana damdi,
6 bi prist kiikiiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da
Aleksanda, da kate tomotomogha viya rakaraka kamonama yawata.†

3:22: Deu 18:15,18 **3:23:** Deu 18:19 **3:25:** Gen 22:18 * **4:1:** *Sadusis Mak 12:18 kamone kokita.*
† **4:6:** Roum babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gawara iyakabi naboni prist kiikiiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo.

7 Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivitarakiiyanedi
bo, “Mmko berana iiyabo yana maragate bo kana waghawaghae kobera?”
8 Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonedi bo, “Jius
babadimi da kwanatu kana dogadogara,
9 memeda kata kwiitupawamiwamiremii bera miisena digadigana biidi
kabera. Na awaki kiiravine kowiiwiini da konakovi metagha bi iyawa?
10 Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi
da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iiyabo kotuparatu bi God raboboma
ikabiwiigeghomiiri, na touna kana waghawagha maragasine na mmko
tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yamiimiiri.
11 Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo,

‘Mmko akimina‡ meko tami abayoghayoghana kosinighiiyeni,
na kata iviakima kiitowana.’

12 Yawa na getana iiyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna
abama rogune na getana waghawagha iyamakamakena da touna yawa
inavereda.”
13 Bi raghanina babada **Wiigiugerogerora damna** kamone sikita bi Pita
da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi,
bi wawayawota na sivisokovedi, bi noghota sikabi da mmkodi tomoto-
moyidi na Yesu yawata siyapeepewa.
14 Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita,
na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni,
15 bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonedi da
Wiigiugerogerora yadi dughu gawarina siyakanibutaveni raghani tupona
bi muriye toudimani kawagha siyisisiya.
16 Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi tomotomoyidi
biiyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi
berakayowiiwiiyaka ghamanakina sibera, noko kiiravine gerubana
da tana keeyedina.
17 Bi tana gududi da mmko berana warana gegha wawaya kamodiye
inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya
magha wawaya biiyadi.”
18 Wasina bi Pita da Jon sikwatuvedi sirughu magha bi sisiya mara-
gasinama siwonedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo
siniyeveveyana.
19 Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami koviteteni da meko na
imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni?
20 Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani
kawapotapota bi kanisisiyeni.”
21 Na babada Wiigiugerogerora damna kamone Pita da Jon siwonaw-
inagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa
siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na
kiiravine God siyakabekabepepi.
22 Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

Wiigeruwana damdi yadi rupari

23 **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi
sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi
biiyadi. Bi babadidi metagha siwonedi na tupana sivimaghamaghatara.

‡ **4:11:** *akima Mak 12:10 kamone kokita.*

24 Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi
God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii
kubera da bera tupana kamodiye.
25 Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana,
kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo,
‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu,
bi wawaya sitarapiri kawakawa God wiiaviyenina kiiravine?
26 Kubura kana kiikiiwawo da kadi wiinaghowana
sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada siniaviyeni
yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** yawata sinirouwa.’
27 Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel
damdi yawata mmko kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam
Wiitamariyana Kabikabikuwayina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wi-
ivinevinegha.
28 Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata
kunuwagiurenina iyatubugha.
29 Wasina katana, Bada, yadi wonawiinaghanaghara kuwaiyana da yam wi-
itamatamariyana maragata kuveremii da mayitepamii sinatora bi wonam
kanadimeni.
30 Bi imam kukoghasi da wawaya kuniyawiidi bi yam Wiitamariyana
Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiwiiyaka** da
matakira ghamadi kunabera.”
31 Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke.
Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, na noko raghanine sidagu da
ere sinitoradi God wonana siyadimedimeni.

Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura

32 Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha.
Bi getana iiyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi
sawara tupadi na debae siyatutoura.
33 Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biiyadi iragata da ivimiiseyedi, na
apasol siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomiiri.
34 Bi kamodiye na getana iiyabo gomagomarina, basuna iiyawogha bare
bo tanawa rapediye na siyiigimona bi manena
35 apasol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.
36 Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana
kubura Saipras, bi touna apasol sikwatuveni Banabas, (waghawaghana
basuna *Wonawiiyoyowana wawayina* mma bada naboni ibera).
37 Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol
iveredi.

5

Ananaiyas da Sapira

1 Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena
Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni.
2 Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ik-
abigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi.
3 Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan**
nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam
tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve?

4:24: Exo 20:11 **4:27:** Mrk 15:1 **4:32:** Acts 2:44,45

4 Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi
murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki
kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biiyadi kawagha
kuyiyabana, bi God biidi kwiiyaba!”
5 Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku
iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi siwaiyaneni na
naghara ikabikirakiiyedi.
6 Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu
da sidogu.
7 Geraghani gurina* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki
itubugha.
8 Na Pita wasikena ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas
tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”
Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakatanina.”
9 Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabik-
abikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iiyawogha moghanem sidogu
na siverakanibu matamkete samiimiiri, bi tam bada sinakawarim
sinakanibu.”
10 Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo.
Raghanina yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuveni da
moghanena ririne sidoguni.
11 Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana
sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiiyedi.

Apasol gubagubagidi korotodi siviyawiidi

12 **Apasol berakayowiiwiiyaka** da matakira peyaridi wawaya kamodiye
siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana
tupatayina kamone siyiitaghomidi.
13 Bi ere nagharidi na getana iiyabo iyiikapuvedi, bagune wawaya na
siyiyayedi da toudi sigekirakii.
14 Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu
kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruveni na
yadi koroto siyiagagu.
15 Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya turaturadi
gubagubagidi siyakawakawaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da
kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda
mekeyu kawanagha iyarogutawanidi.
16 Bi kate koroto ghamana meyagii gisigisidi Jerusalem ririne bada
siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iiyawogha kanuma ber-
oberodi gwabidiye na siyapiipiikedi da tupadi siyawa.

Wawaya apasol sivitupaketowanedi

17 Noko murine **prist** kiikiiwawona babada turaturana iiyawogha, toudi
na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biiyadi.
18 Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitorerughuvedi.
19 Bi nubabasuve na Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi
ikabitavedi bi ivinaghovedi sikanibu.
20 Bi iwonedi bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone
komiiri bi wawaya biiyadi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana
konadimeni.”

---

* **5:7:** 3 hours murine.

21 Raghani ibori na metagha aneya iwonedi na sibera. Da sirughu Bare
Kabikabikuwayina garina kamone bi wiiyeveveyana sidaguni wawaya
biiyadi.

Raghanina prist kiikiiwawona babada turaturana yawata siverakanibu
na **Wiigiugerogerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada
ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina
kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapi-
ikedi.

22 Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene
sinokanibu, na sikita da apasol gegha nama. Noko biidi siveramagha na
sivimaghamaghatara,

23 siwona bo, “Matamketa gudugudunа bi wiikighukighu damdi nama,
siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.”

24 Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu
yadi bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi
nuwanuwadi siyiteteni da awaki inatubugha.

25 Bi wawaya tana ipiika bi iwonedi bo, “Kowaiyana, tomotomogha biwa
gawarina kamone kotoredi na Bare Kabikabikuwayina garina kamone
samiimiiri bi wawaya siyevevedi.”

26 Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama
Apasol siyarutayinidi siyapiikedi basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya
akimama siyarouvidi.†

27 Wasina bi apasol sirutayinidi sipiika na Wiigiugerogerora naghodiye
sivimiiridi da prist kiikiiwawona iyitupawamiwamiredi.

28 Bi touna iwonedi bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu
waghawaghane koyiyeveveyana. Bi gegha, kovikawakeekee na yami
wiiyeveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo
kiiravine koyiwawumii.”

29 Bi gegha Pita, apasol turaturana yawata siwonabodedi bo, “Toumii God
kana kabisisireni bi gegha wawaya!

30 Kayekikidam yadi God ibera da raboboma Yesu igeghomiiri iiyabo kiiye
kovirorogi da kovirabobоni murine,

31 bi ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana ivereni da touna Kiiwawo
bi Wiiwiiyawa, bi mmkodi bera ibera na Isrel damda tana miiriwamira bi
yada tamumu tana kabitoura da God noghotataveyana inavereda.

32 Toumii mmkodi bera tupadi matamiima kakita na kiimaghamaghatara,
bi kate Kanuma Kabikabikuwayina yawata yimaghamaghatara meko God
ivereyana da wawaya iiyawogha sakabikabisisireni na kadi puyo.”

33 Raghanina Wiigiugerogerora damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na
nuwanuwadi sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol siyikasunughana.

34 Bi Perisi tana, kana waghawagha Gamariel, touna na gwara kana
wiiyeveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi kabikuwaya touna biidi,
na Wiigiugerogerona damna kamonama igeghomiiri iwonayaragha da
apasol bare kamoma siyikanibuvedi kubuve raghani gisina siyamake.

35 Wasina bi Gamariel, Wiigiugerogerora damdi iwonedi bo, “Isrel
turaturagu, kovinuwanoghonoghota yapora muriye da awaki konabera
mmkodi tomotomoyidi biidi.

---

† **5:26:** Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama sarurouvi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamonena Jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.

36 Rorowainagha tomogha tana kana waghawagha Tiyodas igeghomiiri bi iyawonawona da touna na bada ghamana tana, bi tomotomogha yadi 400 sivigeruveni na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana kivikivina sivivera bogabogae da awaki iyabera na imomogha.
37 Bi touna murine na Galili tomogha tana kana waghawagha Jiudas, bi sensis raghanine igeghomiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyiaviya. Bi touna bada sikasinuyi na kana kivikivina siviverabogabogae.
38 Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomotomoyidi kokabitoredi bi kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katare sinakovi.
39 Bi memeda mmkodi noghota God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konageiwayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni."

40 Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugerogerora damdi yadi noghota iwamiri. Na apasol sikwatuvedi sirughu da siwakiwakiridi. Bi sisiya maragasinama siwonedi da gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedi sinagho.
41 Apasol Wiigiugerogerora damdi sikuyovedi ere nuwamiisedi, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara.
42 Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

6

Wiiwiita tomotomoyidi yadi 7 sivinegha

1 Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragaragata da Yesu siyigeruveni, na wiigeruwana damdi iiyawogha na Jius bi Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iiyawogha Hibru gamoma sisisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iiyawogha mane gabudara nununagha, siyareeregha kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina.
2 Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiitaghomidi bi siwonedi bo, "Gegha iyamiise da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabirereghana.
3 Noko biidi warewaresimii, tomotomogha miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegha, iiyawogha na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni
4 bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni."
5 Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya siviwaghasineni na Sitivin sivineyi, tomogha iiyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomotomogha sivinegha Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogha. Nikoras touna gegha Jiu bi gegha da Jius yadi kabepepa ivigeruveni).
6 Wiigeruwana damdi mmkodi tomotomoyidi sipiikedi Apasol biiyadi, na siruparyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bagibagi siyabera.

7 Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni
na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate **prist**
korotodi Yesu wiigeruwanina kana wiiyeveveyana sikabisisireni.

Sitivin sipatumi

8 Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata
ivereni na **berakayowiiwiiyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera.
9 Bi gegha da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu gham-
aghamadi Sairin da Aleksandriya tomotomogha bi **Kabepepa Barena** kana
waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na
Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivimatipo da Sitivin teya
siyigamowana,
10 bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedi na siyawonabodeni
basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma
iyiisisiyana.
11 Na tomotomogha mududi wiikowoye sivitamariyedi da siyiyaba siya-
wona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God
ivigibogha berovedi.”
12 Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da
gwara wiiyeveveyana damdi yawata, na tupadi Sitivin sikabitawani bi
sitayitayini sinagho Wiigiugerogerora babada biiyadi,
13 wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiiyaba sisiyidi
siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi
iyisisiyana Bare Kabikabikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiye;
14 kiiravine kawaiyana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare
Kabikabikuwayina inakourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosinosi-
danakim iviyevevedi bi siviyeveveda na inawamira.”
15 Wawaya tupadi **Wiigiugerogerora damna** kamone Sitivin siki-
tarukunukunuveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

7

Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi

1 Wasina bi **prist** kiikiiwawona Sitivin ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi
wawu sisiyidi wiisuwona bo gegha?”
2 Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya
kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamakae,
bi patana Mesapotemiyane iyamakamake, na God Kiidamo Kirakiina
irumaghatara touna biidi,
3 bi iwoneni bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da
gawara tana meko aniyevevemna nabo.’
4 Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune
imakewiipikapika. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko
kuburine iyamakae meme kata tamakamakena.
5 Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana
pinimarurunana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosina
tanavina inaveredi da sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere
natunatuna.
6 Muriye na God, Abraham mma naboni iwoneni, ‘Nosinosim na kubura
wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediyena. Bodu 400 kamodiye

7:2: Gen 12:1 **7:4:** Gen 12:4 **7:5:** Gen 12:7, 13:15, 17:8 **7:6:** Gen 15:13,14

na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada
sinitupaketowanedi.
7 Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiyedina
gwabidiye anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika
mmko gawarine sinakabepepigu.'
8 Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham
yawata sibera, kana matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna
Aisik itubugha, bi gabudara 8 sikovi murine na mayinaghona matabekana
iboritaveni, muriye na Aisik natuna Jeikap bada mayinaghona matabekana
iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada mayinaghodi matabekadi
iboritavedi. Mmkodi tomotomoyidi na nosinosidanakim.
9 Jeikap natunatuna tiidiru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi
biiyadi sivigimoneni naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijiptma. Bi
gegha da God na Jousep gwabine
10 na raghanina wawaya nuwapoya siyaverevereni na iyiiwiiteni, God
nuwagiura ivereni bi ibera da Ijipt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na
kiiwawona, Jousep itore da Ijipt kana wiibadana bi kate yana bare tupana.
11 Wasina bi kapoe Ijipt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya
siyakabikabikwarakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosi-
danakim sigomara da kam gegha.
12 Bi raghanine Jeikap iwaiyana da Ijiptne kam iyamakamake, na nabo
natunatuna iviporadi, touda nosinosidanakim da kam mududi siyagimona.
Nokona yadi wagawaga dagudaguna sinagho Ijiptma.
13 Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyag-
imona magha, na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghamaghatara da
touna iiyabo, na Ijipt kana kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi.
14 Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka
tupadi biiyadi iwonedi da sinapiika Ijiptma. Bi noko raghanine na wawaya
tupadi yadi 75.
15 Na Jeikap iyowogha inagho Ijiptma, kubura meme muriye, touna da
natunatuna nosinosidanakim sirabobo.
16 Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga
akima kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone
Hamo natunatuna gwabidima igimonina.
17 Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera
na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijipt kamone sivituwawi-
ipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii.
18 Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijipt kuburina iyibadeni, touna Jousep
geiyakovina.
19 Touna yada wawaya iyiyabedi bi nosinosidanakim iyiikayotake-
towanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyiitavena
kanibuwana da siyarabobo.
20 Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simirina God matane na
ivikomerowana kirakii.* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wi-
ikowoye bare kamone sikoyayi.
21 Bi raghanina sitorekanibuveni maghatare, na kiiwawo natuna wasike
ikabi da iyabiyi bi ikoyayi naboni touna wosina natuna.

7:7: Exo 3:12 **7:8:** Gen 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18 **7:9:** Gen 37:28, 39:2,21 **7:10:** Gen 41:39-41 **7:11:** Gen 42:1,2 **7:14:** Gen 45:9,10,17,18 **7:15:** Gen 46:1-7, 49:33 **7:16:** Gen 23:3-16, 33:19 **7:17:** Exo 1:7,8 **7:19:** Exo 1:10,11,22 **7:20:** Exo 2:2 * **7:20:** Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana. **7:21:** Exo 2:3-10

22 Bi Ijipt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da
yana beraye na touna ivimaragata kirakii.
23 Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna
wosina yana rakaraka, Isrel damdi iyarubodadi.
24 Na yana pepewa kamone ikita da Ijipt wawaya tana Isrel tomogha
iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijipt wawaya ikasunuyi da
biwa ivereni.
25 Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da
wiiyawiidi kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijipt damdi
kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina.
26 Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na
iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na
iwona bo, 'Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa
kabivivirana?'
27 Bi gegha da tomogha meko kwiinana iyarurouvi na Mosis irubuki-
itaveni bi iwona bo, 'Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawami-
wamiremii?
28 Bi yam wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijipt wawaya kuka-
sunuyina naboni bo?'
29 Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara da Ijipt ikuy-
oveni bi iveratavеyana inagho ivikuburawiibata wawaya Midiyan kubure
imakae. Name iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da
natunatuna tomotomogha bata situbugha.
30 Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne
aneya irumaghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni
kiikiiruku basunama iyapiipiika.
31 Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiiyeni na inagho wiitupo
da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyaneni iwona bo,
32 'Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da
Jeikap yadi God.' Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro
bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.
33 Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, 'Kam kayeturababara kabitave-
taveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina.
34 Tagu akita da metagha Ijipt damdi yagu wawaya sikayotake-
towanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida
na awaiyana na ayowogha da aniyawiidi. Na kata kuwaiyana, Tagu
aniporam kunaveramagha Ijiptma da kuniwiitedi.' "
35 Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, "Mmko tomoyina,
Mosis na tomogha waghasina Isrel damdi sivisinighiighiiyeni raghanina
siwona bo, 'Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?'
God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku
iyakarakarasina kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijipt damdi yadi
wiibadanama iyiyawiidi.
36 Bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira name Ijiptne ibera bi iv-
inaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone
bodu 40 siyamakamakena raghanine.
37 Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedi bo, 'God,
peroveta tana kiiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu
na naboni wonana anisisiyeni tami biiyadi.'
38 Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina,

7:23: Exo 2:11-15 **7:30:** Exo 3:1-10 **7:35:** Exo 2:14 **7:36:** Exo 14:21; Num 14:33 **7:37:** Deu 18:15,18 **7:38:** Exo 19:1—20:17

touna nama nosinosidanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya
touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina
ikabi da iyitowawoneni touda biiyadi.
39 Bi gegha da nosinosidanakim gesiyakabisisirenina, toudi sivisinighi-
ighiiyeni bi siwiini da siyaveramagha Ijiptma.
40 Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni
bo, ‘Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibuveda, na gekayakovi da
touna meme, na tam kiiravidae tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi
sininaghoveda.’
41 Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware
kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana nogho-
sine sikam kepokepo.
42 Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara
da matu abame siyapepetedi, metagha peroperoveta God wonana buka
kamone sigirumina naboni, iwona bo,
‘Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyagibu da koyasuwariguna,
raghanina bodu 40 mayabe koyamakamakena?
43 Tami yami god Molek† yana kiregoru kokawari,
bi kate Ripen‡ gubana yami kewokewo godna,
nokodi sawara mekodi kobera da koyapepetedi.
Na wawaya aniporadi da yami kuburama sinakabitavemi
bi sinanavemi kubura rabarabae Babilon bi nabo.’ ”
44 Sitivin ivisisiya wiikaru bo, “Nosinosidanakim, raghanina mayabe
siyamakamake na God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God, Mosis
iwoneni da metagha iyabera, bi kitana ware God, Sainai Koyana debane
guba Mosis iviyevevenina naboni.
45 Muriye raghanina Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God yana
wiiwiitae mmko kuburine iiyawogha mma siyamakamake na sigeiwayidi,
bi God yana gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika, bi mma imakae
patana da kiiwawo Deivid yana raghaniye.
46 Na God yana wiina ghamana na Deivid, noko biidi God ivibabiini
da iyiwaghasineni bi bare God kiiravine iyayoghani da kamone iyamake
meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyakabepepi.
47 Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepepa Barena iyoghani.
48 Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana
na kamodiye iyamakamakena, ware naghove waghata peroveta igirumana
naboni da Bada iwona bo,
49 ‘Abama na yagu wiikiiwawo gawarina meme anamake bi anibada,
bi kubura na kayegu kana kepana.
Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?
Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve
konabera da aniyawiitaveyana.
50 Basuna Tagumani bera tupana
abama kamone da kubure debane abera.’ ”
51 Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, “Tami nuwanuwami sikotakii!
Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya
gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware
nosinosiminakim siberana naboni.

7:40: Exo 32:1 **7:41:** Exo 32:2-6 † **7:43:** Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi kiiravidiye. ‡ **7:43:** Ripen touna tuwuwara kana waghawagha Saten godna Ijipt damdi kiiravidiye. **7:44:** Exo 25:9,40 **7:46:** 2 Sa 7:1-16 **7:47:** 1 Ki 6:1-38

52 Nosinosiminakim peroperoveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na
sivikayotaketowanedi. Bi kate peroperoveta iiyawogha naghove waghata
siwonakasiyaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na
sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi.
53 Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni
nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!”

Sitivin akimama sikasunuyi

54 Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi
sipughu kirakii bi nighodi sivitaragiigiiyana Sitivin biidi.
55 Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi, na ikayoga-
gawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikar-
awayine iyamiimiiri God katiiyane.
56 Wasina bi iwonedi bo, “Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotatara,
bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God
katiiyane.”
57 Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi
sidabuririyi Sitivini biidi.
58 Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidagu akimama
siyarurouvi; Tomotomogha iiyawogha siviwawu na kadi kwama wowodiye
sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol
kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.
59 Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni
irupari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.”
60 Wasina bi ivituwapore oghogheyana bi gamo ghamanama irukwatu
iwona bo, “Bada, mmko tamumunama gearo kunaveredina.” Bi mmko
naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

8

1-2 Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina
da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sikasunuyi bi murine, na
tomotomogha iiyawogha God siyakabekabepepi, na mududi siduu siyapa
kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi
siyikayotaketowanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na
tupadi sivivera bogabogae meyagii mududiye Jiudiya da Sameriya
kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae.
3 Bi Sol na iyiimatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na
bare nunudigha iyiirughukanibu da wiigeruwana damdi, tomotomogha da
wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatore-
toredi.

Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima

4 Wiigeruwana damdi iiyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho
kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya biiyadi.
5 Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana
Wiivinevinegha Kiiwawona kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima.
6 Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyaneni bi kate
berakayowiiwiiyaka iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana
sisiya siyawaiwaiyana wiimasi.

8:3: Acts 22:4,5, 26:9-11

7 Basuna Piripo na kanuma beroberodi wawaya gwabidima iyaruruk-
wavina na siyakabikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada wawaya sinidi
raborabobodi da digadigadi iyiiyawiidi.
8 Na wawaya noko kwanatuna kamone sivinuwamiise kirakii.

Saimon kiikiirapuna

9 Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone
iyamakamake bi raghani iguri iyikiirapu, na Sameriya damdi awaki
iyaberabera na siyisokoveni. Bi nonowa na iyatoretoregeegeeyeni da touna
wawaya ghamana.
10 Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana
sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana
sawariyonayona maragasina meko sakwatuveni da Maragata Ghamana!”
11 Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawai-
waiyanena wiimasiyeni.
12 Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana
waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya
sivigeruveni da ibabataitodi, tomotomogha da wasiwasike.
13 Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo
iyakivikivini meghamegha iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna
ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera.
14 Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya
korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruveni, na Pita da
Jon siviporadi toudi biiyadi,
15 bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma
Kabikabikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi;
16 basuna Kanuma Kabikabikuwayina genada iyayowogha da wi-
igeruwana damdi woudi iyibonuvidina, toudi Bada Yesu waghawaghane
kawagha sibabataito.
17 Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye
sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.
18 Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi
woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya
iyibonuvidi, na Pita da Jon manema ipuyodi
19 bi iwonedi bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iiyawogha
gayamidiye imagu anatoura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”
20 Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam
mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabik-
abikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi!
21 Bi getana kamreregha mmko bagibagina kamone, basuna
nuwanuwam God matane na gerotomaninana!
22 Noko biidi yam noghota beronama kumiiri karona, bi Bada biidi
kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem!
23 Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”
24 Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki
kowonegu na getagu biidi inatubughana.”
25 Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghamaghatara
da kate Bada Yesu wonana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima
ikovi murine, na siveramagha Jerusalemma. Bi raghanina siyaveraveram-
agha na Wara Miisena wawaya biiyadi siyadimadima, meyagii peyaridiye
Sameriya kubura kamone.

Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana ibabataitoni

26 Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwoneni bo, “Kugeghomiiri da
wareregubugubura yana nawae kunagho Jerusalemma bi warere kedana
kunakabi meko iyowogha inagho Gasa kwanatune.” (Kedana kata mmko
raghanine na ibubu).
27 Na Piripo itouya iyanono, na kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina
na wawaya ghamana noko kuburine bi yana bagibagi na, Itiyopiya yadi
kiiwawo wasikena kana waghawagha Kandake* yana moura iyakoyakoy-
ayi. Tomoyina igae Jerusalemma da God ikabepepi ikovi 28 bi iyaveravera-
magha na yana seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Aisaiya yana
buka kamonama iyakabikabiyawa.
29 Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo iwoneni bo, “Kunagho
noko seriyot na ririnagha kunapepewa.”
30 Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da tomoyina peroveta
Aisaiya yana buka iyakabikabiyavi, na Piripo ivitarakiiyana bo, “Da awaki
kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi yapori bo gegha?”
31 Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha, tagu gerubana warana
anakowa yaporina, bi memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na
wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata
siyimakerereghana.
32 Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana
iyakabikabiyawa na mma naboni iwona,
“Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip,
da siyirabobo
bo ware nigenige raghanina ghunighunina saboribori,
bi yiraborabobona naboni.
Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.
33 Wawaya siwona wiisinimayamayayi
bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni.
Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina,
basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”
34 Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, peroveta
iiyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine
yisisiya?”
35 Na Piripo, God wonanama wiiyeveveyana idaguni, noko girumina
kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.
36 Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina
iwona bo, “Kukita, rarima makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”†
38 Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da
Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabataitoni.
39 Wasina bi raghanina rarimama sigeetaveyana, na Bada Kanumina
Kabikabikuwayina yaininagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha
Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimiiseye iyanaghonagho ba-
suna God iviyawiini.

---

* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha. **8:32:** Isa 53:7,8

† **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababataitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Ligeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’ ” Bi akowa damdi korotodi sanoghonoghosi da noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.

40 Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana
iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena
wawaya biiyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

9

Sol itubuwamira da Yesu kana kivikivina

1 Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwapughupughuna iyiisisiya bo,
"Tagu iiyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!" Na
inagho Jerusalemma **prist** kiikiiwawona biidi
2 bi ivibabiini da pepa iyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi
biiyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist
kiikiiwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iiyawogha noko
kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabananidi na inapatumidi,
tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.
3 Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina
noko kuburina iyiitutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana aba-
mama ikabinamari na yeghanina Sol iviveravivireni.
4 Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyiisisiya touna
biidi iwona bo, "Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?"
5 Na Sol iwona bo, "Tam iiyabo, Bada?"
Bi gamona iwonabodeyana bo, "Tagu na Yesu, iiyabo kwiikayotaketowa-
nenina;
6 bi geghomiiri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma
bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera."
7 Tomotomogha iiyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simi-
iri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyiisisiya, bi
getana wawaya siyakitana.
8 Sol dobodoboma imakegeghomiiri; bi raghanina matana sitamotatara,
na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da
sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma.
9 Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana
iyakam bo iyaniuna.
10 Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiiwiigeruwanina
kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuveni bo,
"Ananaiyas."
Na iwonabodeyana bo, "Tagu mma, Bada."
11 Bi Bada iwona bo, "Kugeghomiiri kunagho Jiudas yana bareye, bi
barena na keda sakwatuveni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina
name kunaverakanibu na Tasus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine
kitarakiiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari.
12 Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika
da imana debane itoura da rubana inakitamagha."
13 Bi gegha Ananaiyas iwona bo, "Bada, wawaya korotodi noko tomoyina
kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kivikivina iyikayotaketowanedi
Jerusalem kamone;
14 bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iiyawogha
tam sakabekabepepim na iyapatumidi."
15 Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwoneni bo, "Kunagho! Tagu avineyi da
kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiiwawo biiyadi bi
kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wiivinevinegha tomoyina
da inabagibagiyegu;

16 Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na
aniyeveveni basuna touna kiiraviguve na wawaya inawonedi.”
17 Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine
itoura bi iwoneni bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae
Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi
Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.”
18 Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na
rubana ikitawiimasi magha. Na igeghomiiri da ibabataito,
19 bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

Sol Damaskas kamone idima

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone
simakae.
20 Bi yaininagha idagu **kabepepa barediye** iyadimadima Yesu kiiravine,
iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.”
21 Bi wawaya iiyawogha yana dima siwaiyaneni na sivisokoveni, na
sivisisiya kabivivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iiyabo Jerusalem
kamone Yesu kana kivikivina iyikayotaketowanedi? Bi kanoghosi da noko
berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivikivina inapatumidi bi
inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biiyadi Jerusalem kamone da biwa
sinaveredi.”
22 Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi won-
awaghata ividebeni toudi biiyadi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha
Kiiwawona**, na Jius iiyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi
da yawata siyikawakereyana.
23 Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugerogerora da
Sol siyakasunuyi,
24 na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha
siyaruruwiitete,* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi
wiigiugerogerora noghosina nada iwaiyaneni.
25 Na noko biidi nubabasuve, turaturana† mududi iriga ghamana kamone
suveni bi kwanatu garina taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

Sol Jerusalem kamone

26 Bi raghanina Jerusalemma iverakanibu, na ikayoveni da kivikivina
iyirukapuvedi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivikiv-
ina, na sinaghareni.
27 Bi gegha, Banabas yana wiiwiitama, na ikabi inagho **apasol** biiyadi,
bi iwonedi da metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya
touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada
kiiravine idima.
28 Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikena-
vivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima.
29 Touna iyisisiya bi kate bada Jius damdi iiyawogha Grik gamoma
siyisisiya na yawata siyiikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da
siyakasunuyi.

---

* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipapa wiikenaviviredi da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyababaredi. † **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iiyawogha Sol iviwiitedi simiiri karona da Yesu kana kivikivina.

30 Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyaneni, na Sol
sirutayini siyowogha Sisiriyama‡ da wagagha sivipora inagho Tasusma,
yana kwanatu waghate.
31 Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da Sameriya kubura
kamodiye nuwaruririye simakae; bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasepe-
pidi da yadi wiitumaghana ivimaragata. Na yadi koroto iragata
kamokamogha bi Bada sikabikarawayena kirakiiyeni.

Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye

32 Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na inagho Yesu kana
kivikivina biiyadi da iyarubodadi Lida meyagiine makamakedi.
33 Name tomogha kana waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina
kayena sirabobo da gerubana yana kepanama iyamakegeghomiiri da bodu
8 sikovi.
34 Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iviyawiim; Geghomiiri bi yam
kepana kunoku.” Yaininagha igeghomiiri.
35 Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone da Seron ruwiipikapikane,
Aineyas iyawa sikita na Bada sivitumaghaneni.
36 Name Jopa meyagiina kamone na kivikivina wasike tana kana
waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima na Dokas). Raghani
nonowa bera miisedi iyaberabera wawaya biiyadi bi kate moyamoyakidi
iyiiwiitedi.
37 Bi wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi bi bare
tupayarayine kiidamove kamone sitore.
38 Bi Lida meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko
biidi, raghanina kivikivina siwaiyana da Pita name, na tomotomogha bata
siviporadi da siyawoneni bo, “Rubana da kuyapiika yaininagha toumi
biiyadi.”
39 Na Pita, igeghomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho. Bi raghanina
siverakanibu, na sirutayini sigae tupayaragha kiidamove. Kwabukwabura
korotodi nama Pita sigwagwari, siyaduudu bi kwama da gara mududi
mekodi Dokas yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na
siyiyeveveni.
40 Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha siyakanibutaveni, wasina bi
ivituwapore oghogheyana da irupari; bi irupari ikovi na imiiriwamira
wasikena raborabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomiiri.” Na
wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ikenageghomiiri.
41 Pita imana ikoghasi da wasikena imana ikabi bi itaina wiigeghomiiri.
Wasina bi wiigeruwana damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi
Dokas yawayawiina bi iviruveredi.
42 Awaki itubugha na warana Jopa meyagiina inununi, na wawaya
korotodi Bada sivigeruveni.
43 Wasina bi Pita, Jopa meyagiine gabudara peyaridi tomogha kana
waghawagha Saimon yawata simakae, bi tomoyina yana bagibagi na
ribiribi raborabobodi bekadima gara iyaberabera.§

---

‡ **9:30:** Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas yanono kwanatu ghamana Jerusalemma. § **9:43:** Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna *dadabuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadi ikabitowotowogha (Livitikas 11:39-40). Raghanina Pita mmko tomoyina yawata simakaye na yiyeveveyana da touna ikabununagha da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi.*

10

Pita da Koneriyes

1 Sisiriya meyagiina kamone na tomogha tana kana waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuveni da *Itali wiirouwa damna* kadi bada ghamana.

2 Touna patupatutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.* Yana nuwavereyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi biiyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari.

3 Raghani tana ravidi gabudare 3 o'klok naboni,† na Koneriyes noghotama ikitarutaveyana da God yana aneya ipiika touna biidi bi iwona bo, “Koneriyes.”

4 Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo, “Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwamiiseyeni bi kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi. Toudi ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni.

5 Noko biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini sinapiika.

6 Touna ivikiiwaga da Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire yegii ririne.”

7 Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine, Koneriyes yana bare kana wiiwiitamariyana yadi bata bi kate iyo tomoyina wiiwiitamariyina, touna teya God yakabekabepepi na ikwatuvedi sipiika,

8 bi awaki tupana iwonedi ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama.‡

Pita noghotama ikitarutaveyana

9 Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyagiina siyitutukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari.

10 Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwapewapeni na noghotama ikitarutaveyana:

11 Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwiiteka bi iyayoyo kubure. 12 Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwamiighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi.

13 Wasina bi gamo iwoneni bo, “Pita; geghomiiri, kunugha bi kunakam.”

---

* **10:2:** Koneriyes yana rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayeni. Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi siniborina (Apasol 11:3). Toudi sanagho kabepepa barediye, bi gegha noko damna kamonena. † **10:3:** Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius damdi sarupari (Apasol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes memeda bada iyarurupari. ‡ **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomitas da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye.

14 Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera,
Jius yama gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi
ayakamtowogha.”§
15 Bi gamo, Pita iwonena mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonedi da
toudi miisedi, na gekunawonedi da dadabudi.”
16 Mmko noghotama kitarutaveyana itubugha da raghani aroba, wasina
bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.
17 Raghanina Pita patana noghotama kitarutaveyanina basuna
iyanuwanuwagiureni, na tomotomogha aroba iiyawogha Koneriyes
iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone
siviturami iriyedi,
18 bi sivitarakiiyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha
Saimon Pita yamakamake bo gegha?”
19 Bi Pita na patana noghotama kitarutaveyanina iyanuwanuwagiurena
kirakiiyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwoneni bo, “Kuwaiyana, tomo-
tomogha aroba sininoyem.
20 Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu
aviporadi. Bi gekuninoghota bata basuna toudi gegha Jius.”
21 Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedi bo, “Tomogha iiyabo
kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”
22 Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum
yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina,
bi God yakabekabepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi
God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam
sisiya iyawaiyana.”
23 Pita iviwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne
nama siyakena.

Pita, Koneriyes yana bareye

Raghani ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meyagi-
inama wiigeruwana damdi mududi bada yawata sinagho.
24 Wowonama gabudarine na Sisiriya meyagiine siverakanibu. Bi Koner-
iyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita
siyakoyakoyayi.
25 Raghanina Pita bareye iyiitavenarughuveni, na Koneriyes ipepeta
iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi.
26 Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiigeghomiiri bi iwona bo,
“Geghomiiri; tagu wawaya wota** tam naboni.”
27 Bi toudi siyisisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da
wawaya korotodi sivitaghomidi.
28 Na iwonedi bo, “Tami tupami kwakovi da toumii Jius yama gwara
geiyiwaghasinemii da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo

§ **10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi *dadabuna inakabitowoyi bo inakani, na touna God matane na kanume na dadabuna (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepepi patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha.* ** **10:26:** God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodas 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi).

kanikiiwagemi;[††] bi gegha da God iviyevevegu da geananoghosi da wawaya
wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina.
29 Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na
kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”
30 Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha[‡‡] ravidi gabudare, gabudara
mma naboni, na yagu bareye ayarurupari; raghani tana, tomogha kana
gara kabinamanamarina naghoguve ivituramiiriyeni
31 bi iwona bo, ‘Koneriyes, God yam pari iwaiyana da yam vereyana
wawaya moyamoyakidi biiyadi na ivinuwamiiseyeni.
32 Na tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon
bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. Touna ivikiiwaga Saimon teya
samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima
gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’
33 Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika.
Noko biidi toumii mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha
sisiya iverem na tupadi kunawonemii kanawaiyana.”

Pita yana sisiya

34 Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wiisu-
wona God, wawaya yakayowiiyayedi da tupadi mayimayiyidi,
35 bi bagune dam bogaebogae bi gegha da iiyawogha God sakabikabikar-
awayeni bi awaki beradi rotomanidi saberabera na yiwaghasinedi.
36 Tami Wara Miisena God ivipora Isrel damdi biiyadi na kwakovi, da
wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso
sinitumaghanenina, bi touna na wawaya tupadi kadi bada,
37 kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu
awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane ibera bi dagudaguna na
Galiline:
38 tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma
Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meyagii peyaridiye
bera miisena iyaberabera bi iiyawogha **Seitan** yana maragata kamone na
iyiyawiidi, basuna God na gwabine.
39 Toumii bera tupadi Jiudiya kubure da Jerusalem kwanatune iberadi bi
matamiima kakita na kiimaghamaghatara, wasina bi korosiye situparatu
da sivirabobo.
40 Bi gegha da gabudara wiiarobine, na God raboboma ikabiwiigeghomi-
iri bi ibera da toumii biiyadi irumaghatara na kakita,
41 gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghamaghatara dammii
kawagha, iiyawogha na God rorowainagha ivinegha katamana, nokona
rabobo murine igeghomiirina, touna da toumii yawata kakam da kaniuna.
42 Yesu sisiya bagibaginama iwonemii da Wara Miisena wawaya biiyadi
kanadimeni, bi kanimaghamaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani

---

[††] **10:28:** Noghota ghamana tana meko Jius damdi sasinighiiyeni da gegha kubuna damdi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da *dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvidi, iyuwa meko tarabiibiisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Mememeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvenina, bo mememeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvedi bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni.* [‡‡] **10:30:** Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, *rorowagha na gabudara meko wawaya iiyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiyavina sadaguni yavera magha da rorowagha gabudarina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiyavina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.*

damone na touna wawaya tupadi yawayawiidi da raborabobodi kadi
wiitupawamiwamira.
43 God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada sivisisiya. Bi sigiruma
siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu
noghotataveyanina sinakabi.”

Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivibonuvidi

44 Raghanina Pita patana iyiisisiya, bi wawaya tupadi iiyawogha wara
siyawaiwaiyaneni na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonu-
vidi.
45 Bi Jius wiigeruwana damdi iiyawogha Jopa meyagiinama Pita yawata
sipiika na sivisoko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabikabikuwayina
kubuna damdi iveredi.
46 Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyiisisiya
bi God siyakabekabepepi.
Wasina bi Pita iwona bo,
47 “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko
biidi getana iiyabo inigesiyemii da rarimama kana babataitodina.”
48 Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonedi da Koneriyes,
yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyaba-
bataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita sivibabiini da
gabudara viya yawata siyamake.

11

Pita yana bera ivisisiya rutughutughureni

1 Bi **apasol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone
samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiya-
neni da bada sivigeruwana.
2 Na raghanina Pita igae Jerusalemma na Jius wiigeruwana damdi
mududi sikini
3 siwona bo, “Tam kunagho kubuna damdi yadi bareye da kate yawata
kokam!”
4 Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisisiya
rutughutughureni toudi biiyadi.
5 Iwona bo, “Raghanine Jopa meyagiine ayamakamake na gabudara tana
ayarurupari da nuwanuwagu iwapewapeni na amimeu, da sawara tana
akita abamama iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi
ruwamaruwa na ware wawaya sikabiwiiteka bi iyowogha tagu biidi meme
ayamakamakena.
6 Bi raghanina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa anana-
manidi da geananamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi
geananamanidi akitadi.
7 Wasina bi gamo awaiyaneni iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri,
kunugha bi kunakam.’
8 Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani
sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowoghana.’
9 Na gamo abamama iwonamagha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da
miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’
10 Mmko mimeuna itubugha da raghani aroba bi muriye na sawarina
iveramagha igae abame.
11 Noko raghanina mayimayiyine tomotomogha aroba Sisariyama sivipo-
radi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu.

12 Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghota bata bi
tomotomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi
6 sivimataturanegu da yawata kanagho Sisariyama da Koneriyes yana
bareye karughu.
13 Wasina bi Koneriyes iwonemii da yana bareye aneya irumaghatara na
ikita bi iwoneni bo, 'Tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine
da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini.
14 Touna iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata
iniyawiimina.'
15 Wasina bi raghanina adagu wiisisiya biidi, na Kanuma Kabik-
abikuwayina iyowogha da ivibonuvidi ware ghuyoghuyone touda biiyadi
iyowoghana naboni.*
16 Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anoghosi iwona bo, 'Jon
Babataito rarimama wawaya ibabataitodi, bi God na Kanuma Kabik-
abikuwayinama inababataitomi.'
17 Noko biidi iyeghani da God, kubuna damdi puyona mayimayiyina
iveredi, touda iveredana naboni raghanina Bada Yesu Kerisove tan-
itumaghanana. Na noko kiiravine, tagu iiyabo da God gebodenina
ananoghosi?"
18 Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyaneni, na Pita
siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, "Naboni
da God wiiwaghasina kubuna damdi iveredi da yadi berona sinamiiri
kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi."

Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune

19 Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada
iiyawogha Yesu siyitumaghaneni na siyikayotaketowanedi da sivivera
bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya
Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi
biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni.
20 Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da
Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi
biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siya-
wonewonedi.
21 Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi
Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karona.
22 Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki
iyatubutubugha na Banabas sidaru inagho Antiyokma.
23-24 Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivi-
bonuvi bi yana wiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina
nama iverakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya
biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasepepidi da nuwanuwadi
tupanama wiisuwonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi
Banabas yana sisisya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.
25 Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasusma da Sol
iyinoyeni;
26 bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu
tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da
wawaya korotodi siyiyevevedi. Bi noko raghanine Antiyokne, wawaya
sidagu da wiigeruwana damdi siviwaghawaghaedi da Keresiyana.

---

* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Apasol 2:4 kokita). **11:16:** Acts 1:5 **11:19:** Acts 8:1-4

27 Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalemma
siyowogha sinagho Antiyokma.
28 Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiiri bi Kanuma Kabik-
abikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirak-
ina inapiika kubura bogaebogae bi Roum yadi wiibadana rogune in-
akamowanidi; mmko kapoena Roum damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana
wiibada raghanine na itubugha.
29 Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha
awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyavereyana kirakii bi
siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiudiya kamone da
siyiwiitedi;
30 bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore
da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem
kamone siyaveredi.

12

Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi

1 Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana
damdi mududi iyikayotaketowanedi.
2 Bi touna gamone na Jon toghanaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi
da sivirabobo;
3 bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo sivinuwami-
iseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko
berana **Koughanu** porayina raghanine sibera.
4 Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi
Herod gamone na wiiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi
riba ruwamaruwa kamodiye na iyo tomotomogha ruwaruwamiighate da
Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto
matadiye bi debae Pita iyitupawamiwamireni.
5 Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wi-
igeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwiiteni.

Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana

6 Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita
iyitupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi
bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi
kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;
7 Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata
biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiiyana ikasitowotowoyi na
ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiri yaininagha.” Wasina bi Pita
imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha.
8 Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.”
Na Pita ibera, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiru-
vivireni bi kivinigu.”
9 Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibu-
taveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaberabera na wiisuwona, touna
inoghosi da iyamimeu.
10 Wasina bi wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siveratupiiredi da
bada riba wiibatana damdi siveratupiiredi, bi sipiika matamketa aiyanma

11:28: Acts 21:10 **12:4:** Exo 12:1-27

sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiiravidiye na matamaketana nuwane itamotatara da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siyowogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

11 Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyiyawiigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

12 Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawiini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari.

13 Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiitamariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni.

14 Raghanine Pita gamona iwaiyana rukunukunuveni na ivinuwamiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi irukwatu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

15 Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim ineghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatare, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

16 Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabinokena kirakiiyeni.

17 Bi Pita imanama ivimatakira da siyiraborabobo, bi iwonedi da metagha Bada biwa gawarinama ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedi.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedi bi inagho kubura tane.

18 Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo tomotomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho.

19 Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo tomotomogha iwonedi da siyinoyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iiyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamiredi, bi gamone na iwona da sivikasunughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

Herod yana rabobo

20 Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivituwiikapukapudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikayoveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwarururiri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika.

21 Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedi ivikote, bi yana wiikiiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya ibera.

22 Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na sirukwatu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

23 Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikarawayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

24 Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawiiwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana.

25 Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

13

Banabas da Sol siviporadi

1 Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da
abawiiyeveveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana
tomogha dumadumana), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna
Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol.
2 Gabudara tana raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabek-
abepepi da siyiiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedi bo, “Banabas
da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi
sinabera.”
3 Na wiiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye
sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera,
wasina bi siviporadi sinagho.

Banabas da Sol Saipras nuwane sidima

4 Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi An-
tiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae sigeru
da sinagho Saipras nuwane.
5 Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa
baredi**e God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da
toudi kadi wiiwiita.
6 Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sipiika Papos kwanatune,
bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana
na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina.
7 Bi Sodiyas Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiyas Polas na
tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyiibadeni. Bi yana wiina da
God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da
siyapiika siyakita.
8 Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha
yana basuna na namakatanina), sisiyama iviaviyedi bi ivimatipo da nuwa
wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina.
9 Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuway-
ina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga,
10 bi iwoneni bo, “Tamna **Seitan** yana wiitamariyana, tam nonowa
kwiiyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiisinighi-
ighiiyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiiyaba gemeyan kuyak-
abikabitore!
11 Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani
tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunaki-
tana.”
Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da
gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya tana
iyabanani bi imana iyakabi da iyinaghoveni.
12 Raghanina Sodiyas Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na
ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiiyeveveyana kiiravine na
ivisoko kirakii.

Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima

13 Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi
wagae sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi
noko kuburine Jon Mak ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma.

14 Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya
kubura kamone. Bi **wiiyawiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa**
barene da simakewiipikapika.
15 Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sik-
abiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da
Banabas biiyadi siwona bo, "Warewaresimii, memeda wonawiikayokay-
owana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiye, na kopiika da konisisiya."
16 Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyiraborabobo
siyawaiyaneni bi iwona bo, "Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi
wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyanegu.
17 Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi
iberadi da ividam kiitowana Ijipt kubure siyamakamake raghanine, ware
kubura wiibata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijipt
kuburama ikabikanibuvedi.
18 Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeeyeni
bi gegha da ikoyagha yaporidi.
19 Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi
kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivirapeneni.
20 Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijipt kubure, bi bodu
450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure
make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi
sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye.
21 Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benji-
man kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiye iyikiiwawo.
22 Bi God, Sol wiikiiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri
da iyibada, bi Deivid kiiravine mma naboni iwonaruyaragha, 'Abanani
da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabikirakiiyeni da awaki tupadi
akayokayoveni da iyabera na inabera.'
23 Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwi-
iyawa Yesu ipiikeni, ivisuwona na naboni.
24 Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi
tupadi biiyadi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuwamira da God
iyanoghotatavedi da siyababataito.
25 Raghanina Jon yana bagibagi wiikovinina biidi na ivitarakiiyana
bo, 'Konoghonoghosi tagu God yana wiivinevinegha? Gegha, getagu.
Bi kowaiyana, wawaya muriguve yapiipiika, na yana maragata iragata
kirakii bi tagu gekiimatanigu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara
anakabitavetaveyana.'
26 Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wi-
iwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God
metagha wawaya iniyawiidi kiiravine na wara idaru touda biiyadi.
27 Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da
Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. Wiiyawiitaveyana gabu-
daridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya
kabepepa barene sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakov-
ina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana
peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara.
28 Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana
siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

13:17: Exo 1:7 **13:18:** Num 14:34 **13:19:** Deu 7:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Sa 3:20 **13:21:** 1 Sa 8:5, 10:21 **13:22:** 1 Sa 13:14, 16:12 **13:24:** Mrk 1:4 **13:25:** Mrk 1:7 **13:28:** Mrk 15:13,14

29 Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine
sivisisiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina korosima sitorey-
owoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore.
30 Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri;
31 bi gabudara peyaridi kamodiye na iiyawogha yawata Galilima
sipepewa sigae Jerusalemma na iyarurumaghatara toudi biiyadi na siyak-
itakita. Na kata toudi kana wiimaghamaghatara wawayidi Isrel damdi
biiyadi.
32 Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove
waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biiyadi
33 God kayikikida ivisuwonedi iwona bo, "Tomogha iiyabo iniyawiimi
na inapiika." Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina
irumaghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God,
Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri. Touna na God natuna. Noko berana na
ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso
iwoneni bo,
'Tamna tagu Natugu,
bi kata Tamamnaki na Tagu.'
34 God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri da gemeyani inarabobo
maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye
ivisisiya nosinosidanakim biiyadi iwona bo,
'Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona
da Deivid ayimiiseyeni na naboni.'
35 Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo,
'Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore
da karawage inatamoririghana.'
36 Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawi-
ine iyamakamake na God awaki ikayoveni da iyabera na iberadi. Wasina
bi irabobo na nosinanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamor-
irigha.
37 Gegha, touna Yesu iyiisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomiiri da
tubuyina geiyatamoririghana.
38-39 Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni
da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapori. God na rubana
yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi
memeda Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana
gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na
tami wasina.
40 Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana
gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo,
41 'Kowaiyana, tami iiyawogha kwiisinighiighiiyeguna!
Konakabinoka bi konarabobo.
Basuna yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni
tami gewiigeruwana dammi biiyadi.
Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi
bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.' "
42 Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuy-
oveni, na wawaya siyiibabiidi da muriye wiiyawiitaveyana gabudarina
tane na bada sinaveramagha da God warana sinisisiyena mayeni toudi
biiyadi.

13:29: Mrk 15:42-47 **13:31:** Acts 1:3 **13:34:** Isa 55:3

43 Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna
damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Ban-
abas sikivinidi. Toudi yawata sivisisiya patapata bi siwonawiiyoyowanedi
da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaru-
veni.
44 Wasina bi wiiyawiitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda
kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da Bada warana
siyawaiyaneni.
45 Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Ban-
abas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi
siyigeruwiiredi.
46 Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, “God iwonemii
da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimeni, bi gegha da tami
kwiisinighiighiiyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da
noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana
kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimeni.
47 Bi Bada God sisiya bagibaginama iwonemii bo,

‘Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana
da kubura tupane wawaya tupadi konawonedi
da metagha yadi berona kiiravine aro siyakabi bi aniyawiidina.’ ”

48 Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivin-
uwamiise kirakii bi Bada sikabepepi warana kiiravine; bi iiyawogha nada
ivineyidi da yawa makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.
49 Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabimumu.
50 Na Jius babada sigeghomiiri da kubuna wasiwasike moumouridi iiya-
wogha God sakabekabepepi, da kate kwanatu kana wiinaghowana tomoto-
moyidi nuwanuwadi sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepepidi
na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama sivikanibuvedi.
51 Wasina bi Pol da Banabas kaye popokudi sikasiwiiririgha (nokona
wiiyeveveyana da God nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi
sitouya sinagho Ikoniyamma.
52 Bi wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune sivinuwamiise kirakii bi
Kanuma Kabikabikuwayina iyakoyakoyayidi.

14

Pol da Banabas Ikoniyam kamone

1 Wasina bi ware Antiyokne, berana mayimayiyina Ikoniyam kwanatuna
kamone Pol da Banabas sinagho, Jius yadi **kabepepa barene** bi sidima
kayowiiwiiyaka na koroto kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana.
2 Bi Jius mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sigeghomiiri da kubuna
damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi bi Pol da Banabas sivi-
aviyedi.
3 Bi gegha da Pol da Banabas nama raghani gurina simakae, da geere
sinimayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadimadima. Na Bada,
wawaya iviyevevedi da yadi dima na wiisuwona kiiravine da maragata
iveredi bi mmko kedane na **berakayowiiwiiyaka** da matakira sibera.
4 Bi Ikoniyam kwanatuna kamone wawaya sivibogaebogae da dam bata:
mududi na Jius gewiiwiigeruwanidi muridiye bi viya na **apasol** muridiye.

13:47: Isa 42:6, 49:6 **13:51:** Mrk 6:11

5 Wasina bi kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada
teya sivigiugerogerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi siyikayotake-
towanedi bi akimama siyikasunughanedi.*
6 Bi gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra da Debi
kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate kubura riridiye.
7 Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimeni.

Listra da Debi kwanatudi

8 Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da
digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana.
9 Gabudara tana imake bi Pol iyiisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol,
tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa,
10 na Pol irukwatu iwoneni bo, “Geghomiiri, kumiiri rotomana!” Yaini-
nagha tomoyina iyawa na imakegeghomiiri da pepewa idaguni.
11 Raghanina wawaya sikita da Pol awaki ibera, na sidagu yadi gamo
waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu† bo, “God yadi bata sivi wawaya
wota bi kiidamoma siyowogha kurida!”
12 Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,‡ bi Pol na Hemes, basuna
touna wiisisiya woraworana.
13 Na god Zeus kana kabepepa barena na kwanatu matamketana bi
kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara ipiika da
matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apasol** Pol da
Banabas biiyadi siyasuwara.
14 Bi raghanina apasol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara
sitayina gosigosira§ bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo,
15 “Turaturamii, awaki biidi mmko koberabera? Toumii na wawaya
wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi
god wiiwiiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina
konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii ibera, bi kate awaki
kamodiye.
16 Naghove wawaya iviwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabek-
abepepa.
17 Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena
ivimaghatari touda biiyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda
bi moura kadi raghani nunudiye: kam yaverevereda bi yabera da tin-
uwamiise.”
18 Bagune mmkodi sisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiiyeni
da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuwaridina.

Pol akimama sirouvi

19 Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniyam kwanatudima
sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawiikapudi da akimama Pol

---

* **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Livitikas 24:16 kokita). † **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyiisisiya. ‡ **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini sisiya wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biiyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwa kiiravine. § **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara. **14:15:** Exo 20:11

sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu kubune.
20 Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomiiri da iveramagha irughu kwanatuve.
Raghani ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.
21 Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimeni na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Listra kwanatune, da sinagho Ikoniyam kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure.
22 Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawiitoratoradi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata, siwonedi bo, "Wiigeruwana damda nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God yana wiikiiwawo kamone tanarughu."
23 Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiitumaghana na touna gwabine siyatoretore.
24 Bi Pisidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu,
25 da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune.
26 Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.
27 Raghanina Pol da Banabas Antiyokma siverakanibu, na wiigeruwana damdi sikasiwiitaghomidi bi siwonedi da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana.
28 Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

15

Dughu Jerusalem kwanatune

1 Wasina bi tomotomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyiyevevedi siyawonawona bo, "Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!"
2 Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirona kiiravine **apasol** da dogadogara siyakitadi.
3 Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedi da metagha kubuna damdi simiiri karona God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama sivinuwamiise kirakii.
4 Bi raghanina Jerusalema siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, apasol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiikiivedi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera.

5 Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona
bo, “Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara
sinakabisisiredi.”*
6 Na apasol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughu-
veni.†
7 Berana sivisisiyena kirakiiyeni bi murine na Pita igeghomiiri bi iwona
bo, “Warewaresigu, kwakovi da God rorowainagha‡ touda kamodama
ivineyigu da kubuna damdi biiyadi Wara Miisena anadima bi sinawaiyana
da Yesu sinigeruveni.
8 God wawaya tupadi nuwanuwadi iyakowa bi iviyeveveyana da kubuna
damdi iviwaghasinedi bi Kanuma Kabikabikuwayina iveredi, ware touda
biidi ibera na naboni.
9 Bi yabera da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi
bera beroberodi inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine.
10 Na awaki kiiravine, koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda bi
kate nosinosidanakim getayimaragata kirakii da mmkodi gwara§ tayakabi-
sisirena yaporidi. Bi kata tami mmko vitana kubuna damdi katiiyadiye
kotoretore.
11 Gegha da, touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika
kawae na tayawa. Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye.”
12 Wasina bi wawaya tupadi siviraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya
na siyawaiwaiyanedi da God metagha **berakayowiiwiiyaka** da matakira
toudiye ibera kubuna damdi wiiwiitumaghanidi biiyadi.
13 Raghanina sivisisiya ikovi na Jemes igeghomiiri bi iwona bo, “Ware-
waresigu, kowaiyanegu,
14 Pita nada iwoneda da metagha God dagudagune iviyeveveyana da
kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya iyouna da touna yana
wawaya.
15 Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko sisiyina teya sivikapudi, da
sigirumina iwona bo,
16-17 ‘Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha
da Deivid yana wiikiiwawo ibeku na anakabiwiimaragasi.
Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni,
bi anabera da inimaragata magha.
Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika,
da kate kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iiyawogha avinegha
da rapeguve na tupadi yawata.”
18 Mmkona Bada naghove waghata ikabiwiimaghatari na yawonewo-
neni.’ ”
19-21 Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayineni iwona bo, “Mmko raghani
gurina kubura nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabikabiyawa
bi **wiiyawiitaveyana gabudaridiye** na **kabepepa barediye** nonowa
sadimedimedi. Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna damdi

---

* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiiwiitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone. † **15:6:** Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. **15:7:** Acts 10:1-43 ‡ **15:7:** Mmko AD 40 bi nokona bodu 10 naghone (Apasol 10:1; 11:18). **15:8:** Acts 10:44, 2:4 § **15:10:** Mosis yana gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matiu 11:28-29). **15:19-21:** Lev 18:6-23, 17:10-16

wiiwiitumaghanidi iiyawogha God biidi samiimiiri karona, na getana bera da inapiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa tayagirumi tayipora toudi biiyadi bi tayawonedi da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turaturaviroyina iyuvina meko, ganiganina geiyororotaveyana bi gesinakani bo ganigani gesinaniunina da kate gewiimumurana beradi bogaebogae sinabera da sinitamumuna.”

Babada pepa sigirumi

22 Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara da wiigeruwana damna tupadi noghota sitore da wawaya viya nama kamodima siyavinegha bi siyiporadi Pol da Banabas yawata siyanagho Antiyok kwanatune, Siriya kubure da awaki sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawonawiikatayidi. Na tomotomogha bata sivineyidi, Jiudas (sakwatuveni Basabas) da Sailas bi toudi na wiigeruwana damdi yadi kabikarawagha gwabidiye.

23 Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na warewaresimi bi Jerusalemma kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

24 Toumii kawaiyana da wawaya kamomiima iiyawogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiiyeveveyanama nuwapoya siveremi.

25 Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da tomotomogha kavinegha bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siyawonemi.

26 Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sinabagibagiyeni.

27 Na toumii Jiudas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

28 Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuwayina da toumii yama noghotana gegha sira peyaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana:

29 gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuwara bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana bi konakanina da kate wiimumurana beradi bogaebogaema tamumu konaberana.**

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberabera na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

30 Na tomotomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwiitaghomidi bi pepana siveredi.

31 Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi sivinuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine.

32 Wasina bi Jiudas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

33-34 Jiudas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiiri nuwamiimiiseye da

---

** **15:29:** Wiimumurana tamumudi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakaraka nayina, utuwiiyogho, veruwana, tomotomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita).

nuwaruririye siviporadi da siveramagha Jerusalemma iiyawogha siviporadina toudi biiyadi.††

35 Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveveyana da siyadimadima.

Pol da Banabas sivibogabogae

36 Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwoneni bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi, meme Bada wonana tadimana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.”

37 Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuveni Mak) siyarutayini,

38 bi Pol inoghosi da geiyamiise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamake patapata bi yadi bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesa.

39 Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawakeereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak irutayini bi wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane,

40 bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi.

41 Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenaredi bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

16

Timoti, Pol da Sailas ivirukapuvedi

1 Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Listra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha.

2 Wiigeruwana damdi Listra da Ikoniyam kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina.

3 Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.*

4 Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisiredi.

5 Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimaragata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita

---

†† **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha. **15:38:** Acts 13:13

* **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeyine gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

6 Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turaturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadimeni, na Praigiya da
Galeisiya kubura kamodigha siveravivira.
7 Raghanina sipiika Maisiya kubura kana wiibarabarate, na siberatowoyi
da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi
da nabo siyanaghona.
8 Na noko biidi Maisiya kubura siverarughuwoneni da siyowogha
sinagho kikire Troas kwanatune.
9 Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi noghotama ikita
kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyamiimiiri bi iyiipepeyana
wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, "Kutowawona mabo Masedoniya
kubure da kuniwiitemii!"
10 Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na toumii kakabununagha
yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii
da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

Lidiya, Yesu ivitumaghaneni

11 Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagae kageru bi katowa-
wona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis
kwanatune.
12 Bi name na kayegha karughu Pilipai kwanatune. Noko kuburina na
Roum yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana
tana bi nama gabudara viya kamakae.
13 Bi **wiiyawiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibutaveni
kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawarina tana namameme kaya-
banani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na
kamakeyowogha bi wiisisiya kadaguni toudi biiyadi.
14 Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha
Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogi-
mona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana itamotatara da
iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana.
15 Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iiyawogha nama yana
bareye siyamakamakena sibabataitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo,
"Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada iigeruveni, na kopiika
yagu bareye konamake." Bi ivibaba tupetupemii patana da kaviwaghasina.

Pol da Sailas biwa gawarina kamone

16 Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wiibagubagu-
rana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyiibadeni na awaki raghani
muriye sinatubughana iyiidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaru-
yaraghama mane ghamana iyakabikabi.
17 Bi Pol da toumii iyakivikivina wiitetemii bi iyakwatukwatu bo,
"Mmkodi tomotomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana
wiitamatamariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawiimi."
18 Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na
Pol nuwanuwana ivisi, na imiiriwamira bi kanuma berona iwoneni bo,
"Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!"
Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.
19 Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike
ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi
bi sitayinakwarokwarodi sinago wiigimogimona gawarine, da kwanatu
babadidi naghodiye siyamiiri;

20 bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo,
“Mmkodi tomotomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya
kamodiye mma yada kwanatuve.
21 Toudi yada wawaya kiki beradi siyevevedi mekodi yada gwara geiyi-
waghasinedi, bi touda Roum tubutubugha na gerubana mmkodi kiki
taniwaghasinedi bo tanabera towoghana.”
22 Bi koroto bada sivirukapuwana sigeghomiiri Pol da Sailas sigogona
kuridi; na kwanatu babadidi iyo tomotomogha siwonedi bo, “Pol da Sailas
kadi gara kokabitavetaveyana bi vidima korouvidi.”
23 Bi sirou kirakiiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuvedi, bi
badana siwoneni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi.
24 Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana basuki-
ine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatetedi bi
ipoyakavinidi.
25 Bi pom kambasune Pol da Sailas siyarurupari bi ayi siyatawotawora
da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na
siyawaiwayanedi, 26 bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da
biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina
matamketadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamotave-
taveyana.
27 Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tu-
padi sitamotatara, na inoghosi da biwa kabikabi damdi tupadi siviver-
averuwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyag-
warunugha mayeni.†
28 Bi Pol irukwatu da ghamana iwoneni bo, “Gekunirabobo mayemna,
toumii tupamii mma.”
29 Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kibe kiiravine irukwatu
da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupayarae
bi ere kirokirorona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha.
30 Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwonedi bo, “Babada, awaki anabera
da yawa makewaghawaghasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine
gegha aro inavereguna?”
31 Na Pol da Sailas siwoneni bo, “Bada Yesu kitumaghaneni na tam
kunayawa, da yam rakaraka yawata.”
32 Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi
biiyadi.
33 Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da
kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana
rakaraka yawata sibabataitodi.
34 Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bareye da kam
iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi sivinuwamiise
kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.
35 Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho
biwa badana siyawoneni bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinanagho.”
36 Na biwa badana Pol iwoneni bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas
kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

---

† **16:27:** Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

37 Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwonedi bo, “Toumii na Roum tubu-
tubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitu-
pawamiwamiremii bi debae wawaya tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii
bi biwa gawarine sitorerughuvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye
sinawonatavemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapi-
ika da sinikanibuvemii.”
38 Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da
Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roum
tubututubugha na sinaghara kirakii;
39 na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona
sibera na kiiravine siwonawiipikepikedi. Wasina bi sikabikanibuvedi bi
sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni.
40 Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho
Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi
bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata. Wasina bi
murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

17

Pol da Sailas Tesalonika kwanatune

1 Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughu-
wona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na
kabepepa barena tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye.
2 Pol nonowa iyaberaberana naboni, na inagho kabepepa barene irughu,
bi God wonanama iyiyeveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi
mmko berana na **wiiyawiitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba
kamone ibera.
3 Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni wawaya biiyadi bi
nokove na iviyeveveyana da meboda God yana **Wiivinevinegha Kiiwa-
wona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri.
Pol iwonedi bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na
Keriso, God yana wiivinevinegha kiiwawona!”
4 Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iiyawogha
God siyakabekabepepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha gham-
aghamadi korotodi, Pol yana sisisya sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni
na Pol da Sailas sivirukapuvedi.
5 Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol
yana sisiya sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya
berodi wiikedapepevidi sikasiwiitaghomidi da sivirukapuwana bi wiikay-
otirana sidaguni. Sivera sinagho tomogha kana waghawagha Jeison yana
bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiininoyedi, memeda
siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye.
6 Bi raghanina gesiyabananidi, na Jeison da wiigeruwana mududi sibura-
vidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona
bo, “Nokodi tomotomogha iiyawogha kubura tupane piropiro sibera na
kata sipiika yada kwanatuve,
7 na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roum kana kiiwawo Sisa
yana gwara sikasigiiyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana
waghawagha na Yesu.”*

* **17:7:** Roum yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roum damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuvedi “Sisa”.

8 Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisiyina siwaiyaneni
na nuwanuwadi sipughu kirakii.
9 Wasina bi kwanatu babadidi sibera da mane sikabiguba na rubane
Jeison da wiigeruwana turaturana viya yawata siyimiisana ware won-
awaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisiya
bagibaginama siwonedi bi siviwaghasinedi da sikabitoredi sinagho.

Pol da Sailas Bereya kwanatune

10 Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas
siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha Bereyama. Raghanina
siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**.
11 Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedi genaboni Tesa-
lonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisisira kirakii basuna yadi kayowana
ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena
God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi
da memeda Pol yana sisiya na wonawaghata bo gegha.
12 Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni,
bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate
bada Grik tomotomogha korotodi yawata.
13 Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol,
God wonana Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho
da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi
siyapughu Pol biidi.
14 Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire,
bi Sailas da Timoti na nama Bereya kwanatune simakae.
15 Bi tomotomogha iiyawogha Pol sivikayeturaneni na sikabi sinagho
Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha
Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedi yaininagha siyanagho Pol
biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

Pol, Etens kwanatuna kamone

16 Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoy-
akoyayidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na ivinuwapoya
kirakii.
17 Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi
iiyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi
kate gabudara patepatena iyanono wiigimogimona gawarine da iiyawogha
nama na yawata siyiisisiya.
18 Bi kamodiye viya na abawiiyeveveyana damdi iiyawogha yadi wiina
da wiisuwona sisiyina bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana,
sakwatuvedi Ipikuriyan da Stoiki damdi.† Toudi Pol yawata bada sivig-
amowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima
da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi mududi sivi-
tarakiiyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya
gedamidina.”

† **17:18:** Ipikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Ipikuras yana wiiyeveveyana sakivikivina. Iviyeveveyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyinuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiiyeveveyana sakivikivini. Iviyeveveyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana.

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wiibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”
19 Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiiyeveveyanina wouna tam kwiisisiyeni?
20 Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na toumi naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.”
21 (Mmko sivisisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyanena pomedi).
22 Wasina bi Pol dughu kamone igeghomiiri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopeepetedi.
23 Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wiikenavivirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopeepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi.
24 God, kubura ibera da kate sawara tupadi kamonena. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena.
25 Bi gewawaya yadi wiiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi.
26 Ghuyoghuyone na tomogha tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo.
27 God mmko ibera da wawaya siyinoyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana.
28 Ware naboni wawaya tana iwona bo,
‘Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu
da bera awaki taberabera na tana bera.’
Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo,
‘Touda na touna natunatuna.’
29 Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananoghosi da touna naboni tarabiibiisaka gould bo silva bo akimama siberana. Wawaya akakovidi yadi nuwagiurama na mmkodi sawara imadima sabera.
30 Naghove waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna kiiravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri kubutedi,
31 basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi initupawamiwamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiigeghomiiri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira.”
32 Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni bi iwona da wawaya raboboma inageghomiiri, na mududi sivinamayeni bi mududi siwoneni

17:24: 1 Ki 8:27; Acts 7:48

bo, “Toumii yama kayowana da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana.”
33 Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho.
34 Bi wawaya mududi Pol sivirukapuveni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Diyonisiyas touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

18

Pol, Korint kwanatuna kamone

1 Mmko berana murine na Pol, Etens kwanatuna ikuyoveni bi inagho Korint kwanatune.
2 Da name Jius tomogha tana ibanani kana wagahwagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katotawota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da Roum siyakanibutaveni.* Pol inagho da iyakitadi
3 basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata.
4 Bi **wiiyawiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.
5 Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitoura bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.
6 Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiiyeni bi sivisisiya beroveni, na kana gara popokuna naghodiye ikasiwiiririyi† bi iwonedi bo, “Meboda God aro inaveremi, na tamimani koviwawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimeni.”
7 Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne.
8 Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada mayimayiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivigeruwana da sibabataito.
9 Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivisisiya Pol biidi iwona bo, “Gekunanagharana! Kudima waghawaghata wawaya biiyadi kiiraviguve, gekunikawapotapotana!
10 Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna kamone na yagu wawaya.”
11 Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyiyevevedi.

---

* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedi da noko kwanatuna siyakuyoveni. † **18:6:** Mmko berana yiyeveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita).

12 Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomiiri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iyitupawamiwamireni.
13 Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaberaberatowoyi da wawaya nuwanuwadi inawamira da keda bogaema God sinakabepepi‡ meko gwara geiyiwaghasinenina!”
14 Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedi bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaberabero da Roum yadi gwara iyikasigiiyeni, na tagu, yagu bagibagi da yami sisiya ayawaiyana.
15 Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamimani konakabi wiirotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.”
16 Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni.
17 Bi kabepepa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

Pol iveramagha Antiyok kwanatune

18 Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiila yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi ivikovini.§ Bi Pol, Prisila da Akwiila wagae sigeru bi siyanagho Siriya kubure.
19-21 Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatutouya na iwonedi bo, “Memeda God iniwaghasinegu na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiila, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wagae igeru da itouya inagho.
22 Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalemma da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma.
23 Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyiisisiya da nuwanuwadi iyiimaragasidi.

Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni

24 Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijipt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiiyeni.

---

‡ **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiyeveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasinedina, bi siwona da kabepepa kedana wouna iyiyeveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasinenina. Na yadi kayowana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Apasol 16:20-21, 17:7 kokita).

§ **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, ibera da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

25 Touna nada waghata wawaya gwabidiye Yesu yana Keda akovina ikabi,
bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyiisisiya
na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babataito** warana kawagha
iyakovi meko Jon Babataito wawaya iviyevevedina.
26 Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyiisisiya.
Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho
yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sivisisiyena ru-
tughutughureni touna biidi.
27 Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya
kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone si-
wonawiiyoyowaneni bi pepa tana sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi
Akaiya kubure, da Apolos yapiipiika na siyaverabodeni da siyikiikiiveni.
Raghanina iverakanibu na iiyawogha nada God yana nuwayuyune Yesu
sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi iviwiitena kirakiiyedi.
28 Yana wiiwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera
da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevevedi da
Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

19

Pol, Epesis kwanatuna kamone

1 Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone
iyamakamake, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire,
Epesis kwanatune iverakanibu bi name wiigeruwana damdi mududi
ibananidi.
2 Na ivitarakiiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma
Kabikabikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma
Kabikabikuwayina tana meme.”
3 Na Pol ivitarakiiyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko
babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iyiyevevedina touna babataitona.”
4 Pol iwonedi bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera
berodima simiirikubuta. Bi iwonedi da iiyabo murinagha yapiipiika na
siyitumaghaneni. Touna na Yesu.”
5 Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane
ibabataitodi.
6 Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina
ivibonuvidi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasi-
yaragha.
7 Bi nama na tomotomogha tupadi yadi 12.
8 Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono
kabepepa barene iyarughurughu bi ere mayitorana iyiisisiya wawaya
biiyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni.
9 Bi gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na
debae wawaya biiyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na
touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata
sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiiyeveveyana barena, bi
raghani nonowa na noko barene God yana wiibadana kiiravine siyi-
idimeyaneni.

19:4: Mrk 1:4,7,8

10 Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na wawaya tupadi,
Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana
siwaiyaneni.

Skeva natunatuna

11 Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiwiiyaka** ghamaghamadi
iyaberabera,
12 na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sikasitowoyi bi
sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga
sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.
13 Bi Jius mududi iiyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma
beroberodi wawaya gwabidima siyarurukwavina siyakanikanibu, na bada
siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi
sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonedi bo, "Yesu waghawaghane,
iiyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina
gwabinama kanibutaveyana."
14 Bi Jius yadi **prist** kiikiiwawona tana kana waghawagha Skeva natu-
natuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.
15 Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonedi bo,
"Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iiyawogha?"
16 Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da
igeiwayidi. Bi irouvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera
sikanibutaveyana ere ganiganidi.
17 Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi, Epesis
kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara
kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sikabikuwayena kiraki-
iyeni.
18 Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana
turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara.
19 Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedi da
metagha sinikiirapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye siv-
itaghoma bi sigibu. Bi memeda mmkodi buka siyigimona, na miisanina
augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.*
20 Mmkodi bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena
kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.
21 Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ik-
abi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedi da
wiigeruwana damdi iyarugenaredi da iyanagho Jerusalemma. Na wi-
igeruwana damdi iwonedi bo, "Dagudagune na ananagho Jerusalemma, bi
muriye na ananagho Roumma."
22 Na kana wiiwiiteyana yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho
Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani
gisina.

Wiiruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone

23 Bi noko raghanine Yesu yana Keda kiiravine nuwapoya ghamana
Epesis kwanatuna kamone itubugha.
24 Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana
waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bo-
gaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana

* **19:19:** Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedi da toudi geiyi-
waghasinedi da imapu beradi sinaberadina.

waghawagha Atemis na Demetriyas, Atemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana siyakabikabi.
25 Na noko biidi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iiyawogha teya bagibagina mayimayiyina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonedi bo, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi.
26 Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Atemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’
27 Na tana kita yapori da touda tarabiibiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Atemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Atemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wiibada gesinatore yowoyenina.”
28 Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Atemis kana waghawagha iragata kirakii!”
29 Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.[†]
30 Na Pol ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera.
31 Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonena kirakiiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.
32 Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sineghenegheghedi da awaki kiiravine sivitaghomidi.
33 Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena.
34 Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri[‡] sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Atemis kana waghawagha na iragata kirakii!”
35 Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawiipikadi bi iwonedi bo, “Epesis dammi, wawaya tupadi kubura debane sakovi da Atemis kana

[†] **19:29:** Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinamakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragututu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo. [‡] **19:34:** Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da *2 hours.*

waghawagha iragata kirakii na touda Epesis damda na kana kabepepa barena da yana akima kabikabikuwayina abamama ibeku iyowogha na kadi koyakoyagha!
36 Wawaya tupadi sakovi da wonawaghata, na touna kiiravine koyirab-
orabobo da gebera wapawapa koyaberana.
37 Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi bo yada god wasikena siyawona wiiberovenina.
38 Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi iiyabo wiiwawuna sinakayoveni, na sinanagho wiitupawamiwamira barene, bi babada nama da toudi siniwiitedi.
39 Bi memeda yami gwiini sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu babadidi yadi dughu kamone konarughu, da kiiravidiye konisisiya da konirotomanidi.
40 Tagu kata awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara, na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.”
41 Wasina bi kwanatu badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

20

Pol inagho Masedoniya da Akaiyama

1 Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu wiitaghomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniyama.
2 Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu,
3 da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwaiyana da Jius damdi siyigiugerogerora da siyakasunuyi. Noko biidi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha.
4 Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas.*
5 Bi mmkodi tomotomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii.
6 Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na wagae kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabiwiiveramayi

7 Sande ravidiye na wiigeruwana damdi yawata kavitaghomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biiyadi iyisisisya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya.
8 Bare gekirakiina kawiina yadi aroba bi tupayarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata.

* **20:4:** Mmkodi tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

9 Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiverana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiverama ibeku iyowogha dobodobove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo.
10 Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, “Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!”
11 Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupayarayine, bi bred ikiyagima bi ireregha da wiigeruwana damdi yawata sikam patapata, bi murine toudi biiyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina ikuyoveni.
12 Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi sivinuwamiise.

Pol wagagha inagho Miletas kwanatune

13 Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru.
14 Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune.
15 Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminama na Miletas kwanatune kaverakanibu.
16 Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaininagha da memeda Jerusalemma iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabudarina.

Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi

17 Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya.
18 Raghanina siverakanibu na iwonedi bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuyone Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata.
19 Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugerogerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiyeni, bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.
20 Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadimadima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wiiwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha ayiyeveveyana.
21 Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedi da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karona God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.
22 Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabikabikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi,
23 bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyiikatayigu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu.
24 Bi yagu yawa na geayinuwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiiwiini da anadiwiikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedi, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

25 Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina.
26 Na tagu mmko gabudarine akarakararumaghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu.
27 Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki ayanuwatawanina.
28 Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoyagha yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani ganiganinama igimonidi.
29 Akovi da ananagho bi muriye na wiiyaba wiiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni.
30 Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiiyeveveyana beroberodi sinakivina.
31 Noko biidi, kokita yapora! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubabasuve na ere matadogagu, bi tami tupami ayawonawona wiiyoyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiiyemi.
32 Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wiiwiita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghasi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimaragata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivisuwona da yana wawaya waghata iyaveredina.
33 Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kirorovedina.
34 Tami wosina kwakovi da tagumani imaguma abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguve ayagimona bi kate bagibagi turaturagu teya kiiravidiye.
35 Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwiitedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, ‘Awaki yabera da tiinuwamiise, na touna sawara tavereyana wawaya mududi biiyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.’ ”
36 Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivituwapore oghogheyana bi God biidi sirupari.
37-38 Bi yana sisiya kamone na iwonedi bo, “Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni,” na noko sisiyina kiiravine sivinuwapoya kirakii. Da tupadi siduu kirakii, bi Pol siyataratarаghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

21

Pol yana wagawaga Jerusalemma

1 Epesis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuvedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka.
2 Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da katouya kanagho.

3 Bi kayaveravera da Saipras nuwana kakita banani, na
wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka
kanagho da Siriya kubura kamone, Taya kwanatune koghata da kana
sawara iyiyowoyeni.
4 Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabananidi, na
yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi,
Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate na siwonakasiyaragha da Pol
geinanagho Jerusalemma.
5 Bi gegha, raghanina yama gabudara ikabi, na kayatouyamagha da
kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi
teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii
kavituwapore oghogheyana da karupari.
6 Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na wagae
kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.
7 Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemayis
kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara
tanagha yawata kamakae.
8 Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sis-
ariyama, da name na abadimadima wawayina kana waghawagha Piripo
yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **apasol**, tomoto-
mogha yadi 7 sivinegha na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam
kadireeregha.
9 Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo
na wonakasiyaragha.
10 Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagha
Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragha bi Jiudiya kuburama
iyowogha Sisariyama.
11 Bi ipiika toumii biidi da Pol kanakikiru irupamataveni bi tounamani
kayena da imana iyaghira bi iwona bo, “Kanuma Kabikabikuwayina mma
naboni iwona, ‘Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem
kamone kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye
sinatore.’ ”
12 Raghanina noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana
damdi mududi nama Pol kawonena kirakiiyeni da geiyanagho Jerusalem-
mana.
13 Bi gegha Pol iwona bo, “Awaki kiiravine kodudu? Tami nuwanuwagu
kwiibero! Tagu akabunagha da gegha Jerusalemne aghiratawatawanigu
kawagha kiiravine, gegha! Akabunagha da Bada Yesu kana waghawagha
kiiravine bada anarabobo.”
14 Toumii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura
bi kawona bo, “Karurupari da metagha Bada yawiiwiini na naboni
inatubugha.”
15 Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho
Jerusalemma.
16 Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturanemii, da sik-
abimii kanagho Nason yana bareye da name kayamakae. Touna Saipras
tomogha, bi ghuyoghuyone wawaya Wara Miisena siyiisisiyeni na ragha-
nine Yesu kivinina idaguni.

Pol ivikiiwaga Jemes biidi

21:8: Acts 6:5, 8:5 **21:10:** Acts 11:28

17 Raghanina Jerusalemne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi
nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii.
18 Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wi-
igeruwana damdi kadi dogadogara bada name.
19 Na Pol ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God ibera kubuna
damdi kamodiye na iwonaveredi.
20 Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi
bi siwona bo, “Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye
na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara
sakivikivina yapori.
21 Bi siwaiyana da Jius damdi iiyawogha kubuna damdi yadi kubure
samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na
kuwonedi da natunatudi gegha siyisinibori bo Jius yadi kiki siyakivinana.
22 Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi
iniyeveveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona?
23 Na awaki kanawonem na kubera; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimi-
iye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera.
24 Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona
konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara
kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tavetaveyana nokona
inimatakira da awaki sivisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina
wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na
gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis yana gwara kwakivikivini.
25 Bi kubuna damdi wiiwiitumaghanidi kiiravidiye, iiyawogha Bada Yesu
situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawonedi, ‘Wawaya
iyuwa sasuwara tarabiibiisaka biidi na gesinakamna, ganigani gegha
sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyororo-
taveyana na iyuvina gegha sinakanina, gegha wiimumuranama tamumu
sinaberana.’ ”*
26 Raghani ibori na Pol nokodi tomotomogha ruwamaruwa ikabidi da
yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi miisedi.
Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore
da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na
gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadigegha
kiiravidiye bi iniyeveveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi

27-29 Wasina bi gabudara 7 damona ivitukabikabi, na Jius damdi viya yadi
kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol sikita. Bi
ghuyoghuyone na sikita da Epesis tomogha kana waghawagha Toropimas
teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosi da ikabiirughu Bare
Kabikabikuwayina kamone. Na sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro
wiitavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyarurukwatu bo, “Isrel dammi,
koviwiitemii! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na
wawaya korotodi iyiyevevena berodi da touda Jius damda iyiaviyeda, bi
wawaya iyawonewonedi da Mosis yana gwara gesiyakabisisirenina, da

---

21:25: Acts 15:29 * **21:25:** Mmkodi na wiimumurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimumurana. Wawaya tana teya wiimumuranama sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimumurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimumurana. Wawaya, ribiribi teya wiimumurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimumurana. Wawaya tana tupeyanama wiimumuranana. **21:27-29:** Acts 20:4

yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gawara Kabikabikuwayine da God matane na ibera da idadabu!”†

30 Wawaya kwanatuve tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatare bi yaininagha matamketana sigudu.

31 Noko korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa.

32 Na yana wiiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarine. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

33 Wiiyogha badana ghamana ipiika Pol biidi da ikabitawani, bi yana wiiyogha tomotomogha iwonedi da sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiiyanedi bo, “Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?”

34 Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo tomotomogha iwonedi da Pol siyakabi siyarughu barikiye.

35 Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari.

36 Koroto ghamana sikivinidi bi siyarurukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

Pol ivisisya koroto biidi

37 Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiiyogha badana iwoneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi?

38 Tagu anoghosi da tam noko Ijipt tomoyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyiaviyedi, na kedapepewa beroberodi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho mayabe. Tam noko tomoyina bo?”

39 Pol iwonabodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasusne atubugha Silisiya kubure. Iibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

40 Wiiyogha badana iviwaghasina, na Pol kedawage imiiri bi imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo. Raghanina siviraborabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi biiyadi.

22

1 Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.”

2 Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghatama iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitore bi siviraborabobo. Wasina bi Pol iwonedi bo,

3 “Tagu na Jiu tomogha, Tasus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone. Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosidam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu.

---

† **21:27-29:** Jius damdi sinoghosi da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iiyabo noko gwarana inikasigiiyeni na sinakasunuyi. **22:3:** Acts 5:34-39

Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yapori, ware tupami
kata kokayokayovenina naboni.
4 Na wawaya iiyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotake-
towanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da
wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi
biwa gawarina kamone siyatoretoredi.
5 **Prist** kiikiiwawona da **Wiigiugerogerora damdi** na yagu bera sakovi
bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana
bada sigirumi warewaresidi biiyadi bi siveregu ayakawari ayanagho
Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iiyawogha Yawa
Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalemma da
aro siyakabi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

6 “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas
ayitutukabikabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura
wiikenaviviregu.
7 Da abeku ayowogha dobodobove bi gamo tana awaiyana iya-
wonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’
8 Awonabodeyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’
Bi iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotake-
towaneguna.’
9 Wawaya iiyawogha siyimatataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo
iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.
10 Na avitarakiiyana bo, ‘Bada awaki anabera?’
Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas
kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni
na kunabera.’
11 Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana
ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu karughu
Damaskas kwanatune.
12 Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iyamakamake, bi God
iyakabikabikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yaporidi. Bi Jius
damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni.
13 Touna ipiika da imiiri gwabiyegu bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’
Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitani!
14 Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinosidanakim yadi God ivineyim, bi
ikayovem da yana noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina
kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni.
15 Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na
kunimaghamaghatara wawaya tupadi biiyadi.
16 Na gekunabodana, geghomiiri, da kunababataito. Raghanina kunaru-
pari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’ ”

Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima

17 “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabikabikuway-
ina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni
na mimeu akita.
18 Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena
yaiyaineni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve
sinawaiyanenina!’

22:4: Acts 8:3, 26:9-11

19 Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi
kamodiye nokodi iiyawogha siyigeruvem na ayarurouvidi, bi biwa kamone
ayatoretoredi.
20 Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana
aviwaghasineni, na tagu nama ayamiimiiri bi iiyawogha siyakasukasunuy-
ina kadi kwama wowodiye ayakoyakoyagha.’
21 Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae
kubuna damdi biiyadi.’ ”

Pol iwona da touna Roum tomogha

22 Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da
ware God iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina
mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu
sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure
inamakena!”
23 Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarurutapitapi bi
popoku siyirupiitaveni iyageege kiidamove,*
24 na Roum wiiyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedi da Pol
siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedi da siyawaki-
wakiri bi siyitupawamiwamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi
sipughu touna biidi da siyarurukwatu.
25 Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa
badana nama iyamiimiiri na iwoneni bo, “Roum gwara kogeegeeiwayi da
tami, tagu Roum wawaya bi konawakira wapawapagu. Tami dagudagune
koyitupawamiwamiregu bi memeda koyabanani da berona abera, na noko
murine na koyawakiwakirigu!”
26 Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisiya iwaiyaneni na inagho
yana bada ghamana iwoneni bo, “Awaki kunabera? Mmko tomoyina na
Roum wawaya.”
27 Na wiiyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiiyaneni bo,
“Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”
Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”
28 Wasina bi wiiyogha badana ghamana Pol iwoneni bo, “Tagu mane
ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”
Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”
29 Yaininagha nokodi iyo damdi iiyawogha pinimina bi Pol siyitupawami-
wamireni na sinaghara sivimuritayina. Bi wiiyogha badana ghamana
bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na
saghiratawatawani kiiravine na inaghara kirakii.

Wiigiugerogerora damdi naghodiye

30 Raghani ibori na wiiyogha badana ghamana yana kayowana iyakowa
yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiwawu, noko biidi na biwa
gawarinama ivikanibuveni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da
Wiigiugerogerora damdi biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiiyogha
badana ghamana, Pol irutayini ipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

22:20: Acts 7:58 * **22:23:** Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyagege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

23

1 Pol, wiigiugerogerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedi bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na rotomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghanina patana da kata.”
2 Ananaiyas touna **prist** kiikiiwawona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yaiyainagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedi da kawana siyarouvi.
3 Wasina bi Pol, Ananaiyas iwoneni bo, “Tam, God inarouvim, tam wiimiiribatabatam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuyitupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiiyeni bi wawaya kuwonedi da siyarouvigu!”
4 Bi iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiiwawona kwiiwaghawagha beroveni?”
5 Pol iwonabodedi bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiiwawona. God wonana giruma katamanine yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’ ”
6 Pol iyakovi da **Wiigiugerogerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedi bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabiwiigeghomiiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwiitupawamiwamiregu!”
7 Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha.
8 Bi wiikawakereyanina yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabobodi inakabiwiigeghomiiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.
9 Wasina bi wiikawakereyanina iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiiyeeveyana damdi sigeghomiiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!”
10 Raghanina wiikawakereyanina iragata kamokamogha, na wiiyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyataina miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonedi da siyayowogha tupeyanama, wiigiugerogerora yadi dughu kamonama Pol siyataina kanibuveni bi siyanaveni yadi Barikiye.
11 Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwoneni bo, “Gegha kunanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghamaghatara na kedana mayimayiyina Roum kwanatuna ghamane bada kiiraviguve wawaya kunawonedi.”

Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi

12 Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi sivigiugerogerora da Pol siyiaviyeni, na wiisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina.
13 Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasina da mmko berana siyabera.

23:6: Acts 26:5 **23:8:** Mrk 12:18

14 Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadogara biiyadi bi siwonedi
bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki
kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye.
15 Yama noghota mma naboni, tami da **Wiigiugerogerora damdi**
tupami wiiyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi
inayowogha tami biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da
yana sisiya akovina koyakabiyapori. Toumii kedae kanikoyakoyagha da
inapiipiika na kanakasunuyi.”
16 Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina
iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.
17 Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo,
“Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiiyogha badana ghamana
biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.”
18 Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiiyogha badana
ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha
Pol ikwatuvegu bi ivibabiigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika
tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”
19 Wiiyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi
ivitarakiiyaneni bo, “Awaki sisiyina kunawonegu?”
20 Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi siviwaghasina bi sini-
babiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugerogerora damdi
naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina
biidi.
21 Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda
sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona mara-
gasina sibera bi siviwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol
sinakasunuyi na wasina. Katota na toudi sikabunagha, bi tam sabodabo-
dam da yadi wiibaba kuniwaghasineni bo gegha.”
22 Na wiiyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo,
“Kitaboga da mmko sisiyina getana iiyabo kunimaghamaghatareni da tam
kuwonegu.”

Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi

23 Wasina bi wiiyogha badana ghamana, yana wiiruwa babadidi yadi
bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedi bo, “Seri tomotomoyidi yadi 200 bi hosi
kadiwiiyogha tomotomoyidi yadi 70 da kate bada iyo tomotomoyidi yadi
200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o'klok kata pome konanagho Sisariya
kwanatune.
24 Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoy-
aghayapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”
25 Bi wiiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:
26 “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena
Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.
27 Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina
bi siyakasunuyi, bi wawaya tana iwonegu da touna Roum tubutubugha
na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawiini.
28 Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiwawu,
noko biidi arutayini anagho yadi **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi.
29 Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana awaki
da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo
bo biwa gawarina kamone ayatore.

30 Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiiritutura
da Pol siyakasunuyi, na yaiyainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya
iiyawogha siyiwawu na awonedi da yadi wiiwawu siyiaviyeni na sisiyidi
tam naghomve sinabera."
31 Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedi, na naboni
sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris
kwanatune siverakanibu.
32 Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha
yadi bareye Jerusalemma, bi iyo tomotomogha hosi debadiye gerugerudi
toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune.
33 Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada
ghamana kiikiiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore.
34 Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol
ivitarakiiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, "Tagu yagu kubura
Silisiya."
Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi,
35 na iwona bo, "Iiyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye
na anitupawamiwamirem." Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi
iwonedi da Pol siyakabi bi kiiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine
biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

24

Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri

1 Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiiwawona
da Jius dogadogara mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Sisariyama.
Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roum yadi gwara
iyakowa kirakiiyeni. Toudi sinagho da kiiwawo naghone simiiri bi yadi
wiiwawu sisiyidima Pol siyiaviyeni.
2 Raghanina Pol sikwatuveni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wii-
wawu sisiyidima Pol siyiaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, "Wawaya
ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve
na toumii raghani gurina nuwaruririye kamakae da kate sawara miisedi
peyaridi mmko kuburine situbugha.*
3 Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiiyayem.
4 Bi geayakayokayoveni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama
sisiya tupokawanagha kunawaiyaneni.
5 Toumii kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiitubutubgha
wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki Jius damdi kamodiye
yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sakwatuveni Nasarin kadi bada
ghamana.†

---

* **24:2:** Pirikisi yana wiikiiwawo raghanine na genuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyakanikani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyaverevereredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roum yadi kiiwawo Nero itupataveni. Nama wiiruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roum damdi yawata siviaviya, da Roum sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi. † **24:5:** Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni yisisiya na yakwatukwatuvedi da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretoreyowoyedi. Jius damdi Jerusalemne da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamonama sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni.

6 Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iyituwiidadabu, na kapatumi.‡
8 Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiiaviyeni na wiisuwona.”
9 Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siviaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

Pol kana babara ikabi Pirikis naghone

10 Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol biidi da iyisisiya, na Pol iwonabodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wiitupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwamiise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiiaviyegu sisiyidima kagu babara anakabi.
11 Tammani wawaya kitarakiiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalemma kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi.
12 Wiiwawu damdi getana siyabananigu da wawaya yawata Bare Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siyabananigu da wawaya ayinuwapughupughudi, meboda **kabepepa barediye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siyapughu da siyirouwana.
13 Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona.
14 Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kivikivina. Jius damdi sanoghosi da mmko Kedana na wiiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana peroperoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni.
15 Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigeghomiiridi.
16 Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwiiyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.
17 Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi raviraviwota averamagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara.§
18 Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowiikurukuru.
19 Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriyama siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyiwawugu.
20 Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibanani, da **Wiigiugerogerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine.
21 Memeda mmko sisiyina tanagha kiravine na siwawugu, raghanina Wiigiugerogerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo,

‡ **24:6:** Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena. **24:17:** Acts 21:17-28 § **24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Apasol 18:22). **24:21:** Acts 23:6

‘Tagu iitumaghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomi-
iridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da
kwiitupawamiwamiregu.’ ”
22 Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa
katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedi bo, “Raghanina
wiiyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya
anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.”
23 Bi kiiwawo Pirikis, wiirouwa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha
yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinaru-
genareni da yana wiina sinabera.

Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri

24 Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna
Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol
ipiika toudi biiyadi, da Yesu Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya
na Pirikis iwaiyana.**
25 Bi yana sisiya kamone iwonedi da God yawiiwiini yada yawa rotoman-
ina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana
bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya initupawami-
wamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na iwona bo, “Kabitore kunagho bi
kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvena mayem.”††
26 Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru
na iyapiipiika yawata siyiisisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone
iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimiisaneni na
iyakabitaveni.
27 Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiiwawo da Pirikis kana
gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iyinuwamiimiiseyedi
kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa gawarine ikabitorekuyoveni.‡‡

25

Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri

1 Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da
gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune.
2 Bi noko kuburine na **prist** kiikiiwawodi da Jius dogadogara, Pestas
yawata sivitaghomidi bi Pol wiiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate
sivibabiini,
3 da iyiwiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalemma, basuna
toudi wiikowoye siyigiugerogerora da kedae siyakasunuyi.

** **24:24:** Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuveni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiiarobina. †† **24:25:** Mmkona sisiya *Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawiikatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara.* ‡‡ **24:27:** Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuveni. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvenina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiraravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiye da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvi.

4 Bi gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa
gawarina kamone awonatawani yamakamake. Bi tagu geraghani gurina
bi anaveramagha nabo.
5 Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama
da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name
konitupawamiwamireni.”
6 Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi
murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiitu-
pawamiwamira gawarine imakeyowogha bi gamone na iyo tomotomogha
Pol siyakabi siyapiika da naghodiye iyamiiri.
7 Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iiyawogha Jerusalemma siy-
owogha na simiiri gwagwari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyiaviyeni,
bi getana iiyabo rubana iyisisiya da yana wiiwawu sisiyidi na wiisuwona
da Pol berona ibera.
8 Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana
awaki berona ayabera da Jius gwara ayiaviyeni bo Bare Kabikabikuwayina
da kate Roum yadi Sisa biidi!”
9 Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiiyaneni
bo, “Da kwiiwaghasina bo gegha da tanagae Jerusalemma, bi name mmkodi
wawudi kiiravidiye anitupawamiwamirem?”
10 Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wiitupawamiwamira
gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu.
Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi.
11 Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koy-
akasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi
tomotomogha awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko ki-
iravine getana iiyabo yana maragata iyamakamake da Jius babada imadiye
inatoreguna. Tagu akayokayoveni da Sisa naghone anamiiri da touna
initupawamiwamiregu!”*
12 Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidi ikwatuvedi da yawata sivi-
sisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunanagho
Sisa biidi, na wasina kunanagho touna biidi.”

Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivisisiya

13 Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata
siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyikiikiiveni.†
14 Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiwawu da siyi-
aviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghataridi iwona bo, “Pirikis
mmko kuburina iyiibadeni na tomogha tana biwa gawarina kamone itore
na patana yamakamake.
15 Raghanina anagho Jerusalemma, na **prist** babadidi da Jius dogadogara
wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayakasunuyi.
16 Bi awonedi da toumii Roum dammii yama gwara yamakamake da
wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo
naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara
inakabi da inawonabodedi.

---

* **25:11:** Roum damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawamiwamiredi da berona sibera bo gegha. Memeda Roum wawaya naboni inibaba, na getana iiyabo inigesa bo inaguduna. † **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiiwawona inavineyi.

17 Raghanina Jius babadidi yawata kayowogha mabo na geayikoyakoy-
aghana. Raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarine amakeyowogha
bi yagu iyo tomotomogha awonedi da tomoyina siyarutayini siyapiika da
naghoguve siyakabiwiimiirini.
18 Raghanina wiiwawu damdi sigeghomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi
siyabera da siyiaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina
berabero kirakiina ibera.
19 Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana
kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine.
Pol yawonawona da touna wawayina na yawayawiina.
20 Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitaraki-
iyaneni memeda iyiwaghasina bo gegha da kayagae Jerusalemma bi name
nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni.
21 Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da
touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi
da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina
taraboga pinimina ayabanani na ayipora iyanagho Sisa biidi.”
22 Wasina bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina
yana sisiya tagumani anawaiyana.”
Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana
Acts 9:3-8, 22:6-11

23 Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiiwawo kadi
kwama siviyagha bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada
ghamaghamadi ere gisugisumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena
kamone. Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na Pol
sirutayini sirughu.
24 Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iiyawogha babada
ghamaghamami kata mma toumii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma
naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da
mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da
ayakasunuyi.
25 Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera da ayakasunuyi, bi
gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine
anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma.
26 Bi tagu patana Pol kiiravine geayakakovi da metagha anagiruma
inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye
bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tanitupawamiwamireni bi muriye
na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi.
27 Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho,
da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya
aniporani inanagho Sisa biidi.”

26

Pol tounamani kanababara ikabi

1 Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwoneni bo, “Iiwaghasina da tammani
kiiravimve kunisisiya da kambabara kunakabi.”
Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wiisisiya idaguni da tounamani
kanababara mma naboni ikabi:
2-3 “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi
kate wiitarakiiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da
kata, kunawaiwaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi

kiiravidiye anawonabodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

4 Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone.

5 Toudi raghani gurina sakowa katamanegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuveni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi.

6 Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedi na inabera.

7 Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu.

8 Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabobodi inakabiwiigeghomiiridina?

9 Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero.

10 Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera, **prist** babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi biwa gawarine atorerughuvedi. Bi bada kiiravidiye aviwaghasina da siyikasunughana.

11 Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedi na **kabepepa baredi** nunudiye wiigeruwana damdi siyakwapukwapudi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayininoyedi da ayitupaketowanedi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

12 “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugu ayanagho Damaskas kwanatune.

13 Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyuravivirimii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni.

14 Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiiaviyegu da gamogu gekuyawaiwaiyaneni, na tammani kwaburaburawa mayem.’

15 Bi avitarakiiyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Na Bada iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, iiyabo kagu kivikivina kwiitupaketowanedina.

16 Bi gegha, geghomiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiitamariyana. Awaki kiiravine iiyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawonedi.

17-18 Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinamiiriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu

---

26:5: Acts 23:6 **26:9:** Acts 8:3, 22:4,5

ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situmaghanegu kiiravine. Bi iiyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.' "

Pol yana bagibagi ivisisiyeni

19 "Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinighiina.

20 Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima kamone na awonedi da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

21 Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatawanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi sivimatipo da siyakasunuyigu.

22 Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiitegu. Na mma amiimiiri da tupami, wawaya ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi.

23 Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi."

24 Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, "Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!"

25 Bi gegha Pol iwona bo, "Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata!

26 Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwara, rabobo da geghomiirimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiye anisisiya touna biidi."

27 Wasina bi Pol ivitarakiiyana bo, "Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni."

28 Na kiiwawo Agripa igeruwiirana iwona bo, "Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiyana bo?"

29 Bi Pol iwona bo, "Memeda inakabi da raghani tupona bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iiyawogha mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni."

30 Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomiiri,

31 bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye sivisisiya kabivivirana siwona bo, "Noko tomoyina getana yana berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyakasunuyi."

26:20: Acts 9:20,28,29 **26:23:** Isa 42:6, 49:6

32 Bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Noko tomoyina biwa gawarina
kamonama tayikanibuveni iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina
Sisa naghone inamiiri da touna initupawamiwamireni. Noko biidi
gerubarubana da tanikanibuvenina.”

27

Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni

1 Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghota da kaya touya
Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa
kabikabi damdi mududi ivitowawonedi Roum iyo badana ghamana kana
waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi
kadi bada ghamana.
2 Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu
Tesalonika na toumii yawata. Bi Adramitiyam damdi yadi wagae kageru.
Noko wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

3 Raghani ibori na Saidon kwanatune* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol
biidi iviwawayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho
turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni.
4 Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi
bodebodeni kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguroguveni kanagho.
5 Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii
maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata.
6 Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na
iyo tomotomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii.
7 Bi gabudara viya nuwatepamiiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na
ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu
iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguroguveni
kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiireni.
8 Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika
kubura sakwatuveni Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

9 Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da nada Wiiya Gabudarina†
ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana
gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na
Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoyowanedi
10 iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma
da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na tani-
wapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.”
11 Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni
da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata
sivisisiya da siviwaghasina.

---

* **27:3:** Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramutumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas. † **27:9:** Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuveni *Day of Atonement bo Grik gamodima sawona bo Yom Kippur. Mmko gabudarine siiya bi prist kiikiiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (Livitikas 16:23,26-32, Nambas 29:7-11 kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na September damone bo October dagudagune sabera. September basune wiikukakuana ibero kirakii bi November basune da inagho February na gerubarubana da wagawaga.*

12 Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye
kowogha, na koroto muduna waga debane geyadikayowana da makewi-
iguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi riri-
nagha kayagae kayanagho da Piniks‡ kwanatuna kawasusune kayoghata
bi yanunu kana gabudara tupana na name kayamakae. Piniks kwanatuna
na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na touna raghani nonowa
nighorowa miisena yakenakena.

Bogibogi ghamana yegiiye

13 Wasina bi noko raghanine wareregubugubura yananawama yanunu
idagu iyiyamsibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha
siyanoghonoghota na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na
waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha
kagae,
14 bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana
waghawagha *Nortistar* katiiyamiima iiuvenatatabi koyama iyowogha.
15 Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona
yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu
iiuvenakwavinimii.
16 Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da
kaveratupiireni, bi noko kamone kavibaga kirakii da waga kana wiitara-
wonawona wagana gisina§ katainageeyeni bi kaghiratawani da bagi.
17 Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana
borinagha siviruviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine,
na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni,
kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane
waga yanavera sividouvi bi yanunu iyatapitapikwavini na iyaveravera.
18 Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu
sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiiye.
19 Bi gabudara wiiarobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate
awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana.
20 Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitatowogha
bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da
noghota tupadi sikovi da toumii kanarabobo.
21 Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakam-
towoghana kiiravine, na Pol igeghomiiri da naghodiye imiiri bi iwonedi bo,
“Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya
kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivibero da yami sawara
kovitavena yowoyowoghana.
22 Bi kata awonewonemi da gekonanagharana. Waga kawagha inamonu
bi getana iiyabo inarobobona.
23 God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubabasuve
yana aneya tana ipiika tagu biidi.
24 Bi aneyina iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghone
kunamiiri da initupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari
iwaiyaneni na tam da wawaya tupadi iiyawogha waga debane na iniyawi-
imi.’
25 Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God
iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha.

---

‡ **27:12:** Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune. § **27:16:** Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire.

26 Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasi-
bareda.”
27 Taparoro bata sikovi nubabasune patana Mediteriyen Yegiine re-
porepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga
damdi damidi sikabi da nada tepae kayageegee.
28 Na touna kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki
patana.** Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae
raghani gisina bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30
mitas naboni.
29 Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga
siyiitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga
murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da
yadiwiina raghani iyabori yaiyainagha.
30 Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine,
na wiitarawonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviyaba
da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi.
31 Bi Pol, wiiyogha badana da iyo tomotomoyidi iwonedi bo, “Memeda
waga damdi sinaverawiitaveda, na tami tupami konarabobo.”
32 Noko biidi na iyo tomotomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi
mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikaruvenataveni.
33 Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kirakiiyedi
da siyakam. Iwonedi bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovin-
uwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi.
34 Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona.
Kate getanakabi kwarakwara towoghana.”
35 Pol tupadi naghodiye ivisisiya ikovi na bred ikabi da God biidi
ivikiikiiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni.
36 Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimara-
gata da tupadi bada yawata sikam.
37 Nama waga kamone na tupamii yama 276.
38 Bi tupadi sikamdona murine, na waga bagibagi damdi wit waga
kamonama sivikanibuveni bi yegiiye siviyowoyeni da waga iyatekateka.

Waga ivitavenageyeni, igawowori

39 Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyakitarutavenina.
Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo
bi memeda waga siyakawaraviviri siyaveruveni nabo da kikire iyitave-
nageeyeni.
40 Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi
bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga
naghone sitayinageeyeni da yanunu iyatapi iyayowogha kikire.
41 Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii. Da waga
naghona ikarapasi yaiyainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi
waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.
42 Bi iyo tomotomoyidi sivigiugerogerora da biwa kabikabi wawayidi
tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha kikire na kate bi
siyakayovera.

** **27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

43 Bi wiiyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo tomotomoyidi iwonedi da gesiyikasunughana, bi gamone na iiyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiiye da siyarere kikire.
44 Bi wawaya muduna wagae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyakabikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

28

Pol, Malta nuwane

1 Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta.
2 Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biiyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii.
3 Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga.
4 Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha Jastis* geyanakayowana da inamakena, inakasunuyi.”
5 Bi gegha, Pol mota ivirupiitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabananina.
6 Wadubo damdi nama sinoghosi da Pol imana iyaruruwa bo yaiyainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyakitakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”
7 Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabiliyas yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi.
8 Toumii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa.
9 Raghanina mmko berana itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune

10-11 Toumii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena kirakiiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigunavemii da bada kama keda tamiina teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayaruwa Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya.
12 Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi.

---

* **28:4:** Wawaya sanoghosi da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanoghosi da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

13 Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani
ibori na yawara wareregubugubura yana nawama iyaveravera kiiravine,
na katouya kaveraraghani da Puteori kwanatune koghata.
14 Bi name wiigeruwana damdi viya kabananidi na siviyonemii nama
yawata kayamakae da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma
kaverakanibu.
15 Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogi-
mona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana
waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyiikoyakoy-
agha da toumii siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi
da yananoghota ivimaragata bi God ikabepepi.

Roum kwanatuna kamone

16 Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada sivi-
waghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo
tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.
17 Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyonayona da Jius wadubo kadi
babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol iwonedi bo, “Ware-
waresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biiyadi da kate
nosidam yadi kiki siradi ayikasigiiyana. Bi gegha da Jerusalem kamone
sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu.
18 Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki
berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu.
19 Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko ki-
iravine Roum babada awonedi da tagu Sisa naghone ayamiiri da touna
iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiiwawudi biidina.
20 Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata
tayisisiya. Bi ayawonawiiakovimi da Isrel damda tupada tanitumaghana
da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biiyadi inanokanibu da
iniyawiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko
kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”
21 Bi siwonabodeni bo, “Toumii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve
pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siyimagham-
aghataremii bo getana siyiwaghawagha berovemna.
22 Toumii kakovi da wawaya kubura bogaebogae kamodiye korotodi na
tami yami wiikeresiyana satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawi-
iina da yam wiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”
23 Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine
wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani diidibare Pol ividagu,
da God yana wiikiiwawona kiiravine iviyeeveyana pomeni da inubabasu,
bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita
iyiisisiya toudi biiyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da
Yesu siyitumaghaneni.
24 Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira
da sivitumaghana bi viya na gegha.
25 Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana.
Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biiyadi,
iwonedi bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosimi-
nakim biiyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,
26 ‘Kunagho mmkodi wawaya biiyadi da kuwonedi bo,
“Tami, God yana sisiya konawaiyana da konawaiyana,
bi geakovidi konayunana.

28:19: Acts 25:11

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita,
bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”
27 Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii,
toudi gesiyakakowana.
Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni
bi akovina gesiyakabikabina,
ere matadi bi sigerebodaboda
basuna geyadiwiina sinakitana.
Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,
bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana iisisiyana,
nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,
da yadi bera berodima sinamiiri kubuta
bi sinamiiri karona tagu biidi da anakayowiiyawiidi teya.’ ”

28-29 Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo, “Tami, Jius dammi wonawaghata sisiyina gegha koyawaiwaiyanenina, noko biidi na awonawonawiiakovimi da God, Yawa makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya na sinawaiyana.”†

30 Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roum kwanatune tanaduma yana maragate imakae. Bi wawaya iiyawogha siyapiipiika kighuna biidi, na tupadi iyiikiikiivedi.

31 Pol sinitorae bi nuwanuwana tupanama God yana wiikiiwawo kiiravine iyadimadima bi Bada Yesu Keriso kiiravine wara miisena iyiiyeeveyana. Bi getana iiyabo iyimatipo da iyigesiyeni.

† **28:28-29:** Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

Sisiya basudi

Apasol (apostle)
Toudi Yesu ivineyidi bi iviporadi sikanibu bi kana waghawaghae sinabagibagi. Toudi yadi bagibagi ghamana na Yesu warana sinadimeni wawaya biiyadi. Rabobo murine igeghomiiri magha bi iveramagha Tamananaki biidi, bi **apasol** toudi keresiyana tupana siyibadedi.

Babataito (baptise/baptist)
Raghanina wawaya Yesu yigeruveni na rarime sakiyakutuvi na yana berona God yanoghotataveni bi yana yawa wouna yadaguni. Tomogha wawaya yababababataitodi.

Berakayowiiwiiyaka (miracles)
Yesu berakayowiiwiiyaka ibera da wawaya matapotapotadi iviyawiidi da gubagubagidi, neghaneghadi bi kate mududi sirabobo bi iviyawiidi da siyawa magha.

Koughanu
Nokona Jius damdi yadi noghota yaveramagha da metagha God, kayekikidi ivinaghovedi sikanibu taveyana, meme Ijipt damdi siyiibagubaguredi na raghanine. Noko raghanine Jius yadi bare nunudigha na sip natuna sakasunuyi bi yadi bare matamketana koghorina ganiganinama sakwamiri. Waghawagha “Koughanu” yana basuna na: God yana kasunugha aneyina nokodi baredi ikoughanudi, mekodi ganiganima yadi matamketa koghoridi sikwamiridina. Bi bare mekodi ganigani koghore gegha na, aneya Ijipt damdi natunatudi iiyarokodi da ribiribi natunatudi dagudagune situbugha na ivikasunughana (Exodas 12 kokabiyavi). Nokona koughanu noghota magha, bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Bare nununagha sip natuna sinapiikeni God yana bareye bi sinakasunuyi da sinasuwara. Prist, sip nanaridi sagibu bi ganiganidi suwara gibugibu debane saruwagha. Bi bare nunudigha kadi sip wiiwiikasunughanidi sakawara sanagho yadi bareye, bi ere tupadi sagibu bi Koughanu Noghota magha ravidine sakam.

Kabepepa bare (synagogue)
Na bare tana meme Jews sanagho kamone sakabepepa, bo sakabiwiiborudi sarupari, bo sanagho God sisiyina sagirumeni bi kate sanagho kamone sidughu.

Keyama karakarasina (Hell)
Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iiyawoghana gegha God rapenena (Mat 25:41, Revelation 20:10-15). Greek yadi gamoma “Hell” na Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana, meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriye na sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina.

Kwama ribiribi ghunighunidima (sackcloth)

Jius na kadi kwama mududi waratetedi, bi raghani mududi na ribiribi ware gout da kamel ghunighunidima kwama sabera. Mmkodi kwamadi damidi sinidae na gegha siyamiisena. Jius yadi kiki tana na meboda rakaraka tana inarabobo, na kwama mmkodi naboni sikote da nuwapoya matakirina. Bi toudi yapukarema tubuyidi satouna bo yapukareye samakekira. Mayimayiyina, meboda yadi tamumu kiiravine sinuwapoya, na raghani mududi na toudi bada noko naboni sinabera.

Parawa Gegha Yist Teya

Na touna noghota magha bogae. Raghanina Jius yadi wiina da Ijipt siyakuyoveni bi geraghani gurina da parawa yist teya siyawamira da siyagibu, na toudi parawa kawadigha sikam. Toudi "Koughanu Noghota magha" da "Parawa Gegha Yist Teya Noghota magha" bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Tana inakovi, bi muriye na bada tana. Noko kiiravine na toudi sibera da noghota magha tanagha. Toudi sip Koughanu gabudarina ravidine sakam. Bi "Parawa Gegha Yist Teya" noghota magha yanagho da gabudara 7 bi yakovi. Noko raghanine na Jius parawa gegha yist teya sakam, mayimayiyina kayekikidi siberana naboni, Ijipt sikuyoveni na raghanine.

Pentikos

Pentikos na Jius yadi poragha bi bada sakwatuveni da Taparoro Porayina (Exodus 34:22), mmko yimatakira da kiiuwa kana waghawagha bali kabipurana tughurina (Levitikas 23:15 da inagho 21). Mmko wiiyawiitaveyanina na tanawona da Yesu yana geghomiiri magha ikovi da inagho gabudara 50 sinakovi bi murine. Jius damdi na Roum yadi wiibadana tupana kamone Jerusalem kwanatune sitaghomidi da mmko wiiyawiitaveyanina kabikuwayina ghamana sakitawiikimni. Raghanina Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha apasol biiyadi, na toudi sidagu da "gamo wiibatama" siyisisiya, na mmkodi dam wiibata wawayidi apasol sakowa yapoyaporidi. (Acts 2:5 da inagho 13)

Perisis (Pharisees)

Perisis na toudi Jius damdi Mosis yana gwara sakivina yapori bi kate gwara mududi peyaridi meme kayekikidi siyakivikivina bo sitore wonewonenina. Toudi sibera da siyibogae kadi boga bi mmko gwarana gegha siyakivikivina yaporina. Toudi na siragata kirakii wawaya ghamadi na Jews damdi mududi siyakabikabikuwayedi.

peroveta (prophet)

Peroveta na awaki God yana wiinana wawaya biiyadi na sisisiyana; naghove waghata mmkodi wawayidi God kiiravine sivisisiya. Wawayina na sawara inisisiyana bi muriye sinatubugha.

Prist (priest)

Toudi Jerusalem kwanatuna kamone, God yana bare kamone siyabagibagi. Yadi bagibagi ghamana na God biidi sasuwara wawaya kiiravidiye. Mmko suwarina na ribiribi sikasunughana bi God yana bare kamone sagabuna. Dam Livai gwabinama sipiika bi toudi nosidinaki na Aron.

Seitan

Touna takovi da berona kana bada ghamana bo sakwatuveni da devil. Wawayina na wiiyaba kana bada.

Sinibori (circumcision)

Mmko berana na tomogha kusi matana, bekana saboritaveni da God yana wiiwaghasina maragasina matakirina yana wawaya biiyadi. God, Abraham iwoneni da nosinosina mmko berana iniyevevedi da sinabera yadi pepeya tomotomoyidi biiyadi, raghanina sinatubugha bi kadi gabudara 8 sinakovina. Bi yadi bagubagurana kubura wiibatama sigimona na biiyadi sibera bi kate bada wawaya iiyawogha gegha Jius bi yadi wiina da Yawe yana dam kamone siyarughu da toudi Jius wawaya. (Genisis 17:10 da inagho 14 kokita.)

Wiigiugerogerora damdi (Sanhedrin)

Mmko na Jius babada damna meko igekirakiina. Prist kiikiiwawona touna wiigiugerogerora gayamina bo wiibadana. Wiigiugerogerora kamone na wawaya damdi aroba: 1. Prist babadidi 2. Kwanatu babadidi 3. Gwara wiiyeveveyana damdi, nokona tomotomoyidi tupadi yadi 71 mmko damna kamone. Toudi taparoro beradi bo yawa nuwapoyidi sakabiwiirotomani, ware mmko kitakitana naboni, meboda wawaya tana bera yiyeveveyana, na toudi sinanuwagiureni da memeda wiiyeveveyana miisena bo berona. Bi raghani mududi na Roum tamudu maragata yaveredi da iiyawogha bera beroberodi gisidi sabera na sinitupawamiwamiredi naboni ware yapiyapi da kerere berabera wawayidi.

Wiisuwona Tomogha (Son of man)

Naghove waghata, peroveta Deniyel mmko waghawaghana, na iiyabo God iyipora da yana wawaya yadi tamumuma iyiyawiidi na iviwaghawaghayeni. Yana basuna na mayimayiyina naboni Keriso (KERISO kokita). Yesu mmko waghawaghana ikabi da tounamani ivisisiyena mayeni. Raghanina Yesu tounamani yakwatuvena mayeni da Wiisuwona Tomoyina, na yawonawona da wawayina God ivipora, na wasina touna, bi iiyabo God gwabinama maragata ikabi. Touna wawaya wota, bi kate bada God.

Wiivinevinegha Kiiwawo/Keriso

Mmko sisiyina "Keriso" na touna Greek gamodi. Hebrew gamodima noko sisiyina kiiravine na sawona da "Mesaiya." Bi "Keriso" (bo "Mesaiya") yana basuna na touna gayamina debane oil siwayi. Noko wawayina iiyabo gayamina debane oil siwayi, na touna wawayina na vinevineyina. Naghove waghata memeda God wawaya tana yavineyi da Jews yadi kiiwawo, na toudi noko wawayina gayamina debane oil siwayi, da yimatakira. Buka katamanine God ivisuwona da wawaya tana muriye inipora da yana wawaya iniyawiidi bi God yana wiibadana inapiikeni. Na Jews noko wawayina kana waghawagha sikwatuveni "Keriso" basuna touna na God yana wiivinevinegha wawayina.

Wiiyawiitaveyana gabudarina (Sabbath)

Wiiyawiitaveyana gabudarina, na touda gegha tana bagibagina. Name sisiya Buka Katamanine na Satade (Fraide ravidiye yadaguni da Satade ravidiye yakovi); giruma gabudarina kana wii 7 na Jews kiiravidiye. Mmkona Jews yadi gabudaraduma, sinabera da God ininuwamiise.